

RAPPORT

M-1262 | 2019

Nasjonal ramme for vindkraft

Innspill fra Miljødirektoratet og Riksantikvaren til eksklusjonsrunde 3

KOLOFON

Utførende institusjon

Miljødirektoratet/Riksantikvaren

Prosjektansvarlig

Bjørn Bjørnstad

Kontaktperson i Miljødirektoratet

Svein Grotli Skogen

M-nummer

1262

År

2019

Sidetall

31

Utgiver

Miljødirektoratet/Riksantikvaren

Forfattere

Miljødirektoratet: Svein Grotli Skogen, Pernille Lund Hoel, Snorre Stener, Ingrid R. Reinkind, Jo Anders Auran, Vemund Jaren, Else Marte Vold, Kristin Bodsberg, Ole T. Nyvold, Nils-Yngve Berg, Trond Simensen og Glenn Nilsen (GIS/karttjenester). Riksantikvaren: Hege Skalleberg Gjerde og Kristi Vindedal

Tittel

Nasjonal ramme for vindkraft. Innspill fra Miljødirektoratet og Riksantikvaren til eksklusjonsrunde 3

Sammendrag

På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet (KLD) har Miljødirektoratet og Riksantikvaren levert løpende bidrag til NVEs arbeid med Nasjonal ramme for vindkraft. Denne rapporten er hovedleveransen og et vesentlig grunnlag for NVEs endelige anbefaling til OED. Det viktigste innholdet er en gjennomgang av de 43 analyseområdene som ble utpekt av NVE i etterkant av to innledende eksklusjonsrunder.

Utfra ordlyden i oppdraget vårt fra KLD – "primært å definere hvilke områder som det av hensyn til miljø, ikke er akseptabelt at inngår i den nasjonale rammen" – har analysene vært rettet mot anbefalinger for en tredje eksklusjonsrunde. Anbefalingene er basert på systematisk vurdering av nasjonale og vesentlige regionale miljøinteresser, med særlig referanse rundskrivet for innsigelser (T-2/16). Leveransen gir dermed en anbefaling på arealer som er klart uegnet for vindkraftutbygging, men er ikke noe klarsignal til bygging i øvrige deler av de 43 analyseområdene.

Vi har vurdert miljøverdier og forventet påvirkning fra vindkraftutbygging, men har ikke gjort noen avveining mot produksjonspotensial og nettkapasitet. Som en innledning gis en grundig metodebeskrivelse for arealanalysene i "eksklusjonsrunde 3", og en plassering av dette inn i hele Nasjonal ramme-prosjektet med "eksklusjonsrunde 1 og 2" og NVE avsluttende anbefaling.

4 emneord

Vindkraft; Nasjonal ramme; Konsekvensutredning; Arealplanlegging

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1 Kort om "Nasjonal ramme for vindkraft"	3
1.2 Om eksklusjonsrunde 1 og 2.....	4
1.2.1 Eksklusjonsrunde 1; hard eksklusjon	4
1.2.2 Eksklusjonsrunde 2; myk eksklusjon	4
2. Eksklusjonsrunde 3	7
2.1 Noen generelle og overordnede momenter.....	7
2.1.1 Skala/målestokk	7
2.1.2 Relevant konfliktnivå; bruk av innsigelsesrundskrivet T-2/16.....	7
2.1.3 Usikkerhet	8
2.1.4 Om datagrunnlag og kartverktøy	9
2.1.5 Fylkesmannsembetenes bidrag.....	9
2.1.6 Betydningen av eksklusjonsrunde 1 og 2	10
2.1.7 Det som ikke er vurdert	10
2.2 Trinnvis gjennomgang av metoden.....	10
2.2.1 Vurdering av nesten 400 delområder knyttet til ett miljøtema.....	10
2.2.2 Vurdering av sammenstilte areal basert på flere tema.....	12
2.2.3 Anbefalte eksklusjoner i runde 3	13
2.3 Tematisk gjennomgang.....	15
2.3.1 Fugl	15
2.3.2 Flaggermus	17
2.3.3 Villrein.....	19
2.3.4 Annet dyreliv	21
2.3.5 Landskap	22
2.3.6 Naturtyper	26
2.3.7 Friluftsliv.....	27
2.3.8 Store sammenhengende naturområder	29

Vedlegg:

Vedlegg 1: Nasjonal ramme for vindkraft - 43 analyseskjema for miljø og landskap

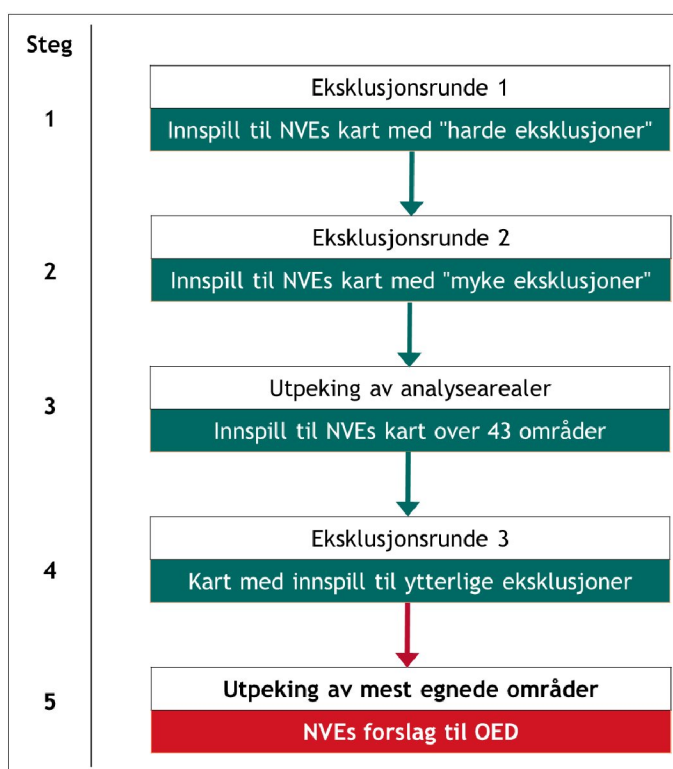
1. Innledning

1.1 Kort om "Nasjonal ramme for vindkraft"

Arbeidet med Nasjonal ramme for vindkraft har sitt opphav i stortingsmeldingen *Kraft til endring - Energipolitikken mot 2030*¹. Olje- og energidepartementet (OED) ba i etterkant Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) om "å lede et arbeid med å utarbeide forslag til nasjonal ramme for vindkraft på land". Den nasjonale rammen skal bestå av to deler; (1) et oppdatert kunnskapsgrunnlag om virkninger av vindkraft og (2) "kart som definerer større områder der det kan ligge til rette for utbygging av vindkraft".

Parallelt med NVE-oppgaven har Klima- og miljødepartementet (KLD) bedt Miljødirektoratet og Riksantikvaren "bidra vesentlig for å utvikle prosjektet. Direktoratenes rolle vil være å ivareta miljø gjennom *primært å definere hvilke områder som det av hensyn til miljø, ikke er akseptabelt at inngår i den nasjonale rammen*".

Sammen med NVE har Miljødirektoratet og Riksantikvaren pekt ut åtte miljøtema som er særlig relevante for arbeidet med nasjonal ramme. Fra Miljødirektoratet: Naturtyper, fugl, pattedyr, flaggermus, villrein, friluftsliv og sammenhengende naturområder. Fra Miljødirektoratet og Riksantikvaren sammen: Landskap. I tillegg til disse åtte miljøtemaene har Riksantikvaren ansvaret for Kulturminner og kulturmiljø (som dekkes av en separat leveranse fra RA).

Figur 1: Nasjonal ramme i 5 steg. Miljødirektoratets bidrag i grønt. NVE har et helt selvstendig ansvar for siste ledd. Arbeidet med kunnskapsgrunnlaget kommer i tillegg til oppgavene i figuren.

Arbeidet med utpeking av egnede områder har skjedd gjennom fem steg (jfr. Figur 1). Det startet med eksklusjon av områder som ble vurdert som "ikke egnet" (steg 1+2). Deretter ble det pekt ut 43 analyseområder i steg 3 ut fra en grov vurdering av produksjonspotensial, kraftnett og de nevnte eksklusjonene. Denne rapporten er Miljødirektoratets og Riksantikvarens svar på "steg 4" der vi har vurdert ytterligere eksklusjoner utfra spesifikk vurdering av de 43 analyseområdene.

¹ Meld. St 25 (2015 - 2016)

1.2 Om eksklusjonsrunde 1 og 2

I arbeidet med identifisering av de mest egnede vindkraftområdene i Norge har NVE valgt å bruke "eksklusjon" som et metodisk grep først og fremst for å begrense oppdraget til arealer der det har reell hensikt å vurdere vindkraftutbygging. Sett fra miljøforvaltningen passer dette også godt med oppdraget fra KLD om å klarlegge områder som *ikke* er egnet. Vi mener at det samtidig har gitt tilstrekkelig metodisk fleksibilitet i et prosjekt der det er begrenset tidligere erfaring å lære fra, og der mange problemstillinger har kommet opp underveis.

1.2.1 Eksklusjonsrunde 1; hard eksklusjon

Steg 1, ("hard eksklusjon") innebar eksklusjon av arealer som er uaktuelle for vindkraftutbygging på grunn av teknisk/økonomiske forhold, eller på grunn av at arealene er formelt vernet eller tilsvarende.

Tabell 1: Miljøtema i eksklusjonsrunde 1

Eksklusjon	Begrunnelse for eksklusjon
Nasjonalparker, landskapsvernområder og andre verneområder etter naturmangfoldloven	Verneområder etter naturmangfoldloven har et formelt vern, og det er derfor uaktuelt å bygge vindkraftverk i disse områdene. Merk: Verneområder mindre enn 3 km ² er ikke inkludert i denne eksklusjonsrunden, men har et formelt vern tilsvarende større verneområder.
Unescos verdensarvområder	Forpliktelsene knyttet til verdensarvstatus tilsvarer etter miljøforvaltningens og NVEs vurdering et formelt vern mot vindkraftutbygging.

Miljødirektoratet og Riksantikvaren argumenterte i tillegg for følgende "harde eksklusjoner" som i stedet ble tatt inn som "myke eksklusjoner":

- Nasjonale villreinområder med fastsatte randområder.
- Buffersonene til Unescos verdensarvområder og foreslåtte ("tentative") områder.

1.2.2 Eksklusjonsrunde 2; myk eksklusjon

Steg 2, ("myk eksklusjon") ekskluderer arealer der virkninger for én enkeltinteresse i mange tilfeller tilsier at det ikke bør bygges vindkraftverk og mindre områder som har formell vernestatus som utelukker vindkraftutbygging. Eksklusjonene bygger på nasjonale datasett, og det er som for "steg 1", *ikke* gjort noen konkret avveining av det enkelte område.

Tabell 2: Miljøtema i eksklusjonsrunde 2 (se "Nasjonal ramme" på nve.no for ytterligere informasjon)

Eksklusjon	Begrunnelse for eksklusjon
Important Bird Areas (IBA)	BirdLife International (Norsk Ornitologisk Forening i Norge) har et program for å kartlegge og overvåke statusen for viktige fugleområder i hele verden. I Norge er det identifisert 97 slike områder, med varierende størrelse. De største er på Hardangervidda og Varangerhalvøya, og overlappes av nasjonalparker. Også mange av de andre områdene har et formelt vern. IBAene er valgt som eksklusjonskriterium på grunn av at disse områdene er av betydning for langsiktig overlevelse av naturlig forekommende fuglebestander.

Eksklusjon	Begrunnelse for eksklusjon
Nasjonale villreinområder med randsoner	Miljødirektoratet mener at vindkraftutbygging innenfor de ti vedtatte nasjonale villreinområdene vil være uforenlig med forutsetningene for disse områdene og at de derfor skal være uaktuelle for konsesjonsbehandling. Randsonene til de nasjonale villreinområdene er også tatt med som et mykt eksklusjonskriterium, mens de fastsatte bygdenære områdene ikke ekskluderes.
Statlig sikra friluftslivsområder	I de statlig sikra friluftslivsområdene har staten eller kommunen kjøpt eller inngått avtale om bruksrett for områder som tilrettelegges for friluftsliv. Dette tilsvarer nesten et vern, men det finnes ingen formelle vernebestemmelser mot andre inngrep. Det finnes i dag 2400 slike områder, hvorav 90 % er i 100-meterssonen langs kysten.
Referanseområder for kystlynghei	Miljødirektoratet har pekt ut 23 referanseområder for den utvalgte naturtypen kystlynghei. Disse utgjør et representativt utvalg av norske kystlyngheier, og består stort sett av mindre områder knyttet til små øyer.
Helhetlige kulturlandskap med nasjonal eller vesentlig regional interesse	Helhetlige kulturlandskap er et datasett fra Miljødirektoratet som gir en oversikt over høyt prioriterte kulturlandskapsområder med både biologiske og kulturhistoriske verdier.
Fredete kulturmiljøer	Disse kulturmiljøene har et formelt vern, og kunne vært inkludert i runden med hard eksklusjon. Siden de er små (nesten alle under 3 km ²), ble de ikke tatt med der, men inkluderes i stedet som myk eksklusjon.
Tentative Verdensarvområder	Ifølge verdensarvkonvensjonen skal alle land ha en liste med forslag over steder som er aktuelle for nominasjon til Unescos verdensarv. På Norges tentative liste er det fem oppføringer. På grunn av blant annet manglende kartgrunnlag er det bare Lofotøyene som ekskluderes.
Bufferoner rundt Verdensarvområder	Det er definert bufferoner rundt flere av verdensarvområdene i Norge. Bufferonene har egne bestemmelser som sikrer at kvaliteter innenfor verdensarvområdene ikke påvirkes for mye. Sonene rundt Røros (Circumferensen), Vegaøyene og Rjukan-Notodden ekskluderes.
Foreslåtte Verneområder	Områder der det er meldt oppstart av verneprosess etter naturmangfoldloven.
Verneområder	Områder som ikke ble tatt med i runden med hard eksklusjon på grunn av størrelse.

Tabell 3: Miljøtema som ble vurdert og forkastet for eksklusjonsrunde 2

Foreslått eksklusjon	Forklaring på hvorfor kategorien ikke ble med
Hot-spots for fugl	Miljødirektoratet har vurdert å lage et nytt landsdekkende kartlag med viktige fugleområder ("hot-spots") utover IBAene, men konkluderte med at tilgjengelig datasett ikke var tilstrekkelig til å gjøre denne typen analyse.
Andre villreinområder	I tillegg til de 10 nasjonale villreinområdene finnes det 13 andre villreinområder i Norge. Miljødirektoratet har spilt inn at disse områdene bør ekskluderes. NVE er enig i at villrein er et viktig tema, men har konkludert med at virkninger for "andre villreinområder" heller bør vurderes som en del av "eksklusjonsrunde 3".
Bymarker	På samme måte som med hot-spots for fugl har Miljødirektoratet vurdert å lage kart landsdekkende kart over viktige bymarker. Vi konkluderer med at det ikke er grunnlag for å lage et slikt kart nå.
Flaggermus	Miljødirektoratet mener det ikke er hensiktsmessig å ekskludere leveområder for flaggermus, blant annet på grunn av datamangel.
Naturtyper: A-lokaliteter av kystlynghei	Miljødirektoratet vurderte å foreslå A-lokaliteter av kystlynghei som eksklusjonskriterium, men dette vil ikke være i tråd med definisjonen på myke eksklusjoner, som tilsier at det er stor sjanse for konsesjonsavslag i ekskluderte områder. Dette følger av det er gitt konsesjon i mange områder med A-lokaliteter av kystlynghei, blant annet på Jæren. Disse er derfor vurdert spesifikt i "eksklusjonsrunde 3", og vil uansett måtte bli et sentralt tema i konsesjonsbehandlingen.
Villmarksområder	Villmarksområder fanges langt på vei opp av INON-indikatoren (inngrepsfrie naturområder i Norge). Miljødirektoratet vurderte innledningsvis en variant av disse for "eksklusjonsrunde 2", men dette ble ikke tatt videre, blant annet på grunn av en tidligere beslutning om at INON ikke lenger skal være et forvaltningsverktøy. Indikatoren er uansett viktig støtte for vurderinger i "eksklusjonsrunde 3".
KULA-områder	Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse kunne vært et mulig eksklusjonskriterium, men siden datasettet bare finnes for to fylker er det uaktuelt. KULA-områdene er i stedet tatt inn som vesentlige momenter i "eksklusjonsrunde 3".
Sensitive arter	På samme måte som med Forsvarets anlegg, kan ikke leveområder for sensitive arter vises i kart på en hensiktsmessig måte. Noe kan vurderes i "eksklusjonsrunde 3", men resten må tas i eventuelle konsesjonssaker.

2. Eksklusjonsrunde 3

2.1 Noen generelle og overordnede momenter

"Eksklusjonsrunde 3" er i motsetning til de to foregående rundene basert på konkret vurdering av de aktuelle arealene. Det er viktig å ha med seg at analysene er gjort i en overordnet målestokk og basert på tilgjengelig informasjon. Dette har vært en praktisk nødvendighet knyttet til ressursituasjonen (mannskap og arbeidsperiode), men minst like mye behovet for å løfte blikket til det nasjonale og overordnede regionale nivået der "Nasjonal ramme for vindkraft" hører hjemme.

Med utgangspunkt i den tilgjengelige kunnskapen om verdi og påvirkning fra vindkraft på de åtte ulike miljøtemaene, har vi lagt vekt på å identifisere og ekskludere større områder hvor det er forventet uakseptabelt høyt konfliktnivå. Vi har lagt vekt på at de miljøverdiene skal være på et geografisk nivå som er egnet for rammen, og tar dermed ikke stilling til forhold som krever detaljert lokalkunnskap og/eller komplekse lokale avveininger. I mange tilfeller har kunnskapsgrunnlaget vært fraværende eller såpass svakt at det ikke har vært grunnlag for å gjøre en vurdering overhodet.

Resultatet av "eksklusjonsrunde 3" er identifisering av totalt 147 relativt store områder (92 for Miljødirektoratet og 55 for Riksantikvaren) innenfor de 43 analysearealene, som etter vår vurdering *ikke bør inngå blant de mest egnede områdene for vindkraft-utbygging*.

Vi presiserer at *de anbefalte eksklusjonene absolutt ikke er noe godkjentstempel for utbygging til områder som ikke er ekskludert*, slik det også utdypes i de følgende kapitlene. Samtidig er det klart at eksklusjonene ikke utelukker at det vil finnes akseptable lokaliteter for begrensede utbygginger i områder vi har ekskludert.

2.1.1 Skala/målestokk

KLD sier i oppdraget at "miljøverdiene bør være av en slik størrelse at det er vanskelig å gjøre tilpasninger innenfor et prosjekt for å ta hensyn til verdien, eller som gjør at miljøverdien vil være særlig konfliktfylt å ta hensyn til på tidspunktet for konsesjonsbehandling".

Dette innebærer at vi har unngått å ta stilling til konflikter som en enkelt kan bygge eller planlegge seg rundt, men at vi samtidig ender med vurdering av problemstillinger med et mer usikkert datagrunnlag enn ved mer lokale problemstillinger (utdypes i kap. 2.1.3 og 2.1.4).

2.1.2 Relevant konfliktnivå; bruk av innsigelsesrundskrivet T-2/16

KLD sier i oppdraget at innsigelsesrundskrivet (T-2/16) om nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet, skal være rettesnoren. Dette leder til vektlegging av "miljøverdier av nasjonal eller vesentlig regional betydning eller som av andre grunner er av vesentlig betydning på klima- og miljøområdet". Rundskrivet tar utgangspunkt i en annen skala enn hva dette prosjektet krever og har derfor i varierende grad egnet seg for de nødvendige vurderingene. Rundskrivet er derfor kun lagt til grunn så langt det lar seg gjøre i arbeidet med nasjonal ramme.

2.1.3 Usikkerhet

At det er betydelig usikkerhet i den leverte analysen følger av utgangspunktet: Samlet gjennomgang av hele landet; Vurdering av en utbyggingstype der det ikke finnes mye erfaring fra bygging og drift under norske forhold; Eksisterende miljødata som er samlet inn og systematisert for helt annen bruk; Manglende mål på fremtidig utbyggingsvolum. For å begrense problemene har vi utviklet en skrittvis systematikk som gjør det enklere å håndtere usikkerhetsmomentene i avgrensede bolker.

Det presiseres her at vi ikke har ekskludert arealer der vi oppfatter usikkerheten som uakseptabelt stor. Se kapittel 2.1.4 og 2.3 for viktige detaljer

Enkelt oppsummert er hovedelementene av usikkerhet som følger:

- Usikkerhet i datagrunnlaget: Kartlegging, overvåking og innsamling av data om norsk natur har først og fremst vært innrettet mot artsgrupper, miljøforhold og økosystemer som av ulike årsaker har vært prioritert politisk og forvaltningsmessig. Mange arter, miljøvariabler og økosystemer er dårlig kjent og i liten grad kartlagt. Det er for eksempel en kjent problemstilling at innsamlings- og registreringsinnsatsen (som mengden artsregistreringer) er skjevfordelt med overvekt av registreringer av karismatiske arter, og med geografisk konsentrasjon omkring befolkningsrike områder eller allerede kjente hot-spots. Gjennomgangen av de 43 analyseområdene har det derfor i mange tilfeller vært preget av mangel på representative data. For mange av de kartlagte miljøverdiene mangler dekningskart helt eller delvis (dvs. kart som viser hvilke områder som er kartlagt). For områder med fravær av identifiserte miljøverdier, er det ofte stor usikkerhet om fraværet av registreringer skyldes fravær av miljøverdi (for eksempel artsforekomst), eller manglende kartlegging.
- Usikkerhet i verdisettingen: Mangelfulle miljøfaglige data, særlig i den aktuelle overordnede målestokken; Manglende kalibrering av data fra ulike kilder (for eksempel friluftslivskartlegging gjennomført i kommunal regi)
- Usikkerhet i vurdering av påvirkning/sårbarhet: For mange miljøtema er det stor usikkerhet omkring hvordan vindkraftutbygging påvirker den utvalgte miljøverdien. Ettersom det ikke er gitt noe utbyggingsvolum må "påvirkningen" anslås sjablongmessig, dvs. at utgangspunktet for vurderingen er forventet påvirkning av utbyggingstypen i seg selv. Den tilhørende usikkerheten forsterker den usikkerheten som følger av meget begrenset kjennskap til aktuelle konfliktmekanismer under norske forhold, blant annet knyttet til svært begrenset effektoppfølging fra de gjennomførte utbyggingene.
- Sammenstilling av delområder til arealer med flere tema: Med den valgte fremgangsmåten måtte dette prosesselementet skje med et stort element av skjønn. Vi mener at løpende høy bevissthet på usikkerheten har begrenset problemet i tilstrekkelig grad.

Tabell 4: Benyttete skala for usikkerhet i de tematiske analysene (jfr. kap. 2.2.1)

Grad av usikkerhet	Betydning i analysen
Liten	Ingen betydning for vurderingene
Moderat	Greit grunnlag for konklusjoner
Betydelig	Likevel tilstrekkelig for en konklusjon
Stor	Ikke grunnlag for å konkludere

2.1.4 Om datagrunnlag og kartverktøy

Som grunnlag for analysene har vi tatt stilling til tilgjengelige kilder gjennom Miljødirektoratets datainfrastruktur. I tillegg har vi hentet inn noen nye data fra eksterne kilder, særlig til temaene flaggermus, landskap og villrein. Omfanget av innhenting av nye data har vært sterkt begrenset som følge av tids- og ressursrammen for prosjektet. De dataene som faktisk er hentet skyldes i hovedsak at de kunne tas fra allerede pågående arbeid. I tillegg har bestillingene vært såpass skarpt avgrenset at det har vært mulig å innhente innenfor gjeldende tidsløp (eksempelvis sammenstilling av upubliserte flaggermusdata), samtidig som oppdragstakere har klart å levere innenfor svært krevende tidsfrister.

Selv om den totale datamengden er stor for mange av temaene, ble det tidlig klart at mye er lite egnet for analyser i den målestokken som er aktuell her, først og fremst på grunn av skjevfordeling av kartleggingsinnsats og mangel på representative data. I tillegg er det viktige datasett som ikke er tilstrekkelig kalibrert for bruk på tvers av kommuner og fylker, dvs. kartleggings- og verdissettingsmetoder brukes ulikt av ulike kartleggere og i ulike kommuner. Dette er aller tydeligst for friluftsliv, men har betydning for flere miljøtema. Det ferskeste komplette datasettet er typeinndeling av norske landskap etter Artsdatabankens naturbeskrivelsessystem Natur i Norge, kalt NiN landskap. Med unntak av Nordland fylke, er det er få erfaringer med bruk av datasettet i planlegging og forvaltning (inkl. verdissetting).

Datagrunnlaget og utfordringer for de enkelte fagtemaene er beskrevet i kapittel 2.3.

Kart

Det er totalt kartfestet og kodet ca. 1000 objekter (i hovedsak polygoner) som grunnlag for analysene, inkludert de 148 som har endt opp som anbefalte eksklusjoner.

Modellering

I tillegg til direkte bruk av eksisterende data er det gjort en del modellering, særlig på fugletemaet der vi har testet holdbarheten i en del antakelser for trekkmonster, "hot spot"-områder utover dem vi kjenner som Important Bird Areas og bruksfrekvens innenfor relevante områder (se 2.3.1 for en vesentlig utdyping).

Sensitive miljødata

På grunn av situasjoner der offentliggjøring av miljødata "kan lette gjennomføring av straffbare handlinger, eller lette handlinger som kan skade sårbar natur", har Miljødirektoratet et system for håndtering og publisering av sensitive artsdata. I den grove målestokken vi opererer med her er det først og fremst snøugle, dverggås og fjellrev som gir utfordringer siden det nesten er umulig å kartfeste nødvendige konfliktområder for disse uten å påvirke beskyttelsessituasjonen.

2.1.5 Fylkesmannsembetenes bidrag

Selv om gjennomgangen av analyseområdene har vært overordnet, lot det seg vanskelig gjøre å vurdere relevante miljøverdier uten betydelig regional og delvis lokal miljøkunnskap. Mange av fylkesmannsembetene har i tillegg omfattende erfaring fra de over 250 vindkraftprosjektene som har vært under planlegging. Miljødirektoratet ba derfor om bistand der vi primært ønsket utpeking av arealer som er særlig relevante i vindkraftsammenheng, og

begrunnelse for disse. En stor andel av de 336 vurderte delområdene (se kap. 2.2.1) stammer fra disse innspillene. Miljødirektoratet inkluderte denne informasjonen inn i vårt data-grunnlag, og vi har bearbeidet den på helt selvstendig grunnlag. Vi overtar dermed ansvaret for det som publiseres i denne omgang. Fylkesmennene står på sin side fritt til å gjøre sine egne vurderinger i den kommende høringsrunden.

2.1.6 Betydningen av eksklusjonsrunde 1 og 2

Eksklusjonsrunde 1 og 2 har som utdypet i kapittel 1.2, tatt bort betydelige arealer også innenfor de 43 analyseområdene. Disse eksklusjonene er i hovedsak en sum av arealer som er for små til være relevante i den metoden vi har benyttet for eksklusjonsrunde 3. Vi har derfor valgt å se bort fra tidligere eksklusjoner i runde 3. Unntaket er verneområder der det ligger slike inne i analyseområdene. Disse er holdt utenfor de anbefalte eksklusjonene så sant det har vært praktisk mulig. Verneområder inne i analyseområdene kommer m.a.o. i tillegg til de anbefalte eksklusjonene i runde 3 sammen med andre miljøforhold som er listet opp i kapittel 1.2.

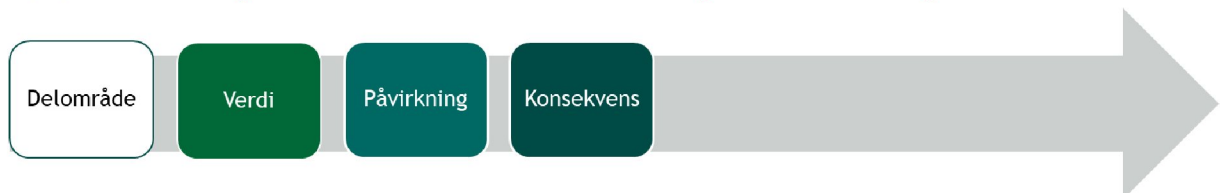
2.1.7 Det som ikke er vurdert

Vi presiserer to vesentlige forhold som er holdt utenfor analysene:

1. Avveining mellom miljøkonflikter på den ene siden og produksjonsforhold, kostnader og nettsituasjonen på den andre. Denne vurderingen er NVEs selvstendige ansvar utfra OEDs og KLDs oppdragsbeskrivelser
2. Klimaeffektene av vindkraftutbygging. Dette krever en i seg selv bred og kompleks analyse som ikke dekkes av noe oppdrag fra KLD

2.2 Trinnvis gjennomgang av metoden

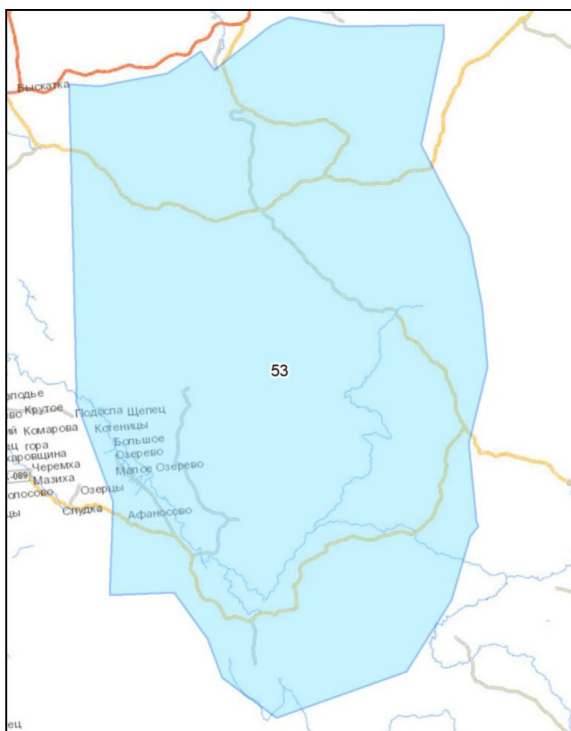
2.2.1 Vurdering av nesten 400 delområder knyttet til ett miljøtema

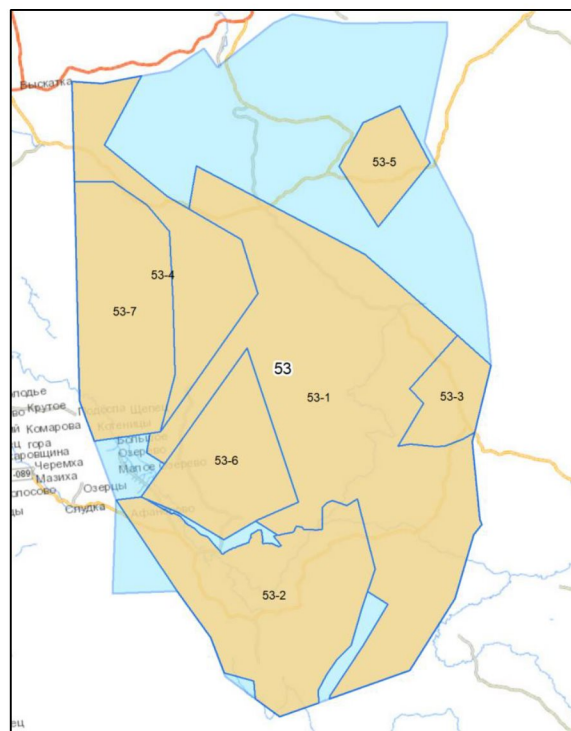
Figur 2: Oppsett for "verdi x påvirkning = konsekvens" (jfr. standard KU-metodikk, SVV Håndbok V712 o.a.) som gjennomført for de knapt 400 utpekte delområdene

Arealanalysene er gjort gjennom konkret vurdering av 336 delområder² innenfor de 43 analyseområdene som ble utpekt av NVE i steg 3 (jfr. Figur 1) og som illustrert i Figur 5. Totalt har vi gjort konkret analyse av 65 % av arealet innenfor analyseområdene basert på en innledende vurdering av relevansen for våre tema. Disse arealene, som primært ble identifisert av Miljødirektoratet og fylkesmennene, er i mange tilfeller overlappende.

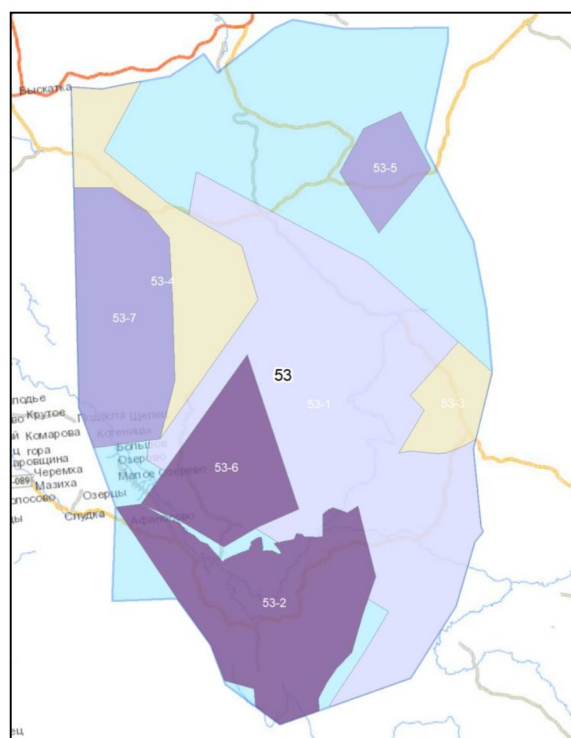
² Miljødirektoratets vurderinger dekker 118 000 km² av de 182 000 km² som ligger innenfor de 43 analyseområdene. Det samlede arealet som er håndtert i de tematiske vurderingene (de 336 separate arealene) utgjør 187 000 km² inkludert overlapp mellom flere tema.

Figur 3: Metodeeksempel fra et fiktivt analyseområde 53

Figur 4: Typisk oppsett for delområder vurdert av Miljødirektoratet. Delvis overlappende. Hvert delområde er knyttet til ett miljøtema

Figur 5: Delområdene med score fra den tematiske konsekvensvurderingen. Fargekode som Figur 6. Det lyseblå arealet er ikke analysert

Verdi \ Påvirkning	Svært stor	Stor	Middels	Noe/ubetydelig
Svært stor				
Stor				
Middels				
Noe/ubetydelig				

Figur 6: Konfliktmatrise som standard KU-metodikk (variant av oppsett fra f.eks. SVV Håndbok V712, 2018). Oppgaven har ikke vært å vurdere konsekvenser innenfor hele verdi/påvirknings-spekteret, men å identifisere arealer der enkelttema gir score i øvre venstre hjørne. Kriteriene for vurdering av verdi og påvirkning er beskrevet for hvert miljøtema i kap. 2.3

Verdivurdering

Verdivurderingen i dette stadiet bruker T-2/16 som rettesnor, og følger standard KU-metodikk innenfor hvert enkelt tema så lang som mulig. Begrensningen følger først og fremst av tilgangen på sammenlignbare data. Selv om det samlet finnes store mengder data innenfor de 8 temaene, viser det seg at datasettene har begrensninger for bruk i den målestokken som er relevant i dette oppdraget. Verdivurderingene som er lagt til grunn er beskrevet under hvert enkelt tema i kapittel 2.3.

Tross usikkerheten som er beskrevet i kapittel 2.1.3, anser vi de samlede verdivurderingene som relativt robuste innenfor hvert av de områdene som er anbefalt for eksklusjon i runde 3.

Påvirkning (og sårbarhet)

Vurderingen av påvirkning er klart mer problematisk enn verdivurderingen ettersom det i selve oppdraget fra OED mangler vesentlig informasjon om "tiltaket". Riktignok er vindkraft-utbygging relativt ensartet når det gjelder inngrepene, men det er en stor utfordring å vurdere påvirkning når det ikke er gitt noen signaler om omfanget av utbygging, verken totalt for landet eller innenfor hver region. I praksis innebærer dette at påvirkningselementet er håndtert mer som en generell sårbarhetsvurdering, enn som en områdespesifikk påvirkningsanalyse. Vi har i praksis lagt til grunn utbygging med "en rekke anlegg" innenfor hvert av de 43 analyseområdene (jfr. kap. 2.1).

Til påvirkningsanalysen hører også vurdering i lys av andre påvirkningskilder. Dette er gjort så langt vi har hatt grunnlag. Villrein er det temaet der har kommet lengst i den retning.

Grunnlaget for påvirknings- og sårbarhetsvurderingene på dette stadiet er beskrevet under hvert enkelt tema i kapittel 2.3.

2.2.2 Vurdering av sammenstilte areal basert på flere tema

Figur 7: Oppsett for aggregert vurdering av de knapt 400 temaspesifikke delområdene, frem til utpeking av de 92 områdene som Miljødirektoratet anbefaler for eksklusjon

Utfra vurderingen av konsekvensen for hvert av de 336 delområdene er det gjort en sammenstilling av de samlede konsekvensene for aktuelle eksklusjonsområder. Totalt har Miljødirektoratet pekt ut 92 områder for eksklusjon utfra en vurdering i henhold til oppsettet fra Figur 8 og Figur 9. Riksantikvaren har anbefalt eksklusjon av ytterligere 57 områder.

Enkelte av områdene som er anbefalt for eksklusjon er delt inn i flere spesifiserte arealer/polygoner³. Dette er gjort for at hvert av de definerte arealene skal ha en ensartet begrunnelse. Denne oppdelingen hindrer likevel ikke at konfliktnivået vil være varierende også innenfor et definert eksklusjonsareal. Uansett bygger alle eksklusjonsforslagene på en totalvurdering av hvert område med stor vekt på å en overordnet forståelse av konfliktnivået, slik det er definert i oppdraget fra KLD.

³ De 92 definerte og begrunnede områdene er samlet i ca. 60 sammenhengende arealer. Miljødirektoratet har ekskludert 75 500 km² av de 182 000 km² som inngår i analyseområdene.

Dette følger også av fremgangsmåten at utpekingen av områder for eksklusjon, har krevd betydelig skjønnsutøvelse i flere ledd. I noen grad kan uansett graderingen innenfor hvert område leses ut av beskrivelsen (se vedlegg 1)

Verdi				
Påvirkning				
	<i>Svært stor</i>	<i>Stor</i>	<i>Middels</i>	<i>Noe/ubetydelig</i>
<i>Svært stor</i>	1	2	4	5/6
<i>Stor</i>	2	3	4	5/6
<i>Middels</i>	3	4	5/6	5/6
<i>Noe/ubetydelig</i>	5/6	5/6	5/6	5/6

Figur 8: Skalert konfliktmatrise for aggregert arealanalyse. Manglende symmetri for verdi- og påvirkningsaksen skyldes prioritering av områder med særlig høy verdi (svært stor og stor). Også middels påvirkning kan tas i betraktning for eksklusjon dersom miljøverdien er "svært stor"

Kategori	Fargekode	Karakteristikk	Forklaring	Eksklusjon
1		Kritisk negativ konsekvens	Ekstraordinært stor konflikt med ett eller flere nasjonale miljøtema	Ja, alltid
2		Alvorlig negativ konsekvens	(1) Svært stor konflikt med ett eller flere nasjonale miljøtema eller (2) Ekstraordinær opphopning av regionale/lokale miljøverdier	Ja, som hovedregel
3		Vesentlig negativ konsekvens	(1) Stor konflikt med ett eller flere nasjonale miljøtema, eller (2) Særlig grunnlag en føre-var betraktning eller (3) Uvanlig stor opphopning av regionale/lokale miljøverdier	Etter spesifikk vurdering
4		Moderat negativ konsekvens	Ikke relevant for eksklusjon	Nei
5/6		Merkbar/ingen negativ konsekvens	Ikke relevant for eksklusjon	Nei

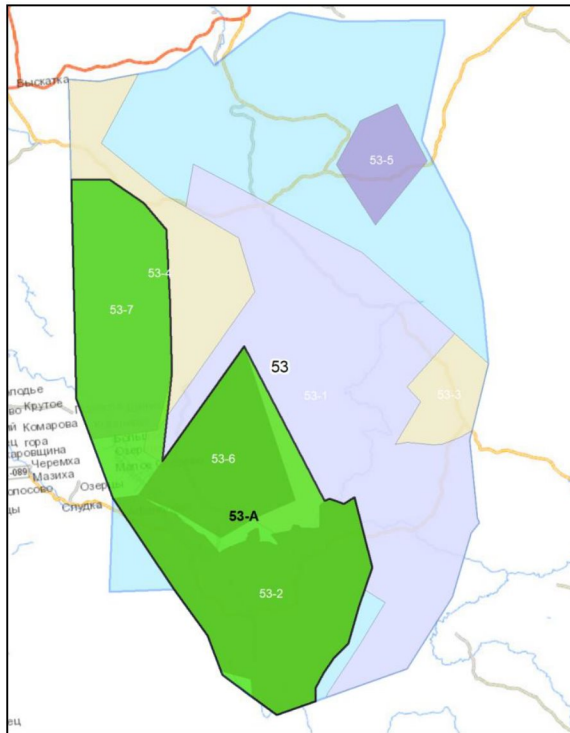
Figur 9: Skala for konfliktvurdering av aggregerte arealer

2.2.3 Anbefalte eksklusjoner i runde 3

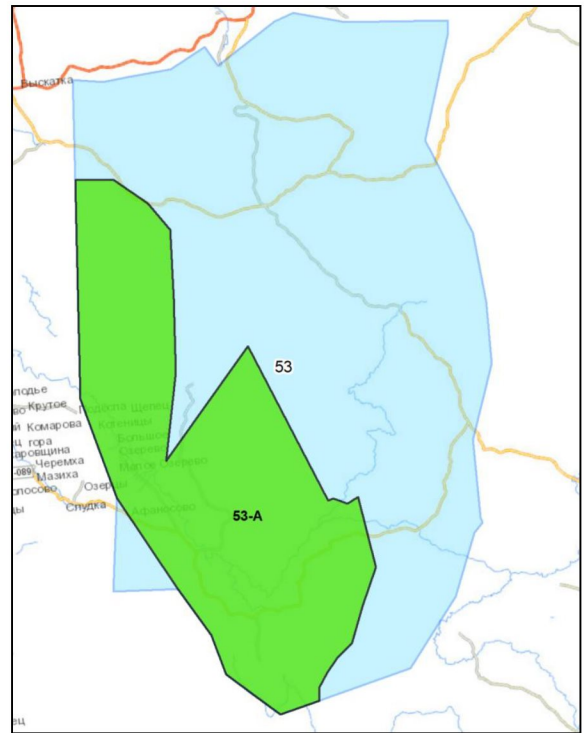
Generelt for områdene utpekt for eksklusjon noterer vi at det i de aller fleste tilfeller er identifisert konflikter knyttet til flere av de åtte fagtemaene. Mange av områdene er preget av en opphopning av varierte miljøverdier, ofte med større sammenhengende naturområder som en fellesnevner. Særlig gjelder dette i Nord-Norge og i grenseområdene mot Sverige. Langs kysten i Sør- og Midt-Norge er det færre og mindre sammenhengende naturområder. Det gjennomgående argumentet for eksklusjon er her knyttet til hovedkorridoren for trekkende fugl og flaggermus, sammen med sikring av viktige naturtyper og landskapstyper og friluftstinteressene i skjærgården og de ytre fjordområdene. I Langfjella er det villrein, friluftsliv og sammenhengende naturområder som er de mest fremtredende enkeltfaktorene.

Som presisert i kapittel 2.1.6 er den ytre avgrensningen av områdene så langt det praktisk lar seg gjøre avgrenset mot verneområder og andre forhold som dekkes av eksklusjonsrunde 1 og 2.

Riksantikvarens har gjort tilsvarende eksklusjoner, men basert på en noe enklere metode, primært fordi de fleste av RAs områder følger vedtatte eller foreslåtte kulturhistoriske landskap (KULA-områder) eller Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL). Fremgangsmåten utdypes vesentlig i kapittel 2.3.5.

Figur 10: Mulig anbefaling fra Miljødirektoratets til eksklusjonsrunde 3 i det fiktive analyseområde 53. Gradering innenfor det anbefalte området kartfestes ikke i rapporten men skal kunne leses ut av beskrivelsen av det anbefalte området. Den metodiske løsningen innebærer at det er gjort oppsummeringer på tvers av alle tema kun i områder som er konkret vurdert som anbefalte eksklusjonsområder.

Figur 11: Anbefaling fra Miljødirektoratet til eksklusjonsrunde 3 i et fiktivt analyseområde 53

2.3 Tematisk gjennomgang

2.3.1 Fugl

Artsregistreringer

Etter innledende møte med Artsdatabanken fikk Miljødirektoratet oversendt alle fugledata fra deres database i Artskart for bruk i prosjektet. Artskart er en samledatabase med artsregistreringer i Norge fra en rekke forsknings- og offentlige institusjoner. I tillegg legges det inn data fra observasjoner som er registrert i den offentlig tilgjengelige applikasjonen Artsobservasjon. Vår uttrekksdato (og dermed siste registrerte observasjon i datasettet) er 27.5.2018.

Innenfor temaet fugl ønsket prosjektet å se nærmere på følgende verdier: Konsentrasjonen fugl i et område; utbredelse av arter som er av nasjonal forvaltningsinteresse; og mer sensitive og viktige områder for enkeltartsgrupper av nasjonal forvaltningsinteresse.

For å gjøre disse analysene er det gjort ulike filtrering på datasettet. På konsentrasjonen av fugl er det tatt utgangspunkt i alle fugleregistreringer på land. Det er videre filtrert på arter av særlig stor⁴ og stor⁵ nasjonal forvaltningsinteresse. For å sikre kvaliteten av analysene, i lys av at observasjonene i databasen har varierende kvalitet og nøyaktighet, er det kun brukt registreringer som har nøyaktighet på under 1000 meter og som er registrert som enten hekkende, mulig hekkende eller stasjonær observasjon. Fra denne filtreringen ble det skilt mellom arter av svært stor og stor nasjonal interesse, i tillegg til filtreringer på fem ulike artsgrupper. Disse er hønsefugl, rovfugl og ugle, vadere, sjøfugl og spurvefugl.

Vi vurderte at stedfestet informasjon om særlig høy individtetthet er på et relevant nivå for avgrensning som delområde. Også viktige funksjonsområder for forvaltningsprioriterte enkeltarter av betydning for regional bestandsutvikling, er enkelte steder grunnlag for utpeking av anbefalte eksklusjoner, men da i sammenheng med andre store miljøverdier.

Frekvensanalyser: Med svært store datamengder (millioner av observasjoner med punktdata) har vi for mange vurderinger valgt å aggregere disse til avgrensede områder. Prosjektet har tatt utgangspunkt i SSBs 1 km² ruter som dekker hele landet med standardisert rutenett. Frekvensen er gitt av antall observasjonspunkter i disse rutene. Dette er gjort på alle filtreringsnivå, fra hele datasettet til artsgruppene. Resultatet av frekvensanalysene gir et konsentrasjonsnivå for hver rute.

Klyngeanalyser: Ut fra de rutenettsbaserte frekvensanalysene er det mulig å gjøre klyngeanalyser av høyere eller lavere tetthet. Prosjektet har brukt programvaren Getis-Ord Gi* der hver rute får et resultat fra -3 (lave frekvenser/cold spot) til +3 (høye frekvenser/hot spot). Verdivurderingen er basert på mengden med rutenaboer av lave/høye frekvenser, mot en forventet tilfeldig spredning av frekvenser.

⁴ Arter av særlig stor forvaltningsinteresse: ansvarsarter, trua arter, andre spesielt hensynskrevende arter, spesielle økologiske former, prioriterte arter og fredete arter.

⁵ Arter av stor forvaltningsinteresse: nær trua arter (i tillegg inngår fremmede arter, men de er ikke tatt med i datasettet)

Frekvens- og klyngeanalysene gir en geografisk fordeling som brukes til å evaluere hvert analyseområde i prosjektet basert på konsentrasjon av observasjoner, konsentrasjon av viktige areal for arter og artsgrupper av nasjonal interesse.

Gjenbruksanalyser: Artsdataene fra Artsdatabanken går tilbake til nesten 100 år med observasjoner. Prosjektet har tatt utgangspunkt i de filtrerte punktene i de 43 analyseområdene fra 1990 og fordelt dem over 329 måneder (januar 1990 til mai 2018). Med bruk av SSB rutenett genererer dette en romlig kube med tidsdata som er benyttet til kjøring av en fremtredende klyngeanalyse⁶. Verktøyet gjør det mulig å se hvilke områder som har og har hatt systematisk hekking over tid, og hvilke som ikke har registret gjenbruk.

Sensitive arter: Registreringer av funksjonsområder for sensitive arter ble i all hovedsak vurdert utenom de nevnte analysene, men inngikk i den samlede vurderingen av områdene. Her ble data hentet fra databasen for sensitive artsdata⁷. Når det gjelder sensitive arter har vi fokusert på områder av potensielt avgjørende betydning for bestandsutviklingen av de artene som vurderes som særlig sårbare for vindkraftutbygging.

Andre informasjonskilder

For å identifisere særlige konfliktfylte delområder måtte det gjøres noen prioriteringer rundt relevant konfliktnivå. Et naturlig utgangspunkt ved identifisering av særlig viktige områder for fugl i arbeidet med nasjonal ramme, har vært å se etter hvilke områder som fremstår som viktige for et stort antall individer innenfor flere artsgrupper. Områder som er utpekt som internasjonalt viktige fugleområder (jfr. kriterier for IBA) har både skala og konfliktnivå som var relevant for eksklusjon i de tidlige fasene av arbeidet (jfr. kap. 1.2.2).

Neste ledd, basert på føringene fra KLD om å ta utgangspunkt i innsigelsesrundskrivet T-2/16, var å finne arealer av særlig stor betydning som forflytnings- og spredningskorridorer for forvaltningsprioriterte arter (hot spot-områder/ viktige funksjonsområder for trekk). Denne typen områder er relevant også fordi analyser i denne skalaen vanskelig lar seg ivareta gjennom konsesjonsbehandling av enkeltprosjekter.

Ettersom enkeltregistreringene av fugleobservasjoner hadde stor variasjon i dekningsgrad, og primært gir informasjon om stasjonære arter, har vi ønsket å styrke vurderingene med innspill fra eksterne kompetansemiljøer. Fagfolk fra Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) og Norsk Ornitologisk Forening (NOF) ble derfor invitert til en felles arbeidsdag (5.9.2018) hvor analyseområdene ble gjennomgått og verdifulle fugleområder ble diskutert. Det ble også fulgt opp gjennom mer detaljerte innspill og anbefalinger i etterkant av arbeidsdagen.

Fugletrekket mellom sør og nord i Norge benytter ofte området fra de kystnære fjelltoppene til de ytre øyne langs kysten. Dette området har stor korrelasjon med landformen til den norske strandflaten. Avgrensningen til dette området er gjort basert på arealer som har sammenfattende særtrekk som sandflate i landformanalysen fra kapittel 2.3.5. Dette kartlaget er brukt som støtte i vurdering av bruksområder til trekkfugl.

⁶ En fremtredende klyngeanalyse genereres ved å bruke en Mann-Kendall trendanalyse på resultatet av Getis-Ord Gi*-klyngeanalyse for hver måned i kubene. Analysen gir i dette tilfellet trender over systematisk gjenbruk over tid.

⁷ Sensitive artsdata er samlebegrep for en database med utvalgte arter av fugler, pattedyr og lav hvor stedfestet informasjon om artenes hekkeområde, yngleområde eller voksested er skjermet for allment innsyn.

Verdivurdering

Verdivurderingen er konsentrert om de fugletemaene som er relevante for målestokken i Nasjonal ramme, og koblet til data rundt disse som passer til den samme målestokken.

Verdivurderingen "svært stor" og "stor" er knyttet til:

- Viktige forflytnings- og spredningskorridorer for forvaltningsprioriterte arter
- Internasjonalt viktige fugleområder (jfr. kriterier for IBA)
- Områder med særlig høy individtetthet
- Områder som kan ha avgjørende betydning for bestandsutvikling av enkeltarter (sensitive)

Middels verdi er brukt på funksjonsområder for forvaltningsprioriterte enkeltarter av betydning for regional bestandsutvikling. Det er ikke definert absolutte grenser for hver av disse kategoriene.

Påvirkning

Vi har lagt til grunn at påvirkningen for fugl vil være "svært stor" ved tap av rasteområder og områder med svært store tettheter av forvaltningsprioriterte arter, eller ved kollisjonsfare for mange individer av en eller flere artsgrupper.

Vi har også lagt til grunn at påvirkningen vil være "stor" ved mulig direkte tap av viktige funksjonsområder, muligheten for vesentlig forringelse av leveområdets verdi for enkeltindivider og få tilgjengelige alternativer. Skillet mellom svært stor og stor går på i hvilken grad endringene påvirker det generelle trusselbildet for de aktuelle artene. "Middels" påvirkning er satt for funksjonsområder med mer sporadisk bruk eller hvor aktuelle arter har tilgang til andre tilsvarende funksjonsområder.

2.3.2 Flaggermus**Artsregistreringer**

Flaggermusdata fra Artsdatabankens database i Artskart ble oversendt Miljødirektoratet 27.5.2018. Med bakgrunn i betydelig variasjon i kvalitet og svært stor usikkerhet rundt artsbestemmelse ble dette datasettet kun vurdert som støtte for andre kartlag.

Gjennom et kartleggingsprosjekt (kalt "BatDist") gjennomført av Michaelsen Biometrika AS, har det i perioden 2013-2018 blitt kartlagt flaggermus i Sør-Norge. Datasett fra lydloggere som var satt ut i 2018 i Østfold, Vestfold, Aust-Agder, Hedmark, Oppland, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland, ble oversendt Miljødirektoratet høsten 2018. Dataene gikk inn i grunnlaget for vurdering av analysearealene. Hoveddelen av dataene var samlet inn fra midten av august og ut september. De alle fleste registreringene var funnlokalteter av stor- og/eller skimmelflaggermus, men også noe trollflaggermus lengst sør på Vestlandet og langs Sørlandskysten. Tusseflaggermus ble registrert på to lokaliteter (Hordaland og Rogaland). Datasettet fra denne kartleggingen nærmer seg totalt 400 lokaliteter og er tenkt å brukes til prediktiv modellering, etter at siste periode med feltarbeid er gjennomført i 2019. Dataene var dermed ikke klare for bruk i arbeidet med Nasjonal ramme, men vil kunne brukes til å styrke kunnskapsgrunnlaget i konsesjonssaker. Michaelsen Biometrika AS leverte høsten 2018 to rapporter til Miljødirektoratet for å styrke vurderings-

grunnlaget i analysen til Nasjonal ramme. Den ene rapporten ga en generell vurdering av dataene som er samlet inn, med fokus på mulig vindkraftutbygging innenfor områdene. Den andre rapporten oppsummerte resultater fra kartleggingen i 2018⁸⁹.

Et annet kartleggingsprosjekt, gjennomført av Strix Miljøutredning, har pågått siden 2009 og fokusert på trekkundersøkelser på sør- og sørøstlandet. Dette prosjektet har kartlagt med detektor fra bil langs vei, og i kirker. Kartleggingen har ikke vært standardisert, men det har vært satt ut ultralydloggere. Målet har vært å finne ut om det er trekkende flaggermus i områdene og hvor de kommer fra. Prosjektet har samlet 105 000 opptak, men er ikke ferdig analysert og innsamlet data har dermed ikke vært klar for bruk inn i arbeidet med Nasjonal ramme. Prosjektet har likevel kunnet bidra med verdifulle konklusjoner og erfaringer som grunnlag for Miljødirektoratets vurdering av aktuelle analyseområder. Eksempler på dette er at de fleste av de observerte artene og individer oppholder seg i lavlandet (80% av alle artene finnes lavere enn 400 m.o.h.). Unntaket er nordflaggermus i Hedmark og Oppland. Funnene gir videre tydelige indikasjoner på at det er et trekk langs strekningen som har vært kartlagt og at trekket ser ut til å være mest markant om høsten. Det kan se ut som om de flyr raskt igjennom fra Østfold til Sørlandet da de registreres innenfor få dager. På Østlandet er det observert lave tettheter, ofte med en registrert topp i september. I Stavanger er flaggermusene observert sent i oktober/november, og det vurderes som sannsynlig at de overvintrer i det milde klimaet i Rogaland og oppover langs kysten et stykke nordover, i tillegg til at noen trekker over til Skottland. Dvergflaggermus ser ut til å forsvinne fra Østlandet mye tidligere på året enn på Sørlandet.

Andre kilder til informasjon

I tillegg til observasjoner/opptak av individer, finnes det mange rapporter som oppsummerer kunnskap om flaggermus i Norge, i hele eller deler av fylkene. Mange av disse er imidlertid over 10 år gamle og de er i mindre grad egnet til å gjøre konkrete konfliktvurderinger innenfor analysearealene.

For å utveksle kunnskap om kartlagte områder, relevante erfaringer om de aktuelle artene og få innspill til vårt videre arbeid, ble særlig relevante fagfolk fra flaggermus-miljøer i Norge invitert til en felles arbeidsdag (12.9.2018). I tillegg deltok Jens Rydell fra det svenske VindVal-prosjektet. På dette møtet ble det blant annet diskutert hvilke egenskaper vi kunne se etter for å vurdere potensialet for funn av flaggermus i områder hvor datagrunnlaget er svakt eller helt fraværende. Det var enighet om at flaggermus følger dalfører, ferskvannvann/elver, trekkruiter langs kysten og produktive områder i lavlandet. Særlig de varmere delene av Norge og områder med relativt lave nedbørsmengder ble antatt å ha en høyere andel rødlistearter.

Det ble særlig påpekt viktigheten av å ivareta insektproduktive områder langs kysten, og unngå for lang avstand mellom disse da flaggermus på trekk er avhengig av jevnlig mattilgang. Insektproduktive områder kan si mye om hvor vi kan forvente å finne viktige områder for flaggermus, men denne typen kartlag har vi ikke hatt tilgang til i arbeidet med Nasjonal ramme. Flaggermus kan sulte relativt lenge, og sitte og vente på gode forhold (lite vind og høyere temperaturer), men vurderes å ha behov for mindre avstand mellom furasjeringsområdene enn fugl. For å sikre tilstrekkelig næringstilgang under trekk er det

⁸ Michaelsen Biometrika AS, Kartlegging og modellering av flaggermus i Norge: sesongen 2018

⁹ Michaelsen Biometrika AS, Kartlegging av trekk hos flaggermus på Østlandet: sesongen 2018

derfor viktig å unngå fragmentering av funksjonsområder som gir for lange avstander mellom områder med insekter.

Trekk gjennom dalfører og arealer langs vassdrag vurderes som mest interessant for flaggermus. Det forventes også at flaggermus trekker over fjellpass før de møter nye dalfører. I innledende eksklusjonsrunder har NVE tatt ut alle områder med middelvind under 6 m/s da det vurderes som lite aktuelt for utbygging. Dette medfører at de fleste større dalfører inngår i de ekskluderte arealene. Også innsjøer er tatt ut i de tidlige eksklusjonsrundene sammen med en 1 km buffersoner rundt tettsteder og områder med spredt bebyggelse. Ser vi dette i sammenheng med høydekartlaget og artsregistreringer som er kartfestet, er det betydelig overlapp mellom potensielle leveområder for flaggermus og områder som allerede er ekskludert. Unntaket er primært en lengre, sammenhengende strekning langs kysten som også sammenfaller med andre store miljøverdier. Vi har valgt å fokusere på områder der det vurderes som sannsynlig med større konsentrasjoner av forvaltningsprioriterte arter, eksempelvis der det er antatt at de trekker ut av landet. Dette kan typisk være odder/viker ut mot havet og øygrupper nær kystlinjen.

Med bakgrunn i anbefalinger fra de eksterne fagmiljøene, utarbeidet vi et høydekartlag over landarealer opp til 500 m.o.h. Dette kartlaget viste seg å overlappes svært godt med områder hvor det var registrert artsfunn, og ble dermed brukt som et støttegrunnlag for potensialvurderinger i det videre arbeidet.

Verdivurdering

Verdivurderingen er konsentrert om de problemstillingene som er relevant for målestokken i Nasjonal ramme, og data som passer til den samme målestokken. Verdivurderingene "svært stor" og "stor" er koblet til områder med:

- Viktige forflytnings- og spredningskorridorer for forvaltningsprioriterte arter
- Områder med særlig høy individtetthet
- Gjennomgående høy sannsynlighet for funn som følge av områdets egnethet
- Områder som kan ha avgjørende betydning for bestandsutvikling

Det er ikke definert absolutte grenser for hver av disse kategoriene.

Påvirkning

Vi har lagt til grunn at "svært stor" og "stor" påvirkning for flaggermus innebærer at det ved planlegging av vindkraft kan forventes vesentlig sannsynlighet for barotrauma: kollisjoner for så mange individer at det påvirker den nasjonale bestandssituasjonen, eller vesentlig forringelse av leveområdets verdi for enkeltindivider og få tilgjengelige alternative områder. "Middels" påvirkning er satt for funksjonsområder som brukes i kortere perioder av året og som således kan ivaretas gjennom NVEs konsesjonsbehandling.

2.3.3 Villrein

Nasjonale villreinområder med randsoner: Nasjonale villreinområder med randsoner ble ekskludert av NVE fra den videre analysen i en tidlig fase. Dessverre ble det oppdaget flere feil i kartgrunnlaget for randsonene som gjorde at flere områder som skulle vært ekskludert likevel fremsto som aktuelle innenfor analysearealene. Denne feilen har vi forutsatt at blir

rettet opp og at randområdene dermed ikke er med i den videre vurderingen av analyseområdene.

Andre villreinområder: Mange av villreinområdene som ikke har status som nasjonale villreinområder er små og har sine særskilte utfordringer nettopp på grunn av dette. Dette gjelder blant annet tilgangen på viktige funksjonsområder, ytterligere fragmentering og tap av genetisk variasjon. I de 13 villreinområdene som ikke har status som nasjonale, er kunnskapsgrunnlaget svakere og det var behov for mer kunnskap om reinens arealbruk innenfor områdene. Ved gjennomgang av analyseområdene viste det seg at ti av de mindre områdene lå innenfor analysearealene som skulle vurderes. I to av disse, Norefjell-Reinsjøfjell (NVS Rapport 17/2016) og Brattefjell-Vindeggen (NVS Rapport 21/2017, foreløpig prosjektrapport), har Norsk villreinsenter (NVS) allerede gjort et omfattende arbeid på kunnskapsstatus og arealbruk. I de åtte andre var det behov for oppdatering av kunnskapsgrunnlaget (Blefjell, Fjellheimen, Lærdal-Årdal, Skaulen-Etnefjell, Sunnfjord, Tolga Østfjell, Vest-Jotunheimen og Våmur-Roan). Norsk villreinsenter (NVS) ble bedt om å bistå med slik kunnskapsoppdatering. Prosjektet ble igangsatt i midten av juni 2018, med slutføring i midten av september.

En hurtigarbeidende gruppe bestående av representanter fra NVS begynte med en grovkartlegging i perioden juni-september 2018. Første steg i prosessen var å identifisere og kontakte lokale ressurspersoner, samt å innhente kvantitative (stedfestede) data og litteratur, gjerne i samarbeid med de lokalkjente. Ansatte ved NVS fordelt ansvar for oppfølging av det enkelte villreinområde seg imellom og nedsatte områdevis arbeidsgrupper i samarbeid med lokale representanter. Andre steg i prosessen var lokale arbeidsmøter. Her deltok representanter fra NVS på de fleste av møtene. Tredje og siste steg i prosessen var digitalisering av avtegnede avgrensninger og systematisering av andre data. Arbeidet resulterte i NVS Notat 4/2018 "*Villrein og nasjonal ramme for vindkraft – Kunnskapsoppdatering av villreinens arealbruk i åtte villreinområder*". På grunn av den korte tidsfristen fokuserte NVS på en overordnet og grovmasket kartlegging. «Fullskala» arealbrukskartlegging av disse villreinområdene er planlagt fra 2019-2021 som grunnlag for klassifisering etter ny miljøkvalitetsnorm for villrein.

Med bakgrunn i beskrivelsen fra NVS av de enkelte områdenes funksjon og sårbarhet, har Miljødirektoratet vurdert det som viktig å ivareta samtlige funksjonsområder innenfor de mindre villreinområdene. Villreinområdene er små og svært sårbare, og er generelt allerede under betydelig press fra andre påvirkningsfaktorer. Det er viktig at reinen har tilstrekkelig tilgang til både vinterbeiter, sommerbeiter, helårsbeiter, kalvingsområder og trekkruter for å opprettholde villreinområdenes bæreevne.

Leveområder for villrein innenfor de såkalte bygdenære områdene eller bygdeutviklingssonene i regionale planer vurderes som bedre egnet til å håndtere konkret ved eventuell konsesjonsbehandling av enkeltprosjekter.

Verdivurdering

Verdivurderingen for villrein er konsentrert til de temaene som er relevante for målestokken i Nasjonal ramme, og koblet til data rundt disse som passer til den samme målestokken. Verdivurderingene "svært stor" og "stor" verdi er koblet til:

- Nasjonale villreinområder
- Viktige funksjonsområder i andre villreinområder
- Fastsatte randområder til de nasjonale villreinområdene

"Middels" verdi er brukt på bygdenære områder slik de er avgrenset og fastsatt i de regionale planene.

Påvirkning

Vi lagt til grunn at "svært stor" og "stor" at påvirkningen for villrein innebærer at det ved planlegging av vindkraft vil være ved fare for redusert langsiktig overlevelse som følge av fragmentering eller forstyrrelser i viktige funksjonsområder, eller tap av slike. Redusert mulighet for utveksling mellom bestander eller vesentlig forringelse av leveområdets verdi for enkeltindivider med få alternative områder gir "stor" påvirkning.

2.3.4 Annet dyreliv

For terrestriske pattedyr er det primært arter med leveområder som strekker seg over store geografiske arealer som er relevant i den skalaen som skal vurderes her. Dette er særlig relevant for arter som allerede er under sterkt press fra andre påvirkningsfaktorer og som er sensitive for menneskelig tilstedeværelse. Dette gjelder de fire store rovdyrene (ulv, bjørn, gaupe og jerv) og fjellrev, som vanligvis unngår områder som blir regelmessig brukt av mennesker og foretrekker større områder med mer urørt preg.

Annet dyreliv, som hjortevilt, mindre pattedyrarter og amfibier kan også bli betydelig påvirket av vindkraft gjennom blant annet nedbygging, fragmentering, forringelse og forstyrrelse av viktige funksjonsområder. Disse forholdene er imidlertid vurdert som mindre egnet for konfliktvurderinger på nasjonal skala og er av en slik karakter at de kan håndteres i konsesjonsbehandlingen av konkrete prosjekter. Dette er nærmere beskrevet i fagrapportene.

Fjellrev: Data over funksjonsområder for fjellrev ble hentet fra det nasjonale overvåkningsprogrammet for fjellrev. Programmet har gått siden 2003 og gir god kontroll på eksisterende hilokaliteter hvor det er satt ut fjellrev, og på hvilke hilokaliteter det er dokumentert yngling. For fjellrev vil det være viktig å unngå at vindkraftutbygging reduserer formålet med det pågående bevaringsarbeidet for å oppnå en geografisk sammenhengende bestand av arten. Her har vi fokusert på de mest brukte hiene selv om andre arealer og tidligere brukte hi kan bli viktige i fremtiden.

Store rovdyr: For å sikre en landsdekkende overvåkning med lik metodikk, ble det i 2000 etablert et nasjonalt overvåkningsprogram for de fire store rovdyrene. Data om disse artene er samlet i Rovbase og er brukt som grunnlag for våre vurderinger av områdenes funksjon.

Roviltnebdene har gjennom regionale forvaltningsplaner fastsatt områder hvor store rovdyr (jerv, gaupe og bjørn) har prioritet. For ulv er det Stortinget som har vedtatt forvaltningsområdet. Forvaltningsområdene for rovvilt er ikke alltid stabile enheter over tid og er politisk

fastsatte grenser, delvis løsrevet fra områdenes funksjon for de aktuelle artene. Uansett er det umulig å gjennomføre et oppdrag som dette uten å legge til grunn den gjeldende politikken. Vi konstaterer at grensene for de rovdyprioriterte områdene er satt for å oppnå fastsatte regionale forvaltningsmål samtidig som de skal dempe konflikter rundt sauehold, og forholder oss til dette i en verdi-/påvirkningsvurdering i de aktuelle områdene.

Hvorvidt det bør åpnes for nye arealinngrep i områder som er viktige for våre store rovdyp avhenger av områdenes funksjon og grad av påvirkningstrykk. Fragmentering kan også føre til at forbindelseslinjer brytes, slik at det blir vanskeligere for individer å bevege seg mellom de ulike funksjonsområdene. I arbeidet med Nasjonal ramme for vindkraft har vi lagt vekt på områder som utpeker seg som særlig viktige ynglelokaliteter innenfor de fastsatte forvaltningsområdene for de aktuelle artene.

Verdivurdering

Verdivurderingen er konsentrert om de rovttemaene som er relevant for Nasjonal ramme målestokken og koblet til data rundt disse som passer til den samme målestokken. Verdivurderingene "svært stor" og "stor" verdi er knyttet til:

- Områder med viktige hilokaliteter/yngleområder
- Ferdselskorridorer for fjellrev
- Viktige funksjonsområder for store rovdyp innenfor de definerte forvaltningsområdene

Det er ikke definert absolutte grenser for hver enkelt av disse kategoriene.

Påvirkning

Vi har lagt til grunn at "svært stor" og "stor" påvirkning for rovdyp innebærer at det ved planlegging av vindkraft kan forventes redusert ungeproduksjon som følge av direkte tap av ynglelokaliteter eller forstyrrelser i særlig sårbare perioder. Samme påvirkning er lagt til grunn for vesentlig forringelse av leveområdets verdi på en måte som skaper fortrenghing mot områder utenfor forvaltningsområder for store rovdyp.

Der det i en overordnet analyse uten konsekvensutredning, er usikkert hvor mye verdien blir påvirket, er påvirkningen satt til "middels". Skillet mellom "svært stor" og "stor" går på i hvilken grad utbyggingstypen er forventet å øke det samlede påvirkningstrykket/samlede belastningen for rovdyp.

2.3.5 Landskap

Ut over helt generelle formuleringer i konvensjoner og lovverk (for eksempel landskapskonvensjonen, naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven) finnes det i dag ingen konkrete nasjonale mål for forvaltning av landskap i Norge på nasjonalt nivå. Landskap, både Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA), omtales i Klima- og miljødepartementets budsjettproposisjon (s. 29, 100, 177). Også til dette temaet har KLDs innsigelsesrundskriv (T-2/16) vært styrende for konfliktnivået. Rundskrivet klargjør nasjonale og vesentlige regionale interesser når det gjelder kulturhistoriske verdier og naturmangfoldverdier knyttet til landskap (jfr. T-2/16 pkt. 3.9). Det har i tillegg vært behov for å utarbeide egne kriterier og målsettinger for hvilke landskap som skal tillegges særlig vekt ved lokalisering av vindkraftutbygging av større omfang.

Miljødirektoratet har i arbeidet med Nasjonal ramme sett på naturgeografiske aspekter ved landskapet. Riksantikvaren har vurdert de kulturhistoriske landskapsverdiene. Opplevelsesverdier og stedsidentitet i lokal sammenheng er ikke vurdert i denne fasen. Dette er viktige aspekter ved landskapstemaet som nødvendigvis må inkludere lokal medvirkning eller undersøkelser som inkluderer landskapspreferanser for et representativt utvalg av befolkningen – noe som ikke er gjort nå, og som ligger utenfor dette oppdraget.

Naturgeografiske landskapsvurderinger

Kunnskapsgrunnlaget for Miljødirektoratets landskapsvurderinger har vært landskapsnivået i Artsdatabankens naturbeskrivelsessystem Natur i Norge, kalt NiN landskap. NiN landskap er en typeinndeling og kartleggingsmetodikk som tar utgangspunkt i generelle og observerbare trekk i landskapet og som omfatter alle landskap fra naturlandskap, via jordbrukslandskap til bylandskap. Inndelingen er basert på landform og landskapets innhold av ulike elementer og egenskaper, inkludert utbredelse av ulike økosystemer. Grov skala (hovedtyper av landskap) identifiserer de overordnede og storformede strukturene i landskapet, og gjenspeiler hvordan landskapet har blitt formet geologisk eller av andre landskapsdannende prosesser. På fin skala vil landskapsvariasjonen bestå av landskapstyper basert på landskapets egenskaper og innhold. Typeinndelingen i NiN landskap er basert på gradvise endringer i landskapsvariasjon og er basert på samvariasjon mellom en rekke landskapselementer knyttet til blant annet:

- Landform
- Variasjon langs akse kyst-innland
- Vann, vassdrag og våtmarker
- Vegetasjon
- Landbruk
- Samlet menneskelig arealbruksintensitet

En første versjon av et heldekkende kart i målestokk 1:50 000 over Norge ble ferdigstilt sommeren 2018, og arbeidet vil gjøres tilgjengelig fra Artsdatabanken. Her er Norge delt inn i vel 44 000 delområder (3-20 km²) fordelt på 284 landskapstyper.

For hvert utredningsområde har det blitt laget en oversikt over forekomst, utbredelse, mengde og arealmessig fordeling av de ulike landskapstypene. Landskapstypene ble videre sortert etter inngrepsstatus; det er landskap med lav arealbruksintensitet, dvs. få eller ingen tekniske inngrep og lite bebyggelse (naturlandskap i vid forstand) som er utgangspunktet for sjeldenhetsvurderingene. Deretter ble det utarbeidet indikatorer for mangfold, sjeldenhet og representativitet med utgangspunkt i velprøvde metoder for beregning av geografisk variasjon og landskapsøkologi. Landskapsvariasjonen innenfor hvert utredningsområde ble sammenlignet med den totale landskapsvariasjonen i Norge.

De endelige vurderingene og anbefalingene for de enkelte delområdene er et resultat av faglige skjønnsvurderinger basert på disse indikatorene.

Datasettet for NiN landskap foreligger som en prototype. Med bakgrunn i digitale terrengformanalyser er det laget standardiserte kriterier for inndeling i hovedtyper og grupper av hovedtyper, som fanger opp variasjonen i landskapet på grov skala. Videre er det utarbeidet en typeinndeling for å adressere landskapsvariasjon i finere skala basert på variasjon i landskapets innhold og egenskaper. Kartleggingen er basert på omfattende analyser, men er i liten grad prøvd ut i praksis med hensyn til vurdering av særlig viktige landskapsverdier. Det er derfor usikkerhet omkring hvor robust metoden er, særlig med hensyn til inndeling i delområder. Det knytter seg videre usikkerhet til parameterne for 'landskapsmangfold' fordi

områdestørrelsen til de ulike analyseområdene varierer mye. Det er et stort potensial for å videreutvikle settet av indikatorer på landskapsvariasjon, ikke minst ved å vurdere landskapsvariasjon opp mot sårbarhet for vindkraft basert på terrengparametre, vegetasjonsdekke osv., og ved å gjøre vurderingene arealrepresentative i større grad. Det er videre potensial til å vurdere variasjon i kulturpreg i landskapet innenfor ulike landskapstyper. Siden kunnskapsgrunnlaget er nytt, har det ikke vært tid til slike analyser i denne omgang, og Miljødirektoratet anbefaler at dette videreutvikles i neste fase av prosjektet. En videreutvikling vil blant annet inkludere testing av robustheten til indikatorene for landskapsvariasjon opp mot verdisetting og forvaltningsprioritering.

Konsekvensen av de fysiske inngrepene for landskap er isolert sett godt kjent, og relativt forutsigbare. Det finnes få norske studier som vurderer effekten av vindkraft på landskapet, men det ble i 2018 gjennomført to litteraturstudier med en gjennomgang av internasjonal forskning på landskapsvirkninger av vindkraft^{10 11}. Funnene er relativt entydige: Majoriteten av befolkningen i de fleste studieområder opplever vindkraft som en negativ landskapsendring, og dette gjelder særlig områder som har få eller ingen tekniske inngrep fra før.

Ivaretagelse av et representativt utvalg av naturlandskap har ikke vært systematisk vektlagt som et eget eksklusjonstema i Miljødirektoratets anbefaling til NVE, men vurderingene har vært en del av den samlede vurderingen for hvert utredningsområde. Kriterier for verdi og påvirkning på naturgeografisk landskapsvariasjon er gjengitt nedenfor.

Verdivurdering

Aktuelle indikatorer som har vært benyttet i vurdering av landskapsvariasjon er:

- *Landskapsmangfold, (rikhet)*; totalt antall landskapstyper i utredningsområdet og totalt antall landskapstyper med få eller ingen inngrep
- *Relativt landskapsmangfold*; totalt antall landskapstyper i utredningsområdet delt på utredningsområdets areal
- *Fordeling (dominans)*; angir om landskapstypene i utredningsområdet er jevnt fordelt (lave verdier) eller om utredningsområder området er dominert av noen få typer (høyere verdier)
- *Sjeldenhet*; antall sjeldne (fåtallige) norske naturlandskapstyper innenfor utredningsområdet, dvs. landskapstyper som det finnes mindre enn henholdsvis 10 eller 30 av i Norge
- *Representativitet*; Naturlandskapstyper hvor mer enn henholdsvis 10 % eller 25 % av det totale arealet (utbredelsen) i Norge finnes innenfor utredningsområdet

¹⁰ SLU Uppsala (2018), Litteraturstudie/kunnskapsinnhenting om hvordan landbasert vindkraft påvirker landskapet,

¹¹ Menon/Multiconsult (2018), Hvordan påvirker vindkraft landskapet, og hvordan vurderes virkningene av folk som berøres?

Påvirkning

Landskapets påvirkning fra vindkraftutbygging er vurdert ut fra normale og forventede fysiske inngrep. Dette gjelder fysiske endringer i landskapet (arealbeslag, terrenginngrep, teknisk infrastruktur, m.m.), og synlighet og visuelle virkninger. Vi har lagt til grunn at vindkraftutbygging i stor grad endrer landskapets karakter i utbyggingsområdet og i nærområdene (normalt inntil ti kilometer unna, enkelte ganger også på lengre avstander). I tråd med oppdatert oversikt over kunnskap om konsekvenser for landskap av vindkraftutbygging, har vi videre lagt til grunn at de fleste oppfatter slike landskapsendringer som negative inngrep i landskapet, og at dette særlig gjelder landskap som fra før har få eller ingen inngrep. I vurderingene av påvirkning fra vindkraftutbygging er det lagt særlig vekt på hvorvidt vindkraftutbygging vil påvirke områder med særlig stor landskapsvariasjon eller landskap som er fåtallige eller representative i norsk sammenheng.

I tillegg har vi forsøkt å analysere påvirkningen utfra en bredere forståelse av inngrep i de aktuelle landskapstypene - da i retning samlede virkninger av fysisk store enkeltinngrep som gir landskapskonsekvenser i større skala.

Riksantikvarens kulturhistoriske landskapsvurderinger

Kunnskapsgrunnlaget for Riksantikvarens landskapsvurderinger i arbeidet har i stor grad vært registrert over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA), samt Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL). KULA-registeret er under utarbeidelse og per nå bare ferdigstilt i tre fylker: Østfold, Hordaland og Troms. De øvrige fylkene er på ulike stadier i prosessen, hvorav noen ikke har startet arbeidet ennå, mens andre nærmer seg ferdigstilling.

Alle ferdigstilte KULA-områder anbefales ekskludert i sin helhet, da disse er identifiserte landskap med definert, nasjonal interesse. Der det foreligger konkrete, geografisk avgrensede forslag til KULA-områder anbefaler vi også disse ekskludert. Dette følger av at innsigelsesrundskrivet ligger til grunn for utvelgelse, og landskapene som foreslås til KULA-registeret må anses å ha minimum vesentlig regional interesse.

KULA-prosjektet er et oppdrag fra KLD med mål om å bidra til oversikt over landskap av nasjonal kulturhistorisk interesse, bidra til økt kunnskap og bevissthet om landskap i kommuner og relevante sektorer, og å bidra til en mer forutsigbar arealforvaltning. Landskapene i KULA-registeret vektlegger den kulturhistoriske dimensjonen, men inkluderer også sammenhengene til andre landskapstema.

De kulturhistoriske landskapene av nasjonal interesse velges ut gjennom en prosess der både landskapskarakter, verdivurdering og sårbarhetsvurdering inngår. Landskapskarakteren knyttes til kulturhistorisk innhold, og i vurderingen av denne legges det vekt på en faglig vurdering av forhold som alder/tidsdybde, kontinuitet, sammenhenger/helheter, mangfold/variasjon og brudd/kontraster. Det er også et krav om tydelighet og lesbarhet for landskap som skal innlemmes i registeret.

Lesbarhetskravet har betydning for hvorfor det er viktig å ekskludere KULA-områdene i nasjonal ramme for vindkraft på land. Det viser hvor viktig den visuelle opplevelsen og oppfattelsen av KULA-landskapene er. KULA-områdene er helhetlige landskap der de historiske dimensjonene er fremtredende, forståelige og i liten grad oppstykket av nyere tiltak. I flere områder er det derfor også anbefalt ekskludert areal utover KULA-avgrensningen for å skjerme landskapet for visuell påvirkning. Vurderingene og avgrensningene er på et

svært overordnet geografisk nivå, og detaljer for visuell påvirkning og hvilke verdier i landskapene som forringes av ulike typer inngrep, må utredes på et eventuelt konsesjonsnivå.

De nasjonale interessene knyttet til landskapet vektes gjennom hvilke overordnede verdigrupper landskapene tilhører: kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier, gjennom hvilke kriterier for verdivurderinger de oppfyller, og gjennom sammenlikning med andre liknende landskap. Landskap kan bli ekstra verdifulle gjennom å være sjeldne, eventuelt gjennom å være typiske eller representative. KULA-registeret skal vise et mangfold av landskap, men representativitet er ikke et ekskluderende krav. Prosessen for utvelgelse av landskap til KULA-registeret er nærmere beskrevet i KULA-veilederen om faggrunnlag og arbeidsmåte.

Verdivurdering

- Kunnskapsverdier
- Opplevelsesverdier
- Bruksverdier

Kriterier:

- Landskapet representerer *faser* med særlig betydning for historien/utviklingen i en regional og nasjonal sammenheng
- Landskapet inneholder *strukturer* av høy kulturhistorisk interesse
- Landskapet er knyttet til *virksomheter* med særlig betydning for historien
- Landskapet inneholder *særegen byggeskikk og arkitektur*
- Landskapet er av særlig betydning for en eller flere *etniske grupper* (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)
- Landskapet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes *få eller ingen skriftlige kilder*
- Landskapet anses som *spesielt vakkert regionalt/nasjonalt*

Påvirkning

Vi har lagt vekt på helhet og kulturhistoriske sammenhenger i landskapet og derfor synliggjort hele landskap selv om noen bare delvis ligger innenfor analyseområdene. Både kunnskapsverdier, som forståelse og oppfattelse av landskapet, opplevelsesverdier og bruksverdier i landskapet kan skjemmes og forringes av den visuelle påvirkningen vindkraftanlegg gir på korte, men også over store avstander. Graden av negativ påvirkning er vanskelig å fastslå på et så overordnet nivå, og detaljer for visuell påvirkning og hvilke verdier i landskapene som forringes av ulike typer inngrep, må utredes på et eventuelt konsesjonsnivå.

2.3.6 Naturtyper

Det viktigste kunnskapsgrunnlaget for vurdering av naturtyper i forbindelse med Nasjonal ramme for vindkraft er registreringene av naturtyper i Naturbase. I faggrunnlaget er det også vist til hvordan ulike naturtyper kan opptre i tilknytning til hverandre og utgjøre viktige mosaikker eller helheter. Dekningen av naturtypekartlegging varierer betydelig mellom ulike naturtyper og mellom ulike deler av landet. Inntil nylig har kartlegging av naturtyper blitt gjort med en metodikk der datasettet viser *funn* av naturtypeforekomster, og vi har ikke god kunnskap om hvor det *ikke* finnes forekomster av viktige naturtyper eller oversikt over hvor

det tidligere er gjennomført kartlegging. Fravær av naturtypeforekomster i Naturbase kan ikke tolkes som at de ikke finnes der, og dette er noe som må utredes i forbindelse med konsesjonssøknader.

Som omtalt i faggrunnet for naturtypetemaet, vil man kunne unngå mange sårbare naturtypeforekomster gjennom god planlegging av vindkraftanlegg. Det er m.a.o. i hovedsak naturtyper som i enkelte områder har særlig store og relativt sammenhengende forekomster (for eksempel kystlynghei og en del typer terrengdekkende myr) som er relevante i denne sammenhengen.

Der forekomster av naturtyper og kunnskap om naturtypemangfoldet er grunnlag for anbefalt eksklusjon, inngår temaet i de aller fleste tilfeller som én av flere miljøfaglige interesser i analyseområdet.

Verdivurdering

Verdivurderingen er i denne sammenhengen konsentrert om de naturtypene som er relevante i den aktuelle storskala målestokken, og koblet til data rundt disse som passer til den samme målestokken. Herunder er verdivurderingene "svært stor" og "stor" verdi koblet til områder med truede eller utvalgte naturtyper, samt områder med en mosaikk av disse naturtypene vurdert til å ha tilstrekkelig verdi. Skillet mellom "svært stor" og "stor" er knyttet til kvalitet, representativitet, truetet og størrelse. Det er ikke definert absolutte grenser for hver av disse kategoriene.

Påvirkning

Vi har lagt til grunn at "svært stor" og "stor" påvirkning for naturtyper innebærer at det ved planlegging av større anlegg kan forventes vesentlige endringer med så stor sammenhengende geografisk utstrekning, at konfliktene vanskelig kan unngås gjennom tilpasning av konkrete planer. Skillet mellom "svært stor" og "stor" går på i hvilken grad endringene påvirker naturtypens utbredelse og forekomst.

2.3.7 Friluftsliv

I arbeidet med nasjonal ramme for vindkraft ble statlig sikra friluftslivsområder og verneområder med formål friluftsliv ekskludert av NVE i en tidlig fase.

KLD initierte i 2014 prosjektet Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder, med mål om at alle kommuner i Norge skal ha gjennomført arbeidet med kartlegging og verdsetting av sine friluftslivsområder innen 2019. Resultatene fra ca. 170 kommuner ligger nå tilgjengelig i Naturbase.

I forbindelse med utbygging av vindkraft ser det ut til at store turområder med eller uten tilrettelegging er de områdetypene som oftest blir berørt. Dette er større sammenhengende områder som ofte ligger et stykke unna bebyggelse og i høyereliggende områder, men kan også innbefatte områder som strekker seg helt ned mot byer og tettsteder. Markaområder og utfartsområder er andre områdetyper som blir berørt av vindkraftutbygging.

Miljødirektoratet har i arbeidet med nasjonal ramme for vindkraft lagt særlig vekt på friluftslivsområder med vesentlig regional eller nasjonal betydning. Dette er områder som i ulik grad er fanget opp av de kommunale kartleggingene på en måte som gjør dem

sammenlignbare på nasjonalt eller regionalt nivå. De kommunale kartleggingene er derfor primært brukt som støtte i vurderingene for eksklusjonsrunde 3.

Store turområder med tilrettelegging av vesentlig regional eller nasjonal betydning dekker sentrale fjell-, skog og heiområdene med tilrettelegging i form av merket sti- og løypenett med tilhørende overnattingssteder. Dette er områder som er egnet for tradisjonelle turaktiviteter som lengre turer til fots og på ski, jakt og fiske.

Store turområder uten tilrettelegging av vesentlig regional eller nasjonal betydning består av store områder eller systemer av delområder som er uten tyngre, tekniske inngrep. Dette er områder som er egnet for jakt, fiske og lengre turer til fots og på ski. Områdene kan inneholde enkle tilretteleggingstiltak for friluftslivet.

Miljødirektoratet foreslår å ekskludere flere større sammenhengende turområder med og uten tilrettelegging innenfor de foreslåtte 43 analyseområdene. De fleste av de større sammenhengende turområdene disse er knyttet til det vi har kalt "friluftslivsområder av nasjonal betydning". Vi presiserer at avgrensningen er gjort ut fra behovet i Nasjonal ramme for vindkraft, og følgende områder er vurdert på denne måten: Hardangervidda, Folgefonna, Stølsheimen, Jostedalen/Breheimen, Skarvheimen, Jotunheimen, Femundsmarka, Trollheimen, Sylan, Børgefjell, Lomsdal-Visten, Okstindan, Narvikfjella, Senja, Indre Troms, Finnmarksvidda, Sennalandet, Sørøya, Magerøya, Laksefjordvidda og Gallok.

Det er også viktig å merke seg at Miljødirektoratet ikke har hatt forutsetning for å vurdere friluftslivsområder av mindre utstrekning, selv der de oppfattes som svært viktige lokalt og til dels regionalt. Markaområder inngår typisk i denne kategorien.

Kvaliteter som fravær av støy og inngrep, lite ferdsel, kontinuitet som kan være knyttet til geografiske, funksjonelle, historiske eller romlige og visuelle forhold og "god tid", er essensielle for opplevelseskvalitetene i disse områdene. I tillegg er de store turområdene med eller uten tilrettelegging områdetyper som er utsatt for stort press på grunn av den generelle samfunnsutviklingen. Hvor stor konsekvensen vil bli er derfor avhengig av tilgangen til og omfanget av tilsvarende friluftslivsområder nasjonalt og regionalt, samt kvaliteten på dem. En reduksjon av en områdetype vil blant annet medføre at friluftslivsområder med samme funksjon og kvalitet kan bli et knapphetsgode, og at økt bruk av gjenværende områder medfører behov for tilrettelegging for å håndtere eventuelle utfordringer knyttet til dette. Hvis det ikke finnes tilsvarende områder med samme kvaliteter vil tapet av opprinnelig områdetype være uerstattelig.

Verdivurdering

Verdivurderingen er konsentrert om de friluftslivstemaene som er relevant for målestokken i Nasjonal ramme, og koblet til data rundt disse som passer til den samme målestokken. Verdivurderingene "svært stor" og "stor" verdi er koblet til:

- Områder som er vernet med formål friluftsliv
- Statlig sikra friluftslivsområder
- Gjennomgående turruter og historiske ferdselsårer
- Friluftslivsområder med nasjonal eller vesentlig regional betydning

Det er ikke definert absolutte grenser for hver enkelt av disse kategoriene.

Påvirkning

Vi har lagt til grunn at "svært stor" og "stor" påvirkning for friluftsliv innebærer at det ved planlegging av vindkraft kan forventes endring av områdetype uten mulighet for erstatningsområder, vesentlig reduksjon og fragmentering av større turområder, visuell- og lydmessig støy i områder uten påvirkning i dag, nedbygging av områder uten tekniske inngrep og hvor gjennomgående turruter blir brutt eller ikke lengre er egnet til aktivitet.

2.3.8 Store sammenhengende naturområder

Miljødirektoratet har vurdert temaet "sammenhengende naturområder" som et separat tema for alle analyseområdene. Vi har sett på miljøverdien av større sammenhengende arealer med fjell, skog eller annen utmark innenfor områdene.

Ut fra tilgjengelig informasjon har vi beskrevet:

- Hvilke større naturområder man finner innenfor analyseområdet
- I hvilken grad disse inngår i sammenhengende strukturer, både internt i analyseområdet og til arealer utenfor
- Hvilke kjente miljøkvaliteter som er knyttet til disse områdene

Avgrensning

Det er ofte vanskelig å si hvor et naturområde har sine yttergrenser. Overgangene kan være gradvise. Grensene fungerer også forskjellig for ulike miljøtemaer. Et eksempel på dette er at en bratt fjellside som utgjør en absolutt barriere for friluftsliv, samtidig fungerer som en naturlig del av et større leveområde for blant annet rovfugl. Innenfor rammen av dette prosjektet har det vært nødvendig å forenkle, mens det i en konkret konsesjonssak vil være svært viktig å få frem slike forskjeller.

Grensene mellom et større naturområde og omgivelsene omkring, dannes enten av naturforhold/topografi eller av arealbruk/nedbygging. Miljødirektoratet har hentet informasjon om disse forholdene fra kart og brukt det til å avgrense delområder innenfor de enkelte analyseområdene.

Yttergrenser som er brukt til å avgrense større naturområder i de områdene der det har vært relevant: Hav; Fjorder; Markerte dalfører; Områder med jordbruk og bebyggelse; Jernbanelinjer og trafikkerte veier

Beskrivelse av områdene med miljøkvaliteter

Miljødirektoratet har laget en verbal beskrivelse av miljøkvalitetene i de vurderte delområdene.

Det er karakteristisk for de større, sammenhengende naturområdene at de er viktige for flere miljøkvaliteter samtidig. Størrelse, sammenheng og fravær av tekniske inngrep, forstyrrende støy og aktivitet, er viktig for at området har den verdien det har.

Miljødirektoratet har i noen ganske få tilfeller vurdert at konkrete, større naturområder med urørt preg har en egenverdi eller symbolverdi. Vurderingen er basert på skjønn. Det er omtalt i tilknytning til de aktuelle områdene. I langt flere tilfeller har vi vist til kjent kunnskap om at områdene er viktige for friluftsliv og/eller naturmangfold. For én av lokalitetene (Makkaurhalvøya) har vi vurdert at områdets viktigste miljøkvalitet er kulturminner og kulturmiljø i et område med urørt preg.

Landskapskvaliteter og naturopplevelse knyttet til de store naturområdene er omtalt i et par tilfeller. Miljødirektoratet har ikke hatt tilgjengelig kunnskap til å vurdere om flere av de sammenhengende naturområdene er viktige for karakteren i et større landskapsrom.

Øvrige kvaliteter ved områdene er mer aktuelt å belyse på et mer detaljert analysenivå. Dette gjelder blant annet verdi for klimatilpasning.

Områder med eksisterende inngrep som inngår i analysen

Fraværet av inngrep og aktivitet er en viktig kvalitet ved de større, sammenhengende naturområdene. Det er likevel slik at større naturområder kan ha en del av sine funksjoner i behold til tross for at de er berørt av ulike mindre eller middels store inngrep. Dette er grunnen til at Miljødirektoratet, som en del av analysen, har omtalt og vurdert flere skog- og fjellområder innenfor analyseområdene til tross for at de er påvirket av inngrep og aktivitet.

Enkelte større områder kan sies å ha et betydelig urørt preg selv om de brytes opp av mindre inngrep, for eksempel av mindre veier med begrenset trafikk. Vi har omtalt dette i tilknytning til enkelte av lokalitetene.

Vurderingene våre omfatter også flere større områder som er tungt berørt av vannkraftutbygging, dersom de ellers utgjør større naturområder eller inngår i en større, sammenhengende struktur. Større vassdragsinngrep fragmenterer naturområder og tar bort det urørte preget, men naturområdene kan fungere godt for noen miljøtema. For eksempel kan større naturområder være friluftslivsområder med regional betydning til tross for vannkraftutbygging. Vi har derfor vurdert det som rett å ta dem med i en gjennomgang av sammenhengende naturområder. Vi omtaler imidlertid ikke slike områder som "områder med urørt preg", og beskrivelsen av området og verdivurderingen gjenspeiler også inngreps-situasjonen.

Verdivurdering

Verdivurderingene er knyttet til en målestokk som er relevant for Nasjonal ramme. Verdivurderingene "svært stor" og "stor" er knyttet til store, sammenhengende naturområder med urørt preg.

I tillegg er verdivurderingen basert på konkrete miljøkvaliteter ved lokalitetene:

- Egenverdi
- Symbolverdi
- Verdi for friluftsliv
- Verdi for naturmangfold
- Landskapskvaliteter
- Verdi for kulturmiljø

Ved verdivurderingen er det også lagt vekt på sjeldenhet. Dette gjelder både i regional sammenheng (gjenværende naturområder i tett befolkede regioner) og i nasjonal sammenheng (områder med særskilte kvaliteter og/eller særlig stor utstrekning).

Skillet mellom "svært stor" og "stor" relaterer seg til kvalitet, størrelse og regional eller nasjonal sjeldenhet. Det er ikke definert tydelige grenser mellom disse kategoriene.

Påvirkning

Vindkraftutbygging er ikke forenlig med å bevare urørt preg i et naturområde. Påvirkningen må regnes som "svært stor" for denne typen inngrep.

I analysene i Nasjonal ramme opereres det med naturområder som er langt større enn arealet for et vindkraftverk. Et nytt anlegg trenger dermed ikke å berøre hele det sammenhengende arealet. Et vindkraftverk i utkanten av et av de større, sammenhengende naturområdene som er beskrevet i analyseskjemaene, trenger altså ikke bety at hele arealet med urørt preg og de verdiene man finner der, går tapt. Dette er forhold som er viktig å få vurdert i konsesjonssøknader.

For de områdene som er foreslått ekskludert på grunn av urørt preg, har vi vurdert at det ikke er mulig å ivareta verdiene på en god måte hvis det bygges vindkraftverk.

Miljødirektoratet

Telefon: 03400/73 58 05 00 | **Faks:** 73 58 05 01

E-post: post@miljodir.no

Nett: www.miljødirektoratet.no

Post: Postboks 5672 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim: Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo: Grensesvingen 7, 0661 Oslo

Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø. Våre hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi er et statlig forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet og har mer enn 700 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Vi gjennomfører og gir råd om utvikling av klima- og miljøpolitikken. Vi er faglig uavhengig. Det innebærer at vi opptre selvstendig i enkeltsaker vi avgjør, når vi formidler kunnskap eller gir råd. Samtidig er vi underlagt politisk styring. Våre viktigste funksjoner er at vi skaffer og formidler miljøinformasjon, utøver og iverksetter forvaltningsmyndighet, styrer og veileder regionalt og kommunalt nivå, gir faglige råd og deltar i internasjonalt miljøarbeid.

Nasjonal ramme for vindkraft 43 analyseskjema for miljø og landskap

Vedlegg til hovedleveranse, 1.2.2019:

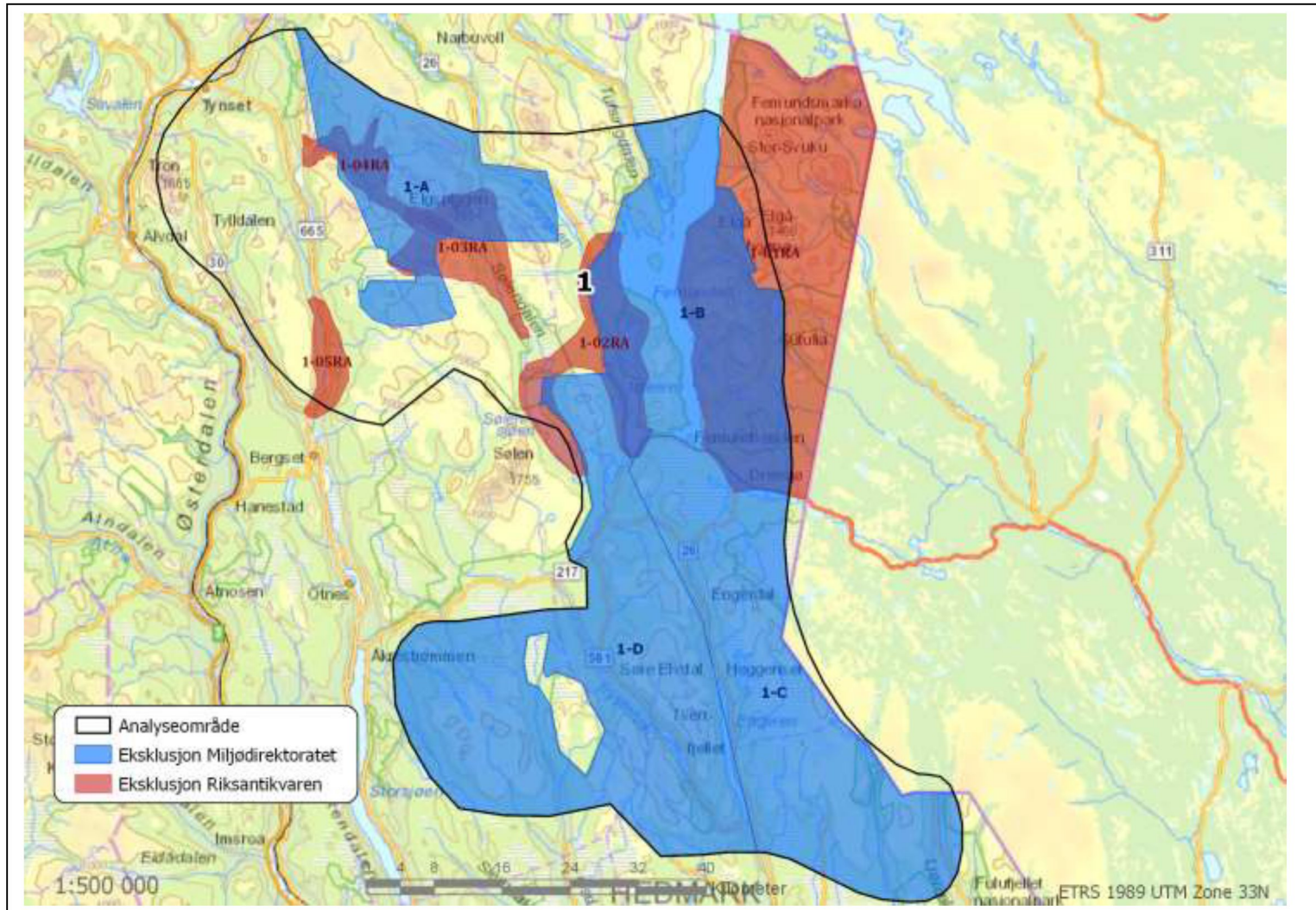
"Nasjonal ramme for vindkraft. Innspill fra Miljødirektoratet og Riksantikvaren til eksklusjonsrunde 3"

Leveransen inkluderer en geodatabase med kartgrunnlag for anbefalt ekskluderte områder

Område 1: Femunden

Areal: 4464 km²

Kommuner: Engerdal, Rendalen, Trysil, Tynset, Tolga, Os, Alvdal (sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Analyseområdet overlapper med flere viktige funksjonsområder for forvaltningsprioriterte stasjonære- og trekkende arter.</p> <p>Nordre Hedmark er svært viktig for kongeørn med rundt 70 hekkeplasser og er i tillegg et av Norges viktigste områder for jaktfalk (NT, nær truet) med om lag 25 hekkeplasser. Nordvest i analyseområdet finnes hekkeområder for hønsehauk, kongeørn, fiskeørn, brushane, myrhauk og dobbeltbekkasin. Nord og nordvest finnes spill-/parringsområder for dobbeltbekkasin. Hekkeområder for hubro finnes nordøst, vest og midt i analyseområdet. Øst for Femunden er det leveområde for rovfugl (hubro, kongeørn og fiskeørn). Vest i området er det registrert hekkeområder for kongeørn og jaktfalk. Midt i området finnes hekkeplasser for jaktfalk, kongeørn, fiskeørn og myrhauk, og spill-/parringsområder for brushane. Sør i området finnes hekkeplasser for kongeørn, hønsehauk og fiskeørn.</p> <p>Det er flere viktige våtmarksområder for vadefugler innenfor analysearealet, og det er særlig viktig å unngå blokkering av passasjer for våtmarksfugl inn i omkringliggende verneområder.</p> <p>Dalførene nord-sør er viktige trekk-korridorer bl.a. for hele Svalbardbestanden av kortnebbgås.</p>
Flaggermus	<p>Området er svært lite kartlagt og det er ikke grunnlag for å foreta en konfliktvurdering. Kun nordflaggermus er påvist med ultralydloggere og med beskjeden forekomst. Potensial for funn av trollflaggermus.</p>
Villrein	<p>I nord overlapper analyseområdet med Tolga Østfjell villreinområde, med barmarksbeite, helårsbeite, kalvingsområder og flere trekkområder.</p>
Annet dyreliv	<p>Store deler av analyseområdet overlapper med forvaltningsområdene for alle de fire store rovdyrene (bjørn, gaupe, jerv og ulv), med svært viktige yngleområder for jerv vest og sør for Femunden, viktige binneområder for bjørn sør-øst i området og viktige funksjonsområder for ulv i sørligste deler av Trysil. Hele analyseområdet er en del av yngleområdet for gaupe.</p>
Naturtyper	<p>Østsida av Femunden/Isteren og nord for Drevsjø: Denne delen av analyseområdet er stort og fanger opp hele spenningen fra moene langs Femund, via jevne bærlyngskogslier og blokkfuruskog til snauffjell. Området innehar omtrent alle furuskogssamfunn som finnes i regionen. Områdets viktigste kvaliteter for naturmangfold er knyttet til de store arealene med gammel naturskog med til dels urskogspreg, og tilhørende stor mengde og høy kontinuitet i død furu. Et rikt artsmangfold er påvist, inkludert 19 rødlistearter, blant annet krittkjuke. Fordi det er såpass store arealer sandfuruskog, er området et typisk og representativt utsnitt av furuskogene langs Femund.</p> <p>Området øst for Engeren og Trysilelva henger sammen med Drevfjällens naturreservat på svensk side av grensa. Dette er store barskogområder med arter tilknyttet gammelskog; blant annet hekkeområde for hubro, fiskeørn og kongeørn. På norsk side er det store områder med lite teknisk infrastruktur eller inngrep, hvor naturverdiene er knyttet til skog. De norske områdene bidrar til en større helhet og buffer.</p> <p>Det er generelt lite synlige tekniske inngrep sett fra Sølen landskapsvernområdet, men større tekniske inngrep utenfor verneområdet kan ha påvirkning inn i verneområdet. Sølen landskapsvernområdet er et av Hedmarks mest særpregede fjellområder. Formålet med vernet er å ta vare på et natur- og kulturlandskap hvor blant annet Mistravassdraget, Sølenmassivet og landskapsrommet rundt Sølensjøen har spesielt store landskapsmessige kvaliteter.</p>

	Innenfor analyseområdet er det registrert fire forekomster av utvalgte naturtyper i området; Slåttemyr ved Engevangen, Slåttemark ved Haversvangen, Tronsvangene og Sætertjønna. Nasjonalt viktige naturtyper i vest (Tronfjellet, kalkrike områder i fjellet), nasjonalt viktige områder med gammel barskog midt i og sørøst i analyseområdet.
Landskap	<p>Landskapet rundt Sølen landskapsvernområde er karakteristisk og viktig for området. Tverrfjellet/Skagsvola regnes som Hedmarks svar på Besseggen og er viktig for friluftsliv sør i analyseområdet. Vindkraftverk i nærheten av Sølen landskapsvernområde vil ha visuelle virkninger for Sølen LVO. Landskapet er åpent med lite vegetasjon slik at inngrep vil være synlig også på avstand.</p> <p>Etter NIN landskap har analyseområdet 41 landskapstyper og 29 naturlandskapstyper. Der er ingen fåtallige naturlandskap i området.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA) Øst for Femunden ligger et <i>Samisk beitelandskap</i> tilknyttet viktige samiske leirområder.</p> <p>I landskapet kalt <i>Innlandsfiskevoller</i> finner vi fiskevoller med røtter tilbake i vikingtid og middelalder i tilknytning til både Sølensjøen, Istern og Femund. Slike innlandsfiskevær er unike i europeisk sammenheng. De var en viktig del av næringsgrunnlaget for gårdene i bygda, der lotteiersystemet lå til grunn for fordelingen av ressursene.</p> <p>Forslaget om et <i>Fangstlandskap</i> inkluderer et 6 km langt fangstanlegg, såkalte fangstmarksgraver ved Vesle Sølensjøen og kulturhistorie knyttet til etniske møter i forhistorien.</p> <p>Landskapet kalt <i>Fjelldalssetring</i> viser en særegen seterdrift med fellesdrift og meierisameie.</p> <p><i>Undsetgrenda og Brenna</i> er to bygder i sterk kontrast grunnet geologiske forskjeller. I Undsetgrenda er det lange, historiske linjer med jernaldergravfelt og rike, arkeologiske funn, mens Brennaområdet har 12 nyreisningsbruk fra 1920-tallet.</p>
Friluftsliv	Store opplevelseskvaliteter mange steder i analyseområdet. Dette omfatter både vann og vassdrag, seterlandskap, områder med urørt preg og interessant flora med stor artsrikdom. Tverrfjellet/Skagsvola regnes som Hedmarks svar på Besseggen og er viktig for friluftsliv sør i analyseområdet. Deler av Femundsmarka ligger innenfor analyseområdet. Femundsmarka er viktig for jegere, fiskere, fotturister og kanopadlere og har mange tilreisende brukere. Et omfattende løypenett og turisthytter. Turistbåt på Femunden øker tilgjengeligheten. Det er kartlagt og verdsatt svært viktige og viktige turområder med og uten tilrettelegging i Åmot og Rendalen kommuner. Spesielt Sølnavassdraget, Elgpiggen og Rendalen Østfjell er mye brukte områder med stor grad av regionalt og nasjonalt tilreisende. Det er også et omfattende tur- og løypenett i området.
Sammenhengende naturområder	Det meste av analyseområdet ligger innenfor større sammenhengende naturområder. Gode forbindelser mellom de ulike skog- og fjellarealene både internt innenfor analyseområdet og til arealer utenfor. Sammenhengende naturområder innen analyseområdet henger sammen med store naturområder på svensk side, noe som gjør at naturområder på norsk og svensk side sett under ett utgjør et større sammenhengende naturområde i Skandinavia. Innen analyseområder finnes større naturområder som er viktige for naturmangfold, blant annet gammelskog. Store friluftslivsinteresser og Femundsmarka er et svært viktig friluftsområde av nasjonal betydning.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

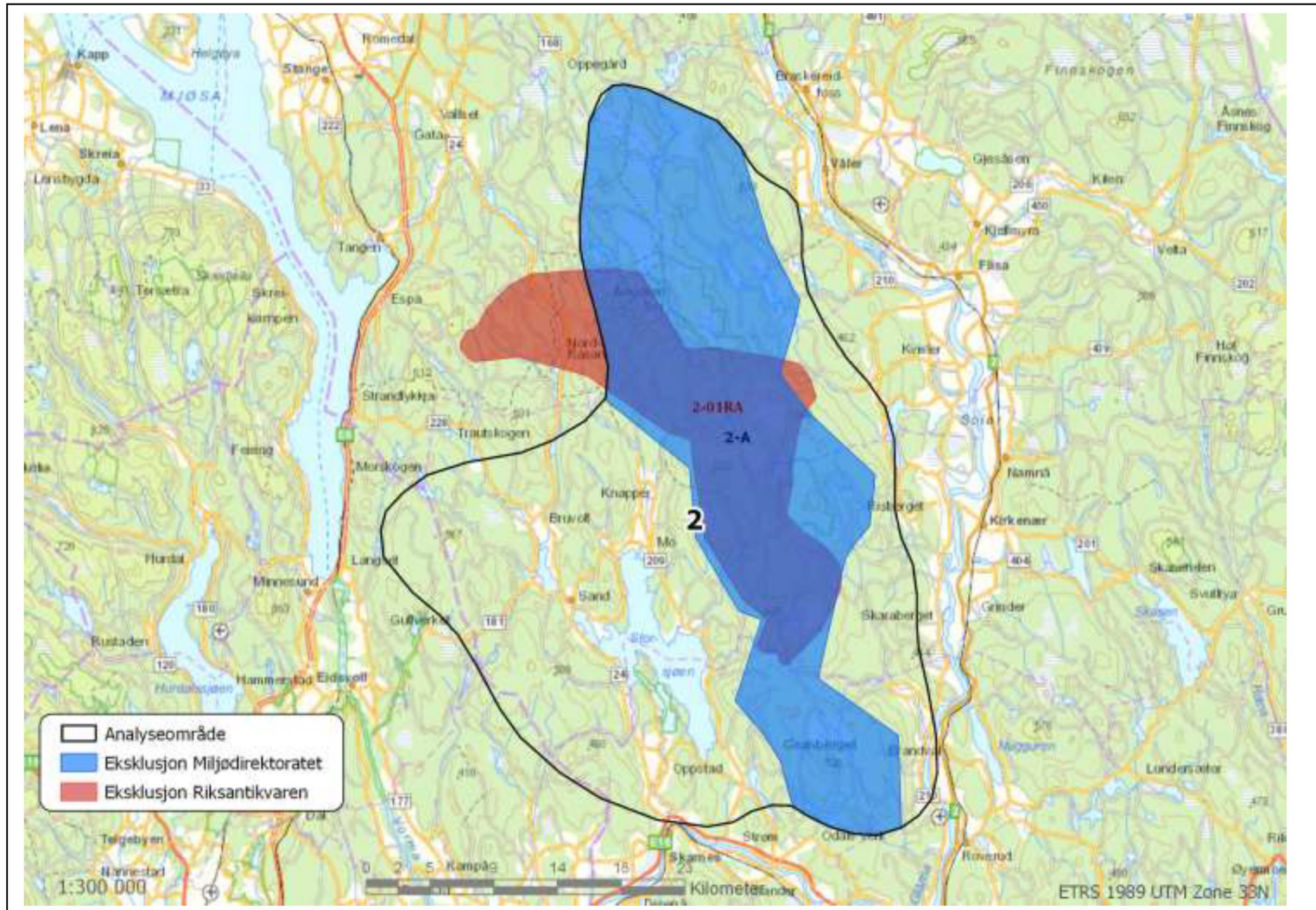
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
1-A	<p>Villrein: Viktige leveområder for villrein. Store fostringsflokker på flere hundre dyr til rene bukkeflokker på opptil 150 bukker, opererer regelmessig i hele området til Tolga Østfjell. Viktige funksjonsområder i form av barmarksbeite, helårsbeite, kalvingsområder og flere trekkområder. Reinen bruker hele området, spesielt østfjelllets høye topper i området rundt Svartdalsløgda/Storbekkefatet. De har også lett for å trekke i grenseområdene mot Rendalen. Tolga Østfjell villreinområde vurderes som sårbar for ytterligere påvirkning og det er viktig å ivareta samtlige funksjonsområder innenfor villreinområdet for å unngå redusert bæreevne.</p> <p>Fugl: Områdene rundt Nekmyrene har viktig funksjon for sårbar våtmarksfugl, med blant annet Sør-Norges viktigste hekkeplass for fjellmyrløper. Nordvest finnes hekkeområder for hønsehauk, kongeørn, hubro, fiskeørn, brushane, myrhauk og dobbeltbekkasin. Nord og nordvest finnes spill-/parringsområder for dobbeltbekkasin. Utbygging i området vil kunne påvirke mange individer innenfor flere artsgrupper.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for villrein – Viktige våtmarksområder for vadefugl – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold
1-B	<p>Friluftsliv: Femundsmarka er et svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning, med mange tilreisende brukere. Området er viktig for jegere, fiskere, fotturister og kanopadlere. Det er et omfattende løypenett med flere turisthytter i området.</p> <p>Området er også et stort, sammenhengende naturområde med urørt preg. Svært store naturverdier knyttet til gammelskog, sandfuruskog, friluftsliv og sørsamisk tamreindrift. Meget rikt arts mangfold, flere rødlistede arter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde av nasjonal betydning – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.
1-C	<p>Rovdyr: Området ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe, jerv og ulv. Det er stedfestede og svært viktige yngleområder for jerv i områder vest og sør for Femunden. Bjørn: viktige binneområder sør-øst i området. Gaupe: hele området er en del av forvaltningsområdet. Artene er under svært stor samlet belastning fra eksisterende påvirkningsfaktorer og har ingen/svært få alternative områder å forflytte seg til.</p> <p>Stort, sammenhengende naturområde med urørt preg: svært store naturverdier knyttet til gammelskog, sandfuruskog, friluftsliv og sørsamisk tamreindrift.</p> <p>Fugl: Meget rikt arts mangfold, flere rødlistede arter. Sammenheng med verneområdet på svensk side av grensa (Drevfjällens naturreservat), store barskogområder med arter tilknyttet gammelskog, blant annet viktige hekkeområder for rovfugl (hubro, fiskeørn, kongeørn) og vadefugl.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for alle fire store rovdyrene innenfor fastsatte forvaltningsområder – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold. – Viktige funksjonsområder for fugl (høy individtetthet og stort arts mangfold)
1-D	<p>Rovdyr: Innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe, jerv og ulv. Stedfestede og svært viktige yngleområder for jerv i områder vest og sør for Femunden. For bjørn er det viktige binneområder sør-øst i området. Sørligste delene av Trysil er viktige områder for ulv og oppnåelse av bestandsmål. Hele området inngår i funksjonsområder for gaupe.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for de fire store rovdyrene innenfor fastsatte forvaltningsområder

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	Artene er under svært stor samlet belastning fra eksisterende påvirkningsfaktorer og har ingen/svært få alternative områder å forflytte seg til.	– Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold
1-01ra	<i>Samiske beitelandskap</i> Det samiske beitelandskapet ligger bare delvis inne i analyseområdet og omfattes delvis av hard eksklusjon. Det er også relativt store arealer nærmest Femunden som ikke er ekskludert i runde 1 og 2. Samiske tradisjonelle kulturlandskap har få moderne inngrep, og natur- og kulturopplevelsene er tett sammenvevd. Slike kulturhistoriske landskap er sårbare for store og monumentale inngrep som for eksempel vindkraftutbygging. Hele landskapet må ekskluderes, og sårbarhet for eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder å vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Foreslått KULA-område
1-02ra	<i>Innenlandsfiskevoller</i> Innlandsfiskevollene er unike kulturminner i europeisk sammenheng, og landskapet må ekskluderes for å skjerme opplevelsen og forståelsen for den kulturhistorien som de representerer. Deler av landskapet omfattes av hard eksklusjon. Sårbarhet for eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder å vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Foreslått KULA-område
1-03ra	<i>Fangstlandskap</i> Fangstlandskapet er i liten grad ekskludert. Området vil være sårbart for visuell påvirkning av vindkraftutbygging, også i tilstøtende områder og bør ekskluderes i sin helhet.	– Foreslått KULA-område
1-04ra	<i>Fjeldallssetring</i> Dette seterlandskapet er i liten grad ekskludert i runde 1 og 2. Området må ekskluderes i sin helhet, da det vil være sårbart for visuell påvirkning av vindkraftutbygging, også i tilstøtende områder.	– Foreslått KULA-område
1-05ra	<i>Undsetgrenda og Brenna</i> Dette landskapet omfattes nesten fullstendig av hard eksklusjon, men det vestligste arealet må også ekskluderes. Sårbarhet for eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder å vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Foreslått KULA-område

Område 2: Solør

Areal: 1215 km²

Kommuner: Nord-Odal, Sør-Odal, Stange, Våler, Åsnes, Grue, Kongsvinger, Løten, Eidsvoll, Nes (sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Vestsiden av Storsjøen har konsentrasjoner av flere forvaltningsprioriterte arter gjennom store deler av året. Åkerrikse er observert i lavland og delta, Nord av Storsjøen våtmark og Seimsjøen sør som rasteplass vår og høst, Strekingen Storsjøen–Vorma er viktig passasje for sangsvane.</p> <p>Skogområdene nedover Odalen er viktige hekkeområder for vepsevåk. Songfjellet/Engerfjellet viktige for rovfugl og skogshøns (vepsevåk, hønsehauk, fiskeørn og lerkfalk hekkende) Området rundt Engerfjellet og andre åser rundt Storsjøen er viktig funksjonsområde for flere sensitive arter. Storsjøen som IBA, Seimsjøen er viktig rasteplass under vårtrekk og vadere på høsten. Viktig trekkroute for sangsvane.</p>
Flaggermus	Området vurderes som potensielt leveområde for stor-/skimmelflaggermus, men betydelig datamangel gir ikke grunnlag for konfliktvurdering.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein.</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet overlapper med forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv. Hele området vurderes som viktig yngelområde for gaupe med flere registrerte familiegrupper. Sør østre deler av analyseområdet inngår i yngleområder for bjørn og jerv, men det er ingen registrerte binner av bjørn eller hilokaliteter for jerv innenfor analyseområdet.
Naturtyper	Området framstår som et stort sammenhengende barskogområde. Rygger og koller er i hovedsak dekket av furuskog av lav-, røsslyng- eller bærlyngtypen. Lisider har ofte en blandingsskog av furu- og granskog av bærlyng- eller blåbærtypen, på tykkere løsmassedekke finnes ofte rene granskoger av blåbær- eller småbregnetypen. Myrene i området er i hovedsak jordvannsmyrer med lite næringskrevende vegetasjon. I overgangssonene mellom skog og myr forekommer en del steder furu- og gransumpskog. På grensa til analyseområdet i Eidsvoll er det et større myrkompleks med tre nærliggende viktige naturtyper med intakte lavlandsmyrer i innlandet. Lokalitetene kan være aktuelle å vurdere i forbindelse med supplerende vern. Sentrisk høgmyr er oppført som VU på norsk rødliste for naturtyper 2011.
Landskap	<p>Vestmarka utgjør en stor del av analyseområdet, og er et skogområde på 400 og 650 moh. Området har en rekke små vassdrag, betydelig innslag av myr og en rekke små og store tjern og enkelte små sjøer. Det er et relativt tett nett av skogsveier av ulik standard, og det meste av området er preget av aktiv skogbruksdrift med hogstflater og gjennomhogde områder. Det er en del setre i området, men ingen av disse er i drift. For øvrig er det få tekniske inngrep av noen størrelse i området.</p> <p>Det foreligger en regionalplan for Vestmarka, vedtatt av Miljøverndepartementet i 2012 med virketid 40 år for retningslinjene til planen. Målet med planen er å sikre Vestmarka som et sammenhengende skogområde med store landbruks-, friluftslivs, natur- og kulturvenverdier uten store tekniske inngrep. Planen som skal være en del av kommunenes arealplaner og skal sikre en omforent og forutsigbar praksis når det gjelder forvaltning av Vestmarka framover.</p> <p>Etter NIN landskap har analyseområdet et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>Analyseområde 2 berører KULA-forslaget <i>Skogsætre</i>. Det er et landskap med særlig høy tetthet av setre, opprinnelig var det over 80 setre bare i Nord-Odal, men alle er nå helt ute av bruk. Bygningene er oftest blitt borte, og vollene er gjengrodd med skog. Typisk for dette området er de enkle setrene fra 1600-tallet, en egen bygningstype med fraskilte mjølkebuer. Setermiljøene er viktige som kilder til tidligere tiders bruksmåter og ressursutnyttelse i utmark.</p>

Friluftsliv	Sammenhengende turløype sammen med turisthytter nord i området. Områdene i Nes og Eidsvoll øst for Mjøsa og Vorma opp mot Engerfjellet og Songkjølen (Vestmarka) inngår i et regionalt friluftslivsområde på tvers av kommune- og fylkesgrense.
Sammenhengende naturområder	Stort skogområde, Vestmarka, i den østlige delen av analyseområdet. Henger sammen med skog nordover i Hedmark og sørover til Østfold. Dette området har stor verdi for friluftsliv, regional betydning. Analyseområdet har flere viktige leveområder for arealkrevende arter, blant annet for vilt (herunder rovviltarter) og rovfugl.

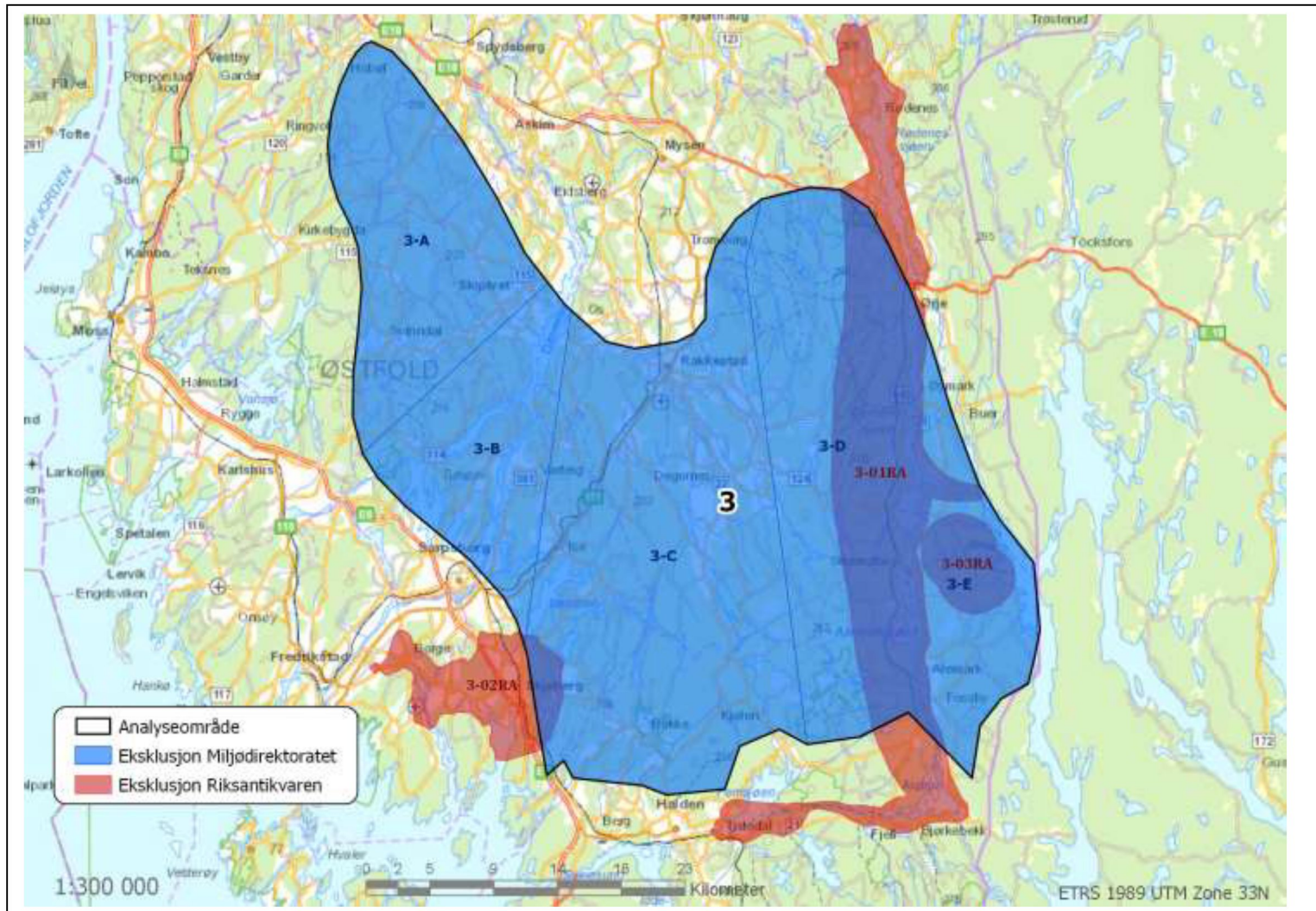
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
2-A	Landskap: Større sammenhengene skogsområde uten store tekniske inngrep, med store landbruks-, friluftslivs, natur- og kulturvernverdier	– Området omfatter arealet i regional plan for Vestmarks hvor målet er å sikre et sammenhengende skogsområde mot store tekniske inngrep
2-01ra	<i>Skogsætre</i> Landskapet er delvis ekskludert med noe myk og noe hard eksklusjon, men inkluderer også mye areal uten eksklusjon. Seterområdet har stor estetisk verdi og opplevelsesverdi. Hele området må følgelig ekskluderes for å ivareta dette. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Foreslått KULA-område

Område 3: Rakkestad

Areal: 1484 km²

Kommuner: Rakkestad, Våler, Marker, Aremark, Halden, Spydeberg, Hobøl, Skiptvedt, Sarpsborg, Eidsberg, Råde (*sistnevnte med begrenset relevans*)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Analyseområdet langs det nord-sør-gående "Fjella-området" vest for Haldenvassdraget er en viktig trekkorridor og funksjonsområde for en rekke arter, men også områder i nordvest. Glomma renner også gjennom området med mange tilknyttede våtmarksområder som er viktige for fugl.</p> <p>Det er flere viktige våtmarksområder innenfor analysearealet. Andre viktige arter: myrrikse, åkerrikse, hubro, knekkand.</p> <p>Historisk har det vært hekkeplasser for hubro flere steder i analyseområdet. I den senere tid er søndre del av Fjella-området i Rakkestad og Aremark det viktigste innenfor analyseområdet. Sørvestre del av analyseområde omfatter særskilt tett hekkebestand av fiskeørn rundt Vansjø og Glomma. Det er også kjerneområder for natteravn på de høyest liggende, fattige og lysåpne furuskogene i analyseområdet.</p>
Flaggermus	<p>Innenfor analysearealet er det påvist flere forvaltningsprioriterte flaggermusarter. Større vannveier kan være særlig viktige.</p> <p>Trolig viktig funksjonsområde for flaggermus sommerstid. Registreringer vidt utspredd i analyseområdet, men terreng/moh. og nærhet til vann tilsier sannsynlig høyest konsentrasjoner og mulig trekk langsmed vestre deler av området/ ut mot kysten.</p>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<p>Hele analysearealet vurderes som svært viktig for rovdyr. Området ligger i sin helhet innenfor forvaltningsområde for ulv og overlapper også med forvaltningsområde for gaupe. Innenfor analysearealet er det flere registrerte familiegrupper av gaupe og Fjella-området vest for Haldenvassdraget er sentralt for gaupe. Det er, eller har vært, ulverevir innenfor det meste av analyseområdet. I dag er det ulv i vestre del av analyseområdet. For å oppnå bestandsmålet for ulv er det viktig å bevare de større utmarksområdene som er igjen og som er satt av til arten.</p>
Naturtyper	<p>Det er kartlagt flere viktige naturtyper i analyseområdet, men det er vanskelig å si om disse nødvendigvis er uforenlige med eventuell etablering av vindkraftverk.</p>
Landskap	<p>Landskapets hovedform er sammenhengende skogsområder med lave, avrunda åser. Området er mosaikkpreget og oppstykket av lave åser som skaper større og mindre landskapsrom som skaper variert topografi og landskapsmessige kontraster. Skogområdene grenser til lavereliggende slettebygder med mektige løsmasseavsetninger.</p> <p>Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.</p>
	<p>Kulturhistoriske landskap (KULA):</p> <p>Analyseområde 3 berører to KULA-områder og ett UKL-område. <i>Haldenvassdraget</i> er både et kanal- og forsvarslandskap. Haldenkanalen er ett av to større kanalsystemer i Norge, opprinnelig basert på de store skogressursene langs vassdraget. På tre steder finnes det sluser som fremdeles er i bruk. Haldenvassdraget har et aktivt dampbåtmiljø med flere restaurerte båter fra 1800-tallet. Båtene går i turistruter og kanalen er således et levende kulturmiljø. At vassdraget danner en barriere mot Sverige har vært en viktig del av landets forsvar i flere perioder.</p> <p><i>Oldtidsveien–Skjebergsetta</i> er et jordbrukslandskap med særlig høyt antall arkeologiske kulturminner. Området har lang kontinuitet i bosettingen og har en rekke store gravfelt fra bronsealder og jernalder, samt flere kirkesteder fra middelalderen. Haldenvassdraget har et aktivt dampbåtmiljø med flere restaurerte</p>

	<p>båter fra 1800-tallet. Båtene går i turistruter og kanalen er således et levende kulturmiljø. At vassdraget danner en barriere mot Sverige har vært en viktig del av landets forsvar i flere perioder.</p> <p><i>Bøensætre</i> er den største og best bevarte husmannsplassen i Østfold. Sammen med plassene Knatterød, Lagerholt, Bøensæterhagen, søndre Størholtet og Størholtdegården utgjør den et utvalgt kulturlandskap i landbruket. Landskapet inneholder velholdte bygninger, hustufter, rester av steingjerder, skigarder, gamle stier og gammel kulturmark som slåtteenger og beiter. De fleste jordbruksarealene driftes i dag, og mye av landskapet beites og holdes åpent av storfe, sau og hest. Området har et unikt og artsrikt planteliv, og den rike floraen gir igjen et rikt insektliv og fugleliv.</p>
Friluftsliv	<p>Innenfor analyseområdet er det viktige friluftsområder som er til glede for en stor befolkning utenfor analyseområdet. Det er også viktige, i Østfoldmålestokk, store naturområder flere steder innenfor analyseområdet. Særlig gjelder dette det nord-sør-gående Fjella-området vest for Haldenvassdraget, men også områder i nordvest. Glomma renner også gjennom området i vest.</p> <p>Det høyereliggende Fjellaområdet i indre/østre deler av Østfold fra Kornsjø i sør og nordover gjennom Ankerfjella, Vestfjella, Trømborgsfjella og Rødnesfjella oppfattes som Østfolds relative villmark med store kvaliteter for friluftsliv. Området innehar også svært viktig og viktige turområder med og uten tilrettelegging samt utfartsområder med tilrettelegging i form av turstier, skiløyper, sykkeløyper og fiskemuligheter. Området har i regional sammenheng svært store kvaliteter for friluftslivet.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Østfold har få og små sammenhengende naturområder med urørt preg, og det er viktig å hindre at disse områdene reduseres eller splittes opp ytterligere. Fjellaområdet er et sammenhengende naturområde øst i fylket som strekker seg fra Kornsjø i sør og nordover gjennom Ankerfjella, Vestfjella, Trømborgsfjella og Rødnesfjella. Området med sitt relative fravær av inngrep er svært viktig for dyreliv og har i regional sammenheng unike kvaliteter for friluftslivet. Dette må ses i sammenheng med at det er få større, sammenhengende naturområder i regionen.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
3-A	<p>Rovdyr: Delområde 3-A ligger i likhet med resten av analyseområde 3 innenfor forvaltningssonen for ulv. Det er, eller har vært, ulverevir innenfor det meste av analyseområdet. I dag er det ulv i vestre del av analyseområdet. Utenlandske studier av aktivitet innenfor ulverevirer har vist at ulv unnviker områder med mye veier og menneskelig ferdsel, og at unnvikelsen er sterkest på de tidene av året da de har unger. Hos ulv er det også studier som tyder på at vindkraftutbygging vil kunne påvirke vokal kommunikasjon i flokken. For å oppnå bestandsmålet for ulv er det viktig å bevare de større utmarksområdene som er igjen, da arten i praksis ikke har tilgang på alternative områder å etablere seg i.</p> <p>Også for gaupe er området viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål og det er flere registrerte familiegrupper innenfor analyseområdet. Området vurderes å ha svært stor verdi og for rovdyr er særlig familiegrupper og ynglelokaliteter forventet å kunne påvirkes vesentlig gjennom forstyrrelser/fortrengning.</p> <p>For å ivareta hensikten med de rovdyrprioriterte områdene er det viktig at eventuell annen bruk vurderes i lys av behovet for å ivareta disse artenes tilstedeværelse. Vindkraftutbygging er store industrianlegg som innebærer</p>	<p>– Viktige funksjonsområder for ulv og gaupe</p>

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	<p>omfattende arealbeslag og betydelig økning i menneskelig aktivitet. En rekke studier tyder på at menneskelige forstyrrelser sannsynligvis vil være en viktigere påvirkningsfaktor for rovdyr enn selve anleggene og tilhørende infrastruktur. Store rovdyr unnviker i stor grad områder som jevnlig oppsøkes av mennesker og foretrekker større uforstyrrede områder, som gjerne sammenfaller med nettopp den type områder som er interessante for vindkraft-utbygging. For de aktuelle rovdyrene er fastsatte forvaltningssoner ekstra viktige for bestandene både nå og i fremtiden, både for å unngå ytterligere tap av disse artene og for å redusere byttedyrkonflikter med mennesker utenfor rovdyrsonene.</p>	
3-B	<p>Rovdyr: Se delområde 3-A</p> <p>Fugl: Sammenhengende viktig trekkorridor og hubrolokaliteter. Analyseområdet langs det nord-sør-gående "Fjella-området" vest for Haldenvassdraget er en viktig trekk-korridor og funksjonsområde for en rekke arter. Historisk har det vært hekkeplasser for hubro flere steder i analyseområdet. I den senere tid er søndre del av Fjella-området i Rakkestad og Aremark det viktigste innenfor analyseområdet. Sørvestre del av analyseområde omfatter særskilt tett hekkebestand av fiskeørn, rundt Vansjø og Glomma. Det er stedfestet informasjon om særlig høy individtetthet for forvaltningsprioriterte arter i området.</p> <p>Flaggermus: Funksjonsområde for flaggermus sommerstid (påvist stor og skimmelflaggermus). Høydekartlag tilsier betydelig potensial for funn i området. Trekk forventet langs kysten i vest.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for ulv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktig forflytnings- og spredningskorridorer for fugl – Viktige funksjonsområder for flaggermus
3-C	<p>Rovdyr: Se delområde 3-A</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for ulv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder
3-D	<p>Rovdyr: Se delområde 3-A. Delområde 3-D (Fjella-området vest for Haldenvassdraget) er særlig sentralt for gaupa.</p> <p>Friluftsliv: Fjellaområdet i indre/østre deler av Østfold oppfattes som Østfolds relative villmark med store kvaliteter for friluftsliv. Det er lenge blitt jobbet med å bevare dette relativt urørte området i Østfold.</p> <p>Fugl: Sammenhengende viktig trekkorridor og hubro. Analyseområdet langs det nord-sør-gående "Fjella-området" vest for Haldenvassdraget er en viktig trekkorridor og funksjonsområde for en rekke arter. Historisk har det vært hekkeplasser for hubro flere steder i analyseområdet. I den senere tid er søndre del av Fjella-området i Rakkestad og Aremark det viktigste innenfor analyseområdet.</p> <p>Sammenhengende naturområde med høy verdi for biologisk mangfold og særlig verdi for friluftsliv og rovdyr.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for ulv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning. – Viktig forflytnings- og spredningskorridor for fugl – Sammenhengende naturområde med store verdier for friluftsliv og naturmangfold
3-E	<p>Rovdyr: Se delområde 3-A</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområde for ulv og gaupe

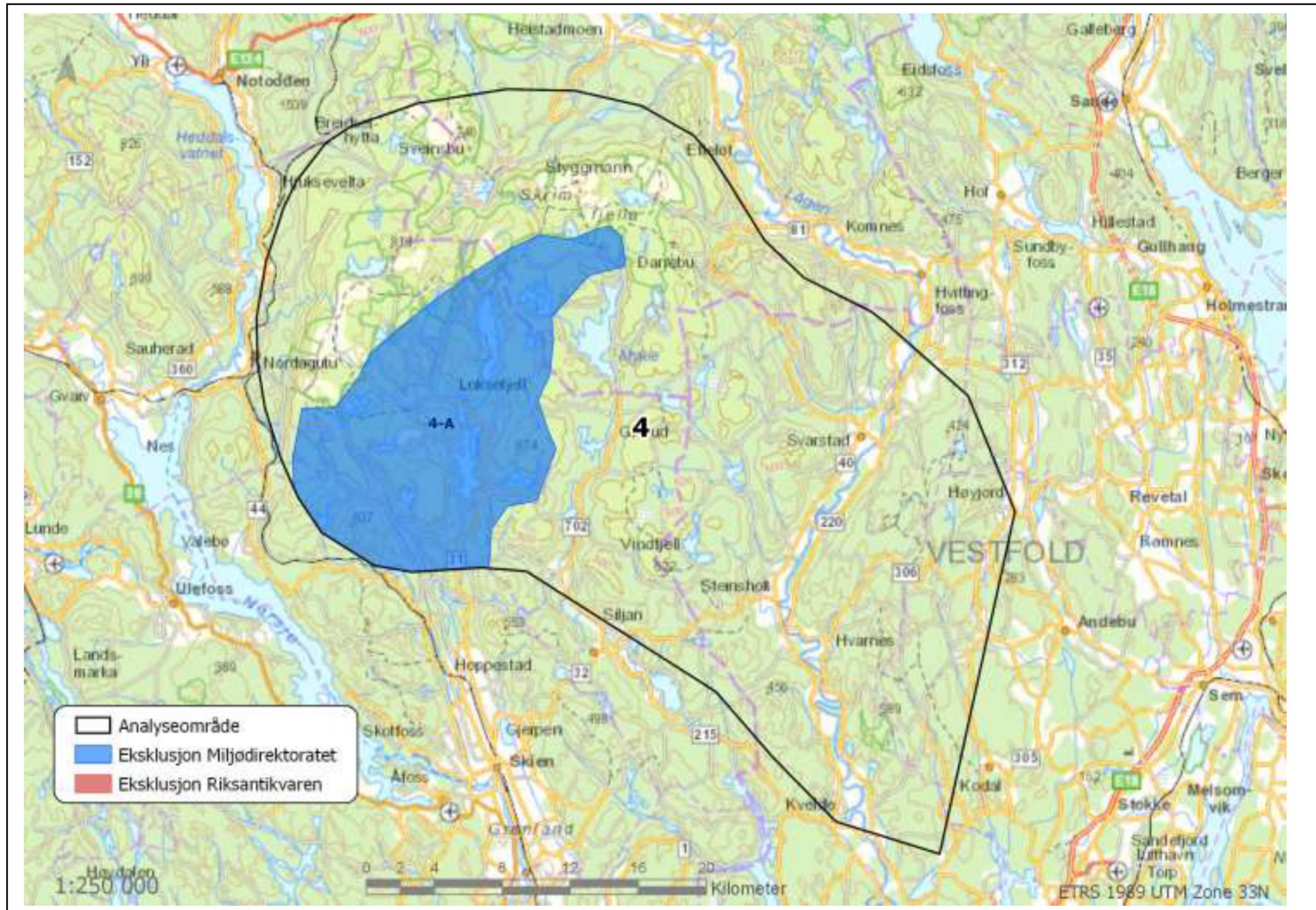

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
3-01ra	<p>Haldenvassdraget</p> <p>KULA-området Haldenvassdraget omfattes delvis av hard og delvis av myk eksklusjon, men det er også større arealer innenfor avgrensningen av landskapet som ikke er ekskludert til nå. Dette området er viktig både innenfor kulturminnevernet, landskapsvernet og turistnæringen. Det er særlig områdene rundt slusene som er spesielt sårbare for endringer, men opplevelsen av landskapet, spesielt gjennom ferdsel på kanalen, vil forringes av vindmøller i landskapets synsrand. Det er gitt tillatelse til vindkraftutbygging på østsiden av Haldenvassdraget. Siden det vil være uheldig for landskapsopplevelsen med vindmøller på begge sider av dette landskapet, må Haldenvassdragets synsrand på vestsiden ekskluderes.</p>	<p>– Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming</p>
3-02ra	<p>Oldtidsveien–Skjebergsletta</p> <p>KULA-området Oldtidsveien–Skjebergsletta ligger hovedsakelig utenfor analyseområde 3, foruten den aller østligste delen. Det særlig store antallet helleristninger som finnes på Skjebergsletta ligger i og rett utenfor analyseområdet, og vindmøller på åsen øst for sletta vil bli svært dominerende og forringe opplevelsesverdien av landskapet. Det må derfor ekskluderes et område i øst som skjermes Skjebergsletta for visuell påvirkning.</p>	<p>– Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming</p>
3-03ra	<p>Bøensætre</p> <p>Det utvalgte kulturlandskapet Bøensætre med plasser omfattes nesten helt av myk eksklusjon, men ikke fullstendig. Et slikt jordbrukslandskap med så mange av de førindustrielle elementene intakt, vil være svært sårbart for visuell påvirkning av vindmøller. Det må derfor også ekskluderes et areal rundt dette landskapet slik at opplevelsesverdiene ivaretas.</p>	<p>– Utvalgt kulturlandskap i jordbruket (UKL) med visuell skjerming</p>

Område 4: Skrim

Areal: 1191 km²

Kommuner: Larvik, Siljan, Sandefjord, Skien, Sauherad, Kongsberg, Re

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Skrim-/Sauheradsfjella er et funksjonsområde for smålom og storlom, hekkeområde for kongeørn, fiskeørn og andre arter rovfugl. Mange småvann med rike forekomster av begge lomartene, hekke og næringsområde for fiskeørn, fjellvåk og annen rovfugl.
Flaggermus	Funksjonsområde sommerstid for stor/skimmelflaggermus. Bredøre (CR på rødlista) har sin eneste dokumenterte overvintringsplass i Larvik og det er ikke usannsynlig at de kan forekomme øst i område 4.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet er innenfor forvaltningsområdet for gaupe, og viktig område for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe og spesielt sørlige deler av området vurderes som viktig leveområde for arten.
Naturtyper	Store deler av området er ikke kartlagt. Mye av området består av gammel granskog og kalkgrunn. Muligheten for viktige naturtyper anslås å være stor. Relativt høy tetthet av truede arter. Kalkrike områder nord for Skrim med viktig naturmangfold og varierte naturtyper.
Landskap	Det er registrert verdifulle landskap langs Lågendalen og Herlandselvas dalsider. Lågendalen er en prekvartær flatbunnet dalform med bratte skogkledde åser. Dalbunnen innehar et intakt kulturlandskap med naturlig innramming. Meanderende elveflater som et sentralt landskapselement i dalbunnen. Det er også registrerte landskapsverdier omkring Turrumvann, Tangenvannet og langs Tangenbakkens dalsider. De høyere liggende områdene er ikke kartlagt, men kan ha betydelig landskapsverdier. Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet</i>
Friluftsliv	Området vest for Vindfjell, inkludert Luksefjell og Skrimfjella, er svært viktig friluftslivsområder for Grenland, store deler av Vestfold og Buskerud, dvs. flere byområder med til sammen flere hundre tusen innbyggere. Mye brukt utfartsområde for dagsturer. Området omfatter også flere turistforeningshytter. Deler av området er utfarts – og markaområder med merkede løyper som brukes året rundt.
Sammenhengende naturområder	Skog- og fjellområder omkranset av befolkningstette områder i Telemark, Buskerud og Vestfold. Flere viktige områder for fjellturer og dagsturer. Nord i analyseområdet ligger fjellområdene Narefjell, Vardefjell og Skrimfjella. Naturområdene i øvrige deler av analyseområdet består for en stor del av skog, vann og myrer i mosaikk. En god del bilveier og energianlegg påvirker og fragmenterer naturområdene. De større, sammenhengende naturområdene innenfor analyseområdet er viktige for arealkrevende arter (blant annet gaupe). Områder med gammelskog.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

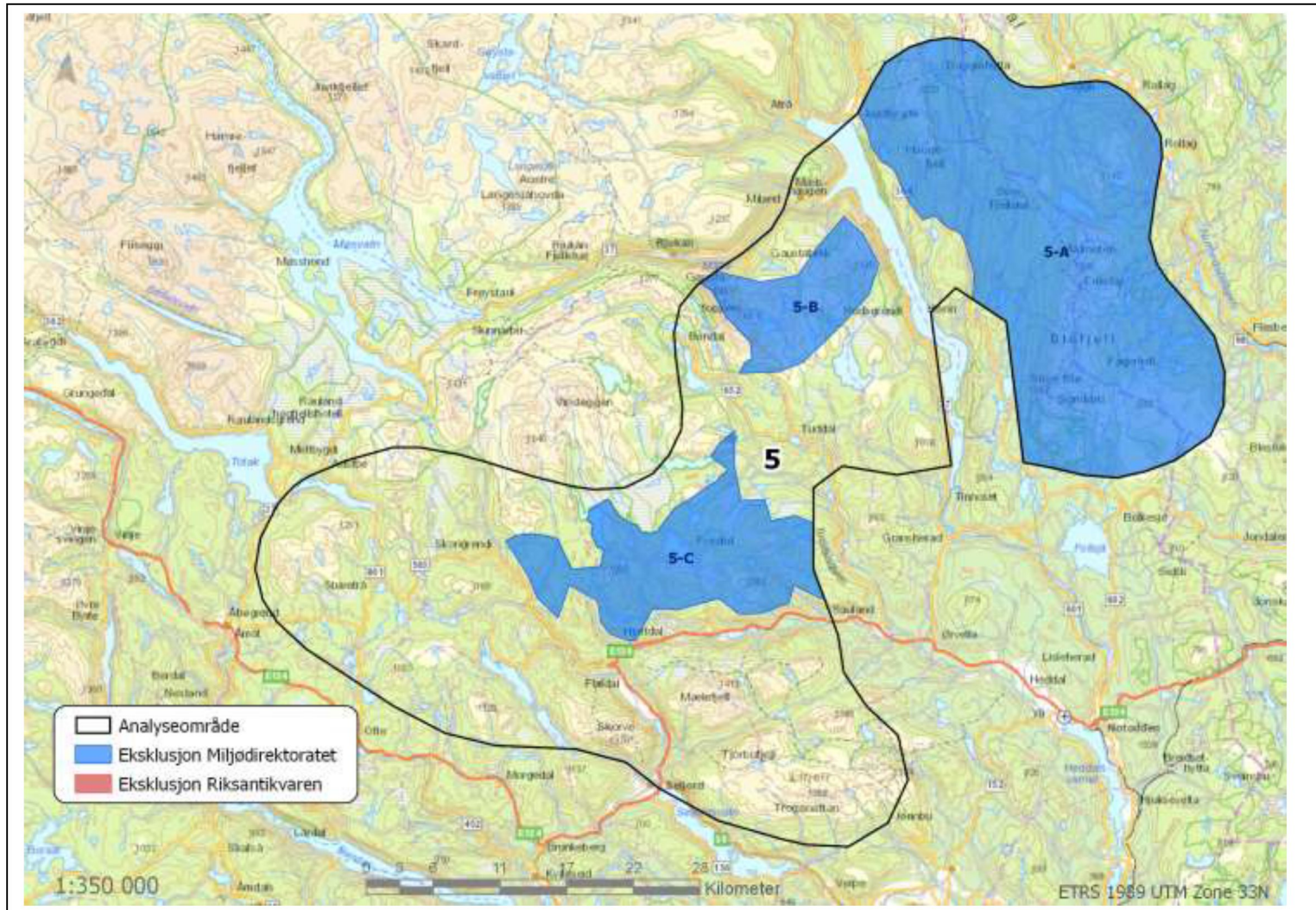
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
4-A	Friluftsliv: Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning. Dette er et svært viktig friluftslivsområde for Grenland, store deler av Vestfold og Buskerud. Mye brukt utfartsområde for dagsturer. Også flere turistforeningshytter. Deler av området er utfarts – og markaområder med merkede løyper som brukes året rundt. Skog- og fjellområder som er viktige områder for fjellturer og dagsturer.	– Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning. – Sammenhengende naturområde med vesentlig verdi for friluftsliv og naturmangfold

Område 5: Lifjell/Blefjell

Areal: 2235 km²

Kommuner: Seljord, Hjartdal, Tinn, Notodden, Rollag, Flesberg, Vinje, Tokke, Kviteseid, Bø, Kongsberg (*sistnevnte med begrenset relevans*)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det hekkeområder for sensitive arter, særlig kongeørn. Stor kunnskapsmangel ellers som ikke gir godt nok grunnlag for å konkludere på fugl. Viktige enkeltforekomster av sensitive arter må vurderes i eventuell konsesjonsbehandling.
Flaggermus	Området har betydelig potensial for funn av troll-, børste, stor-skimmel, men det er ikke tilstrekkelig data for å vurdere konfliktnivå i området. Krever nærmere utredning ved eventuell konsesjonsbehandling.
Villrein	<p>Brattefjell–Vindeggen og Blefjell villreinområder ligger innenfor analysearealet. Dette er små og svært sårbare villreinområder, som allerede er under betydelig press fra hytteutbygging og menneskelig ferdsel.</p> <p>Blefjell villreinområde har en vinterstamme på ca. 150 dyr, etablert hovedsakelig ved utvandring av dyr fra Hardangervidda fram til ca. 1970. Blefjell har sparsomt med vinterbeiter. Kun 5 % av arealet regnes som gode vinterbeiter og disse finnes hovedsakelig innenfor det kartfestede arealet på vestsiden av Høg-Ble. Fire trekkruter mellom områdene Åklinatten og Uverudfjell er blant de mest brukte områdene i Blefjell i nyere tid og brukes hele året. Barmarksbeite og helårsbeite i store deler av Blefjell og opp mot Haugefjell. Kalvingsområde i de vestre deler av Uverudfjell og Åklinuten i vest har vært benyttet mest de siste 25–30 årene. Stor belastning fra hyttebygging og ferdsel i sørlige og østlige deler av Blefjell regnes for å ha ført til at disse områdene har gått mer eller mindre ut av bruk, og ført til økt bruk av barmarksbeiter over på de sentrale, vestlige og nord-vestlige delene av Blefjell. Definert som sårbart område. Det er i plansammenheng avgrenset en trekk-korridor nordover mot Vegglijfjell og Hardangervidda som det anses viktig å bevare for framtidige muligheter for utveksling av dyr. Sårbart område. Tilrettelegging for ferdsel forsøkes kanalisert bort fra trekk-korridoren.</p> <p>Brattefjell–Vindeggen villreinområde har en vinterstamme på ca. 500 dyr. Området har historisk vært en utløper av Hardangervidda, men har blitt atskilt fra dette p.g.a. utbygging av vannkraft og mye menneskelig infrastruktur etter ca. 1900. Villreinen som er der i dag etablerte seg etter utvandring av dyr fra Hardangervidda på 1950–60-tallet. De viktigste barmarksbeitene finnes sør i området mellom Hjartdal, Sauland og Tuddal, der reinen også i stor utstrekning bruker skogkledde arealer. De viktigste vinterbeitene finnes i den nordlige halvdel av området der det er mye snaufjell over ca. 1000 moh. Avgrensningen av kalvingsområdene er noe usikker, men hovedtyngden synes å være relativt langt vest i områdene omkring Brattefjell.</p> <p>Det finnes også gode helårsbeiter, vinterbeiter og viktige trekkruter i området Svinefjell i vest, og Håkanesfjell mellom Gaustatoppen, Sjøvatn og Tinnsjø. Villreinområdet er relativt lite og f.eks. ferdsel og annen påvirkning berører en stor del av det totale arealet. Området er under kraftig utbyggingspress som allerede har ført til at man er i ferd med å få avsnørt to delområder i Vinje og Tinn nord i området; Svinefjell i vest og områdene øst for Gaustatoppen i øst (Gaubablikk/Håkanesfjell). Den samlede belastningen på området er derfor stor.</p>
Annet dyreliv	Området ligger innenfor forvaltningsområdet for gaupe og har årlige registreringer av familiegrupper av gaupe. Det er dermed viktig område for oppnåelse av regionalt bestandsmål.
Naturtyper	<p>Store deler av området består av fattig berggrunn. Muligheter for spesielle naturkvaliteter av høy verdi anslås å være middels.</p> <p>Det er stor tetthet av naturtyper og utvalgte naturtyper i området Flatdal, Hjartdal og Svartdal. Disse naturtypene henger sammen med kulturlandskapet i området. Her er det også høy tetthet av truede arter. Noe eldre skog mellom Tinnsjø og Sjøvatn</p>

Landskap	<p>Blefjell er et høyfjellsplatå som er synlig fra store deler av Østlandet. Gaustatoppen er lett tilgjengelig og enkel å bestige, men byr likevel på Sør-Norges videste utsikt. Fra toppen kan du i klarvær se omtrent en sjettedel av Norge.</p> <p>Etter NIN landskap har analyseområdet 40 landskapstyper og 23 naturlandskapstyper. Det er ingen fåtallige naturlandskap i området.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	<p>Analyseområdet har en rekke områder som er svært viktig for utøvelse av friluftsliv. Flere av fjellområdene innenfor analyseområdet fremstår som "urørte". I tillegg er det flere større friluftslivsområder som Gaustablikk, Tuddal, Blefjell og Lifjell, der Gaustatoppen har over 100 000 besøkende hvert år og er som et "nasjonalmonument" å regne. Blefjellryggen mellom Numedal og Tinnsjø er en del av en meget viktig korridor (som er tilrettelagt med hytter og løypenett) for friluftslivet, som binder sammen Kongsbergområdet med Hardangervidda.</p> <p>Vegglijfjell nord og sør og Butjønnseter–Eriksbu er kartlagt som viktig friluftslivsområde i nasjonal kartlegging.</p> <p>Til Vegglijfjell og Blefjell er det korte avstander fra befolkningstette områder og høgfjellsområdet er lett tilgjengelig for mange brukergrupper. Lifjellsplatået er et svært viktig i friluftslivet i regionen. Sammen med Mælefjell fremstår fjellplatået som nærmest urørt. Området har høy brukerfrekvens og besøkene fra store deler av regionen. Platået er tilgjengelig fra nesten alle kanter og brukes hele året.</p> <p>Blefjellområdet har besøkende fra store deler av Telemark og Buskerud. Blefjell fremstår som et tilnærmet urørt fjellområde. Området har god tilgjengelighet fra nesten alle kanter og brukes hele året.</p> <p>Gaustatoppen og Gaustablikk utgjør et svært viktig område for friluftsliv av nasjonal og regional verdi med besøkende fra hele landet. Fra Gaustatoppen har man et av de beste utsiktspunktene i hele Sør-Norge. Fjellet har årlig over 100 000 besøkende og dette ser ut til å øke. Gaustablikk og Tuddal er knyttet sammen med flere tur- og skiløyper over fjellområdet. Området er enkelt tilgjengelig fra alle sentrale deler av Østlandet.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Analyseområdet har flere separate, større naturområder med urørt preg. Dei fleste fjellområdene innenfor analyseområdet framstår som urørte. Blefjellryggen mellom Numedal og Tinnsjø inngår i et sammenhengende naturområde som strekker seg nesten fra Kongsberg til Hardangervidda. Analyseområdet dekker elles mange flere populære tur- og friluftsområder som Mælefjell, Lifjell, Tuddal og Blefjell. Deler av analyseområdet blir brukt av villrein.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

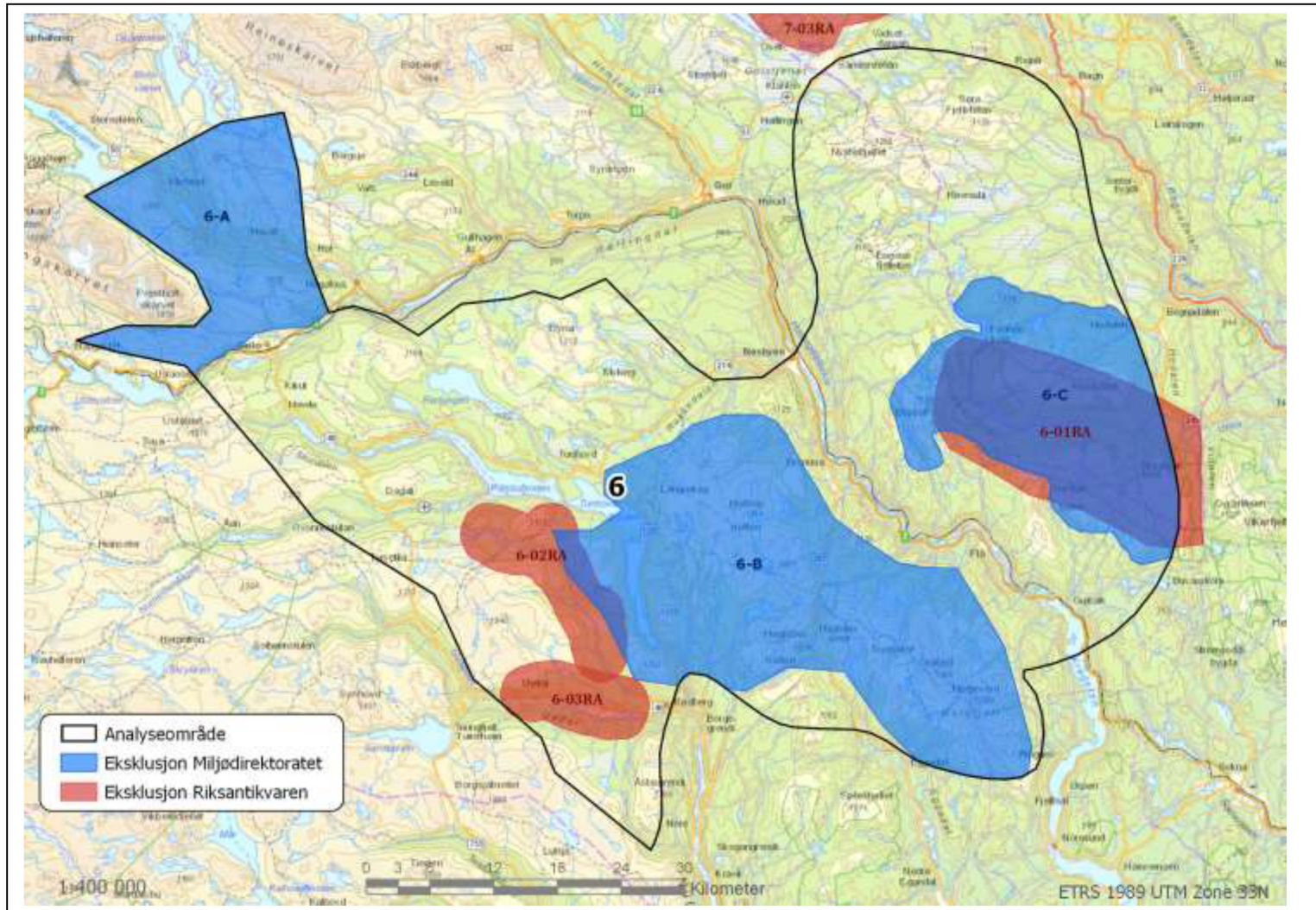
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
5-A	<p>Villrein: Blefjell villreinområde er lite og sårbart, og under sterkt press fra annen utbygging og ferdsel. Blefjell har sparsomt med vinterbeiter, Stor belastning fra hyttebygging og ferdsel i sørlige og østlige deler av Blefjell regnes for å ha ført til at disse områdene har gått mer eller mindre ut av bruk, og ført til økt bruk av barmarksbeiter over på de sentrale, vestlige og nord-vestlige delene av Blefjell. Blefjell kan ikke opprettholde sin funksjonalitet som villreinområde dersom det bygges ut vindkraft i noen av de gjenværende funksjonsområdene. Fjerningen må også omfatte den avsatte utvekslingskorridoren nordover mot Vegglijfjell og Hardangervidda</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for villrein – Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning – Sammenhengende naturområde med stor verdi for friluftsliv landskap og naturmangfold

	<p>Friluftsliv: Blefjellområdet har besøkende fra store deler av Telemark og Buskerud. Blefjell fremstår som et tilnærmet urørt fjellområde. Området har god tilgjengelighet fra nesten alle kanter og brukes hele året.</p> <p>Blefjellryggen mellom Numedal og Tinnsjø inngår i et sammenhengende naturområde som strekker seg nesten fra Kongsberg til Hardangervidda.</p>	
5-B	<p>Friluftsliv: Gaustatoppen og Gaustablikk utgjør et svært viktig område for friluftsliv av nasjonal og regional betydning. Fra Gaustatoppen har man et av de beste utsiktspunktene i hele Sør-Norge og det er mer enn 100 000 i året. Området er enkelt tilgjengelig fra alle sentrale deler av Østlandet.</p> <p>Villrein: Delområdet inngår som del av Brattefjell–Vindeggen villreinområde (samme som 5-C). De sentrale nordlige delene av området med de viktigste vinter- og helårsbeitene ligger i landskapsvernområdet som er ekskludert, mens barmarksbeiter, store deler av kalvingsområdet og viktige trekkområder er i analyseområdet. Brattefjell–Vindeggen villreinområde er sårbart og under sterkt press fra utbygging og ferdsel, og vil ikke kunne opprettholde sin funksjonalitet som villreinområde dersom det bygges vindkraftanlegg.</p> <p>Inneholder større naturområder med urørt preg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning. – Viktig funksjonsområde for villrein – Sammenhengende naturområde med stor verdi for friluftsliv, landskap og naturmangfold
5-C	<p>Villrein: Del av Brattefjell–Vindeggen villreinområde (samme som 5–B)</p> <p>De sentrale nordlige delene av området med de viktigste vinter- og helårsbeitene ligger i landskapsvernområdet som er ekskludert, mens barmarksbeiter, store deler av kalvingsområdet og viktige trekkområder er i analyseområdet. Brattefjell–Vindeggen villreinområde er sårbart og under sterkt press fra utbygging og ferdsel, og vil ikke kunne opprettholde sin funksjonalitet som villreinområde dersom det bygges vindkraftanlegg.</p> <p>Inneholder større naturområder med urørt preg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for villrein – Sammenhengende naturområde med stor verdi for landskap og naturmangfold

Område 6: Hallingdal

Areal: 3909 km²

Kommuner: Nore og Uvdal, Nes, Flå, Sigdal, Ål, Gol, Krødsherad, Sør-Aurdal, Nord-Aurdal

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det en tett bestand av kongeørn og viktige områder for li- og fjellryper, som tidvis opptrer i store ansamlinger høst og vinter. I våtmarksområdene i analyseområdet i Oppland inneholder arter vanlig forekommende for dette høydelaget, herunder trane og storlom. Hubro (EN) er også registrert i området.
Flaggermus	Det er påvist stor-/skimmelflaggermus innenfor analysearealet. Det vil derfor være viktig å ivareta større ferskvann og vannveier. Dalganger langs Hallingdalselva og Krøderen, Skurdalen og ved vann i områdene rundt Geilo og Hallingskarvet og oppover mot Strandavatnet vurderes som aktuelle leveområder i lavlandet sommerstid. Mulig trekk av trollflaggermus mellom Østlandet og Vestlandet innenfor området.
Villrein	I tillegg til randområder til de nasjonale villreinområdene, Hardangervidda og Nordfjella, ligger Norefjell–Reinsjøfjell villreinområde innenfor analysearealet. Dette villreinområdet ble etablert omkring 1990 med grunnlag i dyr som gikk igjen etter tidligere tamreindrift. Området har i dag en vinterstamme på ca. 700 dyr og omfatter to like store delområder: Gråfjell–Norefjellmassivet i øst, og Reinsjøfjell i vest. Om lag 20 % av villreinområdet utgjøres av vinterbeite, 10 % er impediment (fjell i dagen) og de resterende ca. 70 % er klassifisert som barmarksbeite. Bestanden har høy kondisjon og lav naturlig dødelighet. Menneskelige forstyrrelser og fragmentering av landskapet er en viktig utfordring. Den største trusselen mot stammen anses å være den sterke hyttebyggingen i området, og ferdselen som følger med den, selv om villrein med opphav i forvillet eller utsatt tamrein ser ut til å være noe mer tolerante overfor menneskelige forstyrrelser. Fv 211 mellom Eggedal og Hallingdal over Haglebu anses som en barriere for reinens trekk mellom de primære vinterbeitene i Reinsjøfjell, og kalvingsområder og sommerbeiter lenger øst i Norefjell. Opprettholdelse av trekket er avgjørende for å opprettholde villreinområdets bæreevne. Etter initiativ fra flere kommuner pågår det arbeid med en regional plan for arealforvaltningen i området i regi av Buskerud fylkeskommune.
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområdet for gaupe og er dermed viktig område for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe innenfor området.
Naturtyper	I Oppland er det om lag 7 utvalgte naturtype-lokaliteter av slåttemark/slåttemyr i nordøst. Det er et stort sammenhengende kulturlandskap ved Uvdal kyrkjebygd.
Landskap	Vassfaret assosieres med villmark og har sterk symbolverdi; jfr. skildringer fra Vassfaret i bøker av forfatteren Mikkjel Fønhus. Etter NIN landskap har analyseområdet 43 landskapstyper og 22 naturlandskapstyper. Det er ingen fåtallige naturlandskap i området. Kulturhistoriske landskap (KULA): I landskapet <i>Vassfaret</i> er det skogbrukshistorien som er framtreddende. Fløting av tømmer foregikk her i alle fall siden 1600-tallet, og fortsatt holdes fløtningsanlegg i bruk. <i>Smådøldalen</i> en typisk stølsdal, lite påvirket av moderne tiltak som vei- og hyttebygging. Landskapet strekker seg langs elva Smådøla, fra Bergsjø i nord til Fauskodammen i sør. Fauskodammen er et fløtningsanlegg og kistedamanlegg med damstue og stall. Det er også i dette landskapet vi finner den eldste dokumenterte fasen av jernutvinning i fylket. Kulturminnene omfatter i alt stor bredde av utmarksbruk i ulike perioder i forhistorisk og historisk tid. <i>Uvdal kirkebygd</i> er et stort og helhetlig jordbrukslandskap med et stort antall tun med verneverdige og fredete bygninger typiske for fjellbygdene i Buskerud. I tillegg står Uvdal stavkirke i en særstilling i bygda.

Friluftsliv	<p>Svært viktige og viktige turområder uten tilrettelegging, utfartsområder. Sammenhengende sykkel-, ski- og turløyper. Jakt og fiske, bruk av kano. Området sør for FV51 mellom Gol i Hallingdal og Leira i Valdres brukes mye av hyttefolk i området. Gode innfallsporter til disse fjelltraktene er fra Bagn i Valdres og opp forbi Fjellstølen/Sanderstølen. Fra Bagn går det også en fjellvei til Gol. Den passerer blant annet flere overnattingssteder som er fine utgangspunkter for turer sommer og vinter. Det er ikke merkede turistforeningsruter i dette området.</p> <p>Strekningen Norefjell–Haglebunatten er et sammenhengende, svært viktig friluftsområde med nasjonal betydning, og tilrettelagt med tett sti- og løypenett, turisthytter og DNT-hytter. Området er lett tilgjengelig for befolkningstette områder og er en hyttestedestinasjon. Strekingen Haglebunatten–Myking er et viktig friluftsområde med regional betydning, og tilrettelagt med sti- og løypenett og private hytter.</p> <p>Fjellområdene rundt Dagali og Geilo er viktige friluftsområder på regionalt og nasjonalt nivå med utgangspunkt i hytteområder. Dagali og Dagalitangen er også et avlastningsområde for kanalisering av ferdsel unna viktige vinterarbeidsområder for villrein. Vassfaret er et viktig villmarksområde med stor symbolverdi for friluftsliv.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Mange høyereliggende områder (fjellterreng). Analyseområdet omfatter Vassfaret, deler av Norefjell, samt fjellområder knyttet til Hallingdalmassivet. Fjellområder vest i analyseområdet ligger opp mot Hardangervidda og Hallingskarvet og går over i Langfjella. Relativt atskilte områder, skilt av dalfører og innsjøer. Fjellområder med sterke friluftsinnteresser. Leveområder for villrein. Større kraftutbygginger gjør at mange av fjellområdene er betydelig preget av tekniske inngrep.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

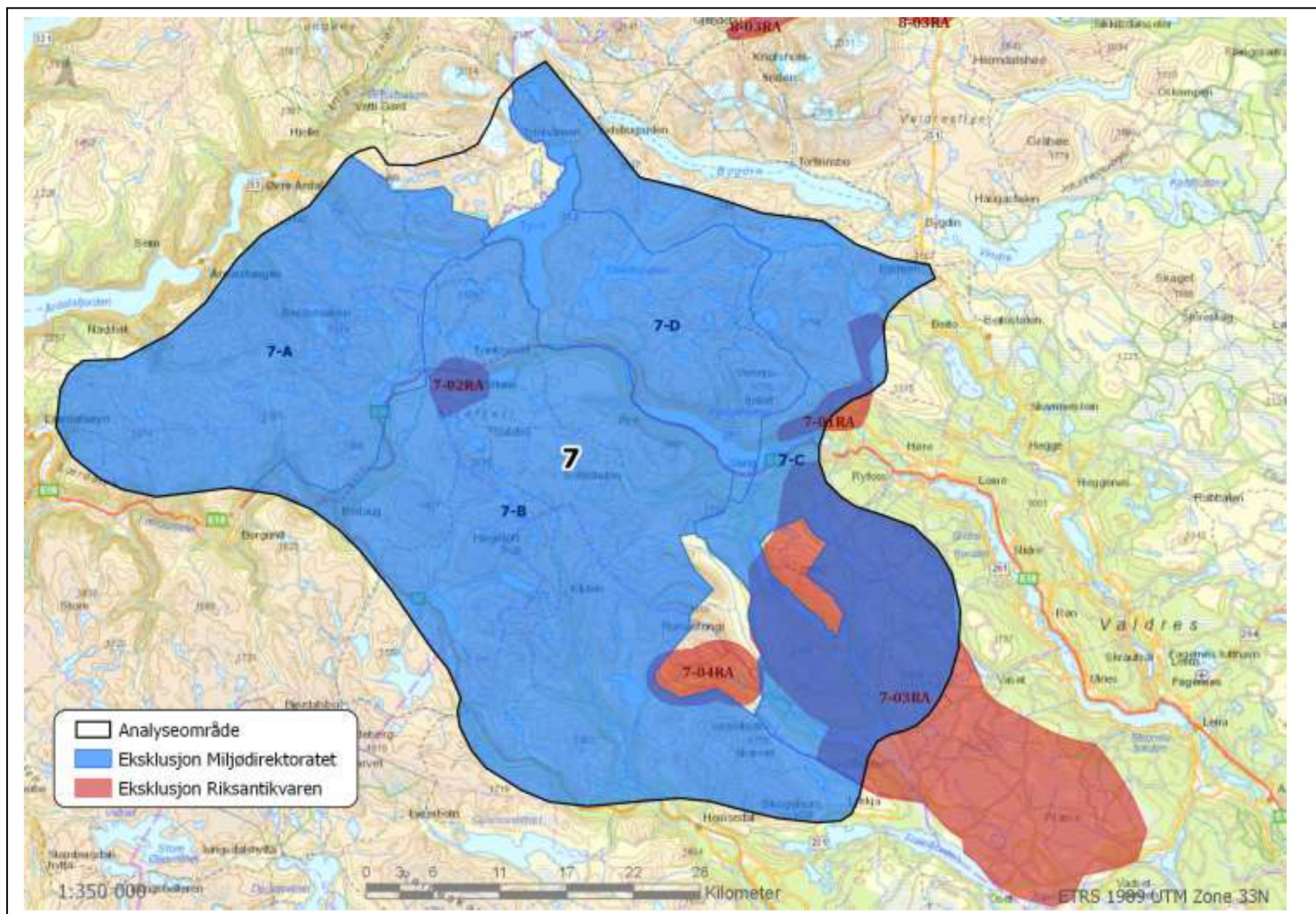
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
6-A	<p>Friluftsliv: Berører Skarvheimen som er et friluftslivsområde av nasjonal betydning mellom Jotunheimen i nord og Hardangervidda i sør. Skarvheimen har et godt utbygd hyttenett med merkede løyper. Med Bergensbanen er det lett å komme seg til veiløse plasser som Finse og Hallingskeid, som begge er fine utgangspunkt for turer inn i Skarvheimen. Hallingskarvet ligger inntil området.</p> <p>Flaggermus: Større ferskvann og vannveier er viktig å ivareta da de utgjør leveområder for forvaltningsprioriterte arter i lavlandet sommerstid. Særlig dalganger langs Hallingdalselva og Krøderen, og Skurdalen vurderes som sannsynlige leveområder.</p> <p>Inneholder større naturområder med urørt preg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde av nasjonal og stor regional betydning – Viktige funksjonsområder for flaggermus – Sammenhengende naturområde med stor verdi for landskap, friluftsliv og naturmangfold
6-B	<p>Villrein: Norefjell–Reinsjøfjell villreinområde som omfatter to like store delområder: Gråfjell–Norefjellmassivet i øst, og Reinsjøfjell i vest. Området er delt av fylkesveg 211 over Haglebu mellom Eggedal og Bromma i Hallingdal. Området fra Eggedal og opp til Rukkedalen har barmarksbeite og helårsbeite med trekkområder mellom områdene. Kalvingsområde rundt Norefjell og vinterbeiter i fjellområdene vest for Haglebu (FV 211) og øst for Rukkedalen. Viktig å ivareta gjenværende funksjonsområder og særlig trekkruiter, kalvingsområdet og vinterbeiter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning – Sammenhengende naturområde med stor verdi for landskap friluftsliv og naturmangfold.

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	<p>Friluftsliv: Området er et sammenhengende friluftslivsområde tilrettelagt med et tett sti- og løypenett og turisthytter. Området er lett tilgjengelig for befolkningstette områder og er en hyttestedestinasjon.</p> <p>Inneholder større naturområder med urørt preg.</p>	
6-C	<p>Friluftsliv: Vassfaret er et nasjonalt viktig villmarksområde for friluftsliv som i stor grad overlapper med områder som er vernet i Vassfaret og i Vidalen. Verneområdene samt tilliggende areal nordover er en del av Vassfaret mannskapsmessig. I området ligger Fønhuskoia, samt relativt mye løyper og stier med gjennomgående sti øst/vest.</p> <p>Inneholder større naturområder med urørt preg.</p>	<p>– Friluftslivsområde med nasjonal symbolverdi</p> <p>– Sammenhengende naturområde med stor verdi for landskap og friluftsliv.</p>
6-01ra	<p><i>Vassfaret</i></p> <p>Området omfattes av hard eksklusjon og er også et landskapsvernområde (Indre Vassfaret landskapsvernområde). Det er imidlertid viktig at landskapsområdet skjermes for visuell påvirkning av vindmøller.</p>	– Foreslått KULA-område med visuell skjerming
6-02ra	<p><i>Smådøldalen</i></p> <p>Området omfattes delvis av myk eksklusjon, men i tillegg til å ekskludere Smådøldalen i sin helhet, må det ekskluderes et areal som dekker synsranden i alle retninger for å skjerme opplevelsen av landskapet.</p>	– Foreslått KULA-område med visuell skjerming
6-03ra	<p><i>Uvdal kirkebygd</i></p> <p>Det kulturhistoriske landskapet Uvdal kirkebygd ivaretas i stor grad av myk eksklusjon. Det er det bygde miljøet, inkludert Uvdal stavkirke, som må ivaretas. Opplevelsen av fjellbygda er likevel sårbar for visuell påvirkning ved eventuelle vindmøller i synsfeltet omkring. For å ivareta de kulturhistoriske verdiene og opplevelsen av disse må derfor også et areal rundt dalen ekskluderes.</p>	– Foreslått KULA-område med visuell skjerming

Område 7: Filefjell

Areal: 2612 km²

Kommuner: Vang, Hemsedal, Lærdal, Årdal, Vestre Slidre, Øystre Slidre (sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Det er registrert flere rovfugl-lokaliteter spredt innenfor analyseområdet (særlig kongeørn og hubro). Hemsedalsfjella vurderes som viktig område for jaktfalk. I sørøst er det våtmarksområder med svært viktige hekkebiotoper for vadefugl og ender. Selve Vangsmjøse fryser sent, og har derfor mye mellomlandinger av fugl.
Flaggermus	Stor-/skimmelflaggermus er påvist i trekktiden ved Lærdal. Vindkraftverk som står like ved fall ned mot de dype dalførene kan være negativt. Trekk av trollflaggermus mellom Østlandet og Vestlandet kan forekomme innenfor analyseområdet. Sannsynligvis begrenset attraktivt område for flaggermus pga. moh. Kan være at trekket går raskeste vei over Filefjell selv om det er i høyereliggende områder. Bør kartlegges for trekk. Aktuelle dalganger ligger utenom analyseområdet, men mulig forbindelse over fjellet.
Villrein	Analyseområdet omfatter Lærdal–Årdal villreinområde i sin helhet og de østlige deler av Vest-Jotunheimen villreinområde. Lærdal–Årdal har et mål for vinterstamme på 400–500 dyr, men ligger i dag betydelig under dette. Etter konflikter med tilgrensende tamreindrift ble villreinen reetablert i området i 1995–96 gjennom flytting av dyr fra Nordfjella. Vest-Jotunheimen har en vinterstamme på ca. 400 dyr. De østlige områdene har vært lite brukt i seinere år. Reinens arealbruk gjennom året er i disse villreinområdene i stor grad styrt av årsvariasjoner i nedbør og vindforhold, men også av ferdsel og trange trekkpassasjer. I Lærdal–Årdal har området fra Tyinholmen, vest for Filefjell og nord for Lærdalselva (Skvettebottshøgden) en sammensetning av barmarksbeite og helårsbeite med flere trekkområder og tre kalvingsområder. Alle barmarksbeitene rundt og mellom vinterbeiter og kalvingsområder er jevnlig brukt, både av fostringsflokker og bukker. Kalving har i hovedsak skjedd i området Smørhola–Ljøsabotn og Hellingane/Munkane. Landskapet gir begrenset tilgang på framkommelige trekkveier for reinen. Det er potensiell utveksling av individer mellom Vest-Jotunheimen og Reinheimen–Breheimen villreinområder. For Vest-Jotunheimen er det aktuelle området eneste sonen der man kan få utveksling med dyr fra Lærdal–Årdal villreinområde. Slike utvekslingssoner er svært viktige å ivareta i et langsiktig perspektiv. I Lærdal–Årdal er det sårbare områder ved Tyin og Filefjell. Sletterust beskrives som et tungt utbygd hytteområde som danner en relativt sterk barriere for inn- og utvandring, og et viktig skille mot tamreinområdene i øst og nord-øst. I Vest-Jotunheimen har overlapp mellom mye brukte fotruter og tilgjengelige trekkruiter begrenset reinens arealbruk i de østlige delene av villreinområdet.
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområdet for gaupe. Det er få registrerte familiegrupper innenfor området og det vurderes derfor som noe mindre viktig for oppnåelse av bestandsmål. Området øst for Årdal og sørover er sannsynlig trekkroute for fjellrev for genetisk utveksling mellom nord- og sørområdet i Sør-Norge.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Etersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området, er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper utover at det finnes gode lokaliteter av slåttemark og slåttemyr ved Vangsmjøse og sørøst over i området.
Landskap	Deler av området i nordøst har visuell nærhet til Jotunheimen nasjonalpark og Hydalen landskapsvernområde. Delen av analyseområdet i Buskerud utgjøres i hovedsak av et høyfjellsplatå med karakteristiske topper som Skogshorn, Høgloft og Ranastongi. Verdifullt kulturlandskap: "Stølsvidda" sørøst i området. Dette utgjør et relativt stort areal, mellom Helin og Midtre Syndin og sørøstover, inkludert Storfjorden. Verdifullt kulturlandskap: "Hensåsen med støler i Slettefjellet" (nordøst for Vangsmjøse)

	<p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 61 landskapstyper og 43 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p>
	<p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>Analyseområde 7 har tre områder som foreslås til KULA-registeret og ett UKL-område. Kongevegen gjennom Valdres er et historisk vegfar som er tilrettelagt for opplevelsesbasert næringsliv. Alle partier har høy verdi, og flere lokale, regionale og nasjonale aktører er involvert. <i>Kongevegen Filefjell</i>, avgrenset som området rundt Kongevegen fra Kyrkjesølen mot Maristova er foreslått til KULA-registeret.</p> <p><i>Stølsvidda</i> er et utvalgt kulturlandskap i jordbruket fra og med 2018. Tilnærmet samme areal foreslås også som KULA-område. Her er det et aktivt stølslandskap med mange intakte og typiske bygningsmiljøer som gjør at det historiske stølslandskapet fortsatt er godt lesbart.</p> <p>Det foreslåtte KULA-området <i>Hensåsen</i> mellom Liastølane og Slettefjellet viser sammenhengen mellom gårder og setring på en god og forståelig måte.</p> <p><i>Hydalen</i> er ei typisk setergrend med mange eldre bygninger, samt tufter og steingjerder. Det opprinnelige preget er bevart, med svært få nyere elementer.</p>
Friluftsliv	<p>Innfallsporter til Jotunheimen med Bygdin, Eidsbugarden, Koldedalen, Tyinosen og Utladalen med nasjonal betydning for friluftsliv. Områdene mellom Vangsmjøse og Bygdin er svært viktig friluftslivsområder. Det er DNT-ruter og -hytter i området. I nord ligger viktige innfallsporter til Jotunheimen Koldedalen, Fondsbu/Eidsbugarden og Bygdin øst, og Tyinosen i vest. Utenfor området ligger destinasjoner som Beitostølen med friluftslivsbruk inn i området.</p> <p>Analyseområdet ligger innenfor Skarvheimen som er mye bruk i friluftslivssammenheng og har lange friluftslivstradisjoner. Fra gammelt av gikk flere av de mest brukte ferdselsveiene mellom Østlandet og Vestlandet gjennom Skarvheimen. Skarvheimen strekker seg fra sørsiden av Vangsmjøse og Tyin i nord via veien Aurland–Lærdal og Flåmsbanen i vest, Bregensbanen i sør og Hemsedal i øst.</p> <p>Skogshorn, en av Hallingdals mest kjente fjell ligger i analyseområdet med tilrettelagt steinlagt sti til toppen. Området Skogshorn–Hemsedalsfjellet er et forholdsvis urørt fjellområde, men mye brukt friluftslivsområde. Innfallsport for store hytteområder i Hemsedal og Geilo.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Det er lite bebyggelse, og det meste av analyseområdet består av større naturområder. Vannkraftutbygging bryter opp sammenhengene for noen temaer. De større naturområdene er fjellområder som omfatter blant annet øvre deler av Valdres, Vangsmjøse og Filefjell. Inngår i Langfjella. Fjellmassivet fortsetter nordover til Jotunheimen og sørover til Hardangervidda. Flere svært viktige friluftslivsområder av nasjonal betydning. Sterke opplevelseskvaliteter, tilnærmet symbolverdi på landskapet.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
7-A	<p>Villrein: Lærdal–Årdal og Vest-Jotunheimen villreinområder. Reinens arealbruk i disse villreinområdene veksler betydelig mellom år og det er derfor viktig å ivareta et større, sammenhengende leveområde. Trekk-korridorene mellom Vest-Jotunheimen og Lærdal–Årdal og mellom Vest-Jotunheimen og Reinheimen–Breheimen villreinområder bør opprettholdes av hensyn til framtidig potensiell utveksling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.

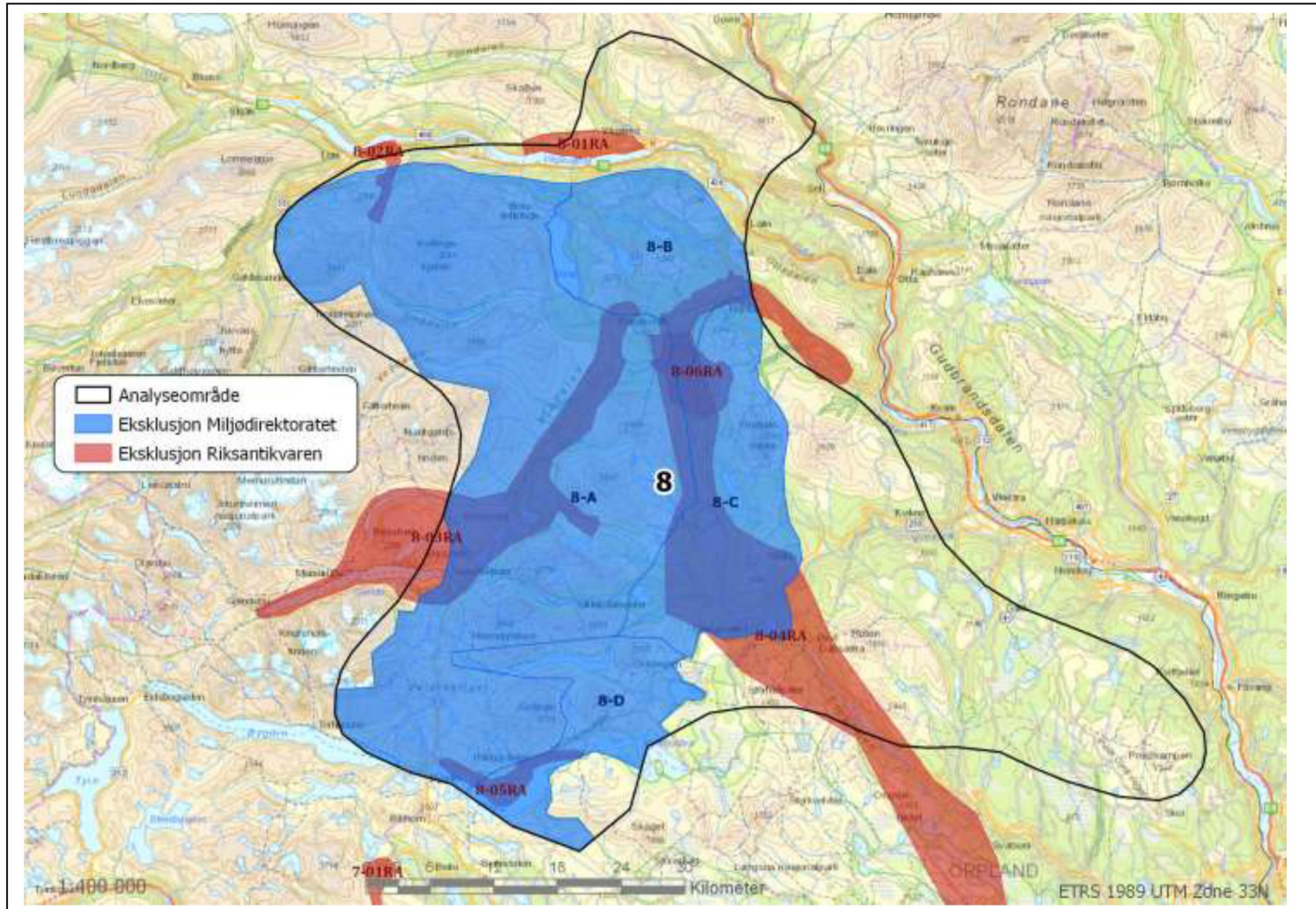
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	<p>Villreinstammene er små og allerede under sterkt press fra andre påvirkningsfaktoren. I Lærdal–Årdal er det sårbare områder ved Tyin og Filefjell. Sletterust beskrives som et tungt utbygd hytteområde som danner en sterk barriere for inn- og utvandring, og et viktig skille mot tamreinområdene i øst og nord-øst. I Vest-Jotunheimen har overlapp mellom mye brukte fotruter og tilgjengelige trekktruter begrenset reinens arealbruk i de østlige delene av villreinområdet.</p> <p>Samtlige funksjonsområder innenfor villreinområdene vurderes som viktig å ivareta for å opprettholde bæreevnen.</p> <p>Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold.</p>	
7-B	<p>Friluftsliv: Berører Skarvheimen som er et friluftslivsområde av nasjonal betydning mellom Jotunheimen i nord og Hardangervidda i sør. Skarvheimen har et god utbygd hyttenett med merkede løyper.</p> <p>Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>	<p>– Friluftslivsområde av nasjonal betydning</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>
7-C	<p>Friluftsliv: Ligger inntil Jotunheim nasjonalpark. Området er i stor grad sammenhengende og mye av arealet ligger langt fra større tekniske inngrep. Det verdifulle kulturlandskapet Hensåsen med støler i Slettefjellet ligger øst i delområdet. Det er merkede løyper og turisthytter i området. I nord ligger viktige innfallsporter til Jotunheimen Koldedalen, Fondsbu/Eidsbugarden og Bygdin øst, og Tyinosen i vest. Utenfor området ligger destinasjoner som Beitostølen med friluftslivsbruk inn i området.</p> <p>Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>	<p>– Friluftslivsområde av nasjonal betydning</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>
7-D	<p>Friluftsliv: Områdene mellom Vangsmjøse og Bygdin er vurdert som svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Det er merkede løyper og turisthytter i området.</p> <p>Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>	<p>– Friluftslivsområde av regional/nasjonal betydning</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>
7-01ra	<p>Hensåsen</p> <p>Nedre del omfattes av hard eksklusjon, men det er viktig at arealet som innlemmer stolene også ekskluderes, slik at sammenhengen beholdes.</p>	– Foreslått KULA-område
7-02ra	<p>Kongeveggen Filefjell</p> <p>Landskapet har høy opplevelsesverdi og det er viktig at arealet her ekskluderes for å skjerme det mot visuell påvirkning som vil forringe opplevelsen av det kulturhistoriske landskapet vegfarene går gjennom. Det er særlig det markerte arealet rundt Kyrkjestølen og Maristova som er sårbart, men hele vegfarene er sårbart for visuelle forstyrrelser som vindmøller vil være i denne sammenhengen.</p>	– Foreslått KULA-område

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
7-03ra	<i>Stølsvidda</i> Det intakte stølslandskapet her må ekskluderes. Utbygging av vindmøller på Storlifjell eller andre nærliggende topper vil være synlige over store deler av stølsvidda og vil potensielt forringe opplevelsesverdien av det kulturhistoriske landskapet.	– Foreslått KULA-område med visuell skjerming
7-04ra	<i>Hydalen</i> Avgrensningen av det foreslåtte KULA-området i Hydalen omfattes av hard eksklusjon, men det er sårbart for visuell påvirkning og et areal rundt må også ekskluderes for å ivareta opplevelsesverdiene.	– Foreslått KULA-område med visuell skjerming

Område 8: Øst-Jotunheimen

Areal: 3193 km²

Kommuner: Vågå, Lom, Nord-Fron, Sør-Fron, Øystre Slidre, Sel, Vang, Gausdal, Ringebu, Dovre

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Valdresflya med Fisktjørni vurderes som spesielt viktig område for våtmarksfugl. Det er spredte hekkeforekomster av hubro innenfor området og jaktfalkreir spredt i vestre deler. Spredte forekomster av dobbeltbekkasin, bl.a. Øvre Heimdalsvatnet.
Flaggermus	Flere forvaltningsprioriterte arter er registrert innenfor analysearealet. Storflaggermus og skimmelflaggermus er påvist i området om sommeren i høyereliggende arealer i Ottadalen og langs Lågen ned til Vinstra. Deler av disse områdene er sannsynlig yngleområde. Trollflaggermus er påvist i trekktiden og det er sannsynlig at disse er på vei over vannskillet og mot Vestlandet. Det er påvist vårtrekk ved Strynevatnet som kan forventes å trekke i østlig retning langs Billingsdalen mot analyseareal 8. For de høyereliggende områdene er vår og høst perioder med særlig høyt konfliktpotensial. Også nordflaggermus er påvist i området. Dalføret opp langs Ottadalen ser ut til å være viktig funksjonsområde for flaggermus noe også høydekart støtter, men både registreringer og aktuelle områder basert på høydekartlag tyder på at de aktuelle funksjonsområdene faller innenfor ekskluderte områder. Det er i tillegg potensial for funn opp langs Espedalen over Kvikne til Gudbrandsdalen, og sør i Valdresfløya.
Villrein	Helt i nord i analysearealet (nord for Ottaelva) ligger det et leveområde for villrein innenfor bygdenære områder. Området overlapper med beiteområdet for villreinen i Reinheimen–Breheimen villreinområde, og vurderes som viktig å ivareta som reserveareal for villrein om det skulle bli dårlige forhold der den normalt beiter (f.eks. nedising av beite). Utbygging bør derfor unngås i området vest og nord for vegen til Blåhøe for å sikre at Jettaområdet fortsatt forblir aktuelt vinterbeiteområde for villrein.
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv og overlapper med leveområde for fjellrev. For gaupe er det registrerte familiegrupper i området, men analysearealet i sin helhet vurderes som mindre viktig for oppnåelse av bestandsmål ettersom kun en liten del av forvaltningsområdet ligger innenfor analyseområdet i sørvest. Det er viktige ynglelokaliteter for jerv nord og nordvest i området, og det vurderes som viktig delområde for oppnåelse av bestandsmålet. For fjellrev er det to registrerte primærhi innenfor analysearealet. Av øvrige pattedyr er det regionalt viktig elgtrekk inn til vinterbeiter i Murudalen, Sjudalen, fra store områder av midtre deler av Oppland fylke.
Naturtyper	Noen kalkrike områder i fjellet. Naturbeitemark spredt i området; spesielt i Nordherad/Vågåmo og Heidal/Sjudalen, Hagemarker i nord; særlig i Nordherad. Utvalgte naturtyper: Noen slåttemark/slåttemyrer ved seter-/kulturlandskapsområder og ved Ruten.
Landskap	Området ligger i et forfjellsterreng, og landskapsformen varierer med enkelte topper med høyfjellskarakter til små- og storkupert vidde. De lavere åsene er delt av lange, grunne elvedaler med større sammenhengende fjellskogsområder i mellom dem. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 62 landskapstyper og 45 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.
	Kulturhistoriske landskap (KULA) I analyseområde 8 er det svært høye kulturhistoriske verdier i store deler av området, særlig i området som omkranser Jotunheimen nasjonalpark. Fylkesvei 51 over Valdresflye er en nasjonal turistveg, med utsiktspunkter og synliggjøring av natur- og kulturarv. Analyseområdet berører fire områder som foreslås

	<p>som kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse, ett utvalgt kulturlandskap, og to nasjonalt verdifulle kulturlandskap. Disse landskapene inkluderer kulturminner knyttet til fangst, fiske, ferdsel og setring, men også i stor grad om utviklingen av fjellturismen som et særegent norsk fenomen, med blant annet Gjendesheim og Hindsæter. Området er nært knyttet til nasjonal identitet gjennom ikoner som Peer Gynt, Grieg, Gjendines bånsull, og Jotunheimen som et mytisk landskap er forbundet med norrøn mytologi. Selv om KULA-landskapene er avgrenset som separate landskap har egentlig hele fjellområdet svært høy verdi som et kulturhistorisk landskap som mange har et nært forhold til. Naturen, kulturminnene og opplevelsesverdien er svært sårbare, og vindmøller her vil være synlig fra store området.</p>
Friluftsliv	<p>Området i vest er et viktig friluftslivsområde mange forskjellige friluftslivsaktiviteter med nasjonal betydning, og har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store Området er "forgården" til Jotunheimen nasjonalpark og innbefatter mange destinasjoner og utgangspunkt for turer. Området preges av store sammenhengende friluftslivsområder med og uten tilrettelegging. Det er mange sammenhengende ski- og turløyper, også med forbindelse til store verneområder. Det er mange hytter som er tilgjengelig for allmenheten i området.</p> <p>Mellom Valdres og Gudbrandsdalen finner vi Huldreheimen. Et fjellområde som er godt egnet for barnefamilier med korte dagsetapper mellom de fleste hyttene. Svært viktig turområde uten tilrettelegging. Mange sammenhengende ski- og turløyper (bl.a. med forbindelse til store verneområder), samt hytter tilgjengelig for allmenheten.</p> <p>Sørvestre del av analyseområdet er det større sammenhengende friluftsområdet med regional verdi. Også her er det mange skiløyper og turstier samt turisthytter som Sikkildalsseter. Det kommer en ny hytte i Murudalen v/Strålvatnet, Oskampbua, Haugseter. Flere områder er viktige utgangspunkt inn til Jotunheimen nasjonalpark. Valdresflya med vandrerhjem, Sikkildalsseter også Jotunheimvegen er også et utgangspunkt for turer.</p> <p>Sjodalen er et større sammenhengende friluftsområde av nasjonal betydning med nærhet til Jotunheimen nasjonalpark. Gjendeosen, Bygdin og Bessheim er innfallsporter av nasjonal/regional betydning til Jotunheimen nasjonalpark. Området er også et knutepunkt for sti og løyper mellom Jotunheimen nasjonalpark og områdene øst for nasjonalparken (Jotunheimens forgård).</p> <p>I den sørøstlige delen av analyseområdet er det sammenhengende friluftsområde av regional verdi. Deler av området med mye og til dels bred bruk. Mye skiløyper og stier. Mange destinasjoner reiseliv i/rett ved som; Kvitfjell–Varden, Skei, Ruten fjellstue, Dalseter høyfjellshotell, Espedalen fjellhotell, Strand fjellstue og Gålå.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Flere høyereliggende områder med høye opplevelseskvaliteter og opplevelsesverdi: Jotunheimen, Kvitingkjølen, Gråhø, Heimdalshø, Refjellet–Sjugurdshøpiggen, Saukampen. Analyseområdet ligger nært til landskapsvernområder og nasjonalparker i sør, vest og nord, og området har viktige forbindelseslinjer, destinasjonspunkt og oppstartsområder for friluftsliv, gjennom tur- og løypenett. Spesielt sør og vest i analyseområdet er det muligheter for lange, sammenhengende turer.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
8-A	Friluftsliv: Området utgjør den innerste forgården til Jotunheimen og er et viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Området inn mot Sjodalen som en svært viktig del av den totale landskapsopplevelsen ved innfallsporten til Jotunheimen og nasjonalparken her. Sjodalen er et større sammenhengende friluftsområde av nasjonal betydning med	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Viktig funksjonsområde for fugl

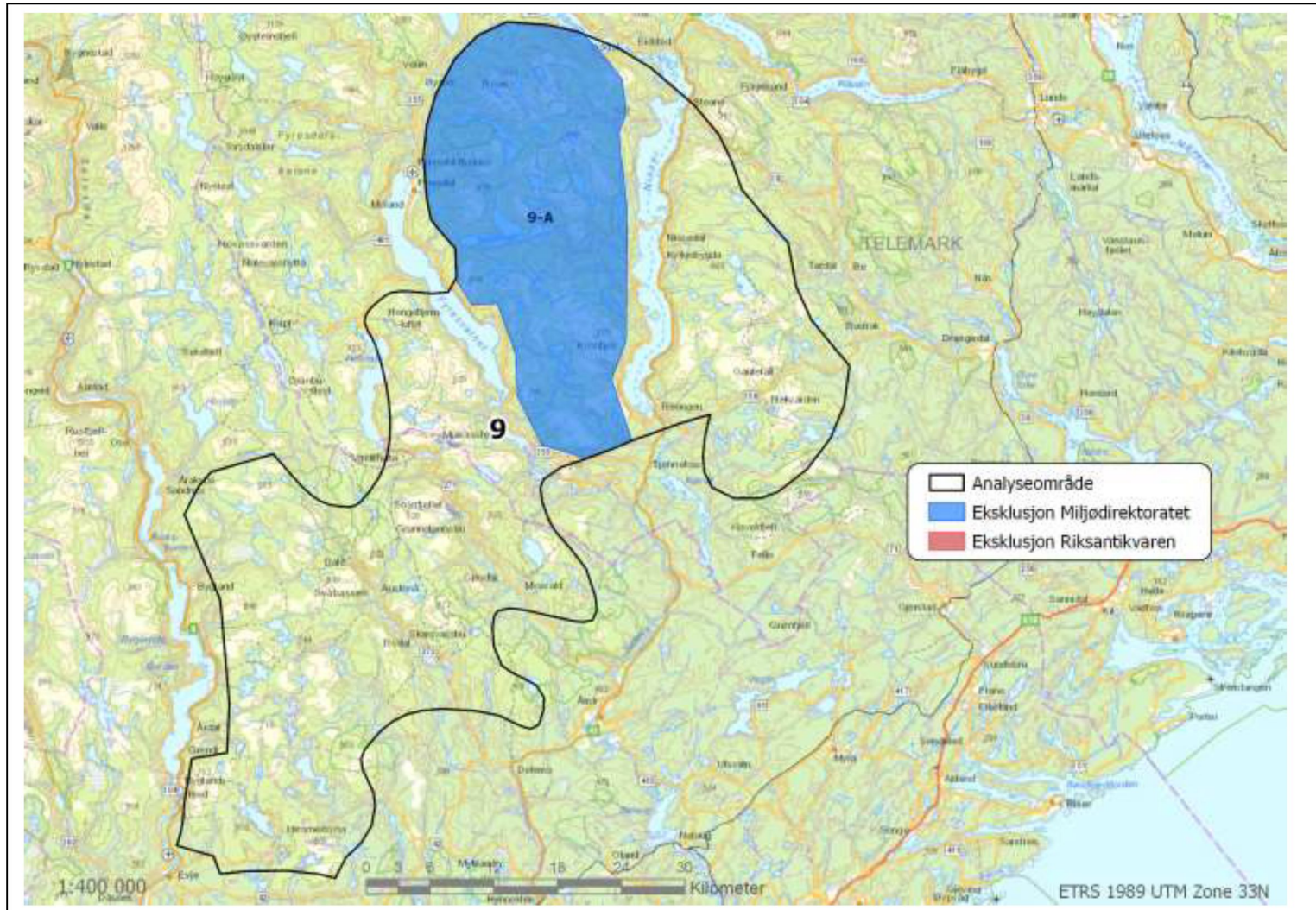
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	<p>nærhet til Jotunheimen nasjonalpark. Gjendeosen, Bygdin og Bessheim er innfallsporner av nasjonal betydning til Jotunheimen nasjonalpark.</p> <p>Fugl: Innenfor dette delområdet ligger et svært viktig område for arktisk våtmarksfugl. Det er også viktige botaniske verdier (alpin sone) i dette området, og generelt store våtmarks arealer som er viktige for en rekke arter.</p>	<p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>
8-B	<p>Friluftsliv: Heidalsmuen er et svært sentralt og dominerende landskapselement mellom Sjødalen og Gudbrandsdalen og området har viktige regionale friluftslivs verdier. Områdene utgjør Jotunheimens ytre forgård og vindturbiner her vil ha visuell påvirkning på nasjonalparken. Området i seg selv er også et regionalt viktig friluftsområde.</p>	<p>– Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og friluftsliv.</p>
8-C	<p>Friluftsliv: Området er et sammenhengende friluftsområde med stor regional verdi. Deler av området er svært mye brukt til ulike former for friluftsliv, og det er mange skiløyper og stier her. Områdene utgjør Jotunheimens ytre forgård og vindturbiner her vil ha visuell påvirkning på nasjonalparken, og området i seg selv er også et regionalt viktig friluftsområde.</p>	<p>– Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og friluftsliv.</p>
8-D	<p>Fugl: Rundt Heimdalsvatnet er det store områder med våtmark som er viktig for mange arter. Valdresflye med Fisktjørni er spesielt viktig område for våtmarksfugl. Spredte hekkeforekomster av hubro. Jaktfalkreir spredt i vestre deler.</p>	<p>– Viktig funksjonsområde for fugl</p> <p>– Store sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>
8-01ra	<p><i>Nordherad</i></p> <p>Dette er et utvalgt kulturlandskap som ligger helt nord i analyseområdet. Det omfattes av både myk og delvis hard eksklusjon. Landskapet inngår i et større område rundt Kvitingkjølen som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenhengen mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.</p>	<p>– Utvalgt kulturlandskap i jordbruket (UKL)</p>
8-02ra	<p><i>Nordstrondvassvegen</i></p> <p>Det foreslåtte KULA-området <i>Nordstrondvassvegen</i> viser noe av sammenhengen mellom høyfjellet og dalen gjennom vanningsystemer med fjellvann ned til bygda. Landskapet inngår i et større område rundt Kvitingkjølen som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenhengen mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.</p>	<p>– Foreslått KULA-område</p>

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
8-03ra	<i>Sjodalen</i> Sjodalen omfattes av hard eksklusjon og må således anses for ivaretatt. Det er likevel nødvendig å legge inn eksklusjoner for disse arealene da enkelte partier ikke er ekskludert. Det gjelder særlig i vestre del av Sjodalen opp mot Jotunheimen.	– Foreslått KULA-område
8-04ra	<i>Dokkfloy–Murudalen</i> Landskapet her omfattes av hard eksklusjon og må således anses for ivaretatt. Det er likevel nødvendig å legge inn eksklusjoner for disse arealene da enkelte partier ikke er ekskludert. Det gjelder særlig i Espedalen sørøst i analyseområdet.	– Foreslått KULA-område
8-05ra	<i>Nordsiden av Vinstervatn</i> Her er det også foreslått som et KULA-område. Dette omfattes bare delvis av myk eksklusjon. I dette landskapet finner vi langvarige boplasser fra senmesolitikum til bronsealder, store funnmengder etter reinsdyrfangst, samt seterlandskap tilknyttet verdiskapningsprosjektet "Mjølkevegen" i Valdres. Opplevelsesverdiene i dette landskapet er sårbare for visuell påvirkning og må ekskluderes i sin helhet.	– Foreslått KULA-område
8-06ra	<i>Kulturlandskapet i Heidal</i> Det nasjonalt viktige kulturlandskapet i Heidal rundt Steinhø omfattes av hard eksklusjon og må således anses for ivaretatt.	– Nasjonalt verdifullt kulturlandskap

Område 9: Fyresdal

Areal: 2286 km²

Kommuner: Åmli, Fyresdal, Nissedal, Bygland, Evje og Hornnes, Birkenes, Kviteseid, Froland, Drangedal

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Området omfatter betydelige forekomster av store rovfugl som kongeørn og hubro.
Flaggermus	Potensielt stor-/skimmelflaggermus, men for dårlig datagrunnlag til å kunne foreta en konfliktvurdering. De større vannforekomstene innenfor området kan potensielt være tilholdssted for stor-/skummelflaggermus, men disse inngår i ekskluderte områder. Høydekartlag indikerer potensial for funn i flere dalfører, men disse overlapper også i hovedsak med ekskluderte områder. Unntak er sørvest i området ved Homstølsvatn og innover forbi Heddevatnet og til Grimdalsvatnet, hvor både tilgang til vann og høyde tilsier potensial for funn. Dette må kartlegges i en evt. konsesjonssøknad.
Villrein	<p>Analysearealet overlapper med Våmur–Roan og Setesdal Austhei villreinområder. Våmur–Roan villreinområde ligger i sin helhet innenfor analyseområdet. Dette er et relativt lite villreinområde på ca. 375 km² som ble etablert ved utvandring fra Setesdal Austhei på 1980-tallet. Bestandsmålet er på ca. 200 dyr, og reinen beiter mye i skog. Villreinens arealbruk ser ut til å endre seg fra år til år og fordele seg ut over hele villreinområdet. Reinen bruker områdene sør for Napevatn i større grad enn områdene nord for vannet. I Våmur–Roan opptrer reinen sjeldent i store flokker og det vanlige er småflokker fra en håndfull og opp til 20–30 individer sammen. Det er ikke definert egne kalvingsområder og man antar at simlene kalver spredt ut over villreinområdene. De mest brukte kalvingsområdene finnes antagelig i nærheten av vinterbeitene. Helårsbeite og to trekkområder i området mellom Fyresvatnet og Nisser. Villreinområdet er lite og sårbart, og i deler av området er det relativt omfattende hyttebygging med ferdsel som kan påvirke villreinen negativt. Området langs "Napevegen" kan potensielt være en flaskehals for trekk og utveksling av dyr mellom nord- og sørområdet. Ytterligere fragmentering vil kunne få store konsekvenser for villreinstammen.</p> <p>Innenfor Setesdal Austhei villreinområde ligger et randområde til det nasjonale villreinområdet i regional plan (Heiplanen), definert som "hensynssone villrein". Analyseområdet dekker også bygdenære leveområder/"bygdeutviklingssone", der villreinens interesser regnes for å være avklart ved at Heiplanen sine intensjoner og mål gjennomføres. Det vil være viktig at dette utredes og vurderes nøye i evt. konsesjonsbehandling av konkrete prosjekter.</p>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområde for gaupe og har årlige registreringer av familiegrupper. Midtre og Nord-Østre deler av området vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål.
Naturtyper	<p>Naturtypelokalitetene ligger spredt i området, helt i sør finnes flere kulturbetingede naturtyper (inkludert slåttemark). Flere verneområder fanger opp viktige naturlokaliteter med skog. Mellomliggende viktige naturtyper skog er viktig for økologiske nettverk.</p> <p>Det pågår prosess med utvidelse av Urdvatn og Kallingshei naturreservat, berører et større område ved Kallingsheia.</p> <p>Området Fyresdal og Nissedal er dårlig kartlagt. Området består for det meste av fattig berggrunn. Muligheter for spesielle naturverdier av høy kvalitet ansees som små. En del gamle trær i området mellom Fyresvatn og Nisser. Ved Håtveit mellom Nisser og Fyresvatn er det høy tetthet av utvalgt naturtype slåttemyr.</p>
Landskap	<p>Området omfatter større sammenhengende fjellskogsområder som strekker seg over store områder. Det er et stort spekter av ulike typer landskap fra småkupert vidde med lave dalganger og åsdrag til mer variert blanding av ulike typer åser, hei og vidder.</p> <p>Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>

Friluftsliv	<p>Utredningsområdet ligger i Austheiene som er navnet på fjell- og heistrøkene mellom Setesdal i vest og Arendals- og Skiensvassdragene i øst. Austheiene er sammen med Setesdal Vesthei det nærmeste fjellområdet for mange mennesker på Sørlandet, og har mange svært viktige turområder med og uten tilrettelegging, samt utfartsområder. Området Kallingsheia–Rukkedalen, midt i utredningsområdet, er et svært viktig friluftslivsområde med sørlige del av DNTs hytte- og løypenett i Setesdal Austhei–Gautefall, øst i utredningsområdet, er et svært mye brukt friluftslivsområde for denne delen av Telemark og Grenland, men også for store deler av Agder. Området har fjellområder som fremstår urørte og lett tilgjengelig for hele regionen. Gautefallsområdet er delt mellom Drangedal og Nissedal kommune hvor det er ca. 1800 hytter. Gautefall skisenter er i området og sørger for tilrettelegging og oppkjøring av løyper i området. Kyrkjebygdheia nord for Gautefall har tilknytning til området via løypenett, og disse utgjør tilsammen svært viktige turområder med og uten tilrettelegging.</p> <p>Helt i sør utgjør Årdalsknappen–Gautestad–Himmelsyna–Høgås et svært viktig friluftslivsområde regional betydning. Dette er også et viktig hytteutfartsområde for befolkningen i Kristiansandsregionen.</p>
Sammenhengende naturområder	Store deler av analyseområdet består av naturområder uten tyngre inngrep. Innsjøer og bratt terreng hindrer naturlig sammenheng i en del tilfeller, og de enkelte områdene er ofte relativt atskilt fra andre større naturområder.

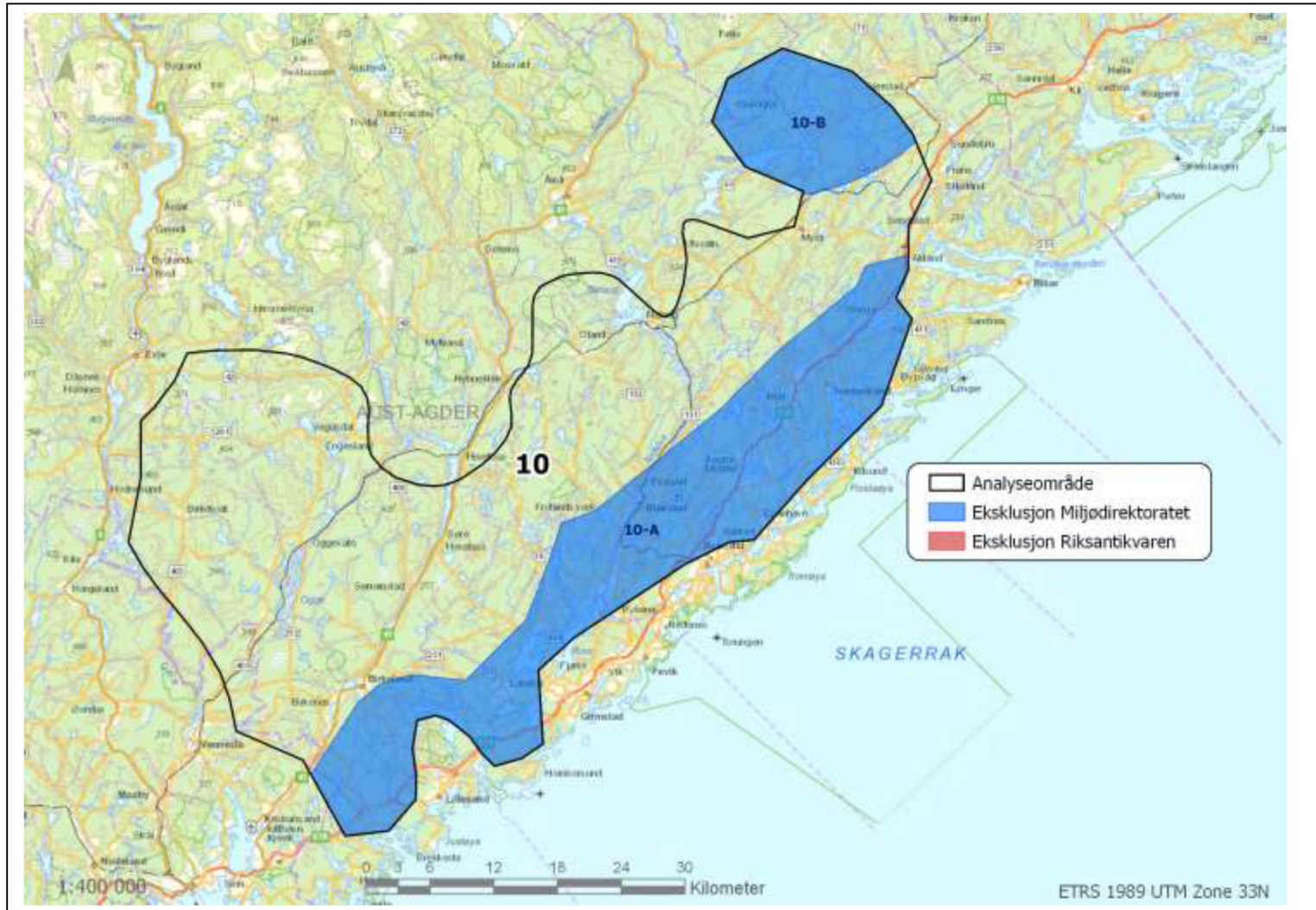
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
9-A	<p>Villrein: Våmur–Roan villreinområde ligger i sin helhet innenfor analyseområdet. Villreinområdet er lite og sårbart. Området langs "Napevegen" kan potensielt være en flaskehals for trekk og utveksling av dyr mellom nord- og sørområdet. Reinen ser ut til å spre seg mer eller mindre tilfeldig ut over et stort område, og det er vanskelig å skille tydelig mellom arealbruken innenfor villreinområdet.</p> <p>Direkte konflikt med Våmur–Roan villreinområde. Ettersom villreinområdet er lite vil ytterligere fragmentering av dette området kunne få store konsekvenser for den aktuelle villreinstammen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for villrein – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold

Område 10: Froland

Areal: 2335 km²

Kommuner: Iveland, Birkenes, Lillesand, Grimstad, Froland, Vegårshei, Arendal, Tvedestrand, Gjerstad, Risør, Nissedal, Åmli

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Særlig kystsonen av analysearealet vurderes som viktig strekning for trekkende og rastende arter. Ved Jomfruland, øst for området har daglige tellinger av trekkende og rastende fugl blitt systematisk loggført i 33 år. Dette er fugl som benytter denne kyststrekningen på trekk. Området har en tett bestand av hubro, og østre og nordre deler av området er blant de med tettest hekking av hubro i Agder. Innover land er en viktig trekkorridor vår- og høst.
Flaggermus	Sannsynlig funksjonsområde for individer på trekk mellom Østlandet og Vestlandet (og mulig mot Skottland) og leveområde sommerstid. Terrengforhold og nærhet til kysten tilsier betydelig potensiale for funn i store deler av analyseområdet. Aktuelle områder langs med kysten ser imidlertid ut til å overlape godt med ekskluderte områder. Unntak er potensielle leveområder i tilknytning til Snøløsvannet og Vigelandsvannet og områder ut mot kysten ved Tyssekil.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein.</i>
Annet dyreliv	Analysearealet er innenfor forvaltningsområdet for gaupe, med årlige registreringer av familiegrupper. Midtre og østre deler av området vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål.
Naturtyper	Området ligger i lavlandet og er for det meste skogkledd. Den sørligste delen av området (Lillesand) inngår i nemoral sone, eller edelløvskogssonen, som i Norge bare finnes i et smalt belte ytterst på Sørlandet. Det er registrert mange viktige naturtypeavgrensinger. De fleste er små i areal, men utgjør samlet et relativt stort areal ut mot kysten sør og øst i området. Det pågår prosess med utvidelse av Bastudalen naturreservat som berører den sørlige delen av området.
Landskap	Området ligger i et grunnfjellsområde med næringsfattige bergarter og landskapet består av enkeltstående store åser eller mer sammenhengende større åsdrag. En svært stor del av disse har en sørvest-nordøstlig retning, men her finnes også en mengde sprekkedaler som krysser disse igjen i alle mulige retninger. Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Kystområdet Vallesverd i Lillesand–Tvedestrand har mange svært viktige friluftslivsområder med regional betydning, og friluftslivsområder i skjærgården med nasjonal betydning. Blant annet utredes Agders uthavner som mulig UNESCO verdensarvområde. Ogge–Digeelva–Flaksvann er et svært viktig friluftslivsområde med regional betydning som innehar store natur- og landskapskvaliteter og flere små sammenhengende naturområder uten inngrep. Øynaheia–Toplandsheia er et svært viktig friluftslivsområde med regional betydning. Området er spesielt viktig som skiutfartsområde for befolkningen mellom Kristiansand og Arendal, og har et svært godt tilrettelagt løypenett. Spesielt viktig område i en region som kan forvente mange snøfattede vintre i fremtiden. Hålandsheia–Vikstøvatn–Høgås har store opplevelseskvaliteter og grenser til området Årdalsknappen–Gautestad–Himmelsyna–Høgås, som er et svært viktig friluftslivsområde regional betydning.

Sammenhengende naturområder	I de delene av analyseområdet som ligger lengst fra kysten, finner man enkelte større, sammenhengende naturområder. Disse henger igjen sammen med naturområder videre nordover. Naturområdene innenfor analyseområdet er ellers relativt små av utstrekning.
Annet	Innenfor analyseområdet pågår det et arbeid med reetablering av damfrosk. Området er del av damfrosksystemet og viktig for fremtidig overlevelse av arten i Norge.

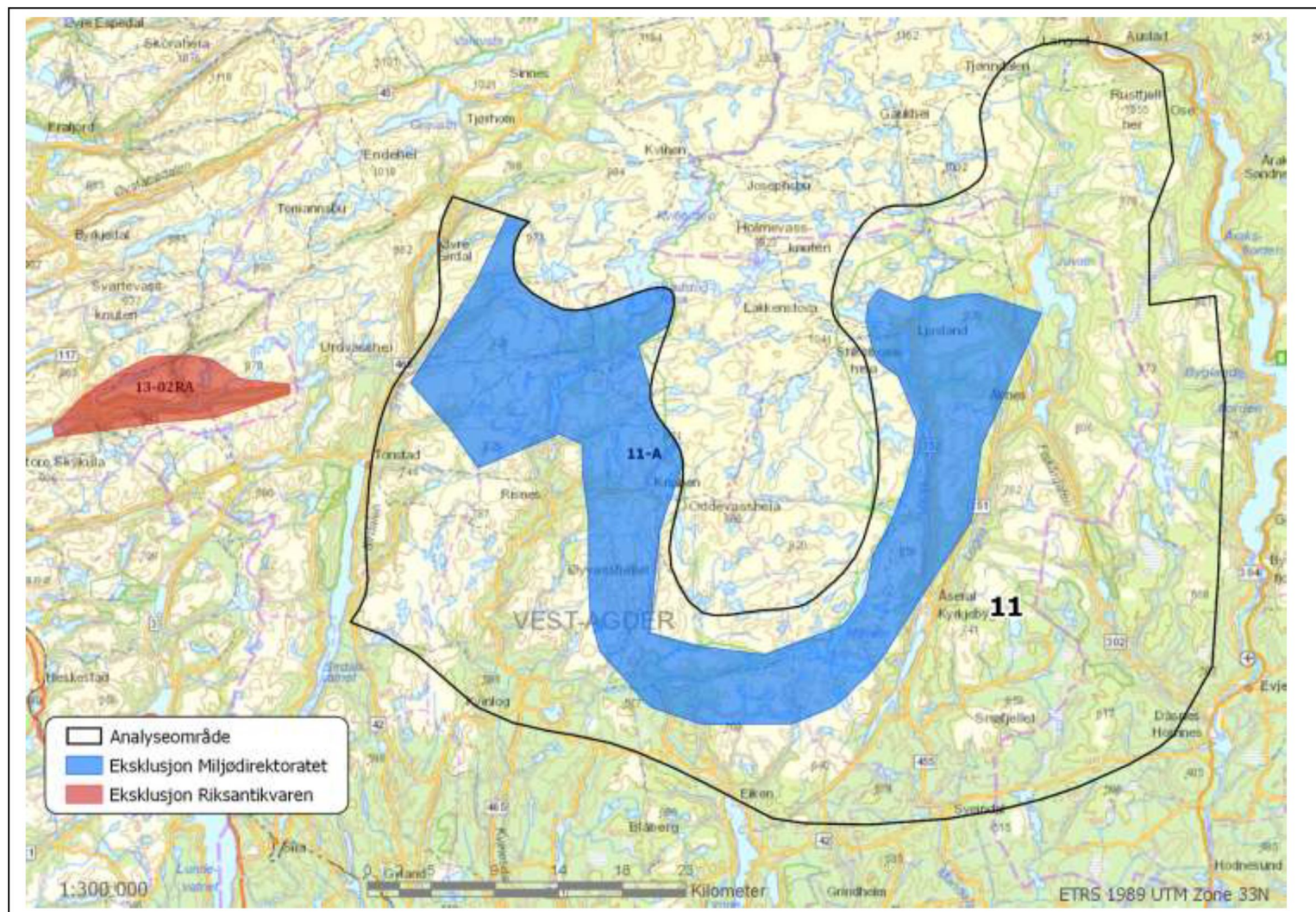
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
10-A	<p>Fugl: Trekk-korridor langs kysten for store mengder trekkfugl.</p> <p>Flaggermus: Sannsynligvis et viktig funksjonsområde for individer på trekk mellom Østlandet og Vestlandet.</p> <p>Terrengforhold og nærhet til kysten tilsier betydelig potensiale for funn. Det er påvist trollflaggermus og sannsynlig også stor-/skimmelflaggermus.</p> <p>Landskap: Unikt kystlandskap, Agders uthavner utredes som mulig UNESCO verdensarvområde.</p> <p>Naturtyper: Området inngår i nemoral sone som er sonen for edelløvsog. I Norge finnes denne bare som et smalt belte ytterst på Sørlandet. Det er registrert mange viktige naturtyper i området. De fleste er små i areal, men utgjør samlet et relativt stort areal ut mot kysten sør og øst i området.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for fugl og flaggermus – Svært viktig område for naturtyper – Unikt kystlandskap
10-B	<p>Fugl: Nordre deler av området er blant de med tettest hekking av hubro i Agder.</p> <p>Flaggermus: leveområde for skimmel- og trolig også trollflaggermus.</p> <p>Stedfestet informasjon om særlig høy individtetthet og området vurderes å ha særlig stor verdi både for fugl og flaggermus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for fugl og flaggermus

Område 11: Tonstad/Åseral

Areal: 1973 km²

Kommuner: Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad, Åseral, Bygland, Evje og Hornnes, Audnedal

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Agderfylkene, og vestlige deler av Vest-Agder især, er landets viktigste trekkområde for fugl. Selv om hovedtrekk antas å følge kystlinja, er også de store dalførene, f. eks. Sirdal, viktige tilkomstområder for eksempelvis trekkende rovfugler. Områdene rundt Sirdal er av betydning for rype og skogsfugl.</p> <p>Analyseområdet favner noen av de tettste forekomster av kongeørn i landet (30–40 hekkende par). Hubrobestanden i Agderfylkene er anslått til 50–80 par og anslås til middels-høy tetthet innenfor analysearealet.</p>
Flaggermus	<p>Det er grunn til å anta at en betydelig del av Norges trekkende flaggermusarter passerer ut via Agder. Antatt høy tetthet av flaggermus i nordlige deler, og dalføret antas å være siste område mot øst hvor dvergflaggermus er tallrik. Dalsøkkene ved Fiskårdalen, Monn, Logna og områder nært de større dalstrøkene langs Sirdal og Byglandsfjorden (Rustfjellhei) vurderes som potensielle ferdselsområder.</p>
Villrein	<p>Store deler av analyseområdet ligger inne i det nasjonale villreinområdet Setesdal–Ryfylke med randområder ("hensynssone villrein" i Heiplanen). Innenfor Setesdal Ryfylke villreinområde har reinen også leveområder i bygdenære områder innenfor analysearealet. På grunn av regelmessig nedising av vinterbeitene i Setesdal Ryfylke, kan villreinen måtte ta i bruk vinterbeiteområder langt utenfor det som i dag er klassifisert som nasjonalt villreinområde eller hensynsområde villrein. Store deler av kartlagt leveområde for villrein i den gamle villreinklienten ble forhandlet bort i forbindelse med regional plan for Setesdalområdet – Heiplanen. Leveområder innenfor bygdenære områder ("Hensynssone bygdeutvikling") regnes for å være avklart ved at Heiplanen sine intensjoner og mål gjennomføres. Det vil likevel være viktig at dette utredes og vurderes nøye i evt. konsesjonsbehandling av konkrete prosjekter.</p>
Annet dyreliv	<p><i>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt</i></p>
Naturtyper	<p>Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper. De fleste viktige naturtypene er imidlertid viktig for økologiske nettverk.</p>
Landskap	<p>Grenser i nord til Setesdal Vesthei–Ryfylkeheiene (SVR) landskapsvernområde. Området byr på et særegent hei- og fjellandskap som ligger lett tilgjengelig for store deler av fylkets befolkning. Verna vassdrag: Litleåna ovenfor Eptestøl, Lyngdalselva, Kosåna og Njardarheim.</p> <p>Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	<p>Setesdal Vesthei inngår i utredningsområdet og er sammen med Setesdal Austhei det nærmeste fjellområde for mange mennesker på Sørlandet. Setesdalsheiene er svært viktige turområder og i nordre del av utredningsområdet starter et stort sammenhengende nettverk med turruter og overnattingshytter. Ljosland–Bortelid–Tjønndalshei er svært viktige friluftsområder med regional betydning som brukes hele året. Området er en del av DNTs hytte- og løypenett og har flere skitrekk, samt oppkjørte skiløyper vinterstid. Sørøst og sør (Hekkfjell, Eikerapen–Verdal) i området Øyvassfjellet–Svofjell–Nåvatn har mange viktig friluftslivsområder. Området rundt Knaben er et svært viktig friluftsområde av regional betydning både sommer og vinter. Området har også et bygningsmiljø med stor kulturhistorisk verdi (Gruvesamfunnet Knaben). Vestre del av delområdet Øysteinsetet–Hovsknuden–Bergehei–Haughom, mellom Grønheia og Hovsknuden, er et vært viktig friluftslivsområde som henger sammen med viktig friluftslivsområde i nord, øst og sørvest. Den gamle ferdselsveien (Brudleruta) mellom Sirdal (Josdal) og Kvinesdal (Salmeli) går gjennom området.</p>

Sammenhengende naturområder	Større naturområder innenfor mye av analyseområdet, og sammenhenger videre nordover innover heiene. Flere tilrettelagte turruter i naturområder innenfor analyseområdet. Nordre del av Åseral kommune og Øyvassfjellområdet ved Knaben har særlig stor verdi i en slik sammenheng. De større sammenhengende naturområdene har verdifulle naturmangfoldkvaliteter (villrein, trekkområder for fugl, hubro, kongeørn, verna vassdragsnatur). Kraftutbygging reduserer kontinuitet for noen temaer.
-----------------------------	--

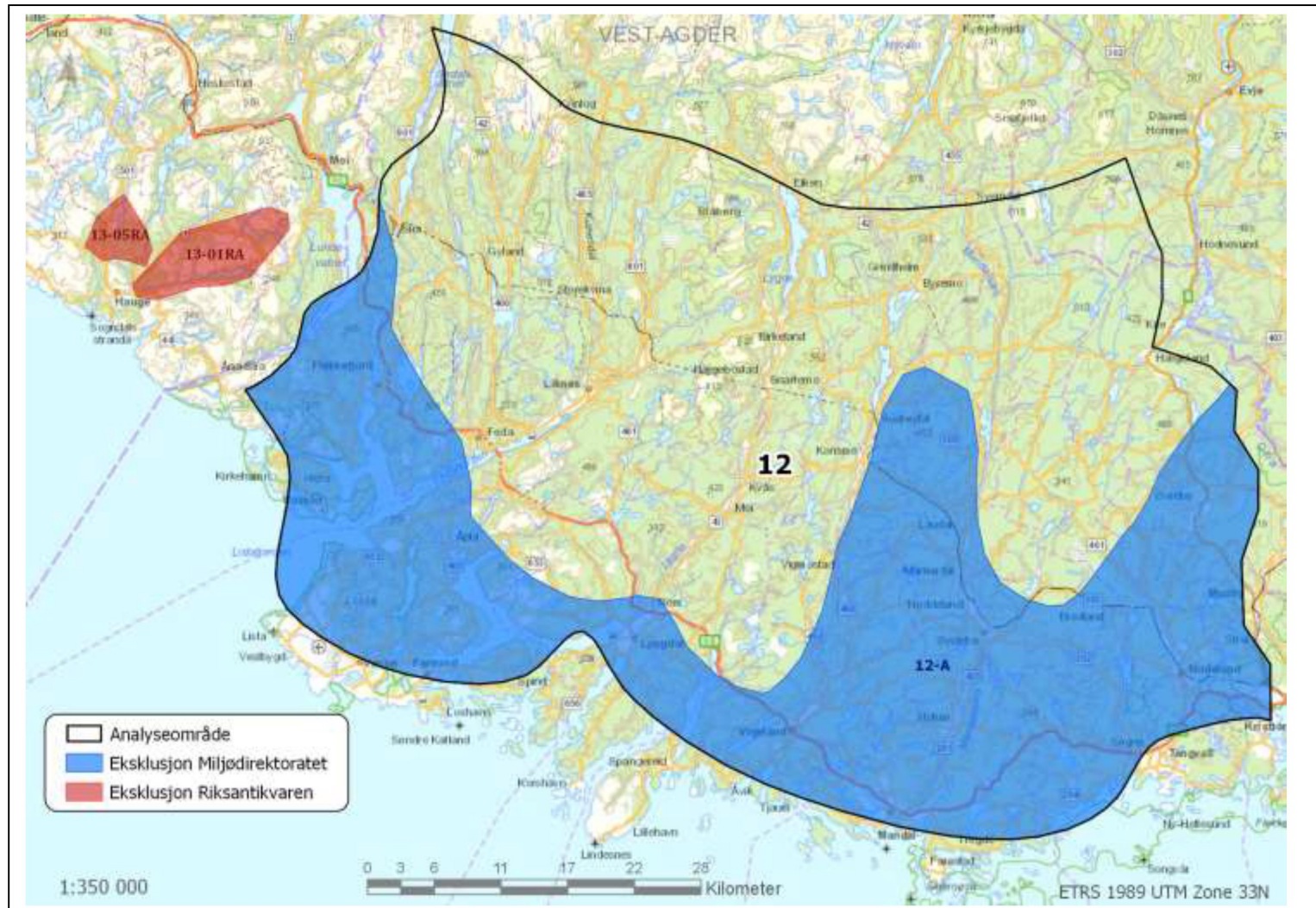
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
11-A	<p>Friluftsliv: Setesdal Vesthei sammen med Setesdal Austhei er det nærmeste fjellområde for mange mennesker på Sørlandet. Setesdalsheiene er svært viktige turområder og i nordre del av utredningsområdet starter et stort sammenhengende nettverk med turruter og overnattingshytter.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Området har større sammenhengende naturområder med urørtpreg som strekker seg videre innover i verneområder.</p> <p>Fugl: Områder med særlig høy individtetthet av rovfugl (hubro, hønehauk, kongeørn, vandrefalk).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområder med vesentlig regional betydning – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold – Viktige funksjonsområder for fugl

Område 12: Lister

Areal: 3648 km²

Kommuner: Flekkefjord, Farsund, Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad, Lyngdal, Lindesnes, Mandal, Søgne, Audnedal, Marnardal, Songdalen, Vennesla, Evje og Hornnes, Kristiansand, Lund

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Listaområdet er blant de områdene i landet der flest fugler (arter og antall) registreres på vår- og høsttrekk, og det er dokumentert massivt trekk langs hele kystområdet. Innenfor analysearealet er det fuglereservater, Ramsar-områder og verdifulle våtmarker. Rovfugltrekk innover fjordsystemet og oppover Sirdalen. Området er for mange trekkende arter siste stoppested før videre trekk over sjø, og har naturlig ved lavtrykk og værsifter stor betydning.
Flaggermus	Analyseområdet vurderes som mulig samlingsområde for flere av de forvaltningsprioriterte artene, både på trekk og som funksjonsområde på sommerstid. Dataloggere, trekkmønster og områdets egnethet for funn indikerer at trekket av flaggermus ut av Listerområdet er stort. Trollflaggermus forventes også i området om høsten. Særlig området rundt Lista og dalgangene som fører ut mot Lindesnes og Skjernøya vurderes som sannsynlige leveområder for flaggermus.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<i>Utenfor forvaltningsområder for rovdyr og ingen leveområder for fjellrev</i>
Naturtyper	Området ligger i lavlandet og er for det meste skogkledd. Den sørlige delen av området inngår i nemoral sone, eller edelløvskogssonen, som i Norge bare finnes i et smalt belte ytterst på Sørlandet. Det er registrert mange viktige naturtypeavgrensinger i området. De fleste lokalitetene er små i areal, men utgjør samlet et relativt stort areal ut mot kysten sør i området. Dette gjelder først og fremst edelløvskogslokaliteter. I østlige del av området er det registrert svært mange lokaliteter under hovednaturtype myr. Utvalgt naturtype slåttemark, slåttemyr og lynghei finnes spredt i området. Helt vest og sør i området er det flere lokaliteter med utvalgt naturtype kystlynghei.
Landskap	Området ligger i et grunnfjellsområde med lavere åser og småkuperte heilandskaper. Inne blant disse finnes utallige store og små sprekkedalene. En svært stor del av disse har en nord-sørgående retning, men her finnes også en mengde sprekkedalene som krysser disse igjen i alle mulige retninger. Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.
	Kulturhistoriske landskap (KULA) I analyseområde 12 finner vi det utvalgte kulturlandskapet <i>Vest-Lista</i> . <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Kystsonen fra Kristiansand til Flekkefjord er av nasjonal betydning og brukes av fastboende, turister fra store deler av Sør-Norge og kontinentet, både fra landsiden og med båt fra sjøsiden. Det er et stort antall statlig sikrede friluftslivsområder i alle kommunene langs kysten, de fleste ligger i Skjærgårdsparken. Store regionale og nasjonale verdier knyttet til natur- og kulturmiljø, landskap gir gode opplevelser for friluftslivet i den indre skjærgården mellom Lyngdal og Kristiansand. Østre del av analyseområdet, fra Kristiansand–Tangvall i sør til Høversland–Lauvås–Abusdalsknuten–Nautarhei i nord, er svært viktige friluftslivsområder for hele Kristiansandsregionen. Det omfatter både nær- og dagsturområder, utfartsområder, særlig for vinterbruk, og i nordøst også større turområder med stor konsentrasjon av hytter. I nord er Haddelandsheia–Blåberg–Heddan et større sammenhengende naturområde som er et svært viktig friluftsområde med regional betydning.

	Omtrent midt i utredningsområdet ligger Lene–Ørneknipen som er et vært viktig friluftslivsområde med regional betydning.
Sammenhengende naturområder	Analyseområdet er sterkt splittet opp av veier og bebyggelse. Det er likevel enkelte gjenværende kyststrekninger med urørt preg, i første rekke vest i analyseområdet. I de indre delene finnes også flere større naturområder. Nordøst i analyseområdet ligger området Høversland–Lauvås–Myran, og i nord Blåberg. Begge er fine turområder med regional betydning. I de større, sammenhengende naturområdene finner man viktige naturtyper og leveområder for sårbare arter.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

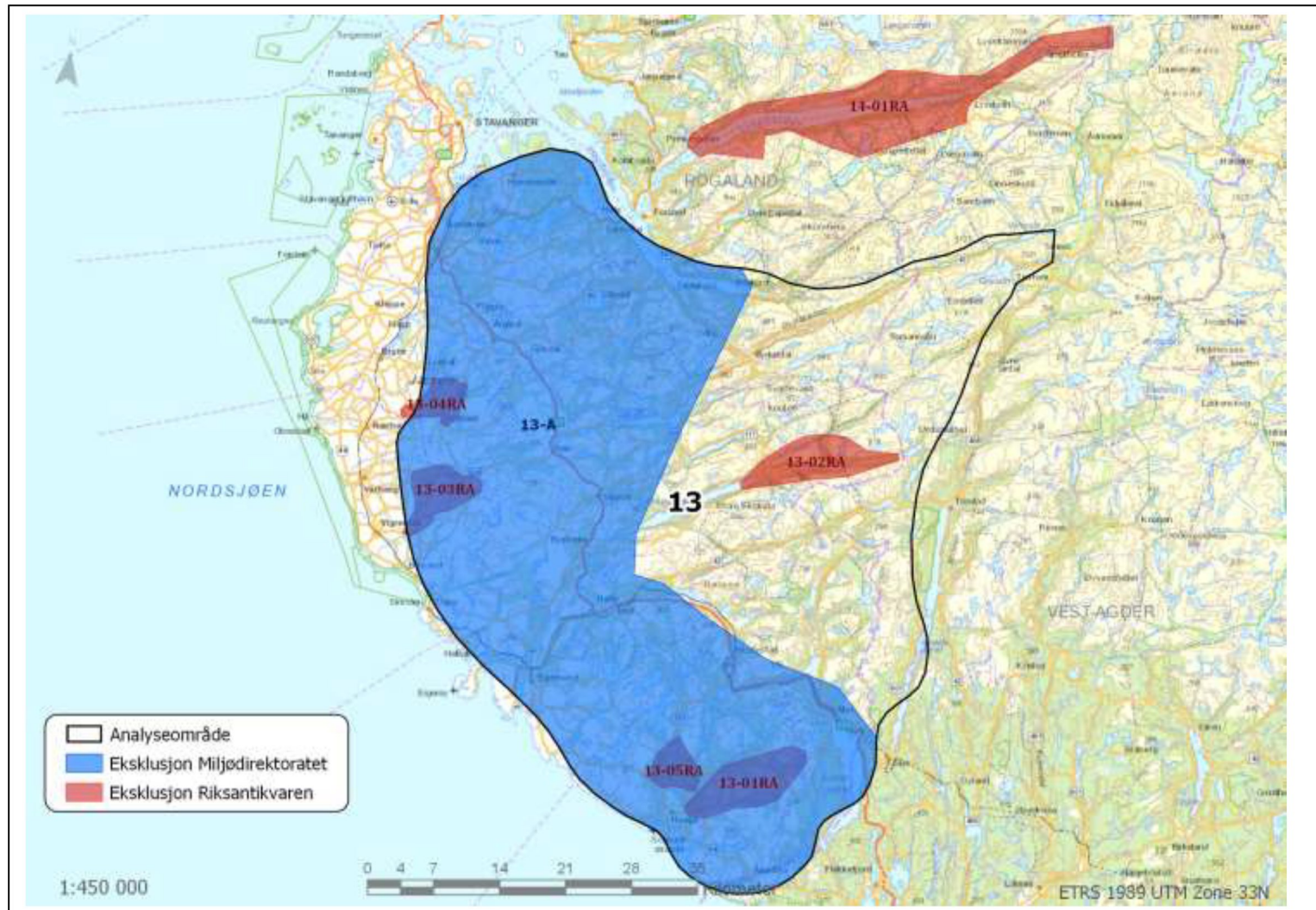
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
12-A	<p>Friluftsliv: Kystsonen fra Kristiansand til Flekkefjord er av nasjonal betydning og brukes av fastboende, turister fra store deler av Sør-Norge. Østre del av analyseområdet, fra Kristiansand–Tangvall i sør til Høversland–Lauvås–Abusdalsknuten–Nautarheii i nord, er svært viktige friluftslivsområder for hele Kristiansandsregionen. Det omfatter både nær- og dagsturområder, utfartsområder, særlig for vinterbruk, og i nordøst også større turområder med stor konsentrasjon av hytter.</p> <p>Fugl: Det er dokumentert massivt fugletrekk langs hele kystområdet. Stor konsentrasjon av sjeldne og trua arter og naturtyper, rik edellauvskog. Store regionale og nasjonale verdier knyttet til natur- og kulturmiljø, landskap og opplevelse/friluftsliv i den indre skjærgården mellom Lyngdal og Kristiansand. Stort press på gjenværende naturarealer.</p> <p>Flaggermus: Vurderes som mulig samlingsområde for flere av de forvaltningsprioriterte artene, både på trekk og som funksjonsområde på sommerstid. Trollflaggermus forventes også i området om høsten. Særlig området rundt Lista og dalgangene som fører ut mot Lindesnes og Skjernøya vurderes som sannsynlige leveområder for flaggermus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområder med vesentlig regional betydning – Fugl og flaggermus: Særlig viktige forflytningskorridorer og samlingsområder

Område 13: Dalane/Jæren

Areal: 3261 km²

Kommuner: Sandnes, Gjesdal, Bjerkreim, Eigersund, Sokndal, Lund, Sirdal, Time, Hå, Flekkefjord, Forsand, Klepp, Stavanger (de tre sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Innenfor analysearealet går et godt dokumentert rovfugltrekk og det vurderes som en svært viktig trekkorridor (nasjonalt og internasjonalt) for en rekke fuglearter innen rovfugl, hønsefugl, sjøfugl og vadefugl, samt spurvefugl på vår- og høsttrekk. Området er for mange arter i høst-hovedtrekk siste stoppested før videre trekk over sjø. Rovfugltrekket fra Flekkefjordområdet og nordvestover har en bred front og fordeles over store deler av analyseområdet. Kartlegginger fra Lista fuglestasjon tyder på at kystlandskapet på makronivå (Lindesnes–Lista) fører til en konsentrasjon av vår-trekkende fugl i korridoren langs kysten Flekkefjord–Eigersund, før de sprer seg mot hekkeområder videre nordover. Tilsvarende vil høsttrekket gå over Siragrunnen, før fuglene bøyer av ved Lista og sprer seg langs ulike ruter utover sjøen.</p> <p>Rovfugltrekket går over de nordlige delene av Eigersund kommune, i de sørlige delene av Hå og godt inn i Bjerkreim. Det går også en viktig trekkroute langs høyderyggen Karten–Moifjellet. Dette er i tillegg et viktig nærings- og trekkområde for flere truede rovfugl. Området vurderes som et nasjonalt viktig funksjonsområde for myrhauk, og det er trolig en fast overvintrende bestand av arten her og i tilgrensende områder mot vest. Det er også registrert en betydelig konsentrasjon av fugl på trekk sørover i området ved Bjårvatnet og like øst for Bjårvatnet om høsten.</p> <p>Rogaland er et viktig område for hubro i Norge og flesteparten av territoriene i fylket ligger innenfor analyseområdet.</p> <p>For øvrig har Gyland en tett bestand av hekkende spurvefuglarter, i tillegg til store ansamlinger høsttrekkende fugl. Lakssvelafjellet er et kjerneområde lirype. Området Niben–Trollhaug vurderes som nasjonal verdi med svært viktig hekkeplass for bl.a. vadefugler, andefugler, hønsefugler, sangsvane og spurvefugler.</p>
Flaggermus	<p>Området vurderes å være attraktivt for et høyt antall individer og flere forvaltningsprioriterte arter og dekker flere ulike funksjoner. Områdene lengst ut mot kysten rundt Egersund og Jæren regnes som særlig viktige og allerede under sterkt press fra eksisterende vindkraftutbygging. Trolig viktig samlingsområde for mange av de forvaltningsprioriterte artene både på trekk og som leveområde sommerstid. Området er preget av dalganger, mange mindre vann, og temperaturer som tiltrekker seg flaggermus. Trolig samlingsområde før mulig trekk over mot Skottland. Sørlig arealer ved Jæren/Høg-Jæren fremstår som særlig viktige for flaggermus både om sommeren og i trekktiden og det vurderes som sannsynlig at det kan være overvintringsplass også for hunner av trollflaggermus. Tusseflaggermus (VU) har sine eneste funn her i Norge. Området vurderes å ha gjennomgående svært høy verdi for flaggermus.</p>
Villrein	<p>Analyseområdet overlapper med det nasjonale villreinområdet Setesdal Ryfylke. Disse arealene skulle vært tatt ut i myk eksklusjon og må rettes opp i kartgrunnlaget.</p> <p>I nordøstlige deler av analysearealet er det leveområder for villrein i bygdenære områder. Under isingsforhold i Setesdal Ryfylke nyttiggjøres ofte nordøstlige deler av området av villrein. Dette er bygdenære leveområder/"bygdeutviklingssone", der villreinens interesser regnes for å være avklart ved at Heiplanen sine intensjoner og mål gjennomføres. Det vil være viktig at dette utredes og vurderes nøye i evt. konsesjonsbehandling av konkrete prosjekter.</p>
Annet dyreliv	<p><i>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt og ikke registrerte ynglelokaliteter for fjellrev</i></p>
Naturtyper	<p>Innenfor analyseområdet er det stor variasjon i naturtyper med blant annet kulturmarkstyper, slåttemark-myr, naturbeitemark, kystlynghei, hagemark/beiteskog/høstingsskog, edelløvsogger rike, fattige gamle og kalkskogsutforminger, sump-kildeskog, boreal gammel skog, regnskog, bekkekløfter, elver og vassdrag, strandsoner.</p> <p>De høyereliggende områder sør for E39 finnes Rogalands største områder for kystlynghei. Her er det flere store lokaliteter med kysthei, dominert av kystlynghei (EN), kystnedbørsmyrer (VU) og kalkfattige-intermediære enger. De lokal klimatiske variasjonene sammen med varierende berggrunn gir en stor</p>

	<p>variasjon i naturtyper. Hevdintensiteten i disse områdene er varierende og tilstanden varierer, men store arealer har verdi A. I områdene fra Eigersund og innover mot Bjerkreim er det flere utvalgte naturtyper registrert deriblant slåttemyrer.</p> <p>Ved Dirdal og Frafjord er det store naturverdier knyttet til boreonemorale regnskoger. Her er det en høy tetthet av sterkt trua og kritisk trua arter og en betydelig tetthet av ansvarsarter knyttet til oseanitet. På toppene i område er det utviklet seg en dominans av kystlyngheityper, disse toppene danner ett svært viktig nettverk. Området rundt Vådlandsknuten er et slikt sårbart naturområde med naturbeitemark, kystlynghei og boreal hei. Disse områdene inkluderer mye myrer på grunn av store nedbørmengder og lav evapotranspirasjon. Dette medfører blant annet terrengdekkende kystnedbørsmyrer myrer og områder rike på oseaniske levermoser, blant annet purpurnose.</p>
Landskap	<p>Omfattende landskapsanalyser i FDP Vindkraft og FK-rapport "Vakre landskap" viser regionale/nasjonale verdier over hele området, til helt øst og sør til fylkesgrensa. Vindkraft allerede bygd eller under bygging innebærer at anleggene kan ses fra alle høyder i sørlig kommuner; i tillegg kommer gitt konsesjoner. Sammen med tilhørende veianlegg er den samla virkningen i ferd med å føre til vesentlig endring av storskala-landskapet. Med utbygde og meddelte konsesjoner er tålegrensen for landskapet under press.</p> <p>Etter NIN landskap har analyseområdet 86 landskapstyper og 34 naturlandskapstyper. Det er ingen fåtallige naturlandskap i området.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>I analyseområde 13 foreligger det seks forslag til KULA-områder. <i>Blåfjell–Sandbekk</i> har hatt bergverksdrift i flere hundre år, men den første industrielle virksomheten kom i Blåfjelldalen på slutten av 1800-tallet, og på Sandbekk fra tidlig 1900-tall. <i>Ørsdalen</i> er også et bergverkslandskap med gruver fra første del av 1900-tallet. Gruvene er åpne for publikum.</p> <p>Det foreslåtte KULA-området <i>Høg-Jæren</i> omkranser landskapsvernområdet Synesvarden, og er et åpent heilandskap, typisk for det gamle tradisjonelle og åpne beitelandskapet med gras og røsslyngheier. Her er det stølsdrift, gjeterhytter, torvløer, steingjerder og boplasser tilbake til steinalderen. Området <i>Høg-Jæren til Låg-Jæren</i> representerer overgangen og kontrasten til et industrielt jordbrukslandskap. Landbruket på Jæren har en historie på ca. 5000 år og kjennetegnes ved høy tetthet av steingjerder, et nett av gamle ferdsselsveier, steinhus og de lave jærhusene.</p> <p><i>Ørsland</i> er registrert som et verdifullt kulturlandskap med to tradisjonsrike tun i kupert terreng. Utmarka er hovedsakelig skogkledd. Landskapet er variert med flere kulturmarkstyper og mange kulturminner, spesielt rikt på steinstrukturer som steingjerder, gamle veier, bakkemurer og steinsatte veiter.</p>
Friluftsliv	<p>Utredningsområdet omfatter noen av de viktigste tur- og friluftsområder for det meste av befolkningen i Rogaland, fra Stavanger til Åna Sira. Utstrakt bruk fra kysten til og med austheia, gjennom hele året. Særlig er områdene rundt Madland, Brekko, Gilja, Stavtjørn, Månefossen, Oгнаheia og grenseområdene mellom Time, Gjesdal og Hå mye brukt.</p> <p>Ørsdalen–Øvre Sirdal–Øvstabødalen har mange friluftslivsområder med regional betydning og hundretusenvis av brukere.</p> <p>Heiområdene Sikvalandkula–Synesvarden–Søyland er regionalt prioritert friluftsområde med omfattende bruk av hele nord- og midt-Jæren-befolkning. Omfattende sti-tilrettelegging. Hommersåk–Ålgård–Frafjord er tilnærmet dekket av regionalt prioriterte friluftsområder. Sterk konflikt allerede p.g.a. nærhet konsesjoner like øst for Sandnes by. Brekko–Madlandshei–Dalen regional verdi for hele Jærbefolkningen; omfattende sikringer og tilrettelegging, viktigste nær-skiområde. Området mellom Sirdalsvatn–Sirdal–Hunnedalen og fylkesgrensen mot Rogaland er et svært viktig friluftslivsområde i nord med DNT hytter og løypenett.</p>

Sammenhengende naturområder	<p>Flere større naturområder uten bebyggelse og tyngre inngrep, fordelt over det meste av analyseområdet. Samlet sett dekker de gradienten fra ytre kyst via låghei til områder i låg-alpin sone. I mange av de større naturområdene er kystlynghei en dominerende naturtype. Sammenhengende arealer er en viktig kvalitet for naturtypen.</p> <p>De sammenhengende naturområdene øker i størrelse innover mot øst. I området ved Svartevassknuten nordøst i analyseområdet er det tilrettelagt for friluftsliv med merkede turruter og overnattingshytter. Turrutene fortsetter innover til Sirdalsheiene.</p>
-----------------------------	---

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

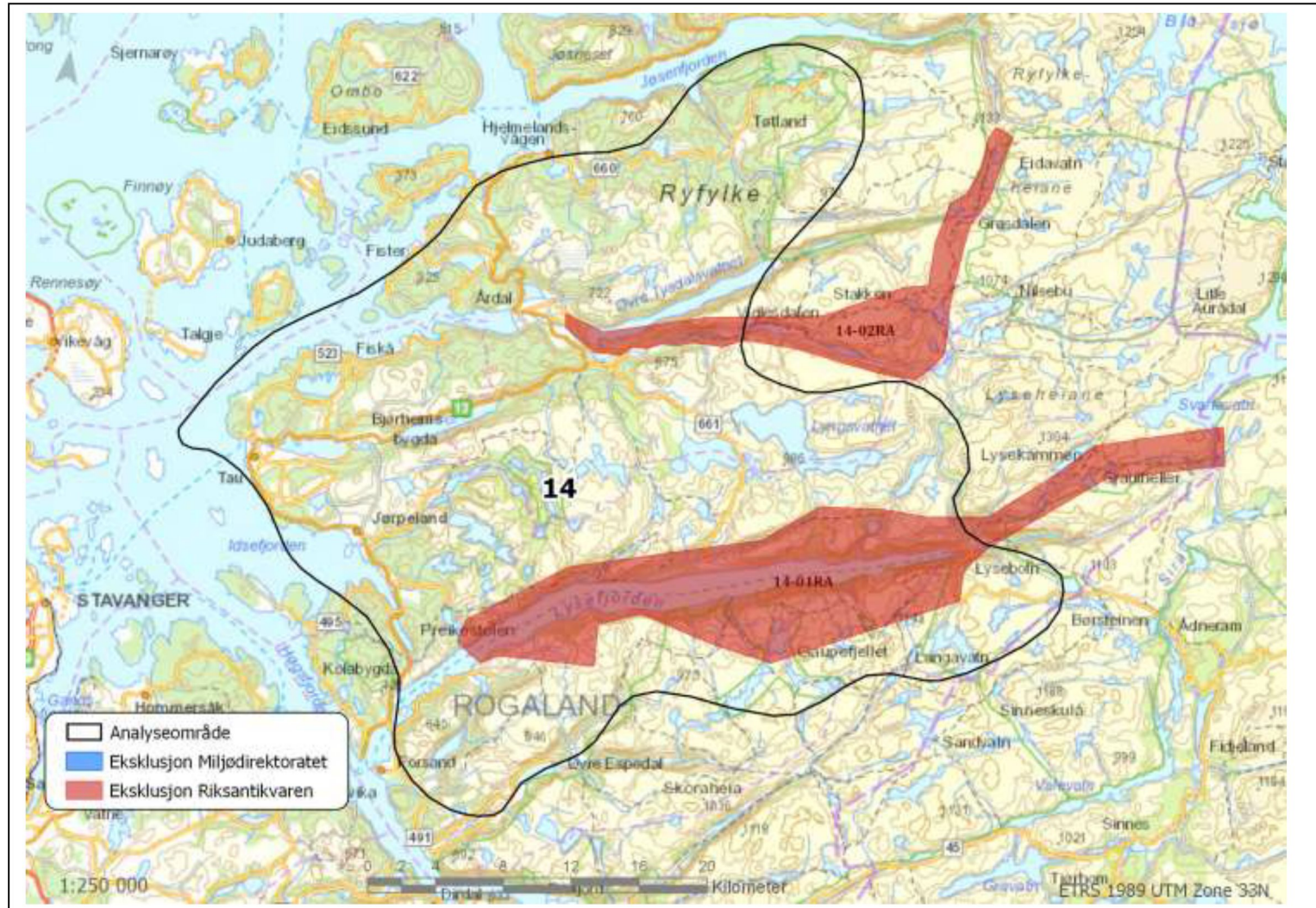
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
13-A	<p>Naturtyper: De høyereliggende områder sør for E39 er dominert av kystlyngheilandskap, disse landskapene har en stor del av naturtypene kystlynghei, naturbeite og myrer. Lyngheiene har en betydelig andel av den nasjonale bestanden av klokkesøte som er sterkt knyttet til dette lyngheilandskapet. Rogalands største kystlyngheiområder med kystnedbørsmyr ligger her. Langs kysten mellom Eigersund og Ognå er det store naturverdier knyttet til boreonemorale regnskoger, med en betydelig tetthet av ansvarsarter knyttet til oseanitet.</p> <p>Fugl: Nasjonalt viktig trekkområde for mange fuglearter, med blant annet overvintrings- og trekkansamlinger av rovfugl. Stedfestet informasjon om særlig høy individtetthet av fugl. Området har også et betydelig antall aktive hubrotterritorier jevnt fordelt i området og viktige funksjonsområder for kongeørn- og havørn. Særlig arealer ved Jæren/Høg-Jæren vurderes som svært viktige både om sommeren og i trekktiden og kan være overvintringsplass også for hunner av trollflaggermus. Rovfugltrekk fra Flekkefjordområdet og nordvestover har en bred front; fordeles over store deler av analyseområdet. Stor samlet belastning fra eksisterende utbygging.</p> <p>Friluftsliv: Regionalt prioritert friluftsområde med omfattende bruk.</p> <p>Flaggermus: For flaggermus vurderes særlige arealer ved Jæren/Høg-Jæren vurderes som viktige både om sommeren og i trekktiden og er trolig overvintringsplass også for hunner av trollflaggermus. Stor samlet belastning fra eksisterende utbygging.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Store og sammenhengende områder av verdifulle naturtyper – Fugl og flaggermus: Nasjonalt og internasjonalt viktig trekkområde – Friluftslivsområder med regional betydning
13-01ra	<p>Blåfjell–Sandbekk</p> <p>Landskapet omfattes bare delvis av myk eksklusjon og må ekskluderes i sin helhet.</p>	– Foreslått KULA-område
13-02ra	<p>Ørsdalen</p> <p>Landskapet omfattes bare delvis av myk eksklusjon og må ekskluderes i sin helhet.</p>	– Foreslått KULA-område

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
13-03ra	<i>Høg-Jæren</i> Landskapet er et flatt og åpent heilandskap der det er vidt utsyn og den visuelle påvirkningen av vindmøller vil være betydelig også over store avstander. Lanskapsområdet omfattes delvis av både myk og hard eksklusjon, men må ekskluderes i sin helhet.	– Foreslått KULA-område
13-04ra	<i>Høg-Jæren til Låg-Jæren</i> Lanskapsområdet omfattes delvis av myk eksklusjon, men må ekskluderes i sin helhet.	– Foreslått KULA-område
13-05ra	<i>Ørslund</i> Området må ekskluderes i sin helhet. Den visuelle påvirkningen fra eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder må vurderes fra sak til sak.	– Foreslått KULA-område

Område 14: Ryfylke

Areal: 1209 km²

Kommuner: Strand, Forsand, Hjelmeland, Finnøy (sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Områdene innenfor analysearealet har en rik fuglefauna, med flere viktige hekkelokaliteter og leveområder for rovfugl (kongeørn, hubro og havørn), viktige matsøk- og hekkeområder for hønsfugl (lirype, fjellrype og orrfugl), rik spurvefuglfauna og funksjonsområder for trekkende vadefugl.</p> <p>På høydedragene i områdene langs med Lysefjorden og nærliggende småvann er det flere viktige leveområder for rovfugl, og beite- og hekkeområder for orrfugl og storfugl. Lenger nord i analyseområdet er det flere kongeørnterritorier, hubro finnes hekkende ved store hornåsen og Gramsfjellet, og havørn hekker ved Indre Årdalsfjorden. Analyseområdet har en rekke leveområder for lirype og fjellrype. Det er også flere funksjonsområder for orrfugl, blant annet i områdene rundt Øvre Tydalsvatnet.</p> <p>Området rundt Vostervatnet er viktig rasteplass for andefugler (bl.a. toppand, kvinand, stokkand, sangsvane og laksand). Ugeliåsen–Kvammafjellet har en svært rik spurvefuglfauna med rik forekomst av meiser (bl.a. spettmeis, sangere og troster). Bjørheimsvatnet er viktig rastende- og overvintringsområde for vadefugl.</p>
Flaggermus	<p>Enkeltforekomster er registrert innenfor området, men med svært usikker artsbestemmelse. Aktuelle arter i området er brunlangøre, nordflaggermus, storflaggermus, dvergflaggermus og vannflaggermus. Usikkerheten i datagrunnlaget er for stor til å kunne konkludere rundt konfliktnivå og krever nærmere kartlegging. Områder nært fjord/kyst kan være viktige i trekktiden og som leveområde om sommeren. Høyest potensial for funn er i området rundt Jørpeland, langsmed fjordarmene inn Lysefjorden og Årdalsfjorden, og mellom vannene Hetlandsvatnet–Riskadalsvatnet–Øvre Tysdalsvatnet. Områdene med størst potensial for funn basert på høydekartlag overlapper i stor grad med områder ekskludert i de to første rundene.</p>
Villrein	<p>Store deler av analyseområde ligger innenfor Setesdal/Ryfylke leveområde for villrein. Analyseområdet omfatter både betydelige arealer som i Heiplanen er fastsatt som nasjonalt villreinområde og "hensynssone villrein" (randområde til det nasjonale villreinområdet) som er ekskludert i den 2 eksklusjonsrunden. Område Lysebotn-vegen mellom Frafjordheiene/SVR er sårbar trekksoner øst/vest for villrein.</p> <p>Analyseområdet dekker også bygdenære leveområder/"bygdeutviklingssone", der villreinens interesser regnes for å være avklart ved at Heiplanen sine intensjoner og mål gjennomføres. Det vil være viktig at dette utredes og vurderes nøye i evt. konsesjonsbehandling av konkrete prosjekter.</p>
Annet dyreliv	<p><i>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt og ingen leveområder for fjellrev</i></p>
Naturtyper	<p>I Strand er det registrert boreonemoral regnskog, kystlynghei og kystmyrer. Rundt Forsand er det registrert boreonemoral regnskog, rik edellauvskog, åpne myrflater og kystnedbørsmyrer. I fjellheiene rundt Lysefjorden finnes mye høyereliggende naturbeitemark med sterke tradisjoner og sommerbeite for sau. En mosaikk av hei og myrområder på fattig berggrunn. Rundt Hjelmeland finner man høstingsskog, edellauvskog, flere flater med miljøregistreringer i skog. Fjellområdene rundt her er mindre kjent, men det er flere store myrer og variasjoner av naturbeite og hei-naturtyper. Spesielt i områdene rundt Sandvatnet, Høgehei og Husaheia. I området Børkjeheia, Saupstølsheia og heiene rundt Undestølsvatnet er det stor variasjon fra høyereliggende våtmark og myrsystem til Lynghei og borealhei. Mye av arealet her er ikke kartlagt. Men disse områdene har stort potensiale for naturtyper inklusive kystmyrer og lynghei.</p> <p>I området sør for Lysefjorden er det bekkeløfter med flere lokaliteter med sårbare arter, spesielt er det en høy konsentrasjon av grimemoseslekten i dette området. Også den fredete arten stammesigdmose finnes her. Ved Tysdalsvatnet er det bekkeløfter med mange sjeldne arter. Rundt Valavatnet finnes det kystmyrer. Det er rike edelløvsogskolier på sørsiden av Medheia og Lauvåsen.</p>

	I området Tau–Jørpeland–Fiskå–Målandsdalen er det boreonemorale regnskog, naturbeite, kystlynghei, høstingsskog og kystmyr. Ellers finnes det rikmyrer, kalkrikeområder og naturbeiter i de andre områdene av analyseområdet.
Landskap	<p>Landskapsmessig er området Lysefjorden med omland verdifullt. Områdene rundt Espedal, Uburen–Haukalivatn Lyngsvatnet og sør for Bjørheimsvatnet har regional landskapsverdi. Høydene rundt Øvre Tyssdalsvatnet har relieffet ("Bjørheims-kjeften") som er et historisk landmerke langt til havs i vest.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 52 landskapstyper og 36 naturlandskapstyper. Analyseområdet har et fåtallig naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA) I analyseområde 14 foreligger det to forslag til KULA-områder. <i>Lysefjorden og Lysebotn</i> er et stort og variert landskap med både kraftindustri, turisme, fjellgårder og knutepunkt/møtepunkt på Skinnvegen. <i>Viglesdalen–Grasdalen–Lyseheiane</i> er et landskap med særlig viktige driftsveier, ferdselsveier, stølanlegg og fjellgårder.</p>
Friluftsliv	<p>Hele utredningsområdet er et opplevelseslandskap for friluftsliv for store deler av befolkningen Nord-Jæren og Ryfylke.</p> <p>Internasjonal kjent er Lysefjorden/Preikestolen (alene 300 000 besøkende i året). Sammen med det svært mye brukt løypenett til Stavanger turistforening "Lysefjorden rundt", som er ønsket som nasjonal turiststi, gjør at områdene nord og sør for Lysefjorden, og Preikestolshytta-området i særklasse, er svært viktige friluftslivsområder med regional og nasjonal betydning. Vestre del av Lysefjorden sør er tilrettelagt ved Fossmark for helårlig tur i Espedalheiene nord. I område Jørpeland–Lyngsvatnet er vestre deler Jørpelandsheia/Foreneset regionalt hovedutfartsområde for Ryfylke og Stavangerregionen.</p> <p>Området sør for Øvre Tyssedalsvatnet er en hovedinnfallsport for turer i Årdalsheiene inn Viglesdalen og videre innover hyttenettet.</p>
Sammenhengende naturområder	Frafjordheiene ligger dels innenfor og dels sør for analyseområdet. Jørpelandsheiene ligger sentralt i analyseområdet. Begge disse er store, sammenhengende naturområder med urørt preg. De har begge dramatiske relieffer og naturgradienter fra fjord, via rike skogslier til boreal hei og sub-alpin sone. Dette er konsentrert over relativt korte avstander. Forholdene gjenspeiler seg i at områdene har store biologisk mangfold-verdier, og landskapsverdier av internasjonal interesse. Frafjordheiene har turruter og overnattingshytter, som henger sammen med rutenett innover i Lyseheiene og Sirdalsheiene. Hjelmelandsheiene nord i analyseområdet har en slakere karakter i vest, med sterk kystpåvirkning og godt lokalklima med rike skoger og vann. Videre innover har dette området særpregede, skarpt nedskårne dalstrøk og rik skog, og går gradvis over i høghei/sub-alpin sone med tilhørende plante- og dyreliv. Også her finner man ubrutte naturgradienter med svært viktig interaksjon gjennom året for flora og fauna.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
14-01ra	<p><i>Lysefjorden og Lysebotn</i> Store deler av Lysefjorden og Lysebotn-området ligger innenfor analyseområdet, men omfattes i stor grad også av myk og hard eksklusjon. Landskapet må ekskluderes i sin helhet. Fordi dette landskapet inneholder ulike typer</p>	– Foreslått KULA-område

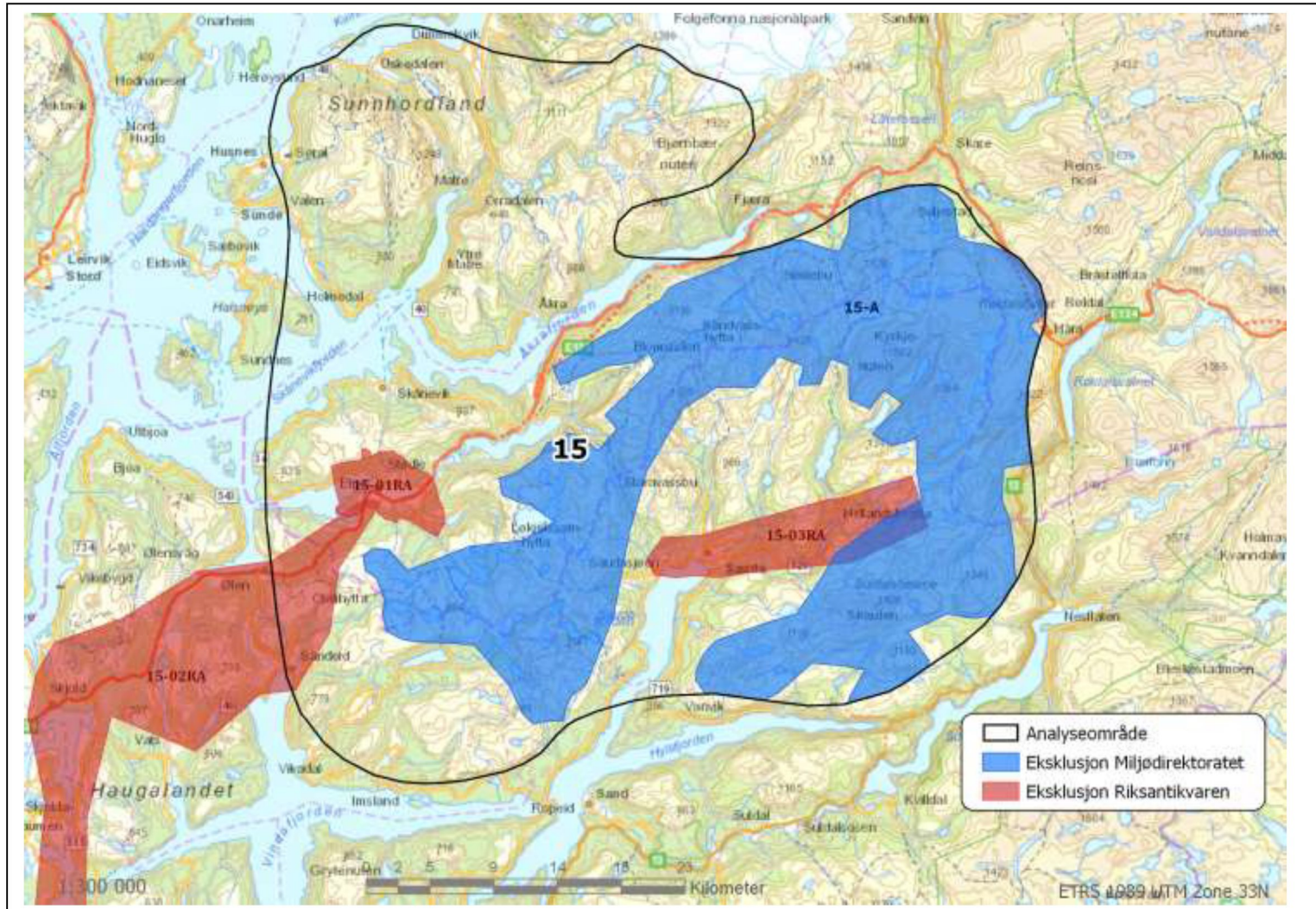

	kulturmiljø, må det vurderes spesifikt fra sak til sak hvilke landskaps- og kulturminneinteresser som utfordres av eventuell utbygging i utkanten av landskapsområdet.	
14-02ra	<i>Viglesdalen–Grasdalen–Lyseheiane</i> Av det foreslåtte KULA-området Viglesdalen–Grasdalen–Lyseheiane er det bare den vestligste delen, Viglesdalen, som ligger innenfor analyseområdet. Det arealet omfattes igjen av både myk og delvis hard eksklusjon og landskapsverdiene og opplevelsen av disse må anses å være ivaretatt.	– Foreslått KULA-område

Område 15: Sauda

Areal: 2208 km²

Kommuner: Vindafjord, Sauda, Etne, Kvinnherad, Odda, Suldal, Ølen

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Innenfor analysearealet er det viktige funksjonsområder for hubro, havørn, kongeørn, spurvefugl, spettefugl, lirype, fjellrype og storlom. Det er registrert minst to kjente hekkepar av jaktfalk i fjellområdene sørøst i denne regionen, noe som har sammenheng med gode forekomster av ryper. Jaktfalk er i dag en svært sjelden art på denne delen av Vestlandet, med bare 4–5 kjente hekkepar i Hordaland.</p> <p>Ingeriddalen fremstår som godt egnet for hulerugere, er tilholdssted for spetter i hekketiden, og har forekomst av storfugl, hekkende rødstilk, og beiteområde for hekkende heilo. Området ved Ongelsvatnet er hekkeområde storlom og ved Sandeid er det kongeørnreirlokaltet.</p> <p>Tiuråsen er spill/parringsområde for storfugl. Ternevatnet er hekkeområde storlom. Plomlia har en rik spurvefuglfauna, er hekkelokaliteter for spettefugler, beiteområde for storfugl og leveområde for orrfugl. Området ved Børrefjell er også et artsrikt spurvefuglområde, med mulig forekomst av hekkende spetter, storfugl, orrfugl.</p> <p>Området ved Daurmålsskardnuten har hekkeplass for hubro, tårnfalk og fjellvåk. Ved Svartavassnuten er det fast hekkeplass for tårnfalk og fjellvåk. Videre er Suldalsheiane et svært viktig rovfuglområde generelt med hekkelokaliteter og jaktområder for jaktfalk, kongeørn, fjellvåk, dvergfalk og hubro. Rundt Olaskardnuten, Lauvåsheia, Vardanuten og Vatndalsvatnet er det gode lirypelokaliteter og regionalt viktig område for spurvefugl. Svinstølsnuten, Skorvenute, Svinstølen og Slettedalsbotnen er hekkeområder for rype.</p>
Flaggermus	<p>Mulig funksjonsområde for skimmel-/storflaggermus om sommeren og trekkende trollflaggermus om høsten. Gjelder særlig de kystnære områdene og langsmed fjordene, men også dalførene inn ved Sauda, fra Etne mot Blomsdølen, Orradalen og Uskedalen. Disse områdene overlapper imidlertid allerede ekskluderte områder.</p> <p>Basert på høydekart og enkeltfunn ser det ut til å være potensielle leveområder for flaggermus som inngår i analysearealet i områdene rundt Sørdal/Valen, vest for Stølehetta og ved Sørstranda/Keisarholla. Her er datagrunnlaget svakt og området krever grundig utredning ved evt. konsesjonsbehandling. Usikkerheten vurderes som for stor til å konfliktvurdere området basert på eksisterende kunnskap.</p>
Villrein	<p>Skaulen–Etnefjell villreinområde ligger nesten i sin helhet innenfor analyseområdet. Villreinområdet består av kuperte fjellområder, avgrenset av dype daler og fjorder. Bestanden består av tre (i senere år fire) adskilte villreinflokker fordelt på to uavhengige fjellområder; Seljestad–Etnefjella og Skaulen. En av villreinflokkene har tilhold i Skaulen-området, de andre har/har hatt tilhold i Seljestadfjellet og Etnefjell. Mye tyder på at det nå bare er én igjen av disse to flokkene i Etnefjell/Markhusfjellet. Flokkene lever i hovedsak adskilt, men har mulighet for utveksling seg imellom særlig vinterstid. Det er også mulig korridor for utveksling til Hardangervidda over Røldalfjellet, men mye aktivitet i tilknytning til skisenteret vinterstid og mye trafikk over fjellet sommerstid, begrenser trekkaktiviteten.</p> <p>Området er svært kystpåvirket og har lite lavbeiteressurser for vinterbeite. Det er gode vår- og sommerbeiteressurser i visse deler av områdene. Et såpass avgrenset villreinområde har begrensede muligheter for migrasjon mellom ulike årstidsbeiter. Rabber og vindutsatte fjellsider hvor snøen i mindre grad legger seg, er viktig for villreinens næringstilgang gjennom vinteren. Ekskluderte deler av analyseområder overlapper i liten grad med viktige funksjonsområder for villrein. Villreinområdet vurderes å ha svært stor verdi og bør ivaretas i sin helhet.</p>
Annet dyreliv	<p><i>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt og ingen leveområder for fjellrev</i></p>

<p>Naturtyper</p>	<p>Innenfor analyseområdet finner man tempert kystfuruskog og boreonemoral regnskog, rik edellauvskog, intakt lavlandsmyrer, naturbeitemark, bekkeløfter og boreal hei. Det er vekslende sammensatt berggrunn i området, der den vestre delen av området er dominert av fyllitt. Dette kan gi store mulighet for etablering av rikere vegetasjonstyper også i fjellet. Her er det høy nedbør som kan gi en stor variasjon i myrinnslaget. Blant anna svært viktig intakt lavlandsmyr i området rundt Ingeriddalen.</p> <p>I området Sandeid–Hustveit–Saudasjøen–Vindafjord er det et rikt område med fyllittisk berggrunn med rike edelløvkoger, tempererte kystfuruskoger og boreonemorale regnskoger. I Ingeriddalen er det intakt lavlandsmyrsystem, med mye myr og kysthei/borealhei. Høg setervirksomhet med mye naturbeitemark og beita utmark høyest oppe under fjellheiene.</p> <p>Fjellområdene i Suldal er mindre kjent, men mye nedbør gir rom for velutviklet boreal hei og alpin hei på fattig grunn. I fjellheimområdet Saudafjorden–Hylsfjorden–Hamrabø, er det liten kunnskap om naturtyper, men lag med rikere fyllittisk berggrunn som gir opphav til svært rike edelløvkoger i lavlandet, forekommer også her. Dette er et geologisk lag som ligger under gneis, men det kommer frem i større områder. Områder har svært høy biologisk potensiale for rik sub-alpin og alpin flora og fauna. Registrerte rødliste plantearter er i hovedsak funnet i lavlandet.</p> <p>Kyrkjenuuten og Søre Tinden ligger i glimmerskifer terreng som kan gi opphav til rikere biologi. Ved Svartavatnet er det registreringer av kalkrike områder i fjell med høyt biologisk potensiale for funn.</p>
<p>Landskap</p>	<p>I fylkesdelplanen for små vasskraftverk i Hordaland er Åkrafjorden og Hardangerfjorden verdsatt som "viktige fjordlandskap".</p> <p>Innerste del av Etnefjorden og bygda Etne med terrassene på Grindheim og Strødle er av Riksantikvaren vurdert å ha nasjon verdi: "rikt jordbrukslandskap med lang historie".</p> <p>I fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland er Sandeid–Hustveit–Saudasjøen gitt nasjonal/regional verdi med meget stor/stor konflikt i fht landskap. De høyereliggende delene har naturlige overganger til lavereliggende tettsteds- og jordbrukslandskap i dalene.</p> <p>Heiområdet Saudafjord–Hylsfjord–Hamrabø, er også gitt nasjonal verdi som villmarkspreget og særpreget landskap med slående kontrast fjord/høyfjell, store vassdrag, åpne terrengformer. Fjellet Skaulen ikonisk, med innsyn fra hele Midt- og Nord-Rogaland – og ett av de få gjenværende villmarksprega fjell med fjordsider i Rogaland der det ikke er større inngrep.</p> <p>Slettedalen–Kyrkjenuuten har landskap med regional verdi, viktige kulturminner, sentralt opplevelseslandskap for Saudas befolkning.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 58 landskapstyper og 35 naturlandskapstyper. Analyseområdet har fire fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav to er naturlandskapstyper som det finnes færre enn 10 av i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>Analyseområde 15 berører ett KULA-område som er ferdigstilt, og tre områder som foreslås til KULA-registeret. KULA-landskapet <i>Etne</i> er et rikt jordbrukslandskap med lang historie. Landskapet peker seg ut i nasjonal sammenheng når det kommer til mengde og konsentrasjon av både bergkunst, bosetningsspør og gravminner og er slik særlig historiefortellende og lesbart.</p> <p>Det foreslåtte KULA-landskapet <i>Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen</i> handler om kommunikasjon og makt. Her går Postvegen mellom Ølen og Etne, her er forhistoriske hulveier og mange gravrøyer.</p>

	<p>Det foreslåtte KULA-landskapet <i>Sauda</i> er et industrilandskap med utbygd vannkraftverk. Her er også en nasjonal turistveg og krigsminner fra andre verdenskrig.</p>
Friluftsliv	<p>Fjellområdet mellom Åkrafjorden og Saudafjorden er et svært viktig område for fjellturer, med flere hytter- og turruter. Området har regional betydning. Gjennomgående turløyper. "Gullruta" er benevnelsen på turstien i Etnefjella, med tilkomststier fra hele regionen, Odda, Etne og Sauda.</p> <p>Husnesfjella og helt nord i utredningsområdet, er Fjellhaugen skisenter utgangspunkt for mye brukte turområder over og mot Folgefonna, og fjellene sør for breen helt ut til ytre Matre.</p> <p>Den gamle postveien går gjennom halvøya mellom Skånevik og Etnefjorden.</p> <p>Fjellhaugen og Blådalen i Kvinnherad er et område preget av kraftutbygging, men er like fullt et svært viktig utfartsområde for hele Sunnhordlandsregionen. Området Sandeid–Hustveit–Saudasjøen er turområde hele året med turhytter og skitrekk. Området er svært viktig for Saudabefolkning men også regionalt i skisesongen. Turnett/hytte til Hustveitsåta og regionalt til Olalihytta fjellstove. Heiområdet Saudafjord–Hylsfjord–Hamrabø har betydelige friluftstinteresser, skjermet for tilrettelegging (delvis villmark). I nord Breiborg turisthytte med regional funksjon.</p> <p>Slettedalen–Kyrkjenuuten er mye brukt spesielt skisesongen. Er innfallsport via Slettedalen til omfattende hyttenett i nordvest.</p> <p>Åbødalen–Etnefjell i vest er regionalt tur- og skiutfart for betydelig befolkning.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Man finner større naturområder innenfor store deler av analyseområdet. Sammenhengene brytes av fjordarmer, dalfører, veier og bebyggelse. En del områder er påvirket av kraftutbygging. Flere av de høyereliggende områdene med urørt preg er viktige friluftsområder av regional betydning, blant annet skiutfartsområder. Fjellområdene mellom Etne og Sauda er blant største sammenhengende naturområdene med urørt preg som gjenstår i Hordaland. Dette er et svært viktig friluftslivsområde med regional betydning, godt tilrettelagt med ruter og overnattingshytter, og med rike opplevelseskvaliteter. Arealet er leveområde for villrein. Området Sandeid–Hustveit–Saudasjøen har stort relieff og sammenhengende naturgradienter uten større inngrep fra fjord til alpin sone, med naturlig sammenheng nordover i Hordaland, inkl. villreinområde. Heiområdet Saudafjord–Hylsfjord–Hamrabø er et stort, sammenhengende naturområde med urørt preg som omfatter natur fra fjord til fjell (ikoniske Skaulen).</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

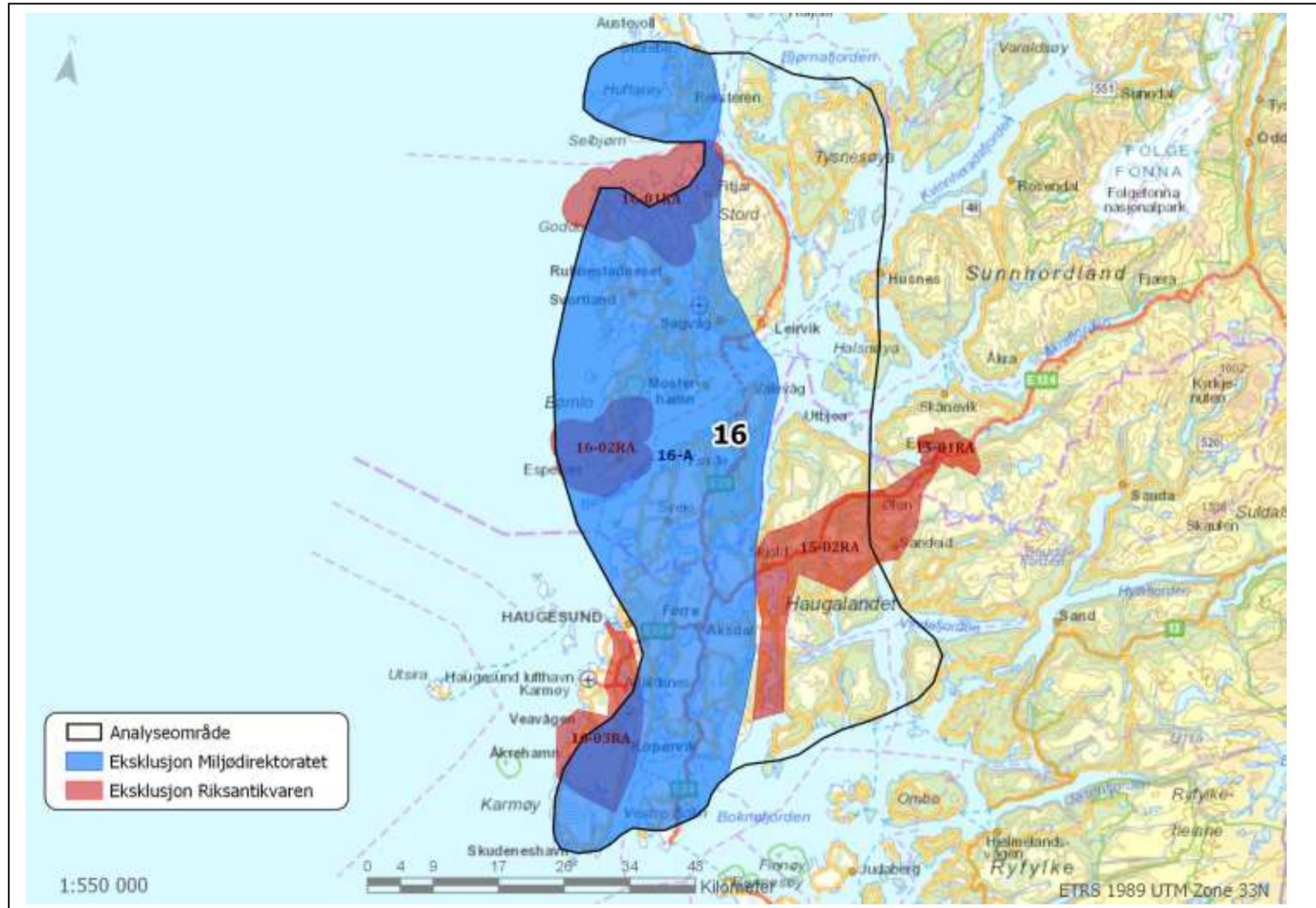
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
15-A	<p>Villrein: Skaulen–Etnefjell villreinområdet ("annet villreinområde") ligger nesten i sin helhet innenfor dette delområdet. Villreinområdet består av tre (i senere år fire) adskilte villreinflokker fordelt på to uavhengige fjellområder; Seljestad-Etnefjella og Skaulen. Reinen er allerede under press fra stor samlet belastning som følge av annen menneskelig aktivitet og naturgitte begrensninger i tilgang til beitearealer. Det er særlig viktig å ivareta vinterbeitene og sørge for muligheter for utveksling mellom flokkene. Samtlige leveområder innenfor villreinområdet vurderes derfor som viktig å ivareta for å unngå redusert bæreevne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	Friluftsliv: Fjellområdene mellom Etne og Sauda er blant de siste, større sammenhengende naturområder som gjenstår i Hordaland. Viktig område for fjellturer, med flere hytter- og turruter. Gjelder hele fjellområder i de to fylkene.	
15-01ra	<i>Etne</i> KULA-området Etne omfattes av hard eksklusjon. Opplevelsesverdien av dette landskapet vil være sårbar for visuell påvirkning av vindmøller i synsranden.	– Ferdigstilt KULA-område
15-02ra Se også analyse-område 16	<i>Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen</i> Den delen av det foreslåtte KULA-området Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen som ligger innenfor analyseområdet er i liten grad ekskludert. Hele KULA-landskapet må ekskluderes. Det må vurderes spesifikt fra sak til sak hvilke landskaps- og kulturminneinteresser som utfordres av eventuell utbygging i utkanten av landskapsområdet. Dette området strekker seg inn i analyseområde 16, hvor det er brukt samme benevning.	– Foreslått KULA-område
15-03ra	<i>Sauda</i> Det foreslåtte KULA-landskapet Sauda omfattes i stor grad av hard eksklusjon, men den østlige delen med blant annet Hellandsbygd må også ekskluderes. Det må vurderes fra sak til sak hvorvidt landskapsverdiene utfordres av eventuell utbygging i utkanten av landskapsområdet.	– Foreslått KULA-område

Område 16: Haugalandet/Stord

Areal: 3574 km²

Kommuner: Karmøy, Tysvær, Vindafjord, Ølen, Sveio, Bømlo, Stord, Fitjar, Tysnes, Austevoll, Suldal, Bokn, Kvinnherad

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Analyseområdet har svært stor verdi for fugl, og et spekter av både trekkende og stasjonære forvaltningsprioriterte arter. Det er leveområder for hubro, havørn, kongeørn, et betydelig antall trekkende rovfugl, vanntilknyttede arter som bruker området til rast og overvintring. Området har også viktige leveområder for spurvefugl, spetter og hønsfugl.</p> <p>I ytre områder (Bømlo/Karmøy) er det et betydelig antall par med hubro og havørn, i tillegg til observasjoner av rovfugltrekk. Hele dette delområdet er viktig for hubro, og særlig rundt Arafjellet. Lille Taravika og Ferkingstadskogen vurderes som viktige områder for vade- og spurvefugl, med høy tetthet av sjeldne arter. Forekomster av temmincksnipe og sabinemåke er registrert på vestkysten av Karmøy.</p> <p>I Tysvær er det kun registrert hubrot territorier i vestre del, men etter all sannsynlighet hekker hubro også i østre del av kommunen. Særlig viktige hubro lokaliteter er Ådnafjellet, Amdalsfjellet og Varååsen. Også områdene Tømmerhammer og Torevarden, Steinsfjellet, Svehaug og Kalland har aktive hubrot territorier. Det er også flere funksjonsområder for havørn innenfor analysearealet, særlig ut mot kysten.</p> <p>Ølensvåg har registreringer av høsttrekk av grågås sørover, og vårtrekk motsatt vei av grågås og sangsvane. Kystområdene utenfor Kårstø vurderes som svært viktige overvintrings- og rasteområder for ulike sjøfuglarter, bl.a. største konsentrasjon av ender (inkludert ansvarsarten praktær fugl) på Haugalandet. Også Sørvågen er viktig rasteområde for trekkende arter. Områdene Foråsen–Ramnabjørnfjellet, Bjørgø–Lammanuten–Bjøllandsfjellet og Eikadalnut vurderes som svært viktige funksjonsområder for hønsfuglområder (orrugl og storfugl). Tjørnåsen–Gaupåsen har det viktigste leveområdet for storfugl i Tysvær. Gjerdsvatnet er trolig viktigste samle plass for overvintrende sangsvane i Nord-Rogaland, og også en god hekkelokalitet.</p> <p>Innenfor analyseområdet er det i tillegg flere fuglekolonier; Nappholmen med en tett koloni av terner og Flataskjer med en koloni som er tett besatt med reir av fiskemåke og terner.</p>
Flaggermus	<p>Området regnes som leveområde for flere forvaltningsprioriterte flaggermusarter og fremstår som gjennomgående svært attraktivt for flaggermus og trolig spesielt for trekkende trollflaggermus. Særlig odder og øyer ut mot havet som Karmøy, Bømloområdet, Huftarøy og Tysnesøya fremstår som egnede leveområder basert på terreng, høydekart og tilgang til vann. Noen potensielt attraktive områder overlapper med ekskluderte områder, men betydelig areal flere steder gjennom hele analyseområdet fremstår med stort potensial for funn av flaggermus. Sør-Karmøy vurderes å være et område som flaggermus trolig bruker som hvileplass før videre trekk over Nordsjøen eller ned langs kysten til kontinentet. Arter som er registrert innenfor analysearealet er brunlangøre, vannflaggermus, nordflaggermus, dvergflaggermus og skjeggflaggermus.</p>
Villrein	<p><i>Utenfor leveområder for villrein.</i></p>
Annet dyreliv	<p><i>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt og ingen leveområder for fjellrev</i></p>
Naturtyper	<p>Hele den sørvestre delen av analyseområdet er mer eller mindre sammenhengende kystlyngheikompleks. Kystlynghei er den klart dominerende naturtype og store sammenhengende areal er av høyeste verdi, også med purpurlyngutforminger. Disse kystlyngheiarealene inkluderer viktige kystmyrer. Kyststripa på Karmøy er kandidat for supplerende vern med sin kontinuerlige mosaikk av svært viktige naturtypene naturbeite, stranddyner (naturbase) og strandberg. Av andre naturtyper finner vi svært viktige kulturlandskapsjøer, edellauvskog, kystmyrer, naturbeiter og hagemarker/beiteskog.</p> <p>I Bømlo er det også store forekomster av boreonemoral regnskog, rikmyr og kystlynghei.</p>

	Rundt Vindafjorden er det et høyt potensial for regnskogsnaturtyper samt at det er et overgangsområde mellom kystlyngheiareala i vest og kystfuruskogsbelte i øst.
Landskap	<p>Kysten har ofte et småknudret relieff, og preges av øyer, halvøyer og skjærgård. Innenfor kystsonen ligger flere mellomstore fjellområder mellom fjordløpene, med en mosaikk av større åser, storkuperte hei og vidder.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 69 landskapstyper og 28 naturlandskapstyper. Analyseområdet har to fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA) I analyseområde 16 berøres de to ferdigstilte KULA-landskapene <i>Fitjarøyane</i> og <i>Søre Bømlo–Hespriholmen</i>. I tillegg er tre kulturhistoriske landskap foreslått til KULA-registeret.</p> <p><i>Fitjarøyane</i> er et lyngheilandskap med en kulturhistorie som knyttes til makt og handel. Rike funne og storslagne gravrøyser langs seilingsleia vitner om at gården Fitjar har vært sete for mektige ætter siden bronsealderen. Handelsstedene Brandasund og Engesund ved leia har også stor tidsdybde. Småbrukene på Fitjarøyene har stor visuell styrke og er framstående i nasjonal sammenheng.</p> <p><i>Søre Bømlo–Hespriholmen</i> er et steinalderlandskap med et stort antall lokaliteter fra steinalderen og med det største steinbruddet fra steinalderen i landet. Grønsteinsproduksjonen i steinbruddet på Hespriholmen har vært av et slikt omfang at den kan kalles industriell. Helheten av dette landskapet har både høy kunnskapsverdi og høy pedagogisk verdi.</p> <p>Det foreslåtte KULA-området <i>Karmsundet</i> handler om makt og velstand i forbindelse med skipsleia. Avaldsnes, som markedsføres som Norges eldste kongesete, vitner om betydningen området har hatt. Karmsundet som ferdselsåre har vært strategisk viktig gjennom alle tider, og det gjenspeiles i kulturminnene. Her er store steinalderboplasser på begge sider av sundet, monumentale gravhauger og gravrøyser, sentrale boplasser, kirker, havner, fyr, store sjøhus, skipsvrak og spor etter handelsplasser under vann. I området rundt Avaldsnes preger middelalderkirken landskapet og kulturlandskapet rundt er beitemark.</p> <p>Det foreslåtte KULA-landskapet <i>Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen</i> handler om kommunikasjon og makt. Her går Postvegen mellom Ølen og Etne, det er forhistoriske hulveier og mange gravrøyser.</p>
Friluftsliv	<p>Øyene i Sunnhordlandsbassenget er viktige friluftslivsområder med regional betydning, særlig for båtutfart.</p> <p>Fjellområdene på Stord som ikke er berørt fra tidligere vindkraftutbygging (sør for Midt fjellet), har store friluftstinteresser og er av regional betydning</p> <p>Ryvarden og vestre del av Sveio har store friluftslivskvaliteter.</p> <p>Vestre del av Høgfjellsområder på Tysnes er mye brukt av stor befolkning til turfriluftsliv knyttet til kysten og kystheiene. FDP regionalt friluftsområde.</p> <p>På sentrale sør-Karmøy er det flere turløyper f.eks. "Prestavegen" og "Burmavegen" fra Ferkingstad i vest til Hilleslandsvegen i øst, og fra Skudenes i sør til Kopervik i nord. Haugesund turistforening drifter hytte ved Røyningsvatnet (Røyningsbu) og Geitungen fyr i sør. Åkra fjell-lag har jobbet med tilrettelegging av turstier øst for Åkra som har forbindelse til det omfangsrike turstinettet rundt Sålefjellet.</p>

	Byheiene i Haugesund er største og viktigste turområde for byen. Tysvær–Vindafjord–Suldal med de store viktige (FDP) hei- og fjellområder rundt Storavatn, Storefjell–Ørno, Dalvanuten og Lammanut er av regional betydning for friluftslivet.
Sammenhengende naturområder	Naturområdene innenfor analyseområdet er gjennomgående relativt små. Øyene i Fitjar utgjør et relativt stort naturområde med urørt preg i kystsonen, noe som er sjelden i Sør-Norge. Langs hele vestsiden av Bømlo og videre sørover finner en sammenhengende natur som bl.a. inneholder areal med naturtypen kystlynghei (EN) og verna og verdifull kystfuruskog og vestnorsk regnskog. Mange av de mindre naturområdene står økologisk i sammenheng, og utgjør et viktig nettverk, ikke minst for fugl. Områdene speiler kyst-innland-gradienten fra fjord via furuskogsområde til lav-alpin sone.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

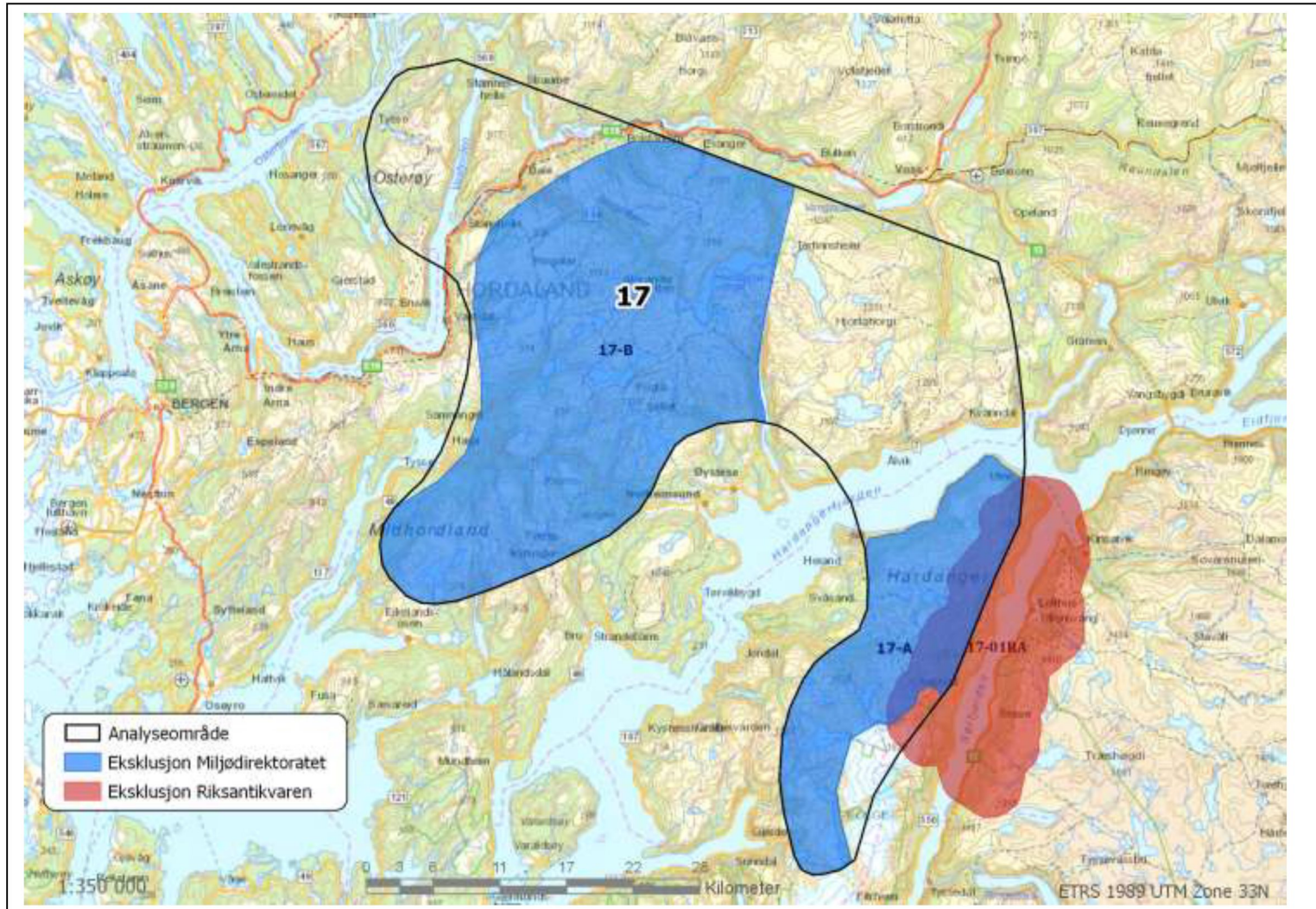
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
16-A	<p>Fugl: Svært viktig overvintrings- og rasteområde og viktig forflytnings- og spredningskorridor for forvaltningsprioriterte fuglearter. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land.</p> <p>Viktige arealer av strandflater, våtmarksområder og rasteplasser av fugl på trekk. I ytre områder ut Bømlo/Karmøy er det mange par med hubro og havørn og rovfugltrekk. I Tysvær er det registrert 7 aktive hubro-territorier i vestre del. Sannsynligvis hekker hubro også i østre del av kommunen.</p> <p>Hekkeområder og næringsområde for kongeørn og havørn. Det er også mye havørn i Tysvær; Svært viktig overvintrings- og rasteområde for ulike sjøfuglearter, bl.a. største konsentrasjon av ender Større sammenhengende hønsefuglområder. Viktig samleplass for overvintrende sangsvane i Nord-Rogaland, også god hekkelokalitet.</p> <p>Flaggermus: Arealet er trolig viktig for trekkende flaggermus. Det fremstår som gjennomgående svært attraktivt for flaggermus og trolig spesielt for trekkende trollflaggermus. Særlig odder og øyer ut mot havet som Karmøy, Bømloområdet, Huftarøy og Tysnesøya kan være egnede leveområder basert på terreng, høydekart og tilgang til vann.</p> <p>Naturtyper: Sør for Kuleseidkanalen i Bømlo: Sammenhengende skogområde av internasjonal verdi med vestnorsk regnskog og rikmyrsystem. I tillegg er det i de store åpne områdene vest for fylkesveien forekomster av strekt trua naturtyper som rik og fattig boreonemoral regnskog (EN, internasjonalt forvaltningsansvar), rikmyr (EN), kystlynghei (EN), naturbeitemark (EN).</p> <p>Karmøy sør–Bokn–Aksdal nord: Nasjonalt stort kystheilandskap og -naturtype. Mosaikk av andre naturtyper, med stort antall trua arter. Stor biologisk sammenheng på landskapsnivå. Vestre deler hovedtrekkroute for fugl. Godt tilrettelagt friluftsliv i regionalt verdifulle friluftsområder.</p>	– Viktige funksjonsområder for forvaltningsprioriterte arter av flaggermus og fugl

16-01ra	<i>Fijarøyane</i> Landskapet består av mange, lave og små øyer, og landskapet er følgelig svært sårbart for visuell påvirkning av vindmøller. Landskapet omfattes nesten helt av myk eksklusjon, men må ekskluderes i sin helhet. Et ekstra areal som skjermer den visuelle opplevelsen av området må også ekskluderes.	– Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming
16-02ra	<i>Søre Bømlo–Hespriholmen</i> Området er særlig sårbart for visuell påvirkning av vindmøller og annen utbygging. Landskapsforståelsen og sammenhengene i bruken av området er svært viktig å ivareta, og området må ekskluderes i sin helhet i tillegg til å skjermes visuelt med et ekstra areal rundt.	– Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming
16-03ra	<i>Karmsundet</i> Området omfattes nesten helt av myk eksklusjon og delvis av hard eksklusjon. Avaldnes ligger utenfor analyseområdet, mens store deler av Karmøy ligger innenfor uten eksklusjon. Områdene må ekskluderes i sin helhet, og den visuelle påvirkning av eventuell utbygging utenfor områdene må vurderes fra sak til sak.	– Foreslått KULA-område
15-02ra jfr. analyse- område 15	<i>Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen</i> Det foreslåtte KULA-landskapet Sandeid–Ølen/Skjoldastraumen omfattes bare delvis av myk eksklusjon og må ekskluderes i sin helhet. Dette området strekker seg inn i analyseområde 15, derfor er det brukt samme benevning som i område 15.	– Foreslått KULA-område

Område 17: Samnanger/Jondal

Areal: 1737 km²

Kommuner: Vaksdal, Samnanger, Kvam, Voss, Ullensvang, Jondal, Kvinnherad, Fusa, Osterøy, Granvin, Odda (de to sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Det er lite data fra området og usikkerheten er derfor for stor til å konkludere rundt konsekvensgrad eller ta ut delområder. Det er noe kunnskap om hubroforekomster i området og om gode forekomster av rype. Rundt vannene på Osterøy er det leveområder for smålom.
Flaggermus	Stor/skimmel og troll er påvist i dalfører og ved større ferskvann øst og nord for analyseområdet og ved vassdraget Vosso. Området rundt dette dalføret bør unngås. Høydekart viser potensielle leveområder langs flere dalfører og vann, men disse overlapper i all hovedsak med ekskluderte områder. Ett unntak er en mindre del av analyseområdet rundt Sævell. Det kan også være at individer trekker over høydedrag der to dalfører møtes og det bør derfor være ekstra fokus på slike områder.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<i>Ikke innenfor forvaltningsområder for store rovdyr eller leveområder for fjellrev</i>
Naturtyper	Det er lite data fra området og usikkerheten er derfor for stor til å konkludere rundt konsekvensgrad eller ta ut delområder.
Landskap	<p>Fjellene i hele analyseområdet er karakterisert som sårbart høgfjellsområde og landskap av stor verdi i fylkesdelplan for småkraftverk i Hordaland. Hardangerfjorden er karakterisert som fjordlandskap av stor verdi. Fylkessundet er særlig viktig. Også reiselivsinteressene er dokumentert i fylkesdelplanen.</p> <p>Kikedalen og Fyksesundet har særlige kvaliteter som kulturlandskap.</p> <p>Osterfjordsystemet, som omringer innlandsøya Osterøy er karakterisert ved lange og trange fjordløp, med bratte fjell.</p> <p>Verdiene i fjord- og sårbart fjellandskap er dokumentert i Fylkesdelplan for småkraftverk i Hordaland</p> <p>Fjordlandskapet i Ytre Sørfjorden har nasjonal verdi som kulturlandskap, knyttet til fruktdyrking og andre kulturhistoriske spor i landskapet.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 54 landskapstyper og 42 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge.</p>
	<p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>Analyseområde 17 berører kun ett KULA-område. Det er det kulturhistoriske landskapet <i>Ytre Sørfjorden</i>. Det er et fruktdyringslandskap som er enestående i sitt slag i landet. Gårdene her utnytter ressurser fra fjord til fjell, og det er stor tidsdybde og kontinuitet i bruken. Landskapet er helhetlig og har stor opplevelsesverdi.</p>
Friluftsliv	<p>Analyseområdet omfatter noen av de aller mest sentrale friluftsområdene i fylket, inkludert kartlagte og verdsatt friluftsområder av betydelig regional og i tillegg lokal verdi. Dette gjelder hele analyseområdet, der de aller mest sentrale ligger i med utgangspunkt i Kvamskogen og Bergsdalen. Fjella i Nordre Hamlagrø, Bordalsfjella, Gråsida og fjella mot Granvin og Kvam. Samlet hører disse til det samme fjellmassivet.</p> <p>Området i Fusa er viktige for friluftsliv nord for Eikelandsosen. Det samme gjelder Høgfjell-området på Osterøy.</p>

	<p>Fjellområdene på nordre del av Folgefonnhalvøya har også dokumenterte friluftsinnteresser gjennom den regionale kartleggingen. Svært viktig tilkomstområde fra Rennesdalsvatnet inn på breen. Beliggenheten nær opp til to nasjonalparker gjør området viktig og sårbart for store og synlige landskapsinngrep. Landskaps- og opplevelsesmessig må fjellområdet sees i sammenheng med fjordlandskapet i Hardangerfjorden,</p> <p>Fjellområdet mellom Vaksdal og Voss/Hardanger og fra Vossadalen–Bergsdalen–Kvamskogen til Fusa utgjør det viktigste regionale utfartsområde for Norges nest største by, og er samtidig lokale aktivitetsområder for betydelige befolkningskonsentrasjoner i Voss og Hardanger.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Det meste av analyseområdet består av store, sammenhengende naturområder, sør og nord for Hardangerfjorden. Dalfører, veier og bebyggelse splitter områdene, og vannkraftutbygging reduserer kvalitetene for noen temaer. Analyseområdet omfatter fjellområder som ligger nært opp til befolkningskonsentrasjoner med Bergensregionen, Hardanger og Voss, og det er sterke friluftsinnteresser.</p>

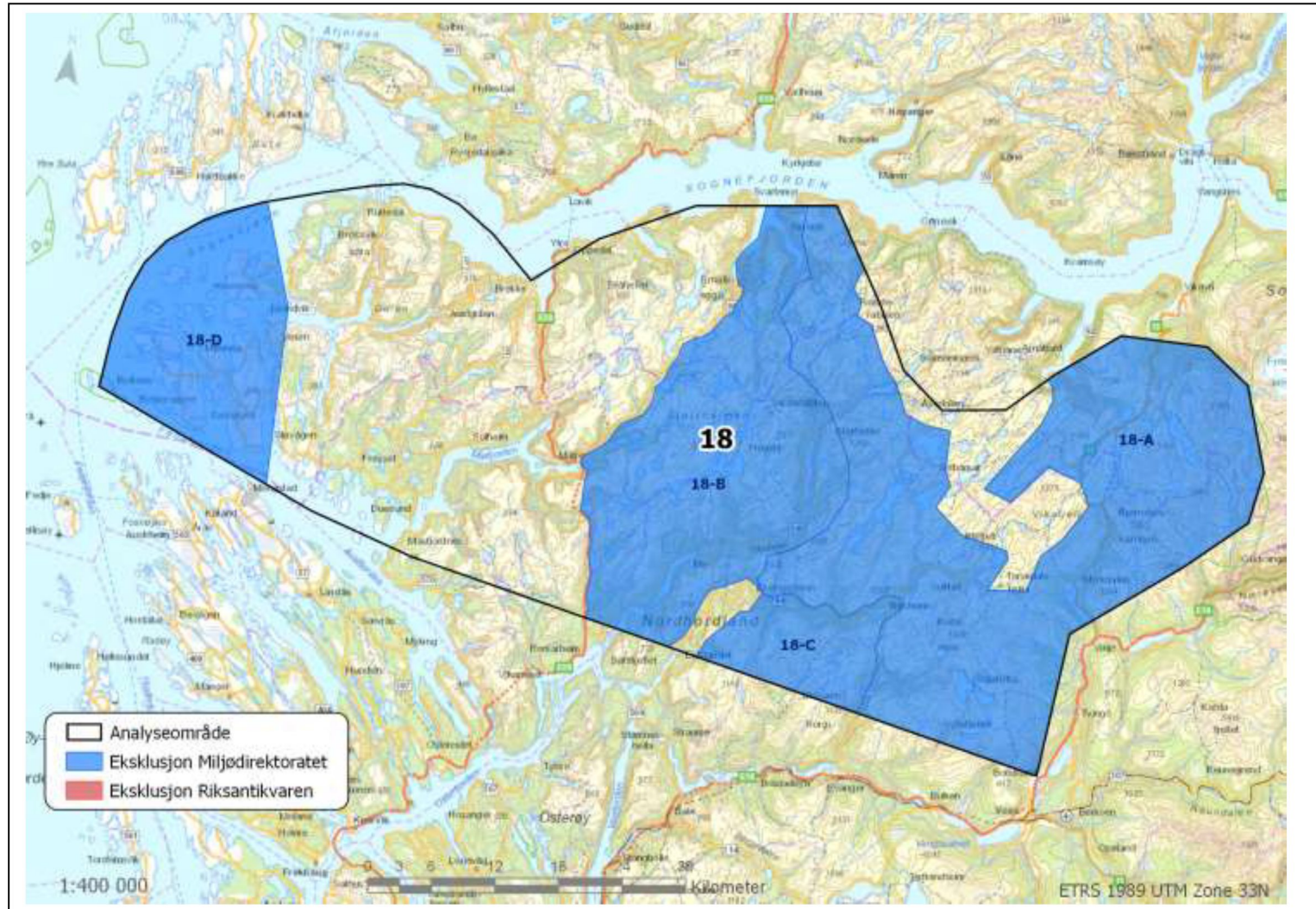
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
17-A	<p>Friluftsliv: Områdene må sees i sammenheng med nærhet til to omliggende nasjonalparker og Hardangerfjorden, som nasjonale reiselivsmål. Det er i tillegg betydelige regionale friluftsinnteresser i fjellområdene. Viktig fjord landskap og sårbart høgfjellsområde.</p>	– Friluftslivsområde med nasjonal betydning
17-B	<p>Friluftsliv: Fjellområdet utgjør det viktigste regionale utfartsområde for Norges nest største by, og i tillegg for betydelige befolkningskonsentrasjoner i Voss og Hardanger.</p>	– Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning
17-01ra	<p>Ytre Sørfjorden Det er de vestligste ytterkantene av landskapet som ligger innenfor analyseområdet. Det omfattes nesten helt av hard eksklusjon, samt noe myk eksklusjon. Opplevelsesverdien av landskapet vil imidlertid forringes av vindkraftutbygging på fjellområdene omkring. Et areal som dekker deler av fjellområdet innenfor analyseområdet må derfor ekskluderes i tillegg til avgrensningen av det kulturhistoriske landskapet.</p>	– Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming

Område 18: Stølsheimen

Areal: 3397 km²

Kommuner: Gulen, Masfjorden, Høyanger, Modalen, Vik, Voss, Vaksdal, Lindås

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Øyene vest i Gulen vurderes å være av nasjonal verdi som migrasjonskorridor for trekkfugl, både sjø- og vadefugl og landtrekkende arter. Det er også regionalt viktig hekkeområde for havørn. De flate øyene vest i Gulen ligger i hovedtrekkleden for fugletrekket langs Vestlandet (til og med Hiserøyna og Sandøyna). På grunn av bredden av Sognesjøen i nord og Fensfjorden i sør vil de fleste trekkfugler (de som ikke trekker over sjøen) trolig fly over dette området, særlig under høsttrekket. På grunn av strekningene med åpent hav/fjord både mot sør og nord, vil flyvehøyden for de natttrekkende artene trolig gå i relativt lav høyde over øyene.</p> <p>Dette er også området med flest ropende hubro i Sogn og Fjordane i 2018. FM opplyser om at Gulen og Solund regnes som det viktigste leveområde i Norge mellom Hordaland og Trøndelag. Lydopptak og feltsjekk viser at det er aktive territorium på Sandøyna, Mjømna og Byrknesøy. I tillegg finnes det eldre reirfunn på fire andre øyer i området. Det er sannsynlig at disse hekkeplassene vil bli tatt i bruk igjen dersom/når sjøfuglbestandene tar seg opp igjen.</p> <p>Fuglelivet i fjellområdene er ikke kartlagt. Fjellrype og lirype er de vanligste artene i vestlige deler av Stølsheimen og området vurderes som verdifullt for disse artene. Det er også hekkeområde for jaktfalk.</p> <p>Innover Fensfjorden og Masfjorden er det viktige skogsområder for flere spettefugler.</p>
Flaggermus	<p>Det vurderes som betydelig potensial for funn av stor/skimmelflaggermus og trekkende trollflaggermus, men mangel på data fra området gjør at det ikke er grunnlag for å konkludere rundt konfliktnivå. Høydekartlag gir indikasjoner på at ytre kystnære områder kan være viktige trekkområder for trollflaggermus og mulig også for stor-/skimmelflaggermus. Tilsvarende gjelder større vannveier i østre del.</p> <p>Potensialet for funn vurderes som særlig stort i området mellom Fensfjorden og Gulafjorden.</p>
Villrein	<p>Analyseområdet omfatter det meste av Fjellheimen villreinområde, som har et totalt areal på ca. 1700 km² og en vinterbestand på 400–500 dyr. Reinen i Fjellheimen er eksempel på en bestand som til tross for svært små vinterbeiter er i godt hold. Mange gamle fangstgraver tyder på at det har vært villrein her også i tidligere tider, og reinen har vært en nøkkelart i Fjellheimen i det meste av perioden etter siste istid. Innenfor villreinområdet lever delbestandene "Kringdalsflokken", "Volaflokken" og "Vikafjellflokken", selv om hver av bestandene som regel går i flere flokker av varierende størrelser.</p> <p>Delbestanden i Kringdalsflokken holder mest til i den sørvestlige delen av området og er i stor grad isolert. Reinen her bruker samme området hele året, men Nesheimfjellet i nord, Teigdalen-Bolstad i øst, Øvstedal–Nordalen–Sødalen i sør og Eksingedalen i vest. Delbestanden i Vola har hovedtilhold i sørlige delen av Stølsheimen. Arealbruken er overlappende med delbestanden på Vikafjellet, særlig vinterstid. Delbestanden i Vikafjell har hovedtilhold på Vikafjellet og benytter begge sider av Rv13, med hovedvekt på østsiden. Det er i hovedsak rene bukkflokker, men mindre fostringsflokker benytter også området om vinteren. Det er gjensidig utveksling mellom reinen på Vikafjellet og i Volaområdet.</p> <p>Områder nord for Voss og nordvest for Myrkdalen/Vikafjell er trukket frem som særlig sårbare. I sørvestlige, sentrale og østlige deler av villreinområdet er det kalvingsområde. Sentrale og sørlige trekkruiter som knytter sammen fjellene i øst og vest er viktige å opprettholde for genetisk utveksling og tilgang på tilstrekkelig med beiteområder. Dette gjelder særlig trekkområder nord og sør for Skjellingavatnet. I sørlige deler av området er trekkkorridoren over Torvedalen–Blåeggi mellom Eksingedalen og Myrkdalen regnet som en flaskehals for utveksling av dyr mellom Volafjellområdet og Vikafjellet og for tilgang på beite.</p>

	<p>Reinen i "Fjellheimen" er allerede under sterkt press. Det er mange aktører som bruker, og ønsker å bruke fjellet. Forstyrrelser i trekkruter, brøyting av veier, skianlegg, turister, snøscooterkjøring og menneskelig aktivitet generelt gjør at reinen ikke alltid kan bruke de beste beiteområdene. Fjellheimen er også preget av kraftutbygging, det meste av dette ble bygd ut på 60- og 70-talet. Ytterligere inngrep i form av store, faste installasjoner vurderes som svært uheldig.</p>
Annet dyreliv	<p><i>Ikke innenfor forvaltningsområder for store rovdyr eller leveområder for fjellrev.</i></p>
Naturtyper	<p>De viktigste naturtypene vest i området er kystlynghei og myr. På øyene vest i Gulen finner man kystlynghei på Sandøy, Byrknesøy, og Røytinga samt våtmarksområder med myr på Byrknesøy. Det arbeides med et større skogreservat på Hisarøy i Gulen og Sørebdalen i Høyanger.</p> <p>I regional plan for vindkraft i Sogn og Fjordane er området vest for Eidsfjorden med Hisarøy, og østsiden av Risnefjorden vurdert til å ha stor verdi blant annet på bakgrunn av forekomster av naturtyper.</p>
Landskap	<p>Vestlige del av området (Gulen) med begge sider av Eidsfjorden og området mellom Brossvik og Dingja i nord framhevet i regional plan for vindkraft for Sogn og Fjordane</p> <p>Mofjorden og Masfjorden er fjordlandskap av stor verdi og middels verdi.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 55 landskapstyper og 43 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	<p>Stølsheimen er et svært viktig friluftsområde av nasjonal betydning, med merkede stier og flere turisthytter. Området er spesielt viktig for befolkningen i Bergensområdet, men er også, sammen med Vikafjellet, et viktig friluftsområde for hele Sogn med lett tilgang til området fra Vikafjellsvegen (riksveg 13) mellom Hordaland og indre/midtre Sogn. Turområder mot Volafjellet er viktige Voss og fra Eksingedalen mot Eidslandet.</p> <p>Fjonnfjella sørvest i området har flere turlagshytter og merkete turløyper. Nedslagsfeltet til Yndesdalsvassdraget (Frøyset) særlig Myrdalaen og Dyrkolbotn har stor verdi for friluftsliv lokalt.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Analyseområdet strekker seg fra kyst til høyt fjellet. Øyene vest i analyseområdet er i stor grad urørte, med bosetning i den sørlige delen. De sammenhengende naturområdene ved kysten har store område med kystlynghei, som er viktige for trekk og leveområde for arealkrevende arter som hubro og havørn.</p> <p>Den mest upåvirkede naturen i fjellet finner en lengst øst (i Stølsheimen landskapsvernomsråde) og i fjellområdene helt i sør. Andre større sammenhengende naturområde med urørt preg er aust for Vikafjellsvegen (rv13) og i en lang, sammenhengende korridor sørover fra Øystrebø til Modalen sentralt i området. Fjellområdet er mange steder prega av kraftutbygging.</p> <p>Fjellområdet Stølsheimen har en del utbygde vassdrag, men har ellers store områder med natur uten inngrep, og er et av de viktigste friluftsområdene på Vestlandet. Mye av det same arealet er også leveområde for villrein.</p> <p>Innenfor analyseområdet finn ei også sammenhengende naturområder som dekker heile terrenget fra fjord til høg fjell. Heilt øst i analyseområdet vil vindkraft komme i konflikt med det tilgrensende verdsarvområdet Nærøyfjorden.</p>

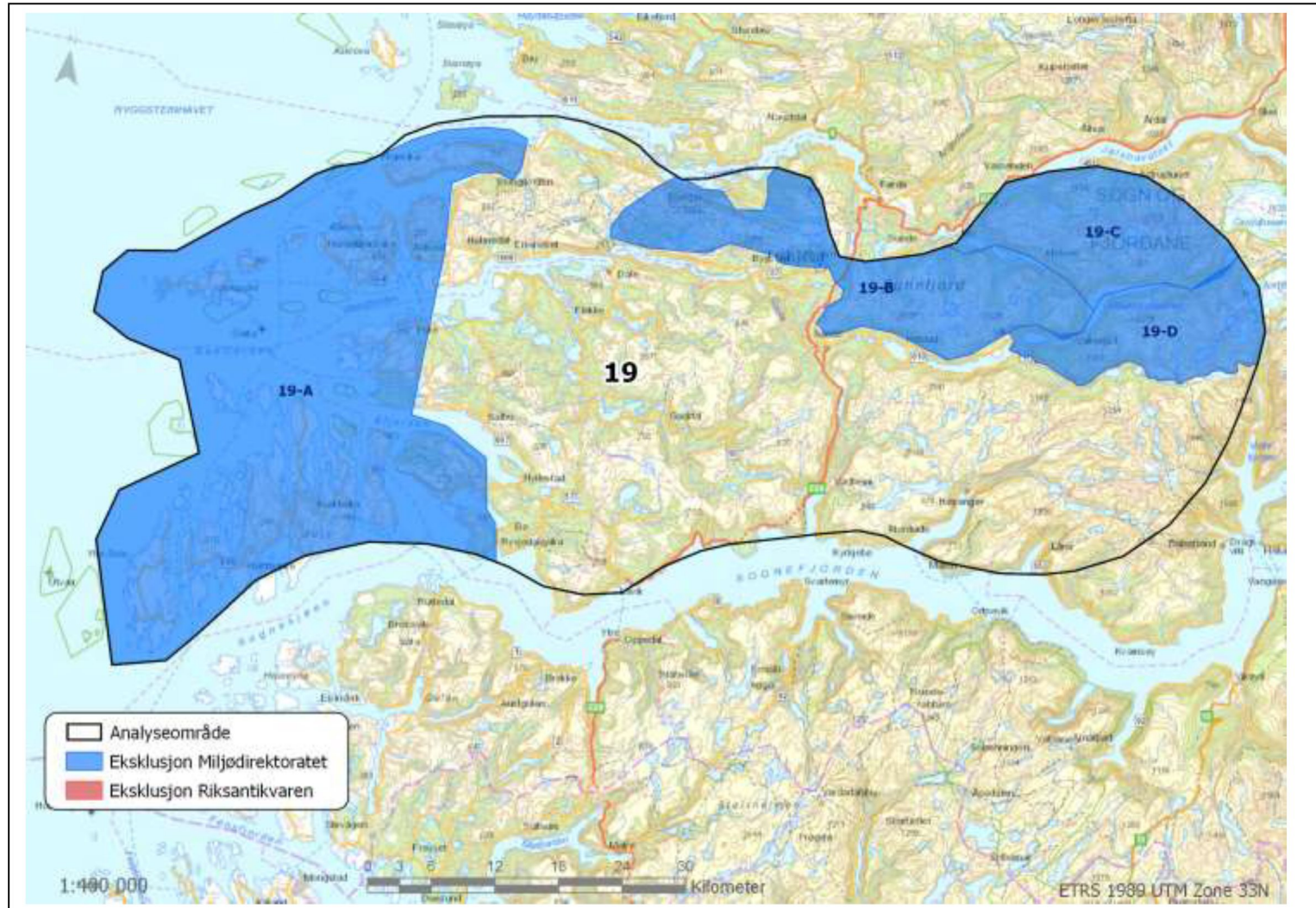
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
18-A	<p>Villrein: Fjellheimen villreinområde. Som følge av villreinens vekslende bruk av beiteområder er det nødvendig å se på villreinområdet som en helhet. Delbestandene i området er allerede sterkt påvirket av eksisterende inngrep og ferdsel og det vurderes som viktig å opprettholde tilgangen til dagens funksjonsområder for å ivareta nødvendig genetisk utveksling og tilgang på beiteområder, særlig vinterstid.</p> <p>Friluftsliv: Stølsheimen er et svært viktig friluftsområde av nasjonal betydning, med merkede stier og flere turisthytter. Området er spesielt viktig for befolkningen i Bergensområdet, men er også sammen med Vikafjellet et viktig friluftsområde for hele Sogn med lett tilgang til området fra Vikafjellsvegen. Turområder mot Volafjellet er viktige Voss.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Friluftslivsområde med nasjonal betydning
18-B	<p>Friluftsliv: Stølsheimen er et svært viktig friluftsområde av nasjonal betydning, med merkede stier og flere turisthytter. Området som er viktig i seg selv og som del av hele Stølsheimen, har nasjonal betydning, og spesielt viktighet for befolkningen i Bergensområdet via Romarheim eller Eksingedalen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning
18-C	<p>Friluftsliv: Friluftslivsområdet mot Volafjellet og fra Eksingedalen mot Eidslandet er et regionalt friluftslivsområde av stor regional betydning.</p> <p>Villrein: Fjellheimen villreinområde (annet villreinområde). Som følge av villreinens vekslende bruk av beiteområder er det nødvendig å se på villreinområdet som en helhet. Fjellheimen villreinområde er allerede sterkt påvirket av eksisterende inngrep og ferdsel og det vurderes som viktig å opprettholde tilgangen til dagens funksjonsområder for å ivareta nødvendig genetisk utveksling og tilgang på beiteområder, særlig vinterstid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning
18-D	<p>Naturtyper: Store områder med kystlynghei.</p> <p>Fugl: Utgjør en smal trekk-korridor for det meste av trekkfugl som passerer sørover Vestlandet over land om høsten. Tetteste hekkebestand av hubro i Sogn og Fjordane, sammen med øyene vest i Solund. God hekkebestand av havørn. Flaggermus: Stort potensial for funn av flaggermus.</p> <p>Sammensatte verdier i hovedsak knyttet til biologisk mangfold. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet viktige trekk-korridoren langs kysten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold – Viktige funksjonsområder for fugl – Store områder med kystlynghei

Område 19: Ytre Sogn/Sunnfjord

Areal: 3739 km²

Kommuner: Solund, Askvoll, Hyllestad, Fjaler, Høyanger, Gaular, Førde, Balestrand, Jølster

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Områdene i vestre del av analysearealet er del av den svært viktige trekkorridoren for fugl langs vestlandskysten. På grunn av havområdene utenfor Flora kommune vil hovedtrekkrutene om høsten sannsynligvis komme inn fra Svanøy i nord, passere Stavenesodden og Atløy, gå over Buefjorden og ytre Fjaler og Hyllestad, og deretter over Solund før de passerer lavlandet på øyene vest i Gulen. For større fugl og sjøfugl går trekkruiter lenger ute. Eksempelvis ligger det en viktig rasteplass for kvitkinngås på Værlandet og Bulandet vest i Askvoll kommune.</p> <p>Hyllestad og vestre Høyanger har flere våtmarksområder som er verna både som hekkeområde og som viktige rasteplasser under vår- og høst-trekket.</p> <p>Flere av de viktigste hekkeområdene for sjøfugl i Norge sør for Stad ligger innenfor analyseområdet; øyene lengst nordvest i Askvoll (Smelvær, Moldvær, Ryggsteinen og Håsteinen), Gåsvær i nordvestre Solund, og Utvær i sørvestre Solund. Hele kystpartiet er rikt på havørn, og i Solund var det lenge den tetteste bestanden av hubro på Vestlandet. I dag er hubrobestanden betydelig redusert i Solund, men sammen med øyene vest i Gulen er Solund fremdeles et viktig leveområde for hubro.</p>
Flaggermus	<p>Noen registreringer finnes, men primært innenfor ekskluderte områder. Resterende deler av analyseområdet er ikke kartlagt og det er derfor for dårlig grunnlag for å vurdere konfliktnivå. Området overlapper trolig med funksjonsområde for trekkende arter. Høydekart og terreng indikerer betydelig potensial for funn i områder ut mot kysten (eksempelvis nord for Åfjorden og Ytre Sula).</p>
Villrein	<p>Analysearealet overlapper med Sunnfjord villreinområde. Villreinstammen er Norges vestligste og lever i ytterkant av området med reinbeite i Norge. Leveområdet består av tre delområder, med liten grad av utveksling seg imellom. Samlet areal er på ca. 900 km² og mål for vinterstammen er rundt 150 dyr. På og rundt Sandegga og på "halvøya" nord for Blomfjellet er det viktige vinterbeiter. Ytre del av området har viktig vinterbeite på halvøya i nord-øst, Fauskevarden og Skinnipa med omkringliggende fjell. Reinen bruker også områder mot sør, med Betneheia og både fjellrygger og daler over Bringeland, vestover til Fauskestølen. Det viktigste kalvingsområdet for denne delen ligger i nord, i lisdene under Tverrnipa og Vardefjellet. Øst for Førde lufthavn, ved Soleim, Rørvik Fjellstove og ved Slutefjellet er det viktige trekkområder. Barmarksbeiter går fra Grovabreen, langs Haukedalsvatnet, forbi Førde, Sunnfjord og til Krokavatnet.</p> <p>Reinen i ytre delområde har hatt en periode med nedsatt kondisjon, etter ising flere vintre på rad. Det ytre delområdet har minst bæreevne, og også til dels høy grad av eksisterende påvirkning i form av forstyrrelser. Området krysses av to trafikkerte veier (E39 og Rv 13) som i dag gjør at det er lite utveksling mellom de tre delbestandene. Sunnfjord villreinområde er lite, og svært sårbart i forhold til bestandsstørrelse. Foringelse av ett delområde vil kunne få betydning for hele villreinstammen/villreinområdet.</p>
Annet dyreliv	<p>Utenfor forvaltningsområder for rovvilt og ingen leveområder for fjellrev.</p>
Naturtyper	<p>Ytre del av analyseområdet, og særlig i Askvoll, har store områder med kystlynghei. I Solund er det mye verdifull kulturmark, med rike forekomster av rødlistede arter. Lengre øst ligger de kartlagte verdifulle naturtypene i fjellsider, dalføre eller i lavereliggende strøk. Naturverdiene i fjellområda er dårlig kartlagt og lite kjent.</p>
Landskap	<p>Områdene med devonsk berggrunn i dette området sammen med Hornelen (i analyseområde 20) er de største områdene i Norge. Devonsk berggrunn gir landskap hvor fjelltopper av hardt berg står igjen som markerte topper fordi mjukere berg rundt har blitt erodert vekk. Andre karakteristiske fjellmassiv av</p>

	<p>devonsk opphav ligg i området mellom Førdefjorden og Dalsfjorden (Kvamshesten–Blægja). I sør er landskapet flater og strandflatene i Ytre Askvoll med spredde høye berg (som "klettane" på Værlandet) skiller seg ut.</p> <p>Sognefjorden er av nasjonal verdi som verdas lengste isfrie fjordsystem.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 61 landskapstyper og 45 naturlandskapstyper. Analyseområdet har to fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	<p>Øst-/nordøstre del av analyseområdet har store friluftslivskvaliteter av regional/nasjonal betydning. Nordre del mot Jølstervatnet er kartlagt og verdsatt og berører markaområder i Jølster med svært stor verdi. Sentralt i området ligger Gaularfjellet med nasjonal turistveg. Området grenser opp mot Jostedalsbreen som er et svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning.</p> <p>Mellom tettstedene Førde og Askvoll (devonfeltet) er det et større sammenhengende turområde med lite tekniske inngrep. Kvamshesten og Blægja er to viktige turmål i området. Kystsonen har store friluftslivskvaliteter og det er friluftsområde av stor verdi i Askvoll (Værlandet, Alden), Solund (Sula i aust) og Lifjellet.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Området har mange store, sammenhengende naturområder. Innenfor analyseområdet finn en både øyer og kyststrekninger der naturen har et urørt preg. Blant annet i det tynt busette Solund er det flere parti med upåvirket natur fra hav til fjell. Det er også verdifulle, sammenhengende naturområder i de sentrale og østlige fjellområdene innenfor analyseområdet. Langs nordsida av Sognefjorden er det større, sammenhengende områder mellom Lavik og Vadheim, og i enda større grad (og delvis av typen fra fjord til fjell) øst for Høyanger og i Balestrandfjella. Størrelsen på de sammenhengende naturområda øker mot øst, til der E39 deler analyseområdet i to; så følger et område øst for vegen med en del vannkraftutbygging rundt vest og nord for Høyanger, før de sammenhengende naturområdene igjen øker i størrelse mot øst. Med unntak for veier og ei større kraftlinje nord-sør er den aller østligste delen av området stort sett urørt, sammenhengende natur.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

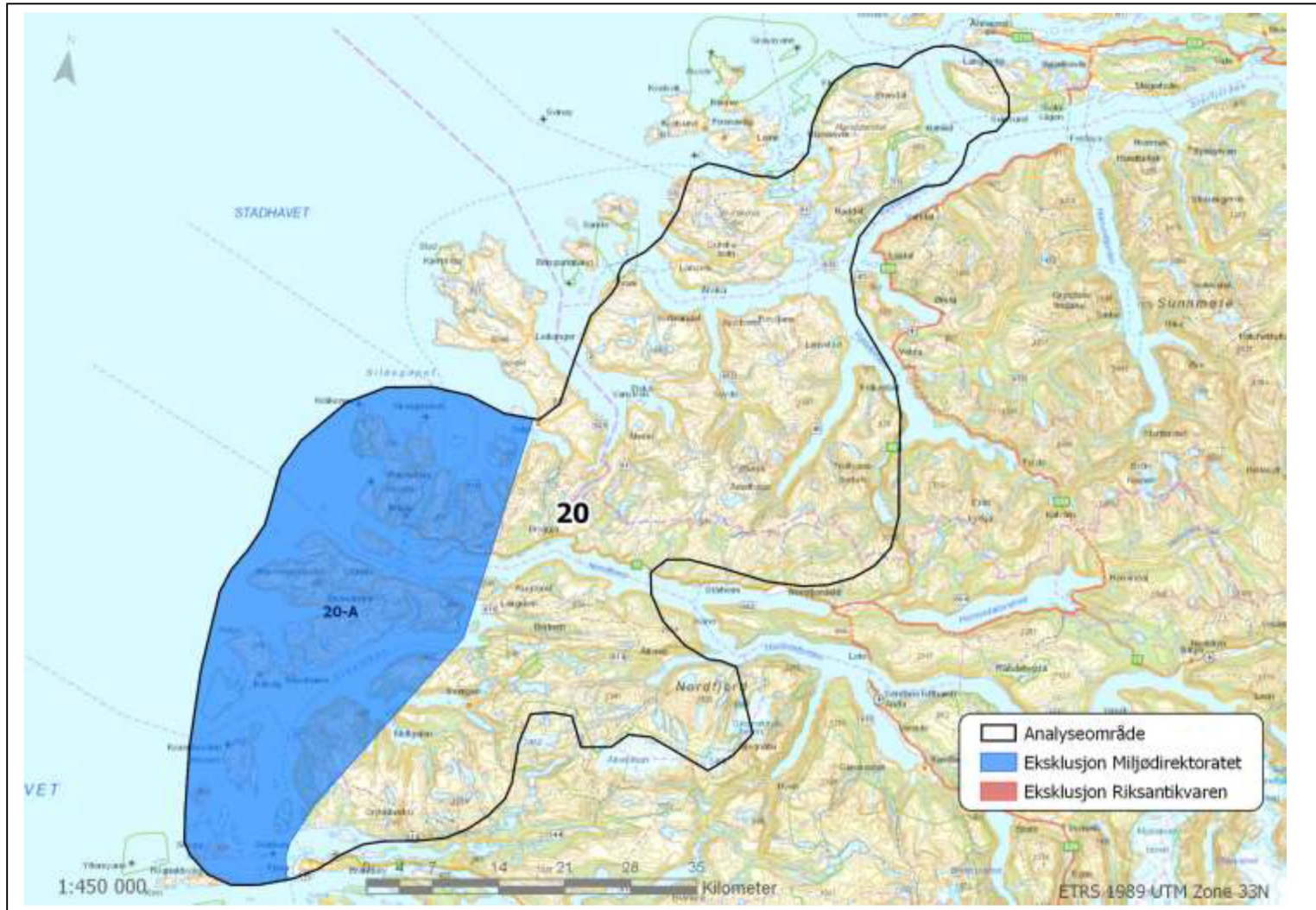
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
19-A	<p>Fugl: Svært viktig trekkorridor langs vestlandskysten som overlapper med vestlige deler av analysearealet. I tillegg viktige rasteområder og hekkeområder. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land. På grunn av havområda utenfor Flora kommune vil hovedtrekkrutene om høsten sannsynligvis komme inn fra Svanøy i nord, passere Stavenesodden og Atløy, gå over Buefjorden og ytre Fjaler og Hyllestad, og deretter over Solund før de passerer lavlandet på øyene vest i Gulen. Flere av de viktigste hekkeområdene for sjøfugl i Norge sør for Stad er lokalisert i analyseområdet: Øyene lengst nordvest i Askvoll (Smelvær, Moldvær, Ryggsteinen og Håsteinen), Gåsvær i nordvestre Solund, og Utvær i sørvestre Solund. Hele kystpartiet er rikt på havørn, og i Solund fantes lenge den tettste bestanden av hubro på Vestlandet. I dag er</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Særlig viktige funksjonsområder for fugl – Friluftslivsområder med regional betydning – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
	<p>hubrobestanden betydelig redusert i Solund, men sammen med øyene vest i Gulen er Solund fremdeles et viktig leveområde for hubro.</p> <p>Nasjonalt viktig trekk-korridor, særlig under høst-trekket. Stavenes ser ut til å være innfallsporten fra nord; dette er naturlig ut fra generell kunnskap om topografi og fugletrekk. Fra Staveneset tilsier topografien at hovedtrekket for de fleste arter (unntatt sjøfugl og langdistansetrekkerne) går sør via Granesundet eller vestsida av Atløy, og så videre over Lutelandet, før det dreier sørvest for å unngå de høyeste fjellene øst i Solund. Viktige rasteområder på Værlandet, Sakrisøy (sør for Lutelandet), Ospa, og øyene vest for Solund.</p> <p>Naturtyper: Ytre Askvoll har svært viktige områder for kystlynghei (Værlandet, Tviberg, Atløy, Staveneset).</p> <p>Landskap: Nasjonalt verdifullt landskap med berggrunn fra devontida. Karakteristiske utforminger særlig på Værlandet, men også store landskapsverdier i Solund, og på Lifjellet vest i Hyllestad.</p> <p>Friluftsliv: Friluftsområde av stor verdi både på land og til sjøs i Askvoll (Værlandet, Alden), Solund (Sula i øst) og Lifjellet.</p> <p>Sammenhengende naturområde fra hav til fjell i Solund (særlig østre del), Lifjellet, noen av øyene i Askvoll og på Staveneset.</p>	
19-B	<p>Villrein: Sunnfjord villreinområde er lite, og svært sårbart i forhold til bestandsstørrelse. Leveområdet består av tre delområder, med liten grad av utveksling seg imellom som følge av eksisterende arealinngrep. Det vurderes som viktig å ivareta samtlige funksjonsområder innenfor Sunnfjord villreinområde. Foringelse av ett delområde vil kunne få betydning for hele villreinstammen/villreinområdet.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Store sammenhengende naturområde med få tekniske inngrep</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap og naturmangfold
19-C	<p>Villrein: Sunnfjord villreinområde (se 19-B). Det vurderes som viktig å ivareta samtlige funksjonsområder innenfor Sunnfjord villreinområde.</p> <p>Friluftsliv: Jostedalsbreen er et friluftslivsområde av nasjonal betydning. Jostedalsbreen er et spennende og flott turområde med stupbratte brefall, dramatiske brearmer, dype daler, vidstrakte brekuper og flotte fjell som stikker opp av breisen. Flere hytter er oppført rundt Jostedalsbreen og turstier med tilknytning til vernede områder. Sentralt ligg Gaularfjellet med nasjonal turistveg og tilknyttet areal for friluftsliv.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Store sammenhengende naturområde med få tekniske inngrep</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for villrein – Friluftslivsområder med nasjonal betydning – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold

Område 20: Ytre Nordfjord/Søre Sunnmøre

Areal: 3424 km²

Kommuner: Flora, Bremanger, Vågsøy, Selje, Vanylven, Volda, Sande, Herøy, Ulstein, Hareid, Sula, Eid

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	<p>Analyseområdet vurderes som svært viktig for fugletrekk. I området ved Stad går det et skille i trekkrutene for fugl, der det særlig på høsttrekket går en grein over Nordsjøen for arter som overvintrer på de britiske øyene, og en grein sørover langs vestlandskysten. Eksakte korridorer, høgder osv. er dårlig kartlagt, men en fugleradar nord på Frøya i Bremanger har vist at de største mengdene trekker over land, med tydelig aktivitet fra vest på Bremangerlandet til med en lokal topp 9 km øst for Frøya (i den sørlige delen av analyseområdet).</p> <p>Det er relativt kort vei fra havet og inn til høyfjellsprega områder, noe som tilsier en smal trekk-korridor. Men samtidig er terrenget i de ytre kystområdene i seg selv ganske høytliggende. Dette tilsier et litt uforutsigbart trekk-mønster som varierer med ulike værforhold. Trolig bruker trekkende individer sund og dalfører ved dårlig vær og passerer over land i ulike høyder ved gode forhold. Ut fra generell kunnskap om at middels- og kortdistansetrekkende fugl (som gjerne flyr om natta) helst vil holde seg unna åpent hav på den ene siden og høyfjell på den andre, er det sannsynlig at det går en ganske markert trekk-korridor over (fra nord) Ulstein, Herøy og ytre deler av Sande og Vanylven kommune, før de går over Stadlandet og Vågsøy, Bremangerlandet og videre sør over øyene i Flora kommune.</p> <p>Området er også svært viktig for sjøfugl. En av de største gråmåkekoloniene i Sør-Norge ligger på Barekstadlandet på øya Hovden i Flora.</p> <p>Nordvestlandet vurderes som viktig vinterområde for sjøfugl fra andre deler av landet (marine dykkender som ærfugl og svartand og begge skarveartene). Hele området har svært gode bestander av havørn. Det er også gode bestander av vandrefalk i fjordene og av kongeørn i fjellområdene.</p> <p>Havørn jakter til en viss grad på sjøfugl, og i den sammenhengen er fuglefjella på Runde og i Vågsøy (Einevarden og Stallbrekka) og Bremanger (Veststeinen) viktige. Sjøfugl ser ut til å være viktige byttedyr (særlig skarv) for havørn hele året, og bestanden av ørn øker betydelig i analyseområdet i vinterhalvåret (voksne havørn og streifende ungfugl kommer inn fra fjordene).</p> <p>Hubro har blitt kartlagt grundig både i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal de siste årene. Arten har gått sterkt tilbake i begge fylker, men hekker for tiden på Gurskøya, indre deler av Selje, på Vågsøya og øyene mot sør, og på fjellet ved Svelgen i Bremanger. På øyene i Flora kommune er det flere eldre hekkeplasser som trolig vil bli tatt i bruk igjen når/dersom hubrobestanden tar seg opp igjen. Det samme gjelder nordover.</p> <p>Fjellheiene på Bremangerlandet er preget av "oseanisk høyfjell" med hekkende fjellfuglarter som boltit og snøspurv, som antagelig også gjelder flere av de andre områdene med næringskyst innenfor analyseområdet.</p>
Flaggermus	<p>Analyseområdet vurderes som gjennomgående attraktivt for flaggermus og dermed med stort potensial for funn, basert på høydemodell og terreng. Særlig gjelder dette øyer og odder ut mot havet (eks. Hovden, Bremangerlandet, Måløy og Frøya). Området brukes av trekkende trollflaggermus og deler av analyseområdet kan være viktig trekkvei for denne arten (Stadlandet, men også flere andre områder). Også stor-/skimmelflaggermus er påvist ytterst på kysten like nord for området og man kan forvente at disse også vil dukke opp innenfor analysearealet. Registreringer av disse artene er også langs Vardalsfjorden og rundt Volda.</p> <p>Forventet samlingspunkt for trekkende flaggermus som kommer over Strynefjellet fra Ottadalen, i tillegg til flaggermus som kommer sørfra oppover langs kysten.</p>
Villrein	<p><i>Utenfor leveområde for villrein</i></p>

Annet dyreliv	<i>Utenfor forvaltningsområdene for rovdyr og ingen leveområder for fjellrev</i>
Naturtyper	<p>De ytre delene analyseområdet har store områder med kystlynghei og terrengdekkende myr (kystnedbørsmyr), gjerne i mosaikk.</p> <p>I Sogn og Fjordane skiller den ytre delen av Selje og Vågsøy seg ut med spesielt mange og verdifulle naturtypelokaliteter. I fastlandseuropeisk målestokk er det en enestående kombinasjon av landskapsformer, heityper og flora. Man finner terrengdekkende myr, varmekjære låglandsheier, fjellheier og kulturreng. Bremangerlandet har mange av de samme verdiene, men lyngheiene på plataet er mer av typen fjellhei og ikke røsslynghei, og er derfor ikke kartlagt som den skjøtselskrevende kulturmarkstypen kystlynghei, den er likevel av stor verdi for en høgfjellsprega fuglefauna i oseanisk sone.</p> <p>Delområde ligg nord for Ålfotbreen og Svelgen er et viktig område med et belte med gammel furuskog, regnskog og boreal løvskog, som strekker seg gjennom dalføret fra Ålfoten i øst til Frøysjøen og Vingen i vest.</p> <p>Grenseområdet mellom Sunnmøre og Nordfjord er kjent for ultramafiske bergarter med olivin, og særprega, olivinskog.</p>
Landskap	<p>Området fra Bremangerlandet og nordover til Runde, Hareid og Sula er eksempel på landskapselementet næringskyst, som er flate fjellheier som ender brått og bratt mot havet. Tilsvarende landskap finner man stort sett bare i Finnmark. Hornelen i Bremanger er kjent som den høyeste sjøklippa i Europa, og stig 800 m rett opp fra Frøysjøen. I kontrast står strandområdene i viker, ofte med store sanddyneområde. Slike er det flest av sør for fylkesgrensa (Ervika, Hoddevika, Refvika, Vetvika), men mindre områder forekommer også lenger nord.</p> <p>I den sørlige delen av analyseområdet ligger Hornelen devonfelt, med karakteristiske trappetrinnforma landskap der mykere bergarter er erodert vekk. Landskapet har stor verdi og de indre delene er verna som Ålfotbreen landskapsvernområde.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 60 landskapstyper og 44 naturlandskapstyper. Analyseområdet har to fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	<p>Sulafjellet vest og Gurskøya–Dimna (m/Haugshornet) er viktig friluftsområder med regional betydning, i hovedsak for kommunene Sula, Ålesund og omland. Området på nordsiden av Ålfotbreen (med Myklebustdalen), og på Stad og ved Hornelen aust på Bremangerlandet er det viktige friluftsområder med regional/nasjonal betydning.</p>
Sammenhengende naturområder	<p>Store deler av kyststripen i dette området har bosetning, og helt urørte område langt fra tekniske inngrep finnes bare lengst nordvest på Bremangerlandet, på Skorpa og heilt vest på Sula. På øyene og Stadlandet er det likevel flere områder med sammenhengende naturområder fra hav til fjell. Naturmangfoldverdiene er ikke godt kjent, ettersom høyereliggende område ikke har blitt prioritert verken i naturtype- eller artskartlegging.</p> <p>Nord for Ålfotbreen er det vannkraftutbygging, men i stor grad uten regulering. Her går det devonske terrasselandskapet over i et dalføre med sammenhengende gammalskog mellom Ålfoten i aust og Frøysjøen i vest, med overgang til urørt, kalkrik fjellhei i nord. Området er delt av fylkesveg 614, men er ellers lite påvirket.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

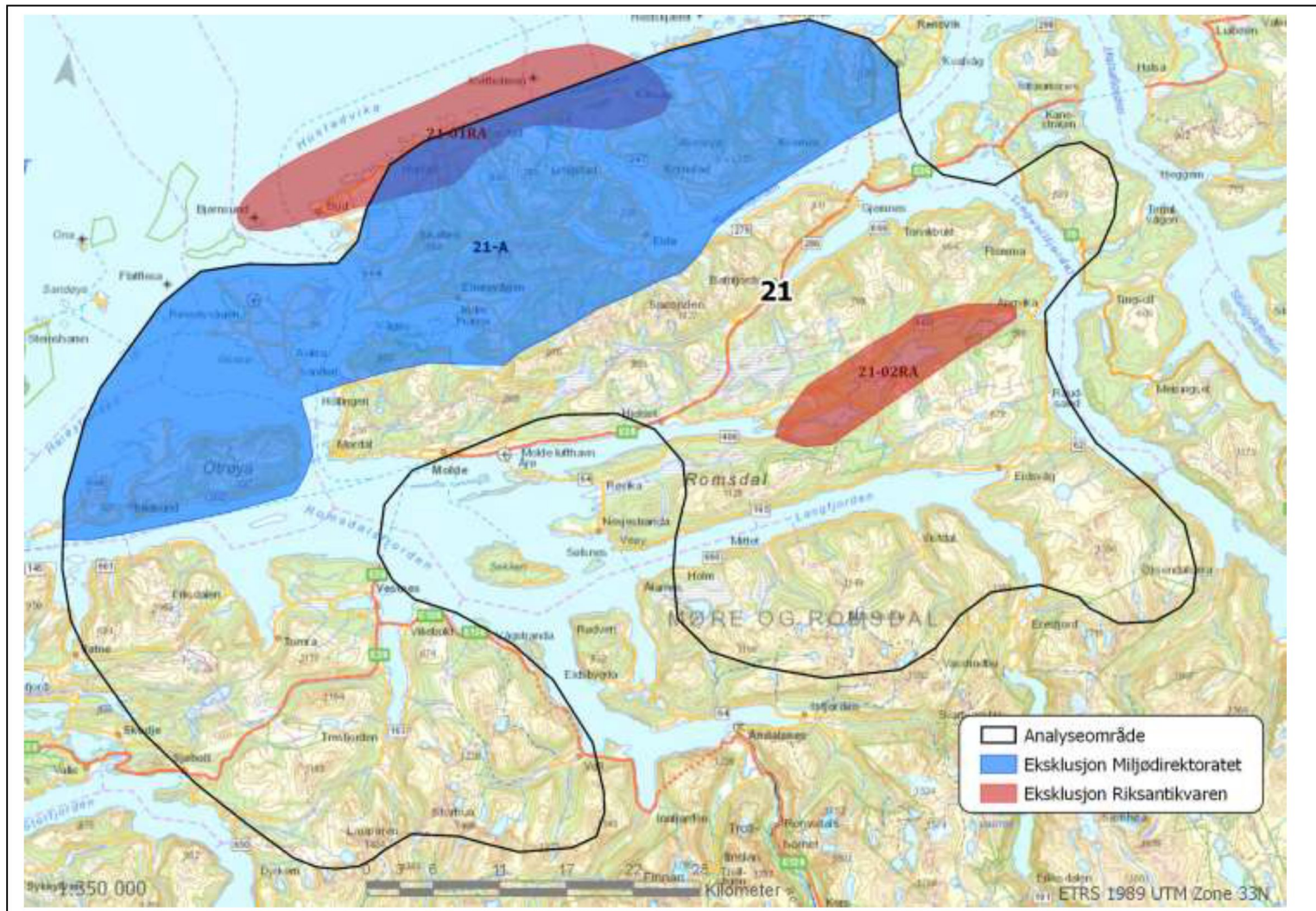
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
20-A	<p>Fugl: Godt dokumentert og særlig viktig forflytnings- og spredningskorridor for forvaltningsprioriterte fuglearter. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land. Svært viktig område for fugletrekk, der radarkartlegging har vist at trekket går over landtunger og øyer selv om de er relativt høye. I øst blir korridoren avgrenset av høye fjellpartier, og i vest av havet. Trekkrutene vil trolig variere en hel del avhengig av vær- og vindforhold, fra direkte trekk over de høyereliggende øypartiene til kortere distanser via sund og dalføre. Den samlede trekk-korridoren er derfor trolig relativt bred.</p> <p>Naturtyper: Området inneholder noen av de største og viktigste lokalitetene i landet for de rødlistede naturtypene kystlynghei og terrengdekkende myr/kystmyr, i tillegg til en hel rekke andre naturtyper. Oseanisk fjellhei på Bremangerlandet med kontinentale høyfjellsarter av fugl.</p> <p>Flaggermus: Analyseområdet vurderes som gjennomgående attraktivt for flaggermus og dermed med stort potensial for funn, basert på høydemodell og terreng. Særlig gjelder dette øyer og odder ut mot havet som Hovden, Bremangerlandet, Måløy og Frøya. Forventet samlingspunkt for trekkende flaggermus som kommer over Strynefjellet fra Ottadalen, i tillegg til flaggermus som kommer sørfra oppover langs kysten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Svært viktige funksjonsområder for fugl – Nasjonalt viktige lokaliteter av naturtyper – Viktige funksjonsområder for flaggermus

Område 21: Romsdal

Areal: 3627 km²

Kommuner: Ørskog, Skodje, Haram, Vestnes, Midsund, Aukra, Fræna, Eide, Averøy, Gjemnes, Nesset, Rauma, Sunndal, Tingvoll, Frei, Sandøy, Stordal *(de to sistnevnte med begrenset relevans)*

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	Ytre skjærgård inkludert strandflaten er viktig for fugletrekket langs kysten for en rekke arter. I midtre del av område går en viktig trekkroute for våtmarksfugl som lommer og trane som strekker seg oppover til Trøndelag. Flere av øyene på kysten er blant de viktigste områdene for hubro. Indre strøk er sentrale leveområder for rovfugl.
Flaggermus	Det er ikke tilstrekkelig datagrunnlag for å vurdere konfliktnivå innenfor området. Trollflaggermus er påvist på flere av øyene (Nordøyene) sørvest for området og indikerer at det også ligger funksjonsområder innenfor analysearealet. Trolig brukes området av individer på trekk. Dette gjelder særlig rundt småvann, som bl.a. Langvatnet, Nåsavatnet og Hostadvatnet. Det er potensial for trekk også langs fjordene ut til kysten av Sunnmøre.
Villrein	Det nasjonale villreinområdet Snøhetta (ekskludert i runde 2) ligger innenfor deler av området. Analyseområdet berører arealer nord og øst for Isfjorden som tidligere var leveområde for villrein, men som i gjeldende regional plan har status som bygdenære områder. Det aktuelle området er ikke i bruk som funksjonsområde for villrein i dag, men har potensiale for framtidig bruk.
Annet dyreliv	Østlige deler av analysearealet inngår i forvaltningsområder for gaupe og jerv, men det vurderes å ha mindre verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål. Innenfor analysearealet er det årlige registreringer av familiegrupper av gaupe og en registrert ynglelokalitet for jerv (utenfor forvaltningsområdet).
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter med kystlynghei, kystmyr, rik kulturlandssjø, viktige slåttemarker, gammel barskog, intakte høgmyrer og rikmyr finnes spredt i hele området.
Landskap	Den ytre delen av analyseområdet er en skjærgårdskyst med tusener av små og store øyer, holmer og skjær. De aller fleste øyene er lave, men her fins også storøyer med partier bestående av høye, kollete åser eller storkupert hei, i de indre delene er landformene ofte høyere og med fjellformer med steile fjellvegger og korte u-daler i veksling. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 72 landskapstyper og 39 naturlandskapstyper. Analyseområdet har to fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.
	Kulturhistoriske landskap (KULA) <i>Hustadvika</i> er kystlandskapet på ytterkysten mellom Bjørnsund og Storsandøya/Kårvåg. Her det svært mange kulturminner med stor tidsdybde, spesielt mange og store og dominerende gravrøyser fra både bronsealder og jernalder. Fiskeværet Bud blir nevnt første gang i skriftlige kilder i middelalderen, men kan ha røtter tilbake i vikingtid. Gården Hustad var kongsgård på 1100-tallet, men har hatt bosetning tilbake i bronsealderen. I tillegg ligger bygdeborgen Aslaksteinen her, med tidfesting til både eldre og yngre jernalder. Landskapet inkluderer også Ergan kystfort fra andre verdenskrig, Kvitholmen fyr og losstasjon Teistklubben.
Friluftsliv	Svært viktige markaområder av regional og nasjonal betydning rundt de største byene. Moldemarka (fra Molde i vest via Skaret og Dua i øst) og Kristiansund bymark på Frei. Ørskogfjellet er et viktig helårs viktig utfartsområde for Ålesund og omland av regional betydning, Sørsiden av Langfjorden er et viktig friluftsområde med regional/nasjonal betydning. Tross det åpenbare konfliktpotensialet anses områdene likevel ikke aktuelle for eksklusjon.

Sammenhengende naturområder	<p>Ubebygde naturområder i høyden i hele analyseområdet. Sammenhenger er ofte brutt opp på grunn av dalfører/bratt terreng samt veier og bebyggelse. De største sammenhengende naturområdene finner man i de indre strøkene av analyseområdet, og noen disse har videre forbindelse mot sørøst utenfor analyseområdet.</p> <p>Flere av de sammenhengende naturområdene sør i analyseområdet er friluftsområder av regional betydning. Fjellområdene nord for Isfjorden er vurdert å ha verdi for friluftsliv i nasjonal sammenheng, som del av nasjonalt turløypenett.</p> <p>I regional plan for inngrepsfrie naturområder i Møre og Romsdal (2000) er det plukket ut 18 prioriterte områder. Fjellområdene nord for Isfjorden er nr. 4 i denne planen.</p>
-----------------------------	--

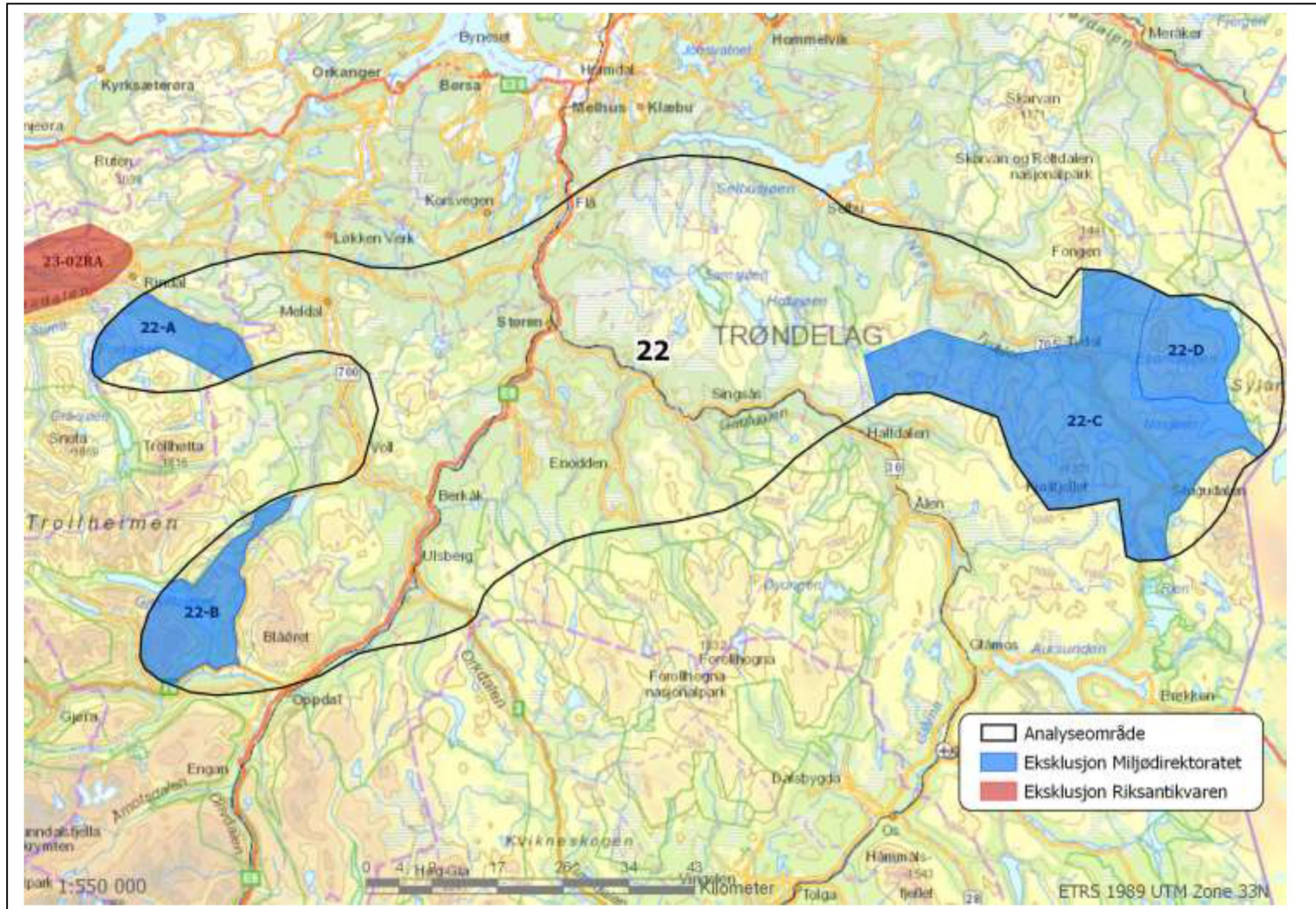
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
21-A	<p>Fugl: Ytre skjærgård viktig for fugletrekk. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land. I midtre del av område går en viktig trekkroute for våtmarksfugl som lommer og trane, som strekker seg oppover til Trøndelag. Øyene på kysten er et av Møre og Romsdal fylkes viktigste områder for hubro med flere territoriehevdende par.</p> <p>Flaggermus: Trollflaggermus er påvist på flere av øyene (Nordøyene) sørvest for området og indikerer at det også ligger funksjonsområder innenfor analysearealet. Trolig område som brukes på trekk. Gjelder særlig rundt småvann, som bl.a. Langvatnet, Nåsavatnet og Hostadvatnet. Potensial for trekk også langs fjordene ut til kysten av Sunnmøre.</p> <p>Bergset/Hustad: Mulig konfliktfylt område for flaggermus basert på høydekart og funn ved nærliggende vann.</p> <p>Friluftsliv: Nasjonal turistveg, nasjonalt viktig kulturlandskapsområde, regionalt viktig friluftsområde, flere naturreservat og viktige naturtyper. Kystlynghei på Småge er nasjonalt referanseområde. Trollkirka er nasjonalt viktig attraksjon/utfartsområde.</p>	<p>– Viktige funksjonsområder for fugl, og trolig også for flaggermus.</p> <p>– Nasjonal turistveg, nasjonalt viktig kulturlandskapsområde, regionalt viktig friluftsområde og viktige naturtyper.</p>
21-01ra	<p>Hustadvika</p> <p>Området ligger delvis inni, delvis utenfor analyseområdet. Det omfattes av myk eksklusjon. I tillegg til at dette landskapet må være ekskludert er det store kulturhistoriske verdier knyttet til kystområder i Harøyfjorden. Dette området må også ekskluderes for å ivareta sammenhengen mellom de ulike kulturmiljøene her.</p>	– Foreslått KULA-område
21-02ra	<p>Osmarka</p> <p>Området omfattes nesten i sin helhet av hard eksklusjon, men det er noen arealer nord og sør i landskapet som også må ekskluderes.</p>	– Foreslått KULA-område

Område 22: Meldal–Rensfjellet–Tydal

Areal: 5265 km²

Kommuner: Oppdal, Rennebu, Rindal, Meldal, Melhus, Midtre Gauldal, Klæbu, Selbu, Tydal, Holtålen

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	Innenfor analysearealet er det leveområder for dobbeltbekkasin og fjelljo, og det er kartlagt et stort antall sensitive/truede og viktige arter i fjellområdene. I fjellområdene Rensfjellet–Bringen–Blåhåmmåren er det dokumenterte hekkelokaliteter for jaktfalk, flere registrerte hubroreir med aktivitet og flere hekkelokaliteter/revir for kongeørn.
Flaggermus	Det er påvist viktige funksjonsområder for stor- og skimmelflaggermus innenfor analysearealet om sommeren. Området oppover Gauldalen er trolig viktig funksjonsområde sommerstid og det er mulig trekkområde opp langs Soknedalen. Trolig trekker trollflaggermus langs større vassdrag, men det er potensial for funn også i høyereliggende områder nær Støren og andre større vannforekomster innenfor analysearealet. Utbygging i områder nært Gaula vil kunne ha store negative konsekvenser for nordlige populasjoner, som forventes å være små.
Villrein	Analyseområdet overlapper med viktige funksjonsområder i de nasjonale villreinområdene Forollhogna og Knutshø, men dette er i hovedsak ivaretatt ved tidligere eksklusjon av nasjonale villreinområder med randområder.
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv, og vurderes som viktig område for oppnåelse av regionale bestandsmål. For gaupe er det årlige registreringer av familiegrupper og særlig midtre deler av området fremstår som viktig. For jerv er det flere ynglelokaliteter i østre og sørlige deler av området. Det er leveområder for fjellrev innenfor analyseområdet, med et betydelig antall registrerte hilokaliteter (sikre og usikre primær- og sekundærhi).
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Kalkgrunnkartet viser at store områder innenfor analyseområdene er kalkrike, og det er et stort potensial å finne verdifulle naturtyper, men området er dårlig kartlagt.
Landskap	Stor variasjon i landformer fra bølgende, lite markant og godt avrundet til større sammenhengene fjellskogsområder. Etter NIN landskap består analyseområdet av 46 landskapstyper og 30 naturlandskapstyper. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Sylan er et friluftslivsområde av nasjonal betydning i grensetraktene mellom Trøndelag og Jämtland. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder. Tilgrensende områder (Stugudalen–Skarsfjella) er viktige friluftslivsområder med regional betydning. Områdene sør for Selbusjøen er viktige friluftslivsområder med regional betydning. De er en del av en større sammenhengende fjellvidde som har store kvaliteter for friluftslivet mellom Neadalsfjøret og Gauldalen (strekker seg helt til svenskegrensen). Trollheimen er et viktig friluftslivsområde på grensa mellom Nordmøre i Møre og Romsdal og Trøndelag. Også dette har nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder.
Sammenhengende naturområder	Store deler av analyseområdet er naturområder, og det er flere større sammenhengende naturområder med urørt preg. Dalfører, bebyggelse og infrastruktur preger også analyseområdet og fragmentere naturområdene. Fra Flåmarka gjennom Selbu, Tydal og Stugudal er det klar en sammenhengende struktur, som i regional sammenheng er sjelden med hensyn til størrelse. Området strekker seg videre innover i Sverige. Dette området er leveområde for arealkrevende arter, og det har også stor betydning for friluftsliv.

	Vest i analyseområdet har man en sammenhengende struktur fra Støren som fortsetter videre mot Oppdal og som igjen har forbindelse til Dovrefjell. Området rundt Blåøret nord for Oppdal sentrum er et viktig skiutfartsområde.
--	--

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
22-A	<p>Friluftsliv: Trollheimen er et viktig friluftslivsområde på grensa mellom Nordmøre i Møre og Romsdal og Trøndelag med nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder.</p> <p>Sammenhengende naturområde: Området består av sammenhengende naturområder med forbindelser til store verneområder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg, med store verdier for landskap og friluftsliv
22-B	<p>Friluftsliv: Trollheimen er et viktig friluftslivsområde på grensa mellom Nordmøre i Møre og Romsdal og Trøndelag med nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder.</p> <p>Sammenhengende naturområde: Området består av sammenhengende naturområder med forbindelser til store verneområder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg, med store verdier for landskap og friluftsliv
22-C	<p>Pattedyr: Det er et betydelig antall registrerte hilokaliteter for fjellrev innenfor delområdet (sikre og usikre primær- og sekundærhi). Analysearealet ligger også innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv. Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe og særlig midtre deler av området vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål. For jerv er det flere ynglelokaliteter i østre og sørlige deler av området, og hele området har stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Særlig familiegrupper og hilokaliteter vurderes å kunne bli påvirket av tiltakstypen og artene er allerede under svært stor samlet belastning med få/ingen muligheter for forflytning til alternative leveområder.</p> <p>Sammenhengende naturområde: Området består av sammenhengende naturområder med forbindelser til store verneområder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for rovdyr innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold
22-D	<p>Friluftsliv: Sylan er et viktig friluftslivsområde i grensetraktene mellom Trøndelag og Jämtland med nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder.</p> <p>Sammenhengende naturområde: Området består av sammenhengende naturområder med forbindelser til store verneområder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Sammenhengende naturområder med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold

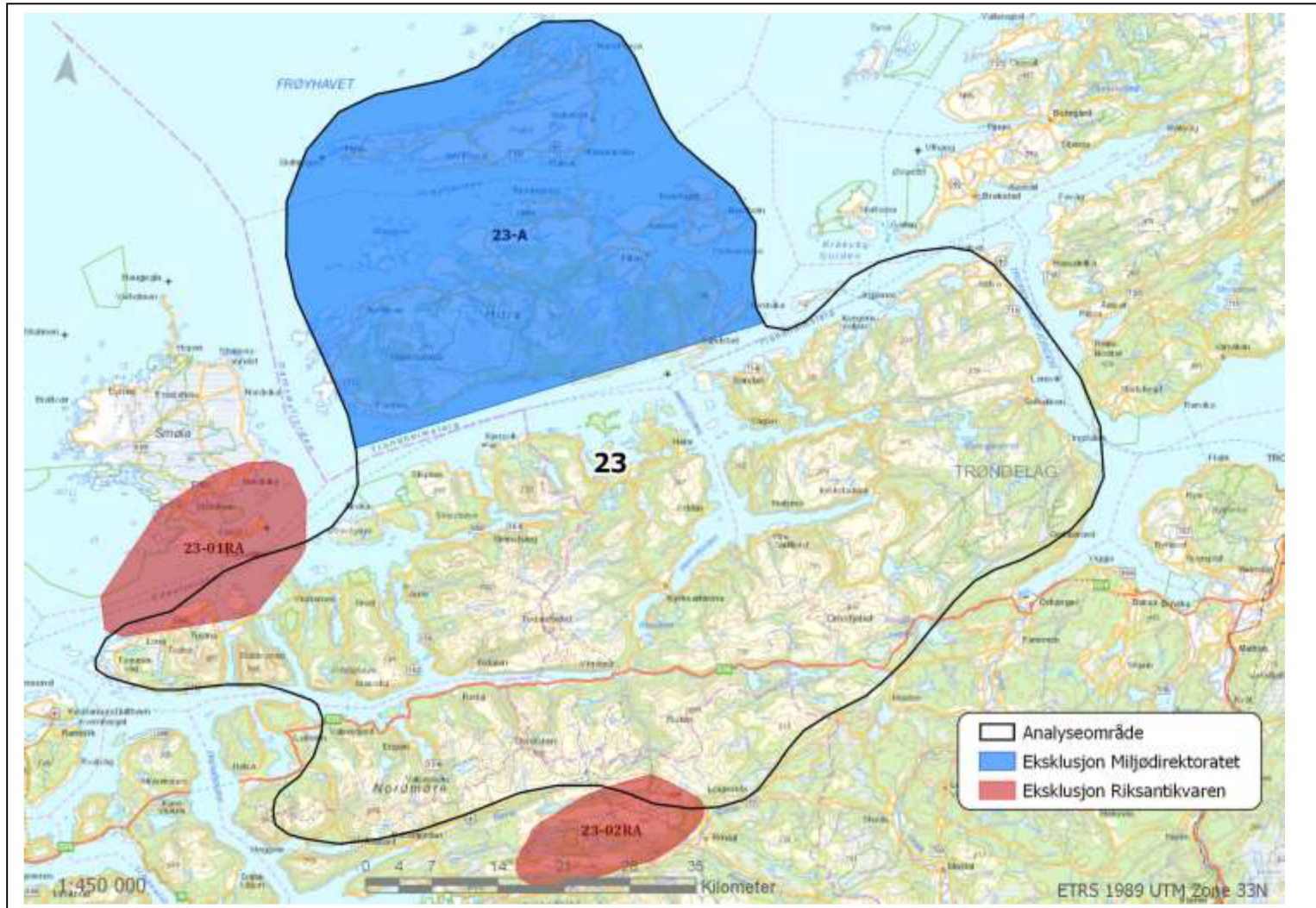

Område 23: Snillfjord og Frøya

Areal: 5150 km²

Kommuner: Halså, Aure, Rindal, Hemne, Hitra, Frøya, Snillfjord, Agdenes, Orkdal, Surnadal

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	I vestlige deler av området er det fugletrekk med gås og sjøfugl, IBA og registreringer av storspøve. Hele Hitra/Frøya/Smøla vurderes som svært viktige funksjonsområder for fugl, blant annet for bakkehekkende arter (revefritt). Agdenes/Snillfjord er blant de viktigste kommunene for hubrohekkinger i sørdelen av Trøndelag. Videre er Trøndelags del av dette området viktige leveområder for vandrefalk, havørn og kongeørn med mange registrerte hekkelokaliteter.
Flaggermus	Datagrunnlaget i området gir ikke grunnlag for å konkludere rundt konfliktnivå. Det er trolig beskjedent diversitet om sommeren, men Hitra og Frøya har svært egnede høydeforhold i tillegg til flere småvann og kystnært som gir betydelig potensial for funn. Det er registreringer av nordflaggermus i hele området.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområdet for gaupe med årlige registreringer av familiegrupper. Fastlandsdelen av området vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål.
Naturtyper	Hestgrovheia inneholder kalkrike områder i fjellet og viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Det er et stort potensial å finne verdifulle naturtyper, men området er dårlig kartlagt.
Landskap	Den ytre delen av analyseområdet er en skjærgårdskyst med små og store øyer. Øyene er stort sett lave, men her fins også storøyer med partier bestående av høye, kollete åser eller storkupert hei. De indre delene består av langstrakte landformer som skiller de ulike fjordarmer. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 64 landskapstyper og 4 naturlandskapstyper. Analyseområdet har seks fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge. Kulturhistoriske landskap (KULA) Analyseområde 23 berører KULA-forslagene <i>Edøyfjorden</i> og <i>Nordmarka</i> . Landskapet i og rundt <i>Edøyfjorden</i> spiller en sentral rolle i historien om kristningen av Norge. På Kuli stod en runestein som er vårt første dokument på bruken av navnet Norge, og når kristendommen ble innført i landet. Både Kulisteinen og steinkirkene langs kysten spilte en viktig rolle i kristningen av Norge, og Edøy og Kuli var et maktsenter i vikingtid og middelalder. Landskapet i <i>Nordmarka</i> har mange spor etter tidligere tiders levemåter med tallrike setervoller og slåttemyrer. I utmarka ble det henta både torv, ved, gress, mose, bark og løv. Surnadal og Rindal er blant de bygdene på Nordmøre som har de rikeste tradisjonene når det gjelder utmarkslått på Nordmøre. Vaulen, en av Nordmøres vakreste støler ligger på et høydedrag et lite stykke opp for Vaulvatnet. Her var det fast bosetning frem til 1717, og etter den tid ble Vaulen brukt til seter og avlsgård.
Friluftsliv	Hele utredningsområdet berører mange viktige og svært viktige turområder med og uten tilrettelegging. Området har to varig verna vassdrag Åstelva/Bergselva som begge er vernet p.g.a. bl.a. store friluftslivsverdier. Delområdet som strekker seg fra Halså til Rindal og over mot Vinjeøra er et viktig turområde med blant annet turruter og overnattingshytter. Området er av regional/nasjonal betydning.

Sammenhengende naturområder	<p>Naturområder i høyereliggende områder på øyer og halvøy er mange steder innenfor analyseområdet. Mange tilsvarende områder er imidlertid utbygd eller planlagt utbygd til vindkraft. Kupert kystområde med fjorder og daler gjør at sammenhengene internt i analyseområdet ikke er sterke hele veien. Flere av naturområdene er imidlertid i seg selv store og sammenhengende.</p> <p>Sør i analyseområdet ligger sammenhengende naturstrukturer på begge sider av Vinjefjorden, med merkede turløyper og overnattingshytter.</p> <p>Lengst sør i analyseområdet ligger ei sammenhengende rekke av fjellområder med urørt karakter, fra Halså i vest til Ruten/Gråurfjellet i øst. Det urørte preget er viktig for friluftsliv. I regional plan for inngrepsfrie naturområder i Møre og Romsdal (2000) er det plukket ut 18 prioriterte områder. Områdene 10 og 11 i den planen ligger innenfor denne fjellstrukturen.</p>
-----------------------------	---

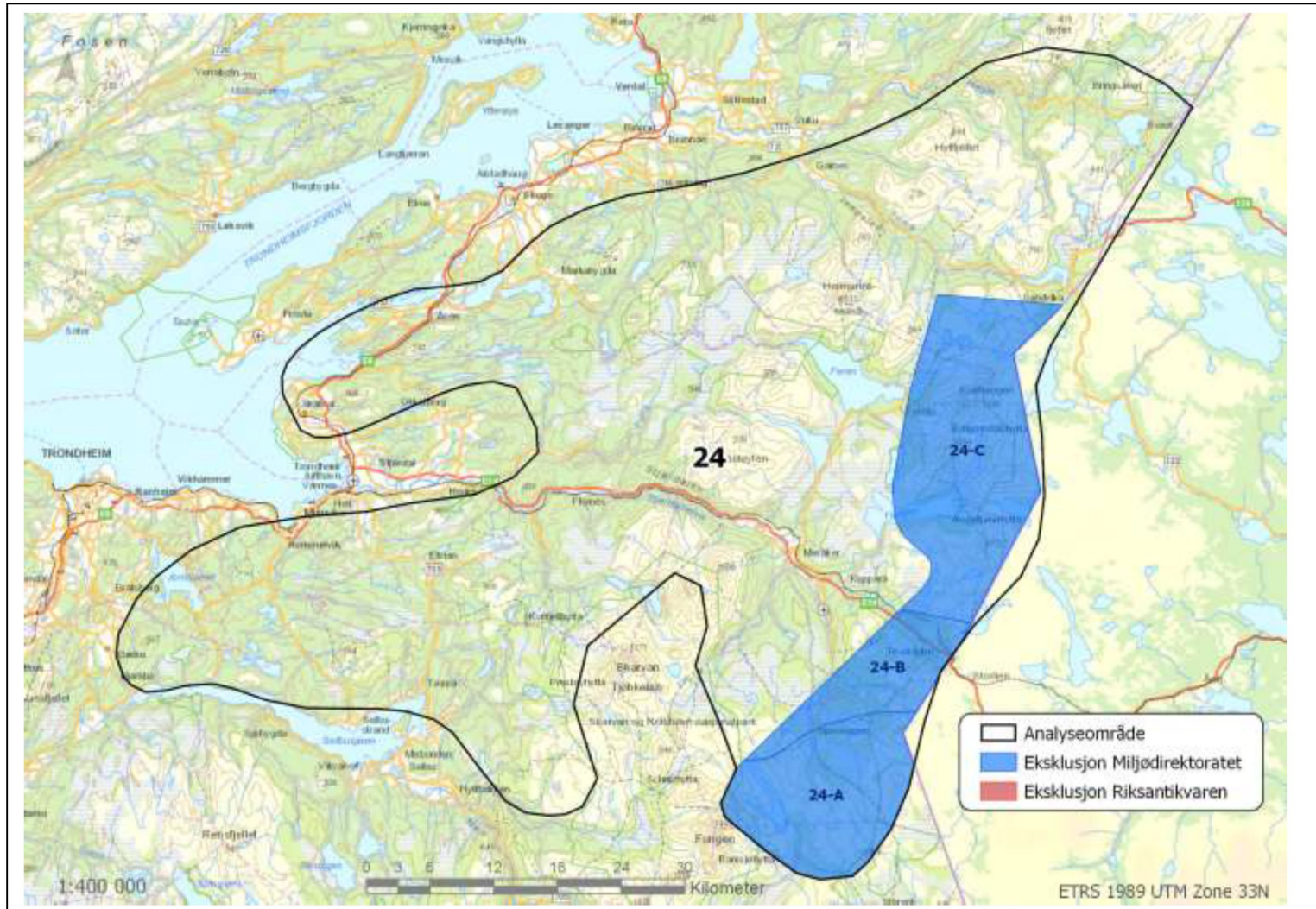
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
23-A	<p>Fugl: Strandflate med hovedkorridor for trekk vår og høst, samt viktige funksjonsområder for mange bakkehekkende arter. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land.</p> <p>Vestlige deler overlapper med trekkroute for gås og sjøfugl. Hele Hitra/Frøya/Smøla er viktig funksjonsområde for bakkehekkende fugler (revefritt). Agdenes/Snillfjord er blant de viktigste kommunene for hubrohekkinger i sørdelen av Trøndelag. Videre er Trøndelags del av dette området viktige leveområder for vandrefalk, havørn og kongeørn. Mange registrerte hekkelokaliteter</p>	– Viktige funksjonsområder for fugl
23-01ra	<p><i>Edøyfjorden</i></p> <p>Den delen av Edøyfjorden som ligger innenfor analyseområdet omfattes delvis av myk eksklusjon. Hele landskapet må imidlertid ekskluderes. Dette er et åpent landskap der fjorden og sammenhengen mellom kulturmiljøer på begge sider av denne er viktig. Den visuelle påvirkningen fra eventuelle vindmøller i tilstøtende områder må vurderes nøye på saksnivå.</p>	– Foreslått KULA-område
23-02ra	<p><i>Nordmarka</i></p> <p>Den delen av Nordmarka som ligger innenfor analyseområdet er ikke ekskludert. Hele området må ekskluderes. Sårbarhet for eventuelle vindkraftutbygging i tilstøtende områder må vurderes fra sak til sak.</p>	– Foreslått KULA-område

Område 24: Selbu/Hyllfjellet

Areal: 3792 km²

Kommuner: Selbu, Klæbu, Malvik, Stjørdal, Levanger, Verdal, Meråker, Tydal, Trondheim (sistnevnte med begrenset relevans)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	I østlige deler av området, rundt Rangeldalen er det området med dobbeltbekkasinleiker. Våtmarksområder i fjellet er viktige for en rekke fuglearter, og blant annet jaktfalk er registrert i disse områdene. Hubro og kongeørn er registrert ved Hyllfjellet.
Flaggermus	Det er flere registreringer av flaggermus innenfor området men usikker artsbestemmelse. Området vurderes som potensielt viktig i trekktid og om høsten, men trolig i begrensede arealer langs vassdrag og trolig ved utvalgte bergvegger (spillende skimmelflaggermus). Enkeltregistreringer sammen med terrengmodell indikerer at området opp langs Stjørdalen og rundt Åsen kan være funksjonsområder for en rekke flaggermusarter. Det er registrert mye nordflaggermus i disse områdene, samt nordover langs Trondheimsfjorden.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv, og har stor verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål for disse artene. Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe i området og flere ynglelokaliteter for jerv i østlige deler av området. Også leveområder for fjellrev ligger innenfor analysearealet med to registrerte primærhi.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Kalkgrunnkartet viser at store områder innenfor analyseområdene er kalkrike, og det er et stort potensial å finne verdifulle naturtyper, men området er dårlig kartlagt.
Landskap	Stor variasjon i landformer fra bølgende, lite markant og godt avrundet til større sammenhengene fjellskogsområder. Analyseområdet består av en stor andel med landskapstyper med høyt våtmarkspreget. Etter NIN landskap er det 56 landskapstyper og 28 naturlandskapstyper i analyseområdet. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	I sørøst berører utredningsområdet et område med rutenett og overnattingshytter som ligger i tilknytning til Sylan. Sylan er et viktig friluftslivsområde i grensetraktene mellom Trøndelag og Jämtland med nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder. Hyllfjellområdet, og områdene vestover mot Markabygda består av mange svært viktige og viktige friluftslivsområder. Gjennom den sørlige delen av området går turruten "Norge på tvers". Den starter i Stjørdal og ender ved Sylsjøen, og har økende bruk både fra regionale og nasjonale brukere. I sørvestre del av utredningsområdet ligger svært viktige markaområder for Trondheim og Malvik. Svært viktige markaområder til Levanger blir også berørt.
Sammenhengende naturområder	Tre markerte, større naturområder i indre og høyereliggende strøk av analyseområdet. Større veier, befolkning og energianlegg splitter i noen grad sammenhengene mellom dem, men i seg selv er de store områder. Det større, sammenhengende naturområdet sør i analyseområdet ligger i tilknytning til Skavlan og Roltdalen nasjonalpark. Store friluftsinnteresser i alle tre områdene med sammenhengende stinett gjennom hele analyseområdet som fortsetter både sørover og nordover.

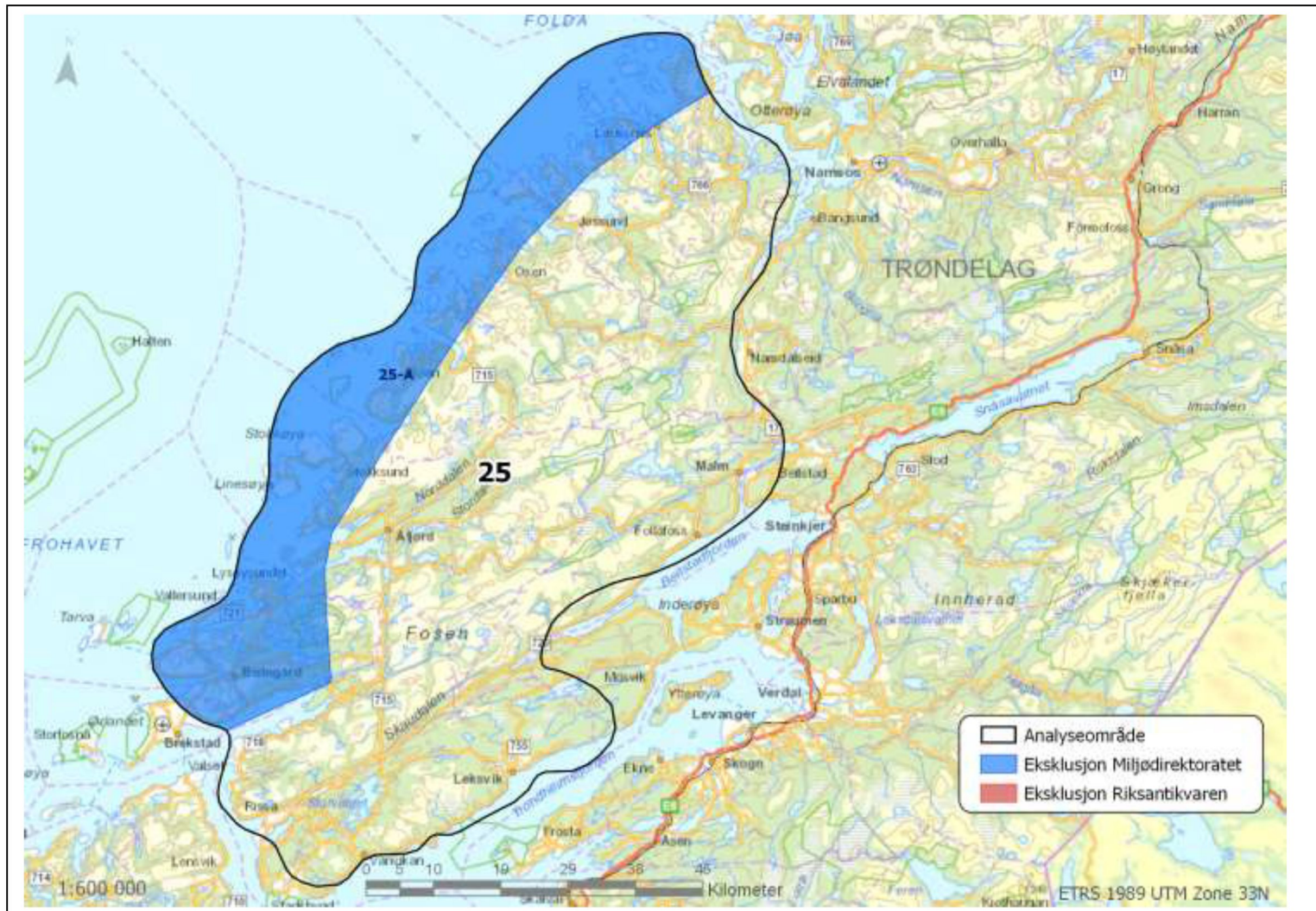
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
24-A	Rovdyr: Stedfestede viktige funksjonsområder for rovdyr: årlige registreringer av familiegrupper av gaupe, flere ynglelokaliteter for jerv i østlige deler av området og to registrerte primærhi for fjellrev.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for rovdyr innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev
24-B	<p>Rovdyr: Stedfestede viktige funksjonsområder for flere av rovdyrartene. Årlige registreringer av familiegrupper av gaupe. Flere ynglelokaliteter for jerv i østlige deler av området og to registrerte primærhi for fjellrev.</p> <p>Friluftsliv: Sylan er et viktig friluftslivsområde i grensetraktene mellom Trøndelag og Jämtland med nasjonal betydning. Området har mange sammenhengende turløyper og forbindelser til store verneområder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Viktige yngleområder for rovdyr innenfor forvaltningsområder – Sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold
24-C	<p>Rovdyr: Viktige, stedfestede yngleområder for jerv og viktige hilokaliteter for fjellrev.</p> <p>Fugl: viktige funksjonsområder for jaktfalk, hubro, dobbeltbekkasin og kongeørn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktige yngleområder for jerv innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige funksjonsområder for fugl

Område 25: Fosen

Areal: 5876 km²

Kommuner: Indre Fosen, Bjugn, Åfjord, Roan, Osen, Flatanger, Namdalseid, Verran, Inderøy, Namsos, Steinkjer, Ørland (*de to sistnevnte med begrenset relevans*)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Kystområdene er leveområder for forvaltningsprioriterte arter som havørn, vandrefalk og smålom. I sør er det nasjonalt viktige våtmarksområder og fra Flatanger til Åfjord er det viktige hekkeområder for hubro. De aktuelle artene er allerede under svært stor samlet belastning fra eksisterende utbyggingstrykk.
Flaggermus	Området rundt Stordalen og Norddalen fremstår som et mulig attraktivt leveområde for flaggermus. Det samme gjelder ytre kystsoner i analyseområdet og særlig Botngård, Vallersund og Stokkøya og Harbak. Lenger nord i området har Bjørøya og Oksbåsheia betydelig potensial for funn. Mangelen på data fra området gir ikke grunnlag for å konkludere på konfliktnivå.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe med årlige registreringer av familiegupper. Området vurderes likevel å ha mindre verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som ekstraordinære med hensyn til naturtyper. De fleste viktige naturtypene er imidlertid viktig for økologiske nettverk.
Landskap	Den ytre delen av analyseområdet er en skjærgårdskyst med små og store øyer. Innover land er det høydedrag med store og ofte langstrakte landformer med større åser, storkupert hei og ulike vidder. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 63 landskapstyper og 38 naturlandskapstyper. Analyseområdet har fire fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav to er en naturlandskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	De sentrale delene av området er kartlagt som svært viktig turområder uten tilrettelegging.
Sammenhengende naturområder	Flere større, sammenhengende naturområder innenfor analyseområdet. De største områdene ligger i de indre delene av analyseområdet. Man finner en tydelig, sammenhengende struktur med større naturområder fra Rissa og nordover hele indre Fosen til Flatanger i nord. Naturområdene står i sammenheng selv om de er splittet noe opp på grunn av veier, bosetting og energianlegg. De indre områdene er verdifulle for friluftsliv som områder med urørt preg med liten grad av tilrettelegging. Innenfor analyseområdet finnes også kortere kyststrekninger med urørt preg, blant annet i Åfjord og Roan.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
25-A	Fugl: Kystområdene er overvintrings- og trekkansamlinger av gås, andefugler, rovfugl og trekkende arter generelt. Strandflate med hovedkorridor for trekk vår og høst, samt viktige funksjonsområder for mange bakkehekkende arter. Leveområder for forvaltningsprioriterte arter som havørn, vandrefalk og smålom. I sør er det nasjonalt viktige	– Viktige funksjonsområder for fugl

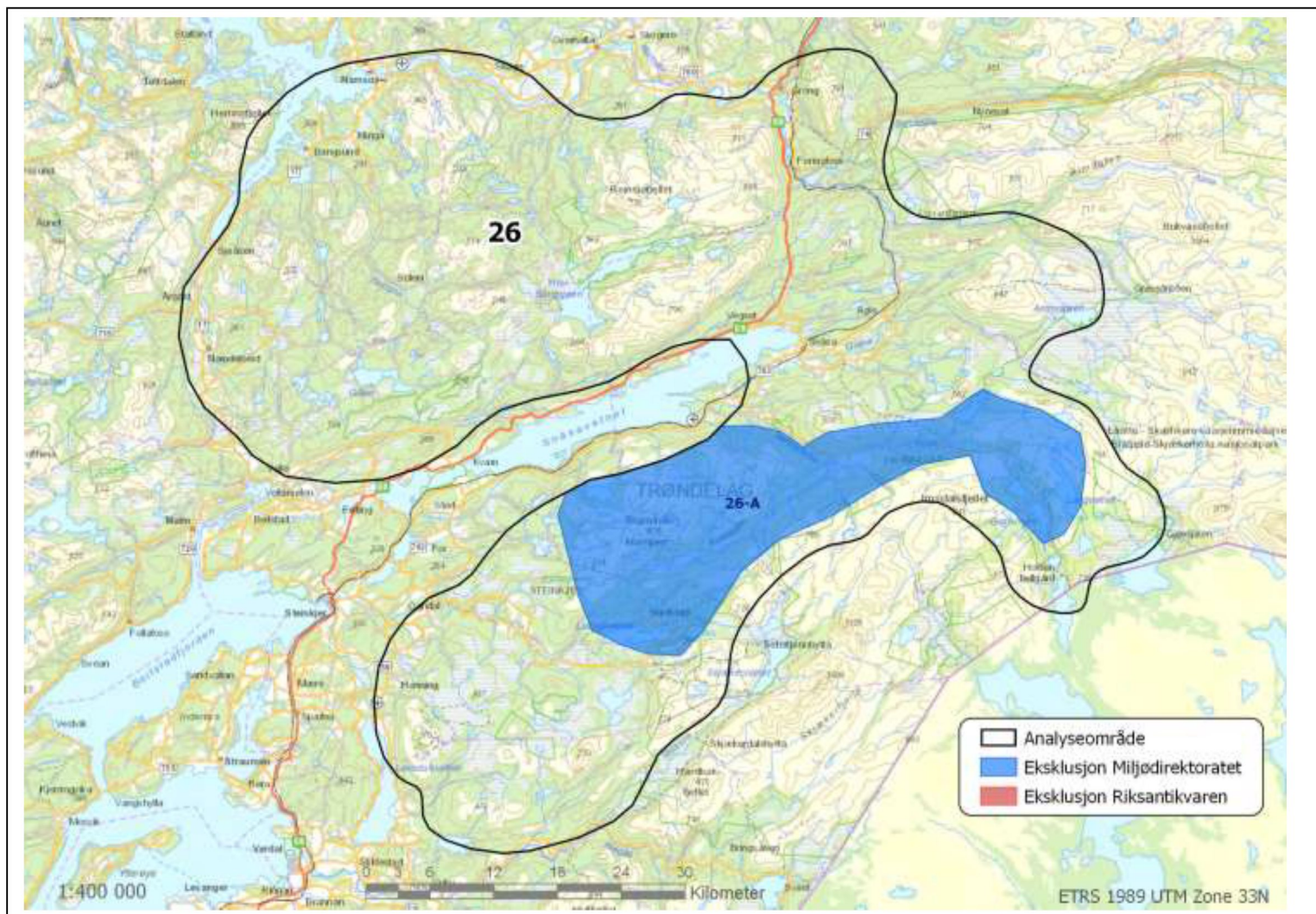
	<p>våtmarksområder og fra Flatanger til Åfjord er det viktige hekkeområder for hubro. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land.</p> <p>De aktuelle artene er allerede under svært stor samlet belastning fra eksisterende utbyggingstrykk i området. Delområdet er viktig som del av en lenger sammenhengende kystzone av stor verdi for mange arter.</p>	
--	---	--

Område 26: Snåsa

Areal: 3773 km²

Kommuner: Verdal, Steinkjer, Snåsa, Namdalseid, Namsos, Overhalla, Grong

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Store våtmarksområder, og viktige funksjonsområder for vadere, skogsfugl og rovfugl (kongeørn, fiskeørn, jaktfalk). Hekkeområder og rasteområder, trekk-korridor.
Flaggermus	Høydekart og eksisterende registreringer viser at de potensielt best egnede områdene for flaggermus i all hovedsak ser ut til å overlape godt med ekskluderte områder. Unntak er dalfører ved Seterdalen og Aursundlia/Stemmingsmyran mot Langvassmoen, som fremstår med potensial for funn, men det er ikke grunnlag for å konkludere på konfliktnivå uten konkret kartlegging av området. Nordflaggermus er registrert fra Steinkjer og hele veien opp mot Lustadvatnet.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv og har stor verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål. For bjørn er det flere registreringer av binner med unger i østlige deler av området, for jerv er det ynglelokaliteter i østre deler av området, og for gaupe er det årlige registreringer av familiegrupper i området. Det er leveområder for fjellrev innenfor analysearealet, med ett registrert primærhi.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper. De fleste viktige naturtypene er imidlertid viktig for økologiske nettverk. Kalkrike områder i store deler av analyseområdet gir potensiell for funn av verdifulle naturtyper.
Landskap	Analyseområdet består av et fjell- og viddelandskap med u-daler eller store v-daler med elvegjel med et utpreget skoglandskap bestående av større og mindre åser. Deler av området ligger innenfor Trondheimsfeltet med mer kalkrik berggrunn. Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder.
	<i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Store deler av utredningsområdet består av store svært viktige og viktige turområder uten tilrettelegging.
Sammenhengende naturområder	Øst i analyseområdet ligger høyereliggende, større sammenhengende naturområder som grenser til Sverige og til nasjonalparker, dvs. til større naturområder utenfor analyseområdet. Analyseområdet er ellers en del preget av bebyggelse og infrastruktur. Man finner likevel en god del naturområder. På hhv nordsiden og sørsiden av Snåsavatnet er det større, sammenhengende strukturer med urørt preg. Store deler av analyseområdet er verdifullt for friluftsliv.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

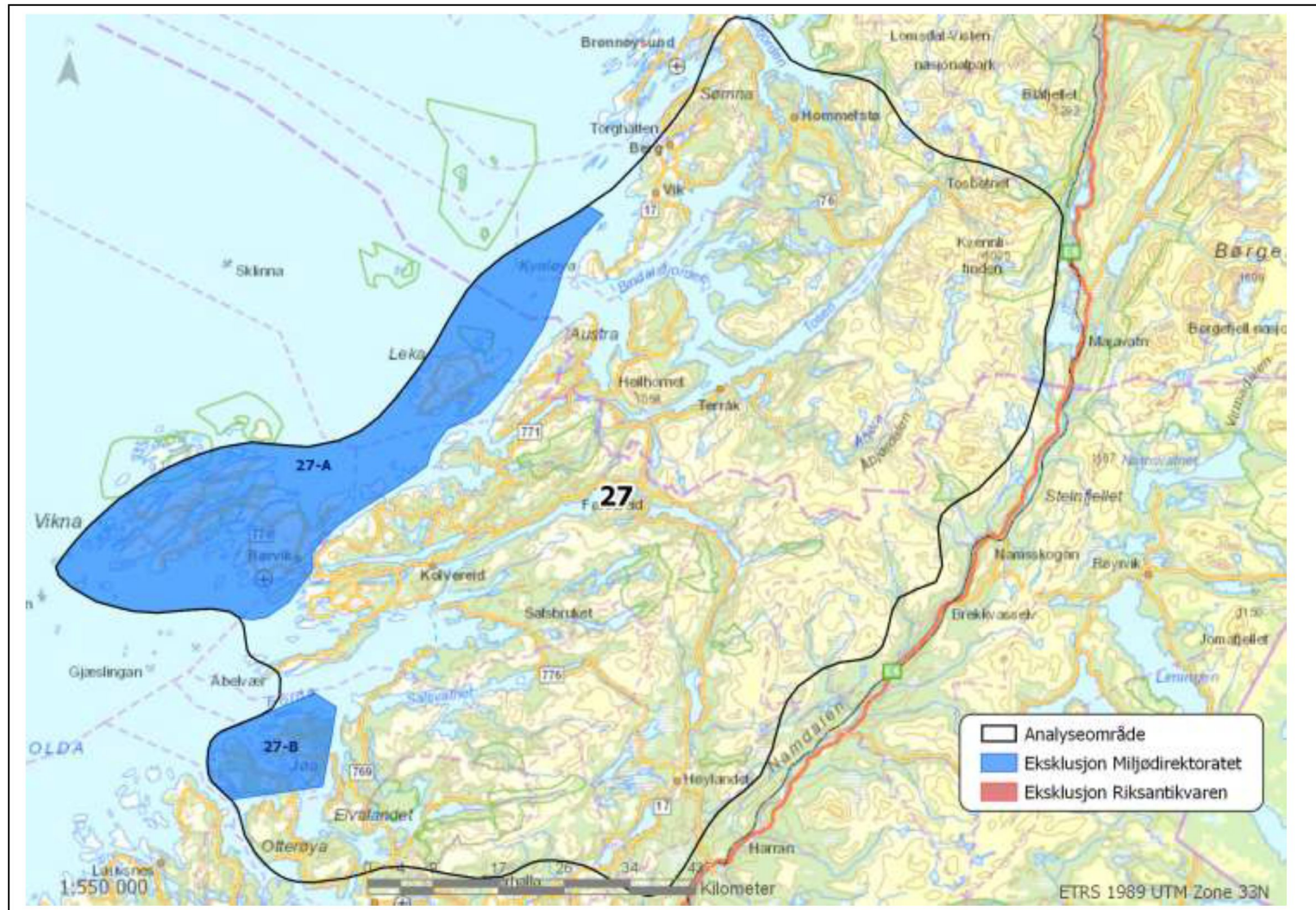
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
26-A	Rovdyr: Viktige yngleområder for jerv innenfor fastsatt forvaltningsområde. Fugl: store våtmarksområder, viktig område for fiskeørn, kongeørnlokaliteter, sammenhengende dobbeltbekkasinlokaliteter og leveområder for vadefugl. Høy individtetthet på tvers av flere artsgrupper.	– Viktige yngleområder for jerv innenfor fastsatt forvaltningsområde – Viktige funksjonsområder for fugl

Område 27: Ytre Namdalen/Bindal

Areal: 7823 km²

Kommuner: Namsos, Fosnes, Nærøy, Vikna, Leka, Sømna, Brønnøy, Bindal, Namsskogan, Høylandet, Overhalla, Grong

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	Vikna og Leka utpeker seg her som rasteplass for fugl på trekk vår og høst, på Vikna hekker rundt 10 par av den sjeldne lappfiskanda, eneste lokalitet utenom Pasvik. Ytre kyst kan ha nasjonal stor verdi for trekkende arter.
Flaggermus	Flere rødlistede arter registrert innenfor analysearealet, i områdene nær Øyvattet, Grungstadvatnet og Eidsvatnet. Høydekartlag støtter også dette som et potensielt leveområde. Dalgangen langs disse vannene og opp til Kongsmoen fremstår som et aktuelt ferdselsområde for flere arter. Dette er stort sett innenfor ekskluderte områder. I tillegg kan det være aktuelle områder langs hele den ytre kystsonen av analysearealet, men området er ikke kartlagt og det er ikke grunnlag for å konkludere rundt konfliktnivå for temaet. Nordflaggermus er registrert i fjordarmene ved Terråk.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområde for gaupe og vurderes å ha stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe i området. Det er også registrerte ynglelokaliteter for jerv, men området vurderes som mindre viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Området overlapper med leveområder for fjellrev, med ett registrert primærhi.
Naturtyper	Viktige naturfaglige verdier knyttet til boreal regnskog med tilhørende rik lavflora med forekomster av vedboende sopp og flere sjeldne og trua plantearter. Videre har området innslag av varmekjære løvskoger og kalkbetingede naturtyper. Kjerneområde for kystgranskog bl.a. i Hommelstødistriktet i Brønnøy og Namdalen (og Høylandet). Viktige forekomster av serpentinfuruskog ved Hommelstø. Områdene i og rundt Holmvassdalen NR, Eidsvatnet NR og Strengivatnet NR er særdeles viktige. Videre er Åbjørdalen viktig med tanke på lavarter av nasjonal forvaltningsinteresse.
Landskap	Østlige del av analyseområdet i Nordland består for en stor del av småkupert høgfjellslandskap og innlands ås- og fjellandskap, skilt av fjordlandskapet som Tosen utgjør. Vestlige deler preges av kystslettelandskap, hvor også den mer sjeldne kyståslandskap forekommer sporadisk, men hvor også fjordlandskapet er fremtredende. De største verdiene er tilknyttet de ytre delene. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 77 landskapstyper og 53 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Området Nevernes–Langfjorden–Tosbotn–Majavatn ligger opp mot og i Lomsdal–Visten og inngår i et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er lite tilrettelagt og det er bare et fåtall åpne hytter og merkete stier i området. Ligger i forbindelse med store verneområder og inngår sammen med Børgfjell i et større tilnærmet sammenhengende "villmarksområde" fra kysten til grensen mot Sverige. Rundt Salsvassdraget er det viktige friluftslivsområder innenfor et varig verna vassdrag. Åbjøraområdet er også svært viktig. Ellers er mye av friluftslivsinteressene tilknyttet kysten og nærområdene rundt tettstedene.
Sammenhengende naturområder	De større, sammenhengende naturområdene finner man først og fremst i de indre delene av analyseområdet. Mellom de indre fjordarmene og E6/jernbane finner man flere større naturområder med urørt preg. Sammenhengene mellom dem brytes noe på grunn av veier og terreng med dalfører og fjordarmer. Det urørte preget er en særlig viktig faktor for friluftslivet nord i analyseområdet. For de større naturområdene øst i analyseområdet brytes sammenhengene videre østover av traseene for E6 og Nordlandsbanen.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

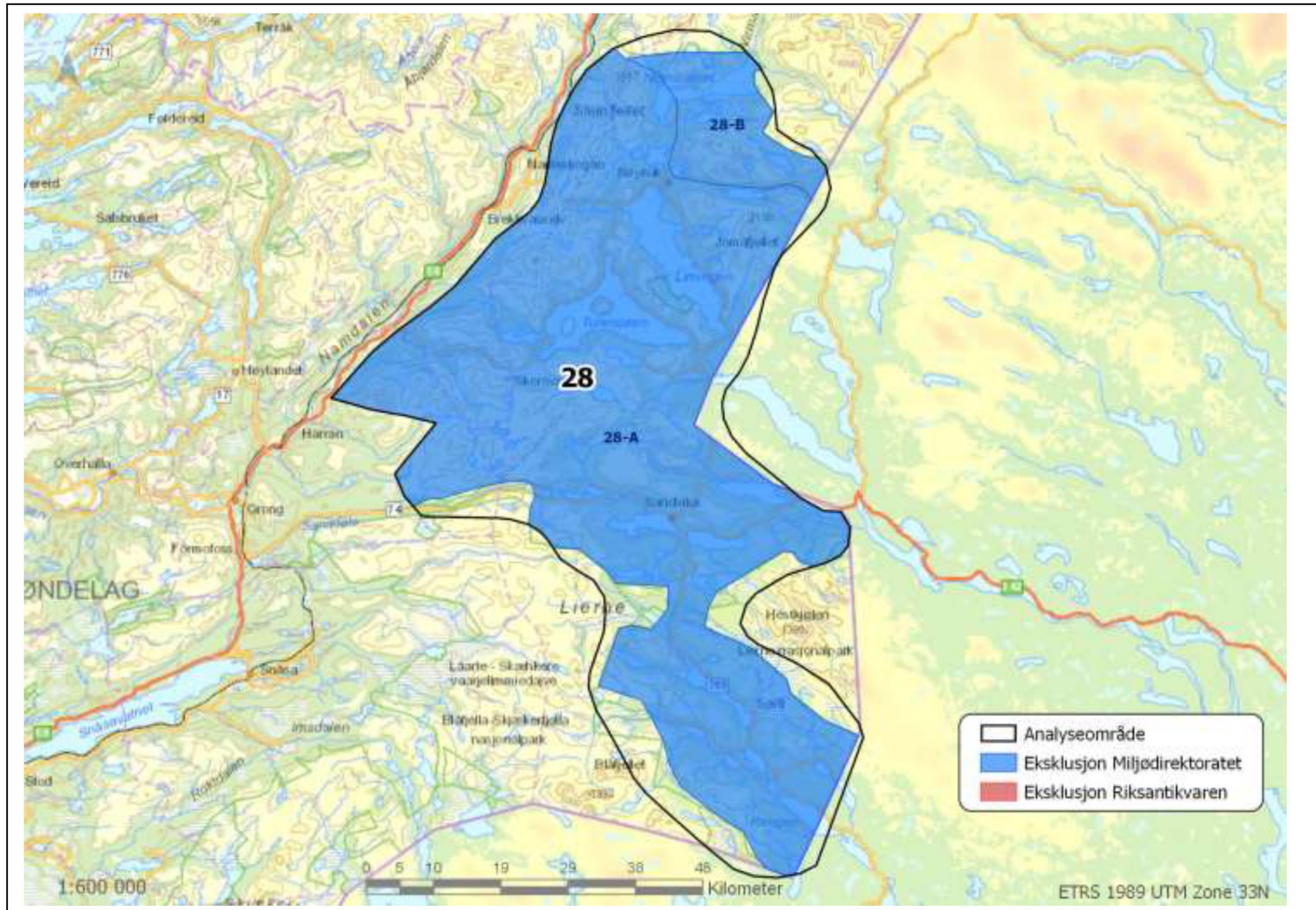
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
27-A	Fugl: Delområdet har viktige økologiske funksjonsområder for hubro. Vikna og Leka utpeker seg også som rasteplass for fugl på trekk vår og høst. På Vikna hekker rundt 10 par av den sjeldne lappfiskanda, eneste lokalitet utenom Pasvik. Område av potensielt avgjørende betydning for bestandsutvikling av enkeltart under stor samlet belastning. Utover de lokale verdiene, del av den overordnet trekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land.	– Viktige funksjonsområder for fugl
27-B	Fugl: Strandflate med hovedkorridor for trekk vår og høst, samt viktige funksjonsområder for mange bakkehekkende arter.	– Viktig hovedkorridor for trekk vår og høst, samt viktige funksjonsområder for mange bakkehekkende fuglearter.

Område 28: Lierne/Røyrvik

Areal: 4326 km²

Kommuner: Lierne, Grong, Namsskogan, Røyrvik

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analyseområdet er det raste og hekkeområder for taigasædgås, viktig våtmark og rovfugltrekkområde. Rovfugltrekket NV-SØ gjennom Lierne er dokumentert gjennom trekktegninger, observasjonene knyttes til både vår- og høsttrekk. Rasteområde for taigasædgås i Røyrvik, Huddingsdalen med kjent hekkeområde rundt Namsvatnet. Hele analyseområdet vurderes som viktig for jaktfalk og kongeørn. Videre er Røyrvik svært viktig for mange vadefugler som brushane og dobbeltbekkasin.
Flaggermus	Usikker artsregistreringer i området, men trolig utenfor utbredelsesområdet til forvaltningsprioriterte arter.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein.</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn og jerv og har stor verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål for artene. For bjørn er det flere registreringer av binner med unger i hele området og for jerv er det flere ynglelokaliteter i hele området. Innenfor analysearealet er det også viktige leveområder for fjellrev med utbredt bruk av området, fire sikre primærhi og ett sekundærhi.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Kalkgrunnkartet viser at store områder innenfor analyseområdene er kalkrike, og det er et stort potensial å finne verdifulle naturtyper, men området er dårlig kartlagt.
Landskap	Stor variasjon i landformer fra bølgende, lite markant og godt avrundet til større sammenhengene fjellskogsområder. Analyseområdet består av en stor andel med landskapstyper med høyt våtmarkspreget. Etter NIN landskap utmerker analyseområdet seg med et lavt antall landskapstyper uavhengig av arealbruksintensitet, og en relativ jevn fordeling mellom de ulike typenes areal. Dette er relativt homogene områder. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	I følge den kommunale kartlegginga av friluftsliv berøres svært viktige turområder uten tilrettelegging og særlig kvalitetsområder for friluftsliv. Børgefjell er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er lite tilrettelagt og ligger i forbindelse med store verneområder.
Sammenhengende naturområder	Analyseområdet er tynt bosatt, og det er mange store, sammenhengende naturområder. I sør, øst og nord fortsetter de utenfor analyseområdet og over i norske nasjonalparker og over grensa til Sverige. Store naturmangfoldverdier, leveområder for arealkrevende arter, herunder rovdyr. De sammenhengende naturområdene med urørt preg ligger hovedsakelig i høyereliggende områder, på begge sider av bosettinga, som følger ei linje nord/sør i analyseområdet. Nord i analyseområdet er større innsjøer og omkringliggende natur sterkt preget av kraftutbygging. Utenfor analyseområdet danner traseen for E6 og Nordlandsbanen en kraftig barriere videre vestover.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

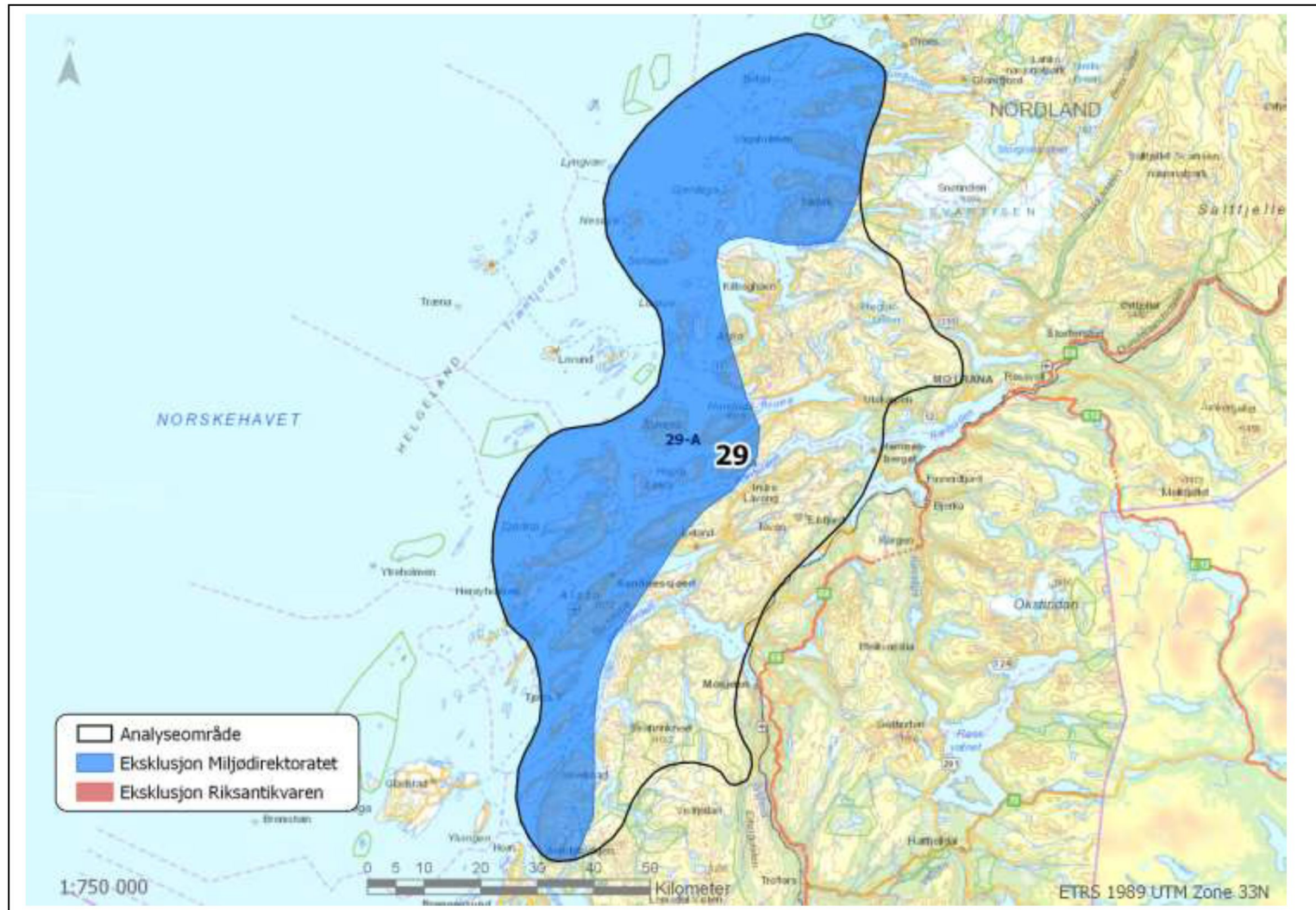
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
28-A	<p>Rovdyr: Viktige, stedfestede funksjonsområder for bjørn og jerv innenfor deres fastsatte forvaltningsområder. For bjørn er det flere registreringer av binner med unger i hele området, og også for jerv er det flere ynglelokaliteter i hele området. Yngleområder og familiegrupper vurderes som særlig sårbare for ytterligere påvirkning og artene har få/ingen tilgang på alternative leveområder.</p> <p>Fjellrev har en utbredt bruk av området og det er fire sikre primærhi + ett sekundærhi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktige yngleområder for rovdyr innenfor fastsatte forvaltningsområder
28-B	<p>Friluftsliv: Børgesfjell er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er lite tilrettelagt og ligger i forbindelse med store verneområder.</p> <p>Sammenhengende naturområder: De store sammenhengende naturområdene i området fortsetter utenfor analyseområdet og over i norske nasjonalparker og over grensa til Sverige. Store naturmangfoldverdier, leveområder for arealkrevende arter, herunder rovdyr.</p> <p>For øvrig samme funksjon som 28-A.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg og med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.

Område 29: Helgeland

Areal: 6204 km²

Kommuner: Vevelstad, Vefsn, Leirfjord, Dønna, Nesna, Lurøy, Rana, Rødøy, Meløy, Hemnes, Herøy

Tematisk vurdering av hele området (ta kun med de temaene som er relevante)

Fugl	Dalfører i sørøstlige deler av området og ytre kystsoner vurderes som viktig for trekkende arter. Hubro er registrert rundt Lurøy/ Tomma, Dønna/Herøy m.fl. Området har viktige rasteområder for grågås og hvitkinngås, spesielt Dønna/Herøy. Dønna/Herøy/Tjøtta og øyene utenfor Nesna og i Meløy er videre hotspot-områder for rødlistede arter, herunder hubro, ærfugl.
Flaggermus	Ingen av våre rødlistede flaggermusarter har faste eller regelmessige forekomster nord for Trøndelag. Flest registreringer av nordflaggermus er gjort i Rana- og Saltdalsområdet.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe, med årlige registreringer av familiegrupper i midtre og sørlige deler av området. Området vurderes dermed som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål. Det er også registrerte ynglelokaliteter for jerv i området, men det vurderes som mindre viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål og ligger ikke innenfor forvaltningsområde for jerv.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. En tetthetsanalyse av utvalgte naturtyper, som for Nordlands del i hovedsak er kystlynghei, slåttemark og kalksjø, har sitt hovedtyngdepunkt på øyene langs Helgeland (først og fremst kystlynghei).
Landskap	Analyseområdet er stort og innehar stor diversitet, og omfatter mesteparten av Helgelandskysten. Her finner du omlag 10 000 store og små øyer, kritthvite strender, et yrende dyre- og fugleliv og både flate øyer og øyer med bratte fjelltopper som strekker seg rett opp av havet. Kystslettelandskapet i ytre deler av Helgeland, med dets mangfoldige og diverse øysamfunn, er av nasjonalt og vesentlig regional betydning. Blant annet forekommer landskapstypen "Kystslettas skjærgård med lavt infrastrukturpreg" spredt langs Nordlandkysten, og da med en hovedtyngde på Helgeland. Etter NIN landskap har analyseområdet et høyt antall landskapstyper (79 landskapstyper, 61 naturlandskapstyper). Fire hovedtyper er representert. Området har også fåtallige 7 landskapstyper (<30 i Norge). Vurdert opp mot områdestørrelsen er mangfoldet av naturlandskap også relativt høyt. Fåtalige og representative landskap finnes spredt i hele utredningsområdet. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Særlig kvalitetsområder og viktige turområder berøres i hele utredningsområdet, spesielt langs kysten. Kommunene langs Helgelandskysten har mange svært viktige områder av nasjonal betydning for kystrelatert friluftsliv. Områdene nord i Lomsdal–Visten helt opp mot vestsiden av Mosjøen og Høyholmstind-området i Vevelstad utgjøre store og svært viktige friluftsområder. Området er utgjør et av de største sammenhengende områdene på Helgeland og inngår i et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er lite tilrettelagt og det er bare et fåtall åpne hytter og merkete stier i området. Ligger i forbindelse med store verneområder og inngår sammen med Børgefjell i et større tilnærmet sammenhengende "villmarksområde" fra kysten til grensen mot Sverige.
Sammenhengende naturområder	Store, sammenhengende naturområder med urørt preg finner man i de indre (østlige) delene av analyseområdet. På øyene i vest er områdene mer bebygde, men øyene og skjærgården har en del mindre naturområder med urørt preg.

	<p>Helt sørøst i analyseområdet fortsetter de større naturområdene videre sørøver inn i Lomsdalen–Visten nasjonalpark. Områdene nord i Lomsdal–Visten NP samt Høyholmstindområdet i Vevelstad utgjør store og svært viktige friluftsområder med regional til nasjonal betydning.</p> <p>Lomsdal–Visten med nasjonalparken og tilgrensende områder utgjør et av de største sammenhengende områdene i regionen (Helgeland),</p> <p>Det er flere større naturområder. Sammenhengene mellom dem brytes for en stor del av dalfører og fjordarmer, og kraftutbygging preger også arealet. Utenfor analyseområdet danner traseen for E6 og Nordlandsbanen en kraftig barriere videre østover.</p>
--	---

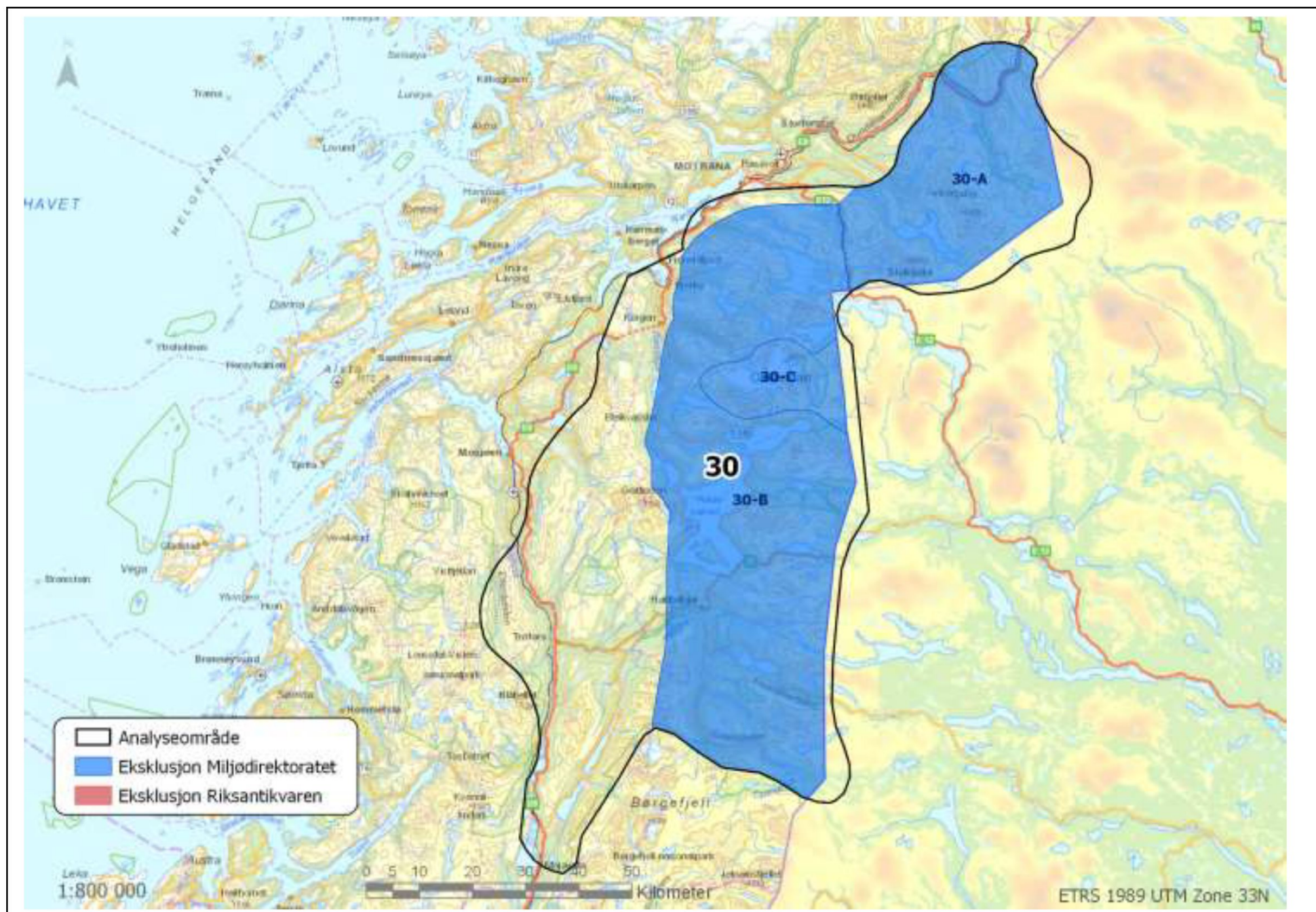
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
29-A	<p>Friluftsliv: Helgelandskysten er et viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Helgelandskysten er perfekt for sykkelturner, toppturer og øyturer. Kajakk er et fremragende framkomstmiddel i skjærgården. Alle øyene gjør at det er mulig å padle langt uten å måtte krysse store havstreck. Grenser inntil friluftslivsområde ved Lomsdal–Visten som har nasjonal verdi.</p> <p>Landskap: Analyseområdet er stort og innehar stor diversitet, og omfatter mesteparten av Helgelandskysten. Her finner du omlag 10 000 store og små øyer, kritthvite strender, et yrende dyre- og fugleliv og både flate øyer og øyer med bratte fjelltopper som strekker seg rett opp av havet.</p> <p>Området har et høyt antall landskapstyper hvor også fåtallige landskapstyper i Norge er representert. Fåtallige og representative landskap finnes spredt i hele utredningsområdet. Vurdert opp mot områdestørrelsen er mangfoldet av naturlandskap også relativt høyt.</p> <p>Fugl: Utover de lokale verdiene, del av den overordnet fugletrekk-korridoren langs kysten, som også har viktige funksjonsområder innover land. Området inngår som en viktig del av hovedkorridor for fugletrekk vår og høst. Området har i tillegg viktige rasteområder for grågås og hvitkinngås, spesielt Dønna/Herøy. Dønna/Herøy/Tjøtta og øyene utenfor Nesna og i Meløy er videre hotspot-områder for rødlistede arter, herunder hubro, ærfugl.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Landskapskvaliteter av stor verdi – Viktige funksjonsområder for trekkende og stasjonær fugl

Område 30: Hattfjelldal/Dunderlandsdalen

Areal: 7481 km²

Kommuner: Grane, Hattfjelldal, Vefsn, Hemnes, Rana

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Junkerfjellområdet er viktig for en rekke fuglearter, ikke minst som hekkeområde for flere rovfuglarter. Det er også leveområder for fjelljo og dobbeltbekkasin. Snøugla er fra tidligere kjent forekommende i grensetraktene i dette området.
Flaggermus	Utenfor utbredelsesområde for forvaltningsprioriterte arter. Flest registreringer av nordflaggermus er gjort i Rana- og Saltdalsområdet
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv og viktig for oppnåelse av regionale bestandsmål. For bjørn har østlige deler av området stor verdi. Avhengig av utfallet av pågående justering av forvaltningsplan for rovvilt i Nordland, vil områdets verdi for bjørn kunne forsterkes eller reduseres. For jerv er det flere ynglelokaliteter i hele området. Deler av området har stor verdi, særlig gjelder dette fjellområdene nord for Okstindan. For gaupe er det årlige registreringer av familiegrupper i området og deler av området fremstår som viktig for regionalt bestandsmål. Fjellrev: store deler av området brukes og betydelig antall sikre registrerte primærhi. Området Junkerfjellet (Kallvatnet–Junkerfjellet–Virvassfjellet–Nasafjellet) er, sammen med Saltfjellet, et svært sentralt og viktige område for fjellrev, og det er siden 2006 satt ut valper fra avlsprosjektet i deler av dette området. Det ble i 2017 registrert to yngler her, samt to ynglinger på Saltfjellet.
Naturtyper	Innenfor analyseområde er det mange viktige/svært viktige naturtyper i skog, våtmarker og på fjellet. Området Okstindan og Okstindbreen sør mot Krutfjellet og områdene mot svenskegrensen har store naturfaglige verdier, herunder verdier tilknyttet kalkbetinget naturtyper. Store verdier tilknyttet skog, herunder rik kalkbjørkeskog og gammel furuskog, samt kalkrike områder i fjellet. Storslettmyra er et flatmyrkompleks med rikt fugleliv. Kalkområdet i fjellområdet fra øvre Virvassdalen og mot svenskegrensa er et stort sammenhengende urørt fjellområde (ca. 60 km ²), med unike zoologiske og botaniske verdier av lokal og nasjonal (til dels også internasjonal) interesse. Viktigste regionen i Nordland med tanke på bekkeløfter.
Landskap	Analyseområdet er stort og innehar stor diversitet, og spenner over en rekke klimagrader. Nordlandsbanen, E6 og andre infrastrukturiltak utgjøre betydelige inngrep, men hvor også landbruk- og skogsdrift utgjør en sentral menneskelig påvirkning. Området Okstindan og Okstindbreen er et nasjonalt og regionalt verdifullt landskapsområde. Landskapstypen omfatter de store breene hvor hele områder er dekket av brekappen, platåbreer, og større alpine høgfjellsmassiv med sterkt brepreg. Landskapstypen har lite eller ingen tekniske inngrep og fremstår med et gjennomgående sterkt naturpreg. Denne landskapstypen forekommer sjelden i Nordland. Også forekomster av "Åpne lågfjellsdaler" sammen med mer vanlig forekommende typer som f.eks. "Kupert høgfjellandskap". Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 63 landskapstyper og 53 naturlandskapstyper. Analyseområdet har fire fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav to av landskapstypene finnes det færre enn 10 av i Norge. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Saltfjellet–Virvassområdet er spesielt viktig i friluftslivssammenheng. Området rundt Okstindan er et svært viktig friluftsområde med nasjonal betydning med fjellturer, toppturer og breturer på den litt mer erfarne fjellvandrerens. Sammenhengende turløyper og tilgjengelig turisthytter i området. Svært store friluftstinteresser med regional/nasjonalt betydning langs svenskegrensen, spesielt i den nordøstlige delen av analyseområdet. Børgesfjell er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området i vest rundt ligger opp mot

	Lomsdal–Visten og inngår i et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er lite tilrettelagt og det er bare et fåtall åpne hytter og merkete stier i området. Inngår sammen med Lomsdal Visten i et større tilnærmet sammenhengende "villmarksområde" fra kysten til grensen mot Sverige.
Sammenhengende naturområder	<p>Analyseområdet er tungt utbygd med vannkraft. De større naturområdene med urørt preg finner man helst i høyereliggende fjellområdene, og særlig i de østlige delene av analyseområdet.</p> <p>Fjellområder som Virvassfjellet/Junkerfjellet, Melkfjellet, Okstindan og grensetraktene videre sørover er store, sammenhengende naturområder hver for seg, som også grenser også til store, sammenhengende naturområder i Sverige.</p> <p>Det er svært store friluftstinteresser i natur med urørt preg i den østlige delen av analyseområdet, dels av nasjonal betydning. Sammenhengende turrute langs hele analyseområdet i øst. Leveområder for rovdyr i øst.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

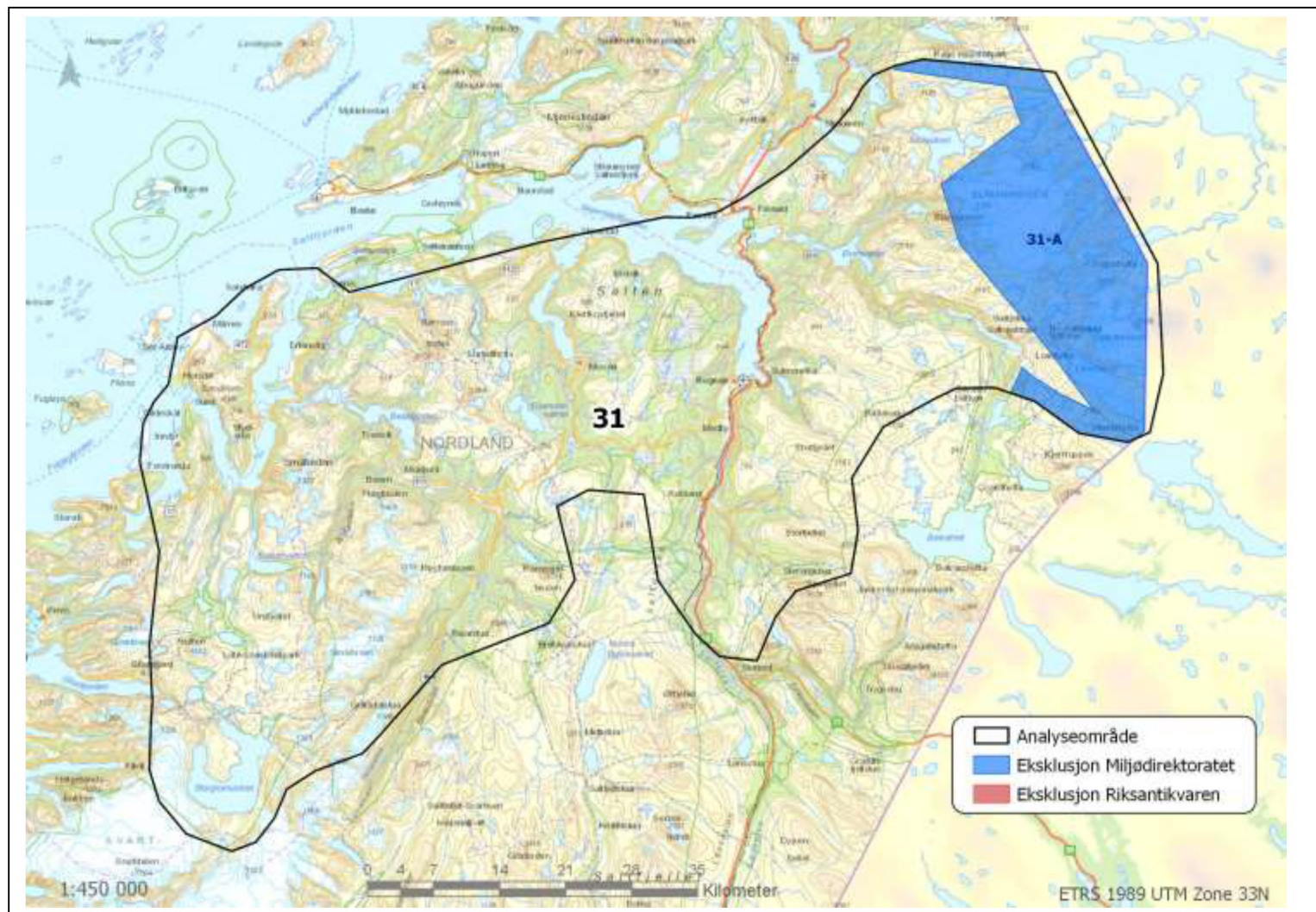
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
30-A	Rovdyr: Viktige hilokaliteter for fjellrev (prioritert art). Store deler av området brukes og betydelig antall sikre registrerte primærhi.	– Viktig funksjonsområde for fjellrev
30-B	Rovdyr: Store deler av området overlapper med viktige funksjonsområder for fjellrev med et betydelig antall sikre registrerte primærhi. Det ligger også innenfor forvaltningsområdene for bjørn, jerv og gaupe og har flere viktige yngleområder for disse artene. Artene er allerede under stor samlet belastning fra flere andre påvirkningsfaktorer og har få/ingen tilgang på alternative leveområdet. Sikring av yngleområder er særlig viktig for å oppnå fastsatte forvaltningsmål.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for bjørn, jerv og gaupe – Viktige hilokaliteter for fjellrev
30-C	<p>Rovdyr: Viktige hilokaliteter for fjellrev (prioritert art). Store deler av området brukes og betydelig antall sikre registrerte primærhi.</p> <p>Viktige funksjonsområder for rovvilt med stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmålene for bjørn, jerv, gaupe og fjellrev. Stedfestede, viktige funksjonsområder for rovdyr innenfor fastsatte forvaltningsområder. Artene er allerede under stor samlet belastning fra flere andre påvirkningsfaktorer og har få/ingen tilgang på alternative leveområdet. Sikring av yngleområder er særlig viktig for å oppnå fastsatte forvaltningsmål.</p> <p>Friluftsliv: Okstindan er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning med fjellturer, toppturer og breturer på den litt mer erfarne fjellvandrereren. Sammenhengende turløyper og tilgjengelig turisthytter i området. Okstindan er et vilt og dramatisk fjellområde med Nord-Norges høyeste fjelltopper.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Fjellområder som Virvassfjellet/Junkerfjellet, Melkfjellet, Okstindan og grensetraktene videre sørover er store, sammenhengende naturområder hver for seg, som også grenser også til store, sammenhengende naturområder i Sverige.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for bjørn, jerv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold

Område 31: Salten

Areal: 4457 km²

Kommuner: Gildeskål, Beiarn, Skjerstad, Saltdal, Fauske, Sørfold, Bodø, Rana

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Gjømmervatnet og Misvær er leveområder for dobbeltbekkasin. Når det gjelder sensitive fuglearter er tettheten av denne klart størst på strekningen Saltdalen–Junkerdalen. Dette er ved siden av Dønna–Herøyområdet det området i Nordland med flest registreringer.
Flaggermus	Utenfor utbredelsesområdet for forvaltningsprioriterte arter. Flest registreringer av nordflaggermus er gjort i bl.a. Saltdalen–Junkerdalen.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv og er viktig for oppnåelse av regionale bestandsmål. For bjørn har østlige deler av området stor verdi. Også for jerv har de østlige delene av området stor verdi og det er flere ynglelokaliteter i området. Avhengig av utfallet av pågående justering av forvaltningsplan for rovvilt i Nordland, vil områdets verdi for jerv og bjørn kunne forsterkes eller reduseres noe. For gaupe er det særlig områder omkring Beiardalen, Misværfjorden og Saltdalen som er svært viktig, og det er årlige registreringer av familiegrupper i området.
Naturtyper	Det er mye kalkholdig berggrunn i Salten, og i overkant av 1/3 av analyseområdet (1675 av 4457 km ²) består av kalkgrunn. Dette er med på å definere vegetasjonen og naturtypene. Forekomsten av karstlandskap og grotter er forholdsvis høyt i deler av dette området. Spesielt området som omfattes av Lahko nasjonalpark og Langvassdalen–Ruffedalen naturreservat har viktige kalkbetingede naturinteresser. Det er også viktige naturtyper på grensen mot Rago nasjonalpark og Junkerdal nasjonalpark. Karbølområdet, nord for Misvær, er et viktig område for den utvalgte naturtypen (UN) "Slåttemark".
Landskap	Landskapet domineres av innlands ås- og fjellandskap og innlandsdalslandskap, men med innslag av isbreer, kystslette og fjordlandskap. Mange av landskapstypene er relativt sjelden forekommende, og ansees derfor å være av særlig høy verdi. Dette gjelder spesielt isbreområdene og en del alpine høgfjellsmassiv med tindelandskapspreg. Etter NIN landskap har analyseområdet særlig stor variasjon i naturlandskap; alle hovedtyper med unntak av kystsletter er representert, og området har 79 landskapstyper, hvorav 64 er naturlandskap. Mangfoldet er høyt også når områdestørrelsen tas i betraktning. Her finnes tre fåtallige landskapstyper (n < 30 i Norge) og flere landskapstyper med isbre. Flere av typene har høy representativitet, dvs. de utgjør mer enn 10% av typens totale areal i Norge. Det er særlig de nordøstre delene av utredningsområdet (Sulisfjellene) og området i sørvest ved Glomfjord/Svartisen som er representert med mange fåtallige og representative landskapstyper. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Blåmannsisen og Sulitjelmaisen m/Suliskongen, samt Sorjus og Sisetind–Sisovatt–Veiski viktige områder for friluftslivet med regional/nasjonal betydning. Det er også "Sundsfjordfjellet" som dekker fjellområdet fra Sokumvatnet til Svartisen, samt området Børvasstindan–Beiarfjellet (Gåsvatnan)–Ljøsenhammersætra.
Sammenhengende naturområder	Store, sammenhengende naturområder over det meste av analyseområdet. God sammenheng til naturområder utenfor analyseområdet både norsk og svensk side. Verdifulle turområder med urørt preg i traktene omkring Sulitjelma samt i områdene vest for Beiardalen i den sørlige delen av analyseområdet.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

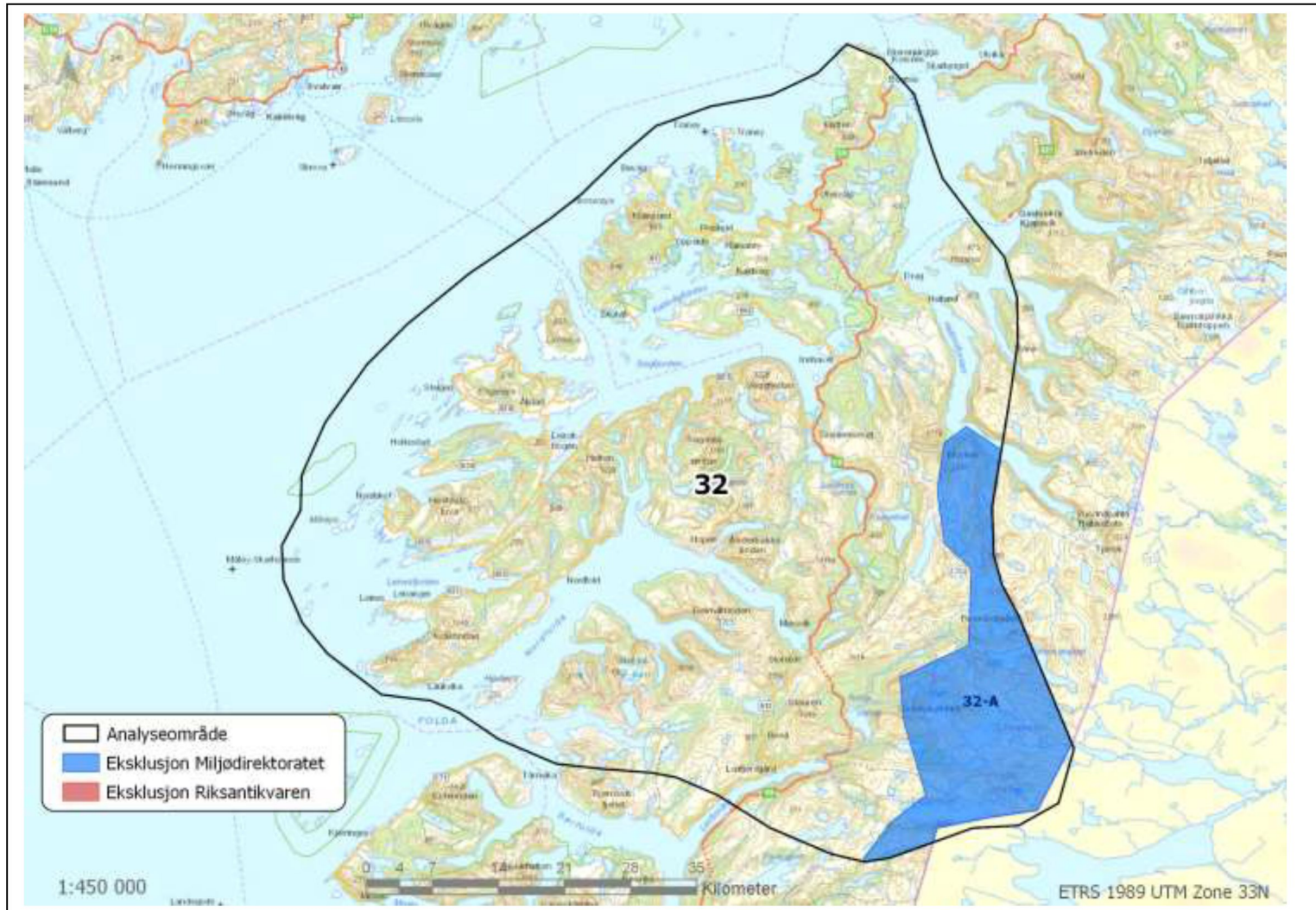
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
31-A	<p>Landskap: Avgrenses for å ta ut breområdet Blåmannsisen og Sultjelmaisen m/Suliskongen med en mer eksakt avgrensning mot vernegrensene for Rago nasjonalpark og Junkerdal nasjonalpark. Området har et mangfold av fåtallige landskapstyper, og flere landskapstyper med isbre.</p> <p>Friluftsliv: Blåmannsisen og Sultjelmaisen m/Suliskongen, samt Sorjus og Sisotind–Sisovatn–Veiski viktige områder for friluftslivet med regional/nasjonal betydning.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområder med nasjonal/regional betydning – Landskapstyper med isbre

Område 32: Nord-Salten

Areal: 4701 km²

Kommuner: Sørfold, Steigen, Hamarøy, Tysfjord

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det særlig Hellmobotn og Ytre deler av Steigen som vurderes som viktig for fugl. Dette området har bl.a. stor tetthet av hekkende havørn, og utgjør ett av de viktigste leveområdene i fylket. Også ytre deler av Hamarøy og Tysfjord, samt poller og lavtliggende innsjøer innenfor er viktige funksjonsområde. Innenfor analysearealet er det flere naturreservat som inngår i verneplan for våtmark.
Flaggermus	Ingen av våre rødlistede flaggermusarter har faste eller regelmessige forekomster nord for Trøndelag. Flest registreringer av nordflaggermus er gjort i Rana- og Saltdalenområdet.
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet overlapper med forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv øst i området (øst for E6) og er viktige for oppnåelse av regionale bestandsmål. For bjørn og jerv gjelder dette østlige deler av området (grenseområder mot Sverige), og det er flere ynglelokaliteter for jerv i deler av området. For gaupe er det årlige registreringer av familiegrupper i området og særlig de lavereliggende områdene omkring Sagvatnan, Innhavet og ut mot Presteid vurderes som viktige funksjonsområder for arten.
Naturtyper	Engeløya har en stor grad av kulturbetinget preg, og deler av øya fra Myklebostad til Steigtinden er et verdifullt kulturlandskap av nasjonal verdi. Området er preget av baserike, bratte, gamle beite- og slåttelie under gjengroing, og har stor plantegeografisk interesse. Også Lauvøya og Lauvøyvær like utenfor utgjør et verdifullt kulturlandskap. Fjellområdet innenfor strekningen Musken–Råggejávrr–Reinoksvatnet–Linnajávrr–Langvatnet har stor kvartærgeologisk og botanisk verdi. Området rundt indre deler av Hellmofjorden er et spesielt og nasjonalt viktig geologisk område. Dette er et stort område med stor variasjon i geologiske former. En rekke endemorener, breelvavsetninger, flere store grotter og det imponerende Hellmojuvet er med på å gi området svært stor verneverdi. Det er mange, skarpe, store randmorener som viser samspillet mellom lokale isbreer og innlandsisen. Tre av Norges dypeste grotter ligger også innenfor området, herunder Nord-Europas dypeste grotte Råggejávrrerájgge som er inkludert i analyseområdet. Mange rike og svært rike plantelokaliteter (også på ultrabasisk og tungmetallrik mark). Delvis betydelig innslag av østlige arter (øst for vannskillet). Viktige områder øst for Linnajávrr og i Rombodalen,
Landskap	Landskapet har stor variasjon fra kystslettelandskap og fjordlandskap til lågfjellmassiv med tindelandskapspreg og høgfjellmassiv med bre- og tindelandskapspreg. Ca. 1/3 av landskapstypene innenfor analyseområdet ansees å være forholdsvis sjeldent utbredt i fylket og dermed av stor verdi. Etter NIN landskap har analyseområdet et høyt mangfold av landskapstyper (68 landskapstyper, 59 naturlandskapstyper). Tre fåtallige naturlandskapstyper (<30 i Norge). Flere representative landskap (>10% av typens areal i Norge). Relativt høyt naturlandskapsmangfold også når arealet tas i betraktning. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Utredningsområdet har mange svært viktige særlige kvalitetsområder og turområder uten tilrettelegging. Fjellområdet i grensetraktene mot Sverige utgjør seg stort sammenhengende naturområde som er spesielt viktig for friluftslivet. En del tilrettelegging her gjennom utleiehytter og stimerkinger.

Sammenhengende naturområder	Store deler av analyseområdet er naturområder uten bebyggelse eller tekniske inngrep. I dette inngår flere høyereliggende og sterkt kupert fjellområder. Flere større naturområder innen analyseområdet har en sammenhengende gradient fra fjord til høgfjell. Store deler av arealet med urørt preg innenfor analyseområdet er viktig eller svært viktig for friluftsliv.
-----------------------------	--

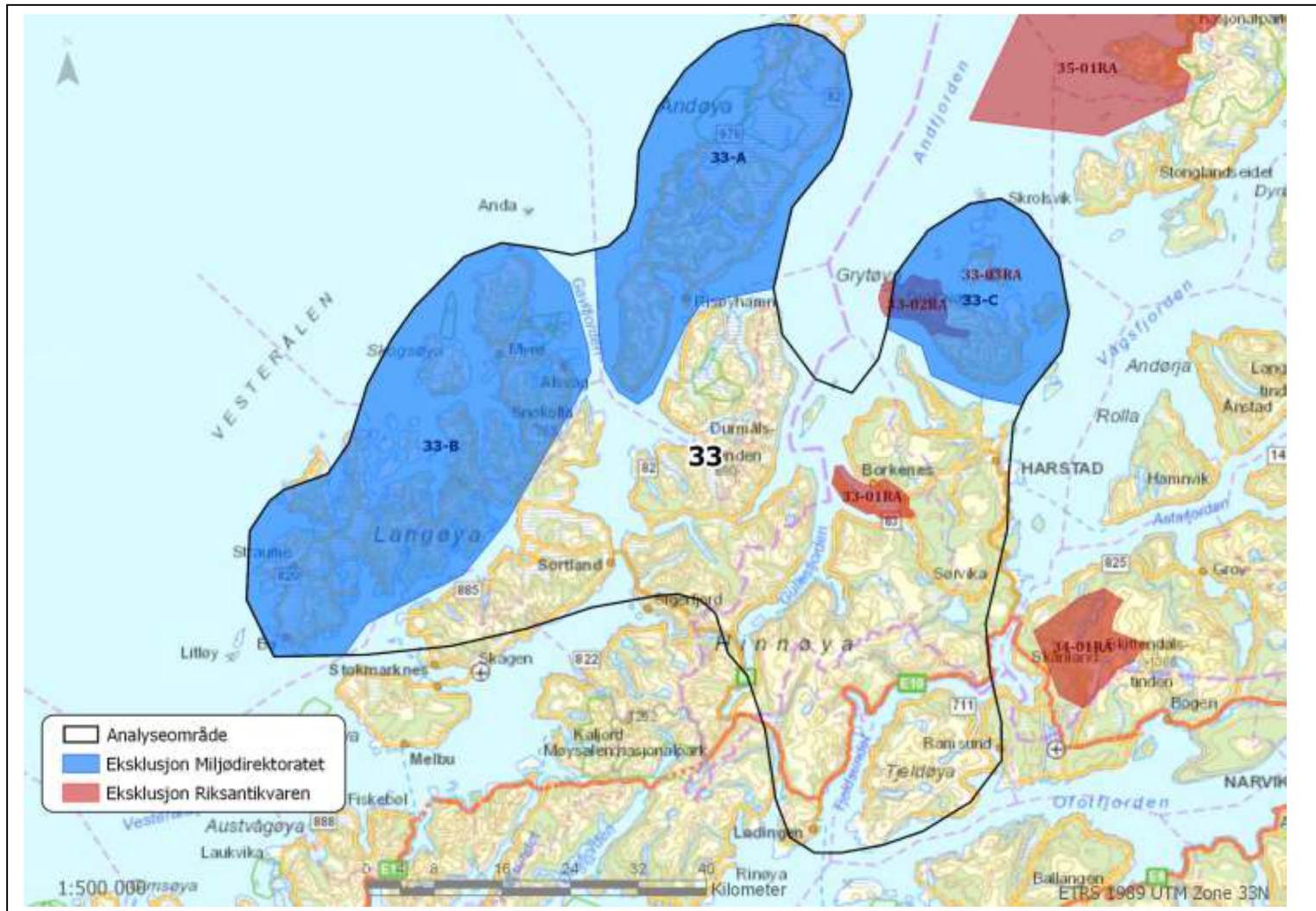
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
32-A	Fjellområdet innenfor strekningen Musken–Råggejåvrre–Reinoksvatnet–Linnajåvrre–Langvatnet har stor kvartærgeologisk og botanisk verdi. Området rundt indre deler av Hellmofjorden er et spesielt og nasjonalt viktig geologisk område. Dette er et stort område med stor variasjon i geologiske former. En rekke endemorener, breelvavsetninger, flere store grotter og det imponerende Hellmojuvet er med på å gi området svært stor verneverdi. Det er mange, skarpe, store randmorener som viser samspillet mellom lokale isbreer og innlandsisen. Tre av Norges dypeste grotter ligger også innenfor området, herunder Nord-Europas dypeste grotte Råggejåvrre-åjgge som er inkludert i analyseområdet.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig område for kvartærgeologi – Viktig område for botanikk

Område 33: Vesterålen

Areal: 4692 km²

Kommuner: Bø, Øksnes, Andøy, Sortland, Kvæfjord, Harstad, Tjeldsund, Lødingen, Hadsel, Bjarkøy

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Området har flere viktige fugleområder. Andøya har store våtmarksområder med særlige verneverdige myrområder og meget rikt og interessant fugleliv. Skogvollmyrene er et av de største atlantisk høymyrkompleksene i Norge. På myrene hekker store bestander av blant annet sangsvaner, tyvjo, storlom og smålom. Andre arter som brushane, enkeltbekkasin og småspove har hatt betydelige bestandsnedgang på myrene. På øyene og holmene hekker sjøfugl, blant annet havsuler og storskarv. I trekketidene er det også en god del ender og vadefugl som raster i området, og deler av Andøya er og viktig overvintringsområde for blant annet sangsvaner og praktærfulg. Vesterålen, inkludert Andøya, er viktig for trekkende gjess. Både kortnebbgås og hvitkinngås raster i Vesterålen hver vår på tur til Svalbard. Andøya er et hotspot-område for fugl (jfr. kartutsnitt med tetthetsanalyse under). Også Strengelvågområdet i Øksnes er særlig viktig, samtidig som østsiden av Langøya (Sortland) og Nykvågen også er av stor interesse.
Flaggermus	<i>Området ligger utenfor utbredelsesområdet til forvaltningsprioriterte arter</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<i>Utenfor forvaltningsområdene for rovdyr og ingen leveområder for fjellrev. Det er kjente funksjonsområder for oter innenfor analysearealet.</i>
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. I Troms er det dårlig kartlagt. Andøya har store våtmarksområder med særlige verneverdige myrområder. Det er også knyttet seg betydelig interesser til geologien på øya. Skogvollmyrene er et av de største atlantisk høymyrkompleksene i Norge. Straumevassdraget i Bø kommune er et svært rikt våtmarksområde.
Landskap	Vesterålen består av i stor grad av hovedtypen kystslette, hvor kjerneområde for kystslettas myrlandskap med urørt preg er i Lofoten og Vesterålen, fjordlandskap, nedskårne daler med innsjøer og urørt preg og innlandsdallandskap i form av lavfjellmassiv med tindepreg. Spesielt høye verdier er tilknyttet kystslettas skjærgård med lavt infrastrukturpreg, kupert kystslette på yttersiden, samt det nedskåret fjordlandskap i Hellfjorden. Også kystslette med myr på Andøya er relativt sjeldent forekommende i fylket. Etter NIN landskap har analyseområdet et høyt landskapsmangfold (76 landskapstyper og 64 naturlandskapstyper), stor variasjon og en svært jevn fordeling av landskapstypene. Utmerker seg med et høyt antall (9) fåtallige naturlandskap (<30 i Norge) og 9 representative (>10% av typens areal i Norge). Fåtallige og representative naturlandskap er særlig knyttet til landskapstyper med høy andel våtmark på kystslette og i fjorder. Kulturhistoriske landskap (KULA) Analyseområde 33 berører tre KULA-områder i Troms. I Nordland er det ennå ikke kartlagt og valgt ut KULA-områder. <i>Kveøya og Borkenes–Vik</i> er et frodig jordbrukslandskap med lang kontinuitet. Området er en svært viktig kilde til den tidligste landbrukshistorien i Nord-Norge, og gårdshaugene og gravene i inn- og utmark viser at landbruket har vært en av hovednæringene helt tilbake til bronsealderen. En så lang jordbrukshistorie er svært uvanlig i Nord-Norge. <i>Dale, Alvestad, Grøtavær og Skarstein</i> er et beitelandskap med flere ulike fiskevær. Området gir et tverrsnitt av utviklingen langs den smale, karrige kyststrøpen; fra nordvendte og forlatte Skarstein gjennom de aktive bygdene Grøtavær og Alvestad til rekketunet på Dale, som nå hovedsakelig er et feriested. De godt bevarte kulturminnene har stor tidsdybde og viser kontinuiteten i bosetting og næringsveier.

	<i>Bjarkøya</i> representerer Tore Hund og Bjarkøyættens maktsete med kontinuitet fra vikingtid og framover ti innpå 1300-tallet. Det knytter seg stor symbolverdi til landskapet, da Tore Hund spiller en sentral rolle i den nasjonale historien gjennom opprøret mot den sørnorske kongen og hans forsøk på å underlegge seg de frie nordlendingene. Bjarkøya deles nærmest på midten av et markert eid som er et sammenhengende innmarksområde fra fjære til fjære. Det regnes som sannsynlig at Tore Hunds høvdingsete lå her.
Friluftsliv	To svært viktige større friluftsområder med regional betydning er: Melåvassdraget "Storjorda–Melåa" (jakt, fiske, helårs og ski), og Kvæfjordeie (større friluftsområde for Kvæfjord og Harstad, helårs utfart). Det siste henger sammen med Borkenesmarka. Svært viktige Markaområder rundt Harstad og Sortland er også berørt.
Sammenhengende naturområder	På de største øyene finner man naturområder som i seg selv er store og sammenhengende og som har rike kvaliteter. I dette øylandskapet er sammenhengene mellom dem, og til andre naturområder utenfor analyseområdet, mindre framtrædende. Turstier og turruter overlapper med de større, sammenhengende naturområdene flere steder. Det er flere merkede turruter med overnattingssteder flere steder på Hinnøya, blant annet strekningen Harstad–Storvatn–Austerfjordbotn og videre sørover.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

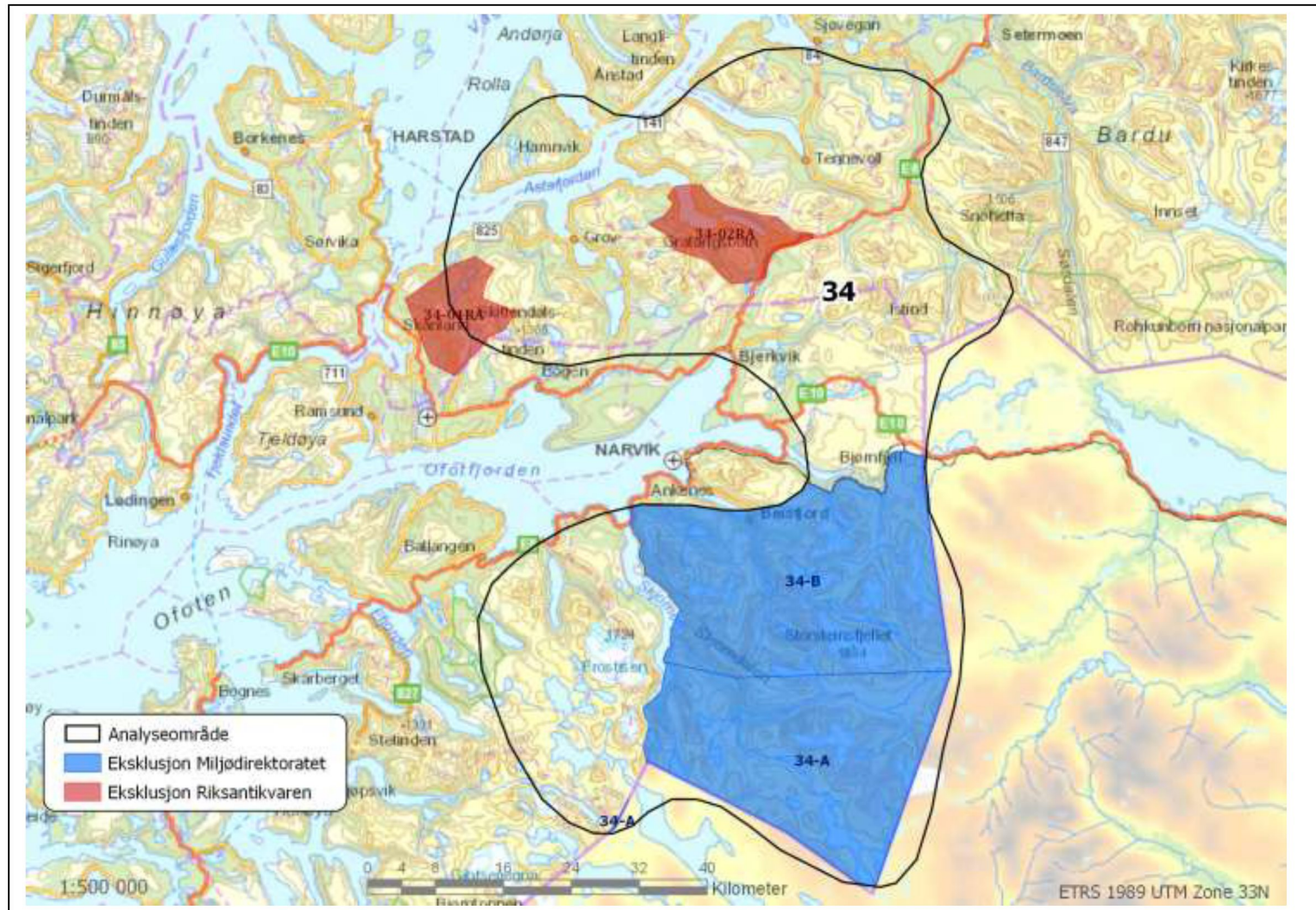
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
33-A	Naturtyper og fugl: Andøya har store våtmarksområder med særlige verneverdige myrområder og meget rikt og interessant fugleliv. Skogvollmyrene er et av de største atlantisk høymyrkompleksene i Norge, og er derfor vernet og underlagt Ramsarkonvensjonen, På myrene hekker store bestander av blant annet sangsvaner, tyvjo, storlom og smålom. Andre arter som brushane, enkeltbekkasin og småspove har hatt betydelige bestandsnedgang på myrene. På øyene og holmene hekker sjøfugl, blant annet havsuler og storskarv. I trekketidene er det også en god del ender og vadefugl som raster i området, og deler av Andøya er og viktig overvintringsområde for blant annet sangsvaner og praktærugl. Vesterålen, inkludert Andøya, er viktig for trekkende gjess. Både kortnebbgås og hvitkinngås raster i Vesterålen hver vår på tur til Svalbard. Andøya er et hotspot-område for fugl. På øyene finner man naturområder som i seg selv er store og sammenhengende og som har rike kvaliteter.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for fugl – Viktig område for naturtyper
33-B	Naturtyper og fugl: Strengelvågområdet i Øksnes er særlig viktig, samtidig som østsiden av Langøya (Sortland) og Nykvågen også er av stor interesse. Straumevassdraget i Bø kommune et svært rikt våtmarksområde, og det er gode hekkeforhold, spesielt tilknyttet vannene. Vassdraget har hatt en sentral rolle for den nordlige underarten av svarthalespove. På øyene finner man naturområder som i seg selv er store og sammenhengende og som har rike kvaliteter.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for fugl – Viktig område for naturtyper
33-C	Fugl: Hekkelokaliteter for kongeørn og havørn. Leveområde for mange forvaltningsprioriterte arter, storspove, krykkje, teist, vipe, makrellterne, brushane, lomvi, lunde	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for fugl

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
33-01ra	<i>Kveøya og Borkenes–Vik</i> Landskapet omfattes av myk eksklusjon og delvis hard eksklusjon. Landskapsverdiene er sårbare for visuell påvirkning fra vindmøller, men det må vurderes spesifikt fra sak til sak ved vurdering av eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder.	– Ferdigstilt KULA-område
33-02ra	<i>Dale, Alvestad, Grotavær og Skarstein</i> KULA-områdene ligger innenfor et område med stor tetthet av kulturminner med svært høye kulturminneverdier. Kulturhistorien i området knytter seg særlig til norrøn jernalder, sagatradisjon og den langvarige bosetningen i området. Landskapet inngår i et større område rundt som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenhengen mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.	– Ferdigstilt KULA-område
33-03ra	<i>Bjarkøya</i> Kulturhistorien i området knytter seg særlig til norrøn jernalder, sagatradisjon og den langvarige bosetningen i området. Landskapet inngår i et større område rundt som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenhengen mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.	– Ferdigstilt KULA-område

Område 34: Indre Ofoten

Areal: 4171 km²

Kommuner: Ballangen, Narvik, Skånland, Gratangen, Lavangen, Salangen, Bardu, Evenes, Tysfjord (*sistnevnte med begrenset relevans*)

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Området øst for Frostisen og sør for Storsteinsfjellet vurderes som viktig for hekkende rovfugl (fjellvåk, jaktfalk, kongeørn). Snøugla er fra tidligere kjent hekkende langs svenskegrensen. Hubro hekkende kyst nordvest i området.</p> <p>Ferskvannssystemet fra fjord til fjell, som inkluderer Melkevatn–Hjertvatn–Børsvatnområdet, er viktig for fugl, med Grunnvatnet som kjerneområde. Grunnvatnet naturreservat er blant de aller rikeste innlandsområdene for våtmarksfugl i hele Nordland. Bl.a. forekommer horndykker, brunnakke, toppand, sangsvaner, stokkender, lommer tallrikt i vassdraget.</p>
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<p>Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, gaupe og jerv og vurderes som viktig for oppnåelse av regionale bestandsmål.</p> <p>For bjørn er det særlig sørlige deler av området (grenseområdet) som har stor noe verdi. For jerv er det også de sørlige deler av området (særlig fjellområdene mot Sverige) og det er flere ynglelokaliteter i hele området. Det er også registrerte familiegrupper av gaupe innenfor området.</p> <p>Innenfor analysearealet er det viktige yngleområder for fjellrev og steppingstone for artens utbredelse langs Norge. Det er tre sikre registrerte primærhi i ytre del av området.</p>
Naturtyper	<p>Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Innenfor analyseområdet finnes det en del kalkrike områder i fjellet, og hvor sørøstlige delen (Frostisen-Sverige) utgjør et særlig sentralt område. Området øst for E6 i Gratangen og i Lavangen, og området vest for E6 i Lavangen har også kalkrike. Rolløya artsrikt naturmangfold, kalkrike områder i fjellet, rasmarker og gammel artsrik slåttemark på Sørrollnes.</p>
Landskap	<p>Landskapstypene innlandsdallandskap og innlands ås- og fjellandskap dominerer i nordlandsdelen av dette analyseområdet. Skjomen og Skjomdalen med tilhørende sidedaler og omkringliggende høgfjellmassiv med bre- og tindelandskapspreg er et spesielt verdifullt landskapsrom. Her finnes bl.a. viktige landskapselement som Frostisen, Storsteinsbreen og Sovende Dronning (Skjomtinden). Her finnes også flere nedskårne daler i høgfjellet, noe som er relativt sjeldent i Nordland.</p> <p>Fra Astafjorden går det inn 3 fjorder med høye fjell mellom, i de indre strøkene øst for E6 har høye tinder.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 68 landskapstyper og 53 naturlandskapstyper. Analyseområdet har åtte fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav en av landskapstypene finnes det færre enn 10 av i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p>Analyseområde 34 berører to KULA-områder. <i>Markebygdene i Skánik/Skånland</i> representerer kjerneområdet for markesamisk kultur. Landskapet formidler i hovedsak overgangen fra reindrift til småbruk, og vitner om en spesiell samisk tilpasning i skjæringspunktet mellom en tradisjonell sjøsamisk bruk og reindriftnomadisme, samt mellom nordsamer og lulesamer lenger sør. Landskapet bidrar til å eksemplifisere mangfoldet i samisk bosetning og identitet og den fleksibilitet i næringstilpasning som har preget historien i Troms for alle folkegrupper.</p>

	<i>Gratangen/Rivttåk</i> er et fjordlandskap med særegne kulturminner knyttet til ishavsfisket, til andre verdenskrig og til samisk handelsvirksomhet. De hvite bryggene og nothjellene i Gratangfjorden er snart de eneste landskapet der det finnes flere slike kulturminner i sin opprinnelige sammenheng. Gården Laberg/Sortebekk var et samisk handelssted, og noen av de viktigste slagene i kampen om Narvik under andre verdenskrig foregikk i dette området.
Friluftsliv	Fjellandskapet rundt Narvik og inn mot svenskegrensen og sørover i utredningsområdet utgjør et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området byr på utallige muligheter med et godt utbygget rutenett og mange merka ruter. Det er også mange muligheter for turer utenfor rutenettet i store uberørte områder. Området øst for Frostisen og sør for Storsteinsfjellet/Sealgajávri er svært viktige friluftslivsområder med regional betydning. Fjellene i Skånland, Tennevikvassdraget (VVV) Sandemarka–Skittendalstind–Novatind (Novafjellet)–Skoddebergvatnet er et svært viktig turområde med regional betydning. Svært viktige friluftsområder også i Troms vest for E6 i alle kommunene (Salangen, Lavangen, Gratangen og Skånland), og også øst for E6 mot svenskegrensa og til Nordland.
Sammenhengende naturområder	Det er flere større og sammenhengende naturområder, særlig i høyereliggende strøk. I øst henger de sammen med naturområder på svensk side av grensa. Innenfor analyseområdet er de enkelte naturområdene relativt atskilt fra hverandre. Dette har sammenheng med terreng med mange fjorder og bratte daler, foruten at analyseområdet preges av mange infrastrukturinngrep. Det er store friluftslivsverdier innenfor flere av de større, sammenhengende naturområdene. Det gjelder for eksempel sørøst i analyseområdet (Storsteinfjellet/Skjomdalen) og i områdene nord for Narvik. Også viktig for rovvilt.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
34-A	Rovdyr: Viktige funksjonsområder for rovvilt og den aktuelle delen av området vurderes som særlig verdifullt for oppnåelse av regionale bestandsmål for bjørn, jerv, gaupe og fjellrev. Fugl: Området øst for Frostisen og sør for Storsteinsfjellet er viktig for hekkende rovfugl (fjellvåk, jaktfalk, kongeørn). Trua/sensitive artsforekomster er fra tidligere kjent hekkende langs svenskegrensen, men hvor det forannevnte området er spesielt viktig. Hubro hekkende kyst nordvest i området. Området er også et stort, sammenhengende naturområde. I øst henger det sammen med naturområder på svensk side av grensa. Svært store naturverdier knyttet til fugl, friluftsliv og rovvilt.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige funksjonsområder for rovvilt innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige lokaliteter for fjellrev – Viktige funksjonsområder for fugl – Sammenhengende naturområde med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold
34-B	Friluftsliv: Fjellandskapet rundt Narvik og inn mot svenskegrensen utgjør et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området byr på utallige muligheter med et godt utbygget rutenett og mange merka ruter. Det er også mange muligheter for turer utenfor rutenettet i store uberørte områder.	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Sammenhengende naturområde med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold

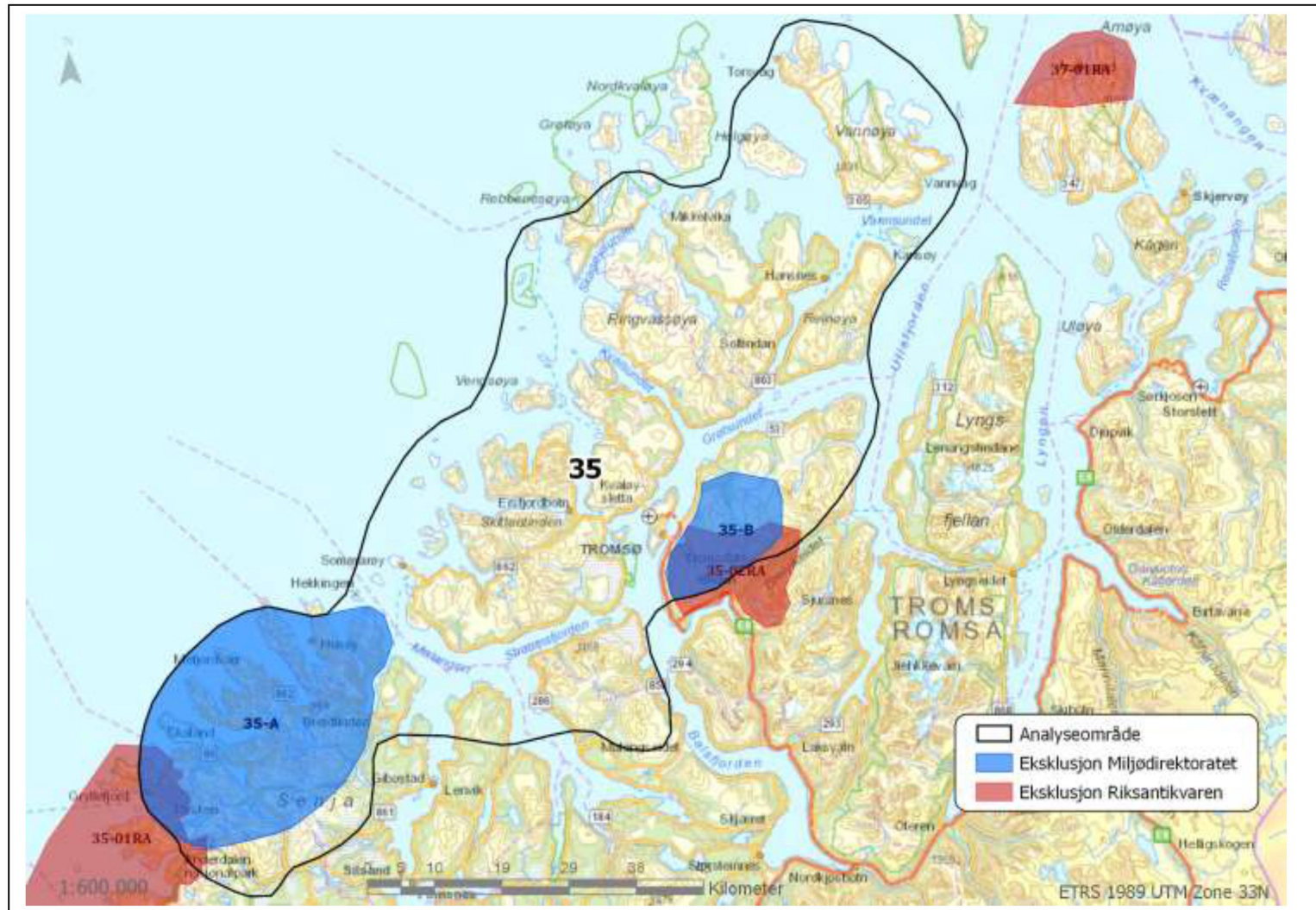
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
34-01ra	<p>Markebygdene i Skånik/Skånland</p> <p>Den delen av Markebygdene i Skånik/Skånland som ligger innenfor analyseområde 34, omfattes bare delvis av myk eksklusjon. Det samiske, tradisjonelle kulturlandskapet er fritt for store, moderne inngrep, og opplevelsen av landskapet er derfor sårbar for visuell påvirkning fra blant annet vindmøller. KULA-området må derfor ekskluderes i sin helhet, og sårbarheten for visuell påvirkning ved eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder må vurderes fra sak til sak.</p>	– Ferdigstilt KULA-område
34-02ra	<p>Gratangen/Rivtták</p> <p>Området omfattes nesten helt av hard og myk eksklusjon, men hele området må ekskluderes, og særlig Snaufjellet som ligger nesten midt i landskapsområdet. Mange av de kulturhistoriske verdiene i området knytter seg til fjorden, og sårbarhet for eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder må vurderes fra sak til sak</p>	– Ferdigstilt KULA-område

Område 35: Senja–Tromsø–Vanna

Areal: 5870 km²

Kommuner: Torsken, Berg, Lenvik, Tromsø, Karlsøy, Balsfjord, Tranøy

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Analyseområdet er rikt på forvaltningsprioriterte arter av rovfugl (havørn, kongeørn, jaktfalk og vandrefalk, hønschauk), sjøfugl og vadefugl (storspove, brushane, vipe). Område innover i landet med ller og fjell har forekomster av lirype og fjellrype med stor verdi.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til forvaltningsprioriterte flaggermusarter</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<i>Utenfor forvaltningsområder for rovdyr. For øvrig finnes oter og hare innenfor området</i>
Naturtyper	Analyseområdet berører kalkrike områder i fjellet særlig Stuoranjarga i Tromsø og spesielt Tromsdalstind og Fløya, Langlitind, Sollidalsaksla. Storsteinen, Fløya og Tromsdalstind særdeles viktige "klassiske plantefjell". Spesielle arktiske og alpine fjellplanter, her ganske langt ut mot kysten.
Landskap	<p>Analyseområdet omfatter yttersiden av de store øyene i Troms, som preges av høye og steile kystfjell med kraftige relieff med mange dype botner og bratte fjordarmer. Som oftest går øy fjella rett ned i sjøen, og selv små øyer kan rage godt over 100 meter til vær. Flere av de større øyene har spredte, både korte og lengre, strekninger med smal strandbrem langs fjellfoten.</p> <p>Etter NIN landskap har området et høyt mangfold av landskapstyper (73 landskapstyper og 57 naturlandskapstyper), fem fåtallige landskapstyper og 1 representativ naturlandskapstype.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA) Analyseområde 35 berører KULA-landskapene <i>Senjas vestkyst/Sázzá Oarjjábealriddu</i> og <i>Tromsdalstind–Tromsdalen–Breivikeidet/Sálasoavi–Romssavággi–Guohcavuopmi</i>.</p> <p><i>Senjas vestkyst/Sázzá Oarjjábealriddu</i> formidler kombinasjonen vill natur og langvarig bosetningshistorie. Kulturminnene og deres plassering i landskapet her vitner om menneskelig tilpasning og vilje til overlevelse. Det omfattende ruinlandskapet på de flate holmene ute i storhavet gjør øyverene til unike og uttrykksfulle kulturmiljø.</p> <p><i>Tromsdalstind–Tromsdalen–Breivikeidet/Sálasoavi–Romssavággi–Guohcavuopmi</i> er et samisk brukslandskap som dokumenterer overgangen fra tidligere tiders reinsdyrfangst til dagens reindrift. Landskapet rommer både et fangstsystem som er usedvanlig stort til å ligge ute ved kysten, et hellig fjell og et bynært turområde.</p>
Friluftsliv	<p>Utredningsområdet har mange svært viktig og viktige friluftslivsområder.</p> <p>Senja er et friluftslivsområde av nasjonal betydning og spesielt yttersida av Senja er kjent for sin ville kystnatur. Det er flere merkede stier på øya med forbindelse til verneområdet. Marka og utfartsområdene til Tromsø, på både fastlandet og Kvaløya, har svært viktige friluftslivsområder av regional betydning.</p> <p>Området omkring Tromsdalstind, Fløya, Langlitind, klassisk plantefjell og kalkrik. Området er også viktig friluftsområder for befolkningen i Tromsø med lett adgang for å se spesiell og sjelden fjellflora og vegetasjon med nordlige arter.</p>

Sammenhengende naturområder	Mange store og i seg selv sammenhengende naturområder. De fleste av disse ligger på høyereliggende nivå på øyene samt de to halvøyene øst i analyseområdet (hører til fastlandet). Det er også en del natur uten inngrep helt ut mot kysten. Internt i området brytes sammenhengene opp på grunn av terreng, fjorder/fjordarmer samt bebyggelse og noen tekniske inngrep. Det er tilrettelagte turruter med overnattingshytter flere steder innenfor naturområder med urørt preg, blant annet på Senja, Ringvassøya og innover fra Tromsdalen i Tromsø. Store opplevelseskvaliteter.
-----------------------------	--

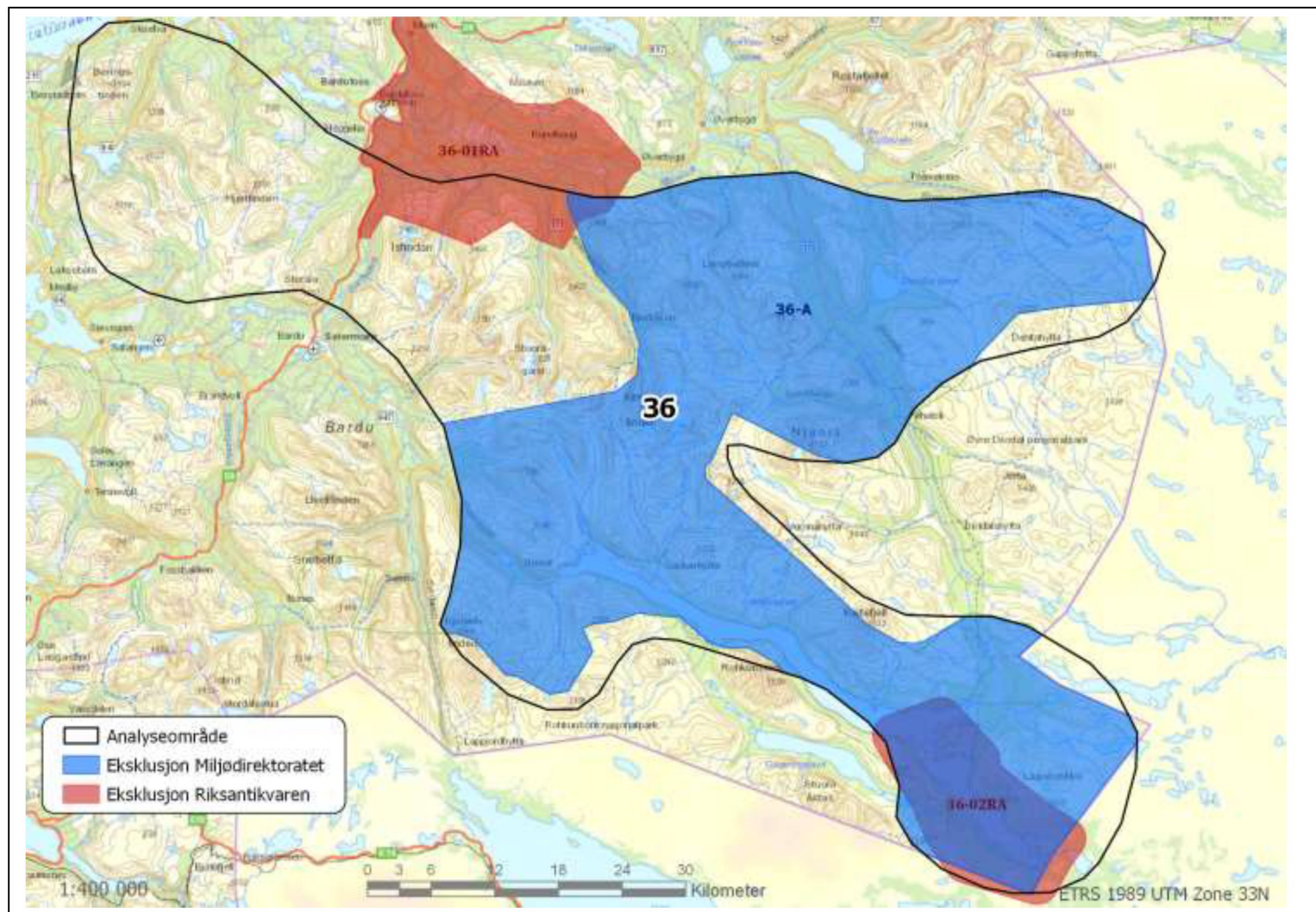
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
35-A	<p>Friluftsliv: Senja er et viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Yttersida av Senja er kjent for sin ville kystnatur. Det er flere merkede stier på øya med forbindelse til verneområde.</p> <p>Området har mange store og i seg selv sammenhengende naturområder på det høyereliggende nivået på øya. Det er også en del natur uten inngrep helt ut mot kysten. Internt i området brytes sammenhengene opp på grunn av terreng, fjorder/fjordarmer samt bebyggelse og noen tekniske inngrep. Det er tilrettelagte turruter med overnattingshytter flere steder innenfor naturområder med urørt preg. Området har store opplevelseskvaliteter.</p>	<p>– Friluftslivsområde med nasjonal betydning</p> <p>– Stort sammenhengende naturområde med store verdier for landskap og friluftsliv</p>
35-B	Friluftsliv: Bymarka til Tromsø som er viktig friluftsområde for byens befolkning. Området har lett adgang for å se spesiell fjellflora og vegetasjon med sjeldne fjellplanter, som fjellsolblom og dverggrublom.	– Friluftslivsområde med vesentlig regional betydning
35-01ra	<p><i>Senjas vestkyst/Sázzá Oarjjábealriddu</i></p> <p>Det er kun nordligste del av Senjas vestkyst/Sázzá Oarjjábealriddu som ligger innenfor analyseområdet, hvorav nesten hele arealet omfattes av myk eller hard eksklusjon. En større del av Senjas ytterkyst var foreslått som en del av KULA-området, men er ikke inkludert i den endelige avgrensningen. Det betyr likevel at det er store kulturhistoriske landskapsverdier videre nordover langs ytterkysten av Senja, og at det derfor vil være høy grad av konflikt også her. Store deler av disse arealene omfattes imidlertid også av myk eksklusjon.</p>	– Ferdigstilt KULA-område
35-02ra	<p><i>Tromsdalstind-Tromsdalen–Breivikeidet/Sálasoivi–Romssavággi–Guohcavuopmi</i></p> <p>Området omfattes i liten grad av eksklusjoner og må ekskluderes i sin helhet. I hvilken grad de kulturhistoriske landskapsverdiene forringes av en eventuell vindkraftutbygging i tilstøtende områder må vurderes fra sak til sak.</p>	– Ferdigstilt KULA-område

Område 36: Bardu

Areal: 3406 km²

Kommuner: Salangen, Dyrøy, Sørreisa, Bardu, Målselv

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>Området vurderes som svært viktig for rovfugl og har hekkelokaliteter for kongeørn, jaktfalk, vandrefalk, hønehauk og snøugle.</p> <p>Videre er det registrert viktige leveområder for rype, både lirype og fjellrype, og leveområder for rødlistede vadere og andefugl.</p> <p>Det vurderes også som et svært viktig område for trekkende arter, hvor særlig de sammenhengende skogområdene i Dividalen, Rostadalen mot Sverige og sørover er viktige og nødvendige trekkveier for et stort antall/mange arter.</p>
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet for de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<p>Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for bjørn, jerv og gaupe, og vurderes å ha stor verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål. For bjørn er det registreringer flere binner med unger i østlige deler av området. Også for jerv er det flere ynglelokaliteter i hele området og området har landets tettste jervebestand. Det er også årlige registreringer av familiegupper av gaupe i området.</p> <p>Analyseområdet overlapper i tillegg med leveområde for fjellrev og et betydelig antall sikre primærhi er registrert langs med ytre deler av området. Det vurderes som et veldig viktig område for utbredelse for fjellrev i Norge, viktig steppingstone område.</p>
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i hele området. Særlig rik fjellvegetasjon. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper. De fleste viktige naturtypene er imidlertid viktig for økologiske nettverk.
Landskap	<p>Landskapets hovedformer et betydelig avrundet preg, ofte med vekslinger av fjellformer, vidder og åser og monumentale fjellmassiv.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 59 landskapstyper og 50 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA) Analyseområde 36 berører KULA-områdene <i>Målselvdalen</i> og <i>Leinesjávri/Leinevann</i>.</p> <p><i>Målselvdalen</i> skiller seg fra andre nordnorske bygder ved at det var en omfattende tilflytting til området av folk sørfra på grunn av fattigdom og dårlige tider. Dølakulturen som de tok med seg og utviklet gjennom skogbruk og jordbruk i området. Dette landskapet bærer også preg av intens utnyttelse og utbygging av det norske forsvaret, med flyplass og soldatforlegninger.</p> <p><i>Leinesjávri/Leinevann</i> er et fjell- og viddelandskap som er usedvanlig rikt på kulturminner og viser tidsdybden i den samiske bruken av området. Kulturminnene ligger i sitt opprinnelige miljø, i et område med store naturverdier og særpregede landskapsformasjoner. De har stor opplevelsesverdi og stor verdi som kilder til samisk historisk landskapsbruk og kunnskap om reinen og naturmiljøet. Landskapet har også stor utsagnskraft når det gjelder samisk religion. Bruken av ura til rituelle formål er typisk for det førkristne samiske samfunnet. Også andre særtrekk ved den lokale topografien har blitt utnyttet rituelt. Offerhandlinger ved passasjer i form av strømmer mellom vannene føyer seg inn i en større samisk religiøs kontekst.</p>

Friluftsliv	Indre Troms er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er stort og mangfoldig med en variert natur. Fra dype bratte daler til storslaget høyfjell med brede skogklede daler. Godt egnet friluftsområde for folk på langtur både vinter og sommer.
Sammenhengende naturområder	De indre delene inngår i et større sammenhengende naturområde som dekker hele det østlige analyseområdet, og som henger videre sammen med større naturområder sør og øst for analyseområdet (nasjonalparker) og i Sverige. Inngrep i forbindelse med vannkraftutbygging reduserer opplevelseskvalitetene og splitter opp sammenhengene for noen temaer. Indre Troms har likevel svært store kvaliteter for friluftsliv og er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Tilrettelagt med turruter og overnattingshytter ved Altevatnet; dette er del av et større rutenett utenfor analyseområdet. Et større, sammenhengende naturområde rundt Hjertiden nordvest i analyseområdet. Store friluftssinteresser.

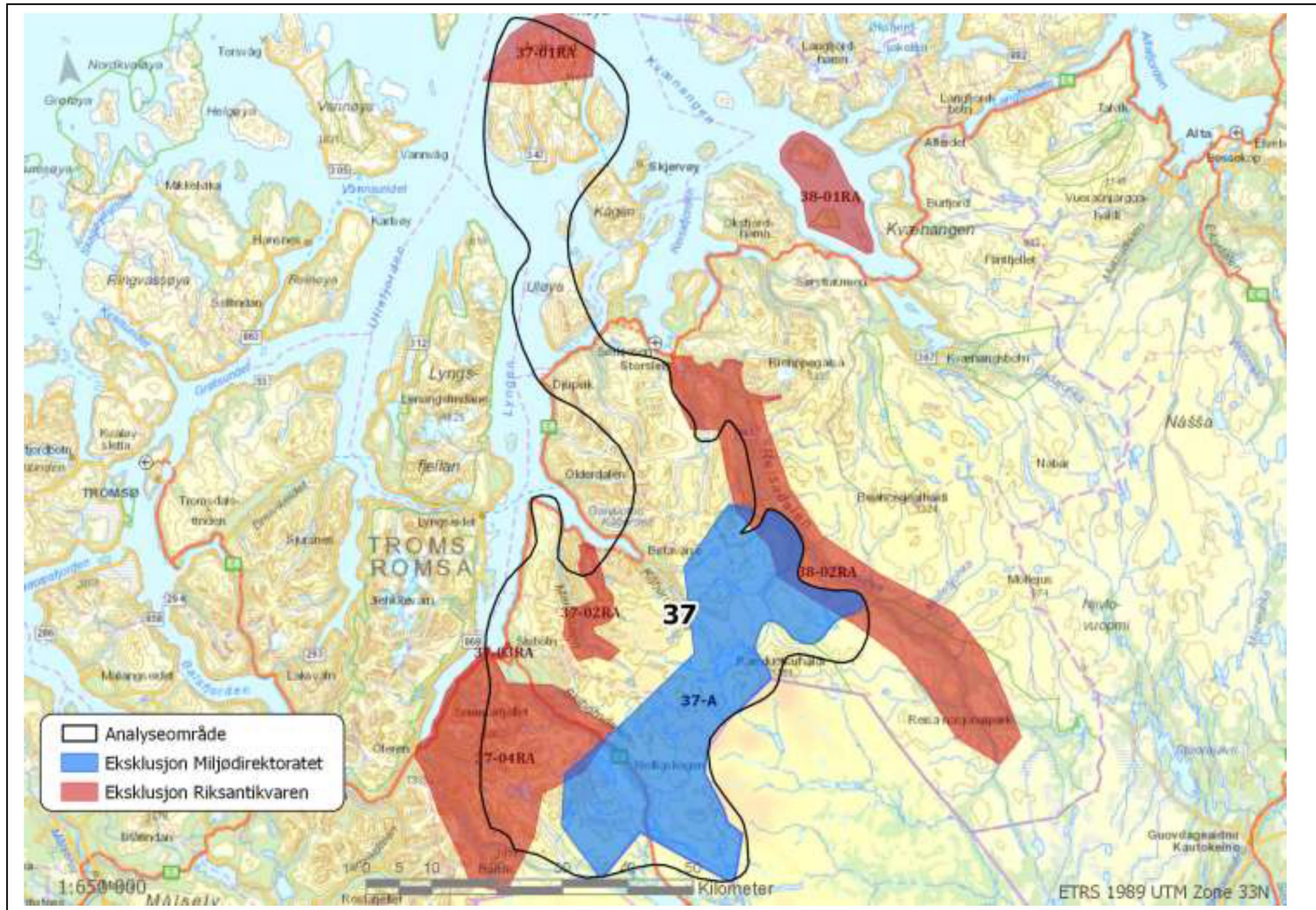
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
36-A	<p>Friluftsliv: Indre Troms er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Området er stort og mangfoldig med en variert natur. Fra dype bratte daler til storslaget høyfjell med brede skogklede daler.</p> <p>Fugl: Svært viktig område for trekkfugl. Sammenhengende skogområder i Dividalen, Rostadalen mot Sverige og sørover er viktige og nødvendige trekkveier for et stort antall/mange arter. Dividalen fuglestasjon har registrert 80 arter. Rovfugl og andre trua/sensitive artsforekomster.</p> <p>Rovdyr: Yngleområder/forvaltningsområder for jerv, bjørn og gaupe. Viktig for å oppfylle nasjonale forvaltningsmål. Yngleområde for Fjellrev.</p> <p>Landskap: Storslaget landskap med monumentale fjell. Et større sammenhengende naturområde som også henger sammen med større naturområder sør og øst for området (nasjonalparker) og i Sverige. Store verdier knyttet til landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde av nasjonal betydning – Viktig funksjonsområde for fugl – Viktige funksjonsområder for jerv, bjørn og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Større sammenhengende naturområde med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.
36-01ra	<p>Måselvdalen</p> <p>Området omfattes nesten helt av hard eksklusjon, men inkluderer noe areal i sør som ikke er ekskludert. Området må ekskluderes i sin helhet. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkantene av landskapet må vurderes fra sak til sak.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ferdigstilt KULA-område
36-02ra	<p>Leinesjávri/Leinevann</p> <p>Området omfattes delvis av hard eksklusjon, men det er selve vannet som er ekskludert og ikke området rundt. Dette landskapet er ubebygget og fri for store, moderne inngrep. Det er følgelig svært sårbart med tanke på opplevelsesverdien av landskapet, men også kunnskapsverdien som ligger i dette rike kulturhistoriske miljøet. Området må ekskluderes i sin helhet, og i tillegg må det ekskluderes et areal rundt som ivaretar opplevelsen av et landskap uten moderne inngrep.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ferdigstilt KULA-område med visuell skjerming

Område 37: Skibotn/Arnøy

Areal: 3422 km²

Kommuner: Storfjord, Kåfjord, Nordreisa, Skjervøy

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Skibotndalen er trekkroute for mange arter. Kåfjorddalen og Reisadalen med funksjonsområder for kongeørn, jaktfalk og andre trua/sensitive artsforekomster
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet for de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv, og vurderes som viktig for oppnåelse av regionale bestandsmål for disse artene. Det er flere ynglelokaliteter for jerv i deler av analyseområdet og årlige registreringer av familiegrupper av gaupe. Analysearealet overlapper også med leveområde for fjellrev og inngår som del av hovedutbredelsesområdet for fjellrev i nord. En betydelig mengde sikre primærhi er registrert innenfor området.
Naturtyper	Indre deler har store og viktige areal av kalkrike områder i fjellet med nasjonalt viktig sentrisk fjellflora av arktiske arter med utbredelse kun nord i landet og andre sjeldne fjellplanter. Læstadiusvalmue, nå sterkt truet (EN) underart av fjellvalmue (NT) har konsentrasjon i indre områder på fjell ca. 1000 moh.
Landskap	Mange viktige kvartærgeologiske lokaliteter fra nord til sør, geologisk arv. Øyer med høye fjell og havklippekystr i nord. Elvedaler med høye fjell sørover. Dype daler og gjel. Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 56 landskapstyper og 45 naturlandskapstyper. Analyseområdet har et fåtallig naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge, som også er en landskapstype som det finnes færre enn 10 av i Norge. Kulturhistoriske landskap (KULA) <i>Nordre Arnøya/Davit Árdni/Aartnansaari</i> er et kystlandskap i grenseland mellom samer og norrøne. Den nasjonale verdien knyttes primært til den store utbredelsen av hellegroper i området. Over en tredjedel av alle kjente hellegroper ligger på Arnøya. De er tydelige i terrenget og preger strandflatene de ligger på. Hellegropene vitner om spesialisert teknologi og samhandling over territorielle, etniske grenser i jernalderen. De har stor kunnskaps- og opplevelsesverdi. <i>Olmáivággi ja Skárfvággi/Skardalen og Øvre Mandalen/Svartskogen/Skaarfvankka–Olmanvankka</i> er ei sjøsamisk bygd og et symboladett juridisk landskap. Skardalen er også et utvalgt kulturlandskap. Evakueringsgammer og -huler i begge dalene vitner om hvordan den samiske befolkningen ble hardt rammet av krigshandlinger. I tillegg gir Svartskogdommen en symboladett dimensjon til området. Den var av prinsipiell betydning for det samiske samfunnet ved at høyesterett slo fast at kollektiv samisk bruk og sedvane ga juridiske rettigheter i form av kollektivt eierskap. <i>Skibotn/Ivgobahta/Yykeänperä</i> er et landskap med "tre stammers møte", et begrep som beskriver folk og kultur i Nord-Troms. Skibotn og Skibotn-markedet utgjør et av de mest representative landskapene for kulturmøtene mellom samer, kvener og nordmenn. Slike møter fant sted over hele Nordkalotten, men de to bevarte markeds plassene i Skibotn framstår som unike kulturmiljøer og er eksempler på en svært gammel tradisjon. Ferdselsåren gjennom Skibotndalen har vært brukt i uminnelige tider og har stor tidsdybde, noe som gjenspeiles av funn fra steinalderen. <i>Storfjord/Omasvuotna/Omasvuono</i> er et konfliktlandskap som representerer sporene etter verdensomspennende internasjonale hendelser. Den militærstrategiske tenkningen gjennom to epoker visualiseres gjennom de mange hunder sporene etter krig og kald krig. Selve landskapets beskaffenhet har vært styrende for den militære utvelgelsen av området og plasseringen av anleggene.

	<i>Raisinvankka/Ráisávži/Reisadalen</i> er et kvensk landskap hvor vi finner de tidligste og best kjente kvenske bosettingsområdene i landet. Befolkningen har fremdeles en sterk, kvensk identitet. Den kvenske historien vises gjennom kvenske, lokale stedsnavn, arkeologiske spor og bygningstradisjoner. Det er få steder en finner et landskap med så tydelige og variert kulturhistoriske spor etter kvensk befolkning som i dette landskapet. Det inkluderer også spor etter fornuksingspolitikken i form av internatskolene.
Friluftsliv	Kålfjorddalen–Guolašområdet og Goldda er to svært viktig friluftslivsområde med regional betydning. Tilrettelagt med turløyper og overnattingshytter blant annet i Reisadalen, samt lengst sør i området i grensetraktene mot Sverige og Finland.
Sammenhengende naturområder	Store, sammenhengende naturområder over det meste av utbyggingsområdet. De henger sammen med naturområder på svensk side. Sammenhengene mellom de enkelte naturområdet i innlandet splittes noe opp på grunn av dalfører, veier, bebyggelse og teknisk infrastruktur (blant annet større kraftutbygging).

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
37-A	<p>Rovdyr: Viktige funksjonsområder for rovvilt og avmerket område vurderes som viktig å ivareta for oppnåelse av regionale bestandsmål for jerv, gaupe og fjellrev.</p> <p>Fugl: Skibotn vurderes som en svært viktig trekkrute. Delområdet har også funksjonsområder for forvaltningsprioriterte rovfugl og sensitive artsforekomster.</p> <p>Naturtyper: Området er et kalkrikt område i fjellet med nasjonalt viktig sentrisk fjellflora av arktiske arter med utbredelse kun nord i landet, og andre sjeldne fjellplanter. Areal med kalkrike områder i fjellet og kjerneområde for arktisk og alpin flora med arter av nordlig utbredelse i Norge (og Nord-Skandinavia).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for fugl – Viktige ynglelokaliteter for jerv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktige naturtyper
37-01ra	<p><i>Nordre Arnøya/Davit Árdni/Aarnansaari</i></p> <p>Området omfattes av myk og delvis hard eksklusjon. KULA-området må ekskluderes i sin helhet. Landskapet inngår i et større område fra Uløya, med hele Arnøya og Spildra-Skorpa-Nøkkan som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenhengen mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ferdigstilt KULA-område
37-02ra	<p><i>Olmáivággi ja Skárfvággi/Skardalen og Øvre Mandalen/Svartskogen/Skaarfvankka–Olmanvankka</i></p> <p>Området omfattes i stor grad av både myk og delvis hard eksklusjon. Området må ekskluderes i sin helhet. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ferdigstilt KULA-område

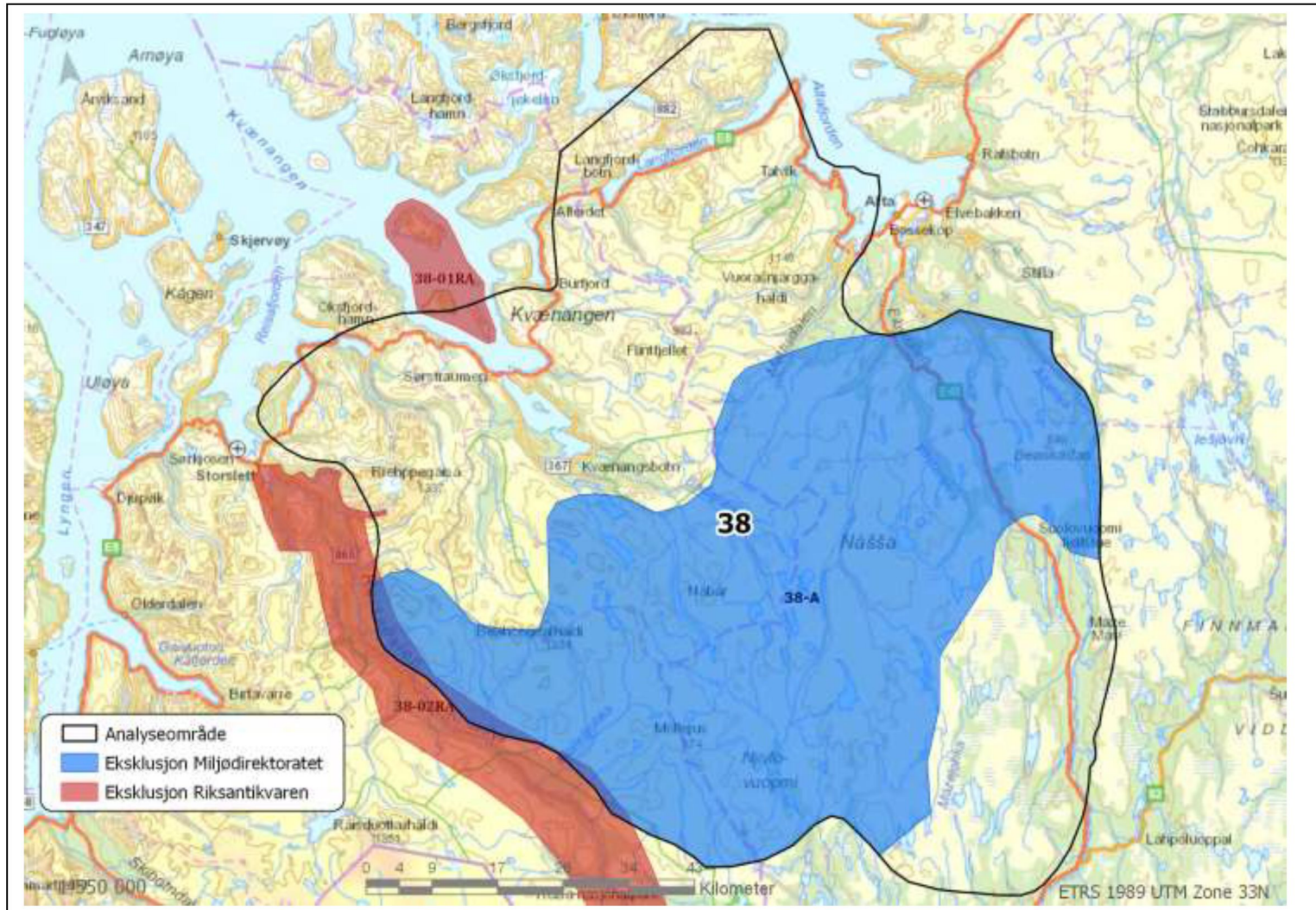
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
37-03ra	<i>Skibotn/Ivgobahta/Yykeänperä</i> Området omfattes av myk eksklusjon og delvis hard eksklusjon. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Ferdigstilt KULA-område
37-04ra	<i>Storfjord/Omasvuotna/Omasvuono</i> Området omfattes delvis av myk og noe hard eksklusjon, men inkluderer også ganske store arealer uten eksklusjon. Landskapet har allerede en del større, tekniske inngrep som kraftverk og vannmagasin, og området må ekskluderes i sin helhet for å unngå for store inngrep som forringer opplevelsesverdien i landskapet. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Ferdigstilt KULA-område
38-02ra jfr. analyse- område 38	<i>Raisinvankka/Räisävži/Reisadalen</i> Området ligger hovedsakelig utenfor analyseområdene, men avgrensningen av det kulturhistorisk viktige området ligger delvis inne i både område 37 og 38. Landskapet må ekskluderes i sin helhet. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Ferdigstilt KULA-område

Område 38: Kvæningen/Masi

Areal: 7395 km²

Kommuner: Nordreisa, Kvæningen, Alta, Kautokeino

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	<p>I området rundt Altadalen er det flere kjente hekkelokaliteter for rovfugl, viktige våtmarksområder, hekkelokaliteter for kongeørn, jaktfalk og sensitive arter. Indre del av analyseområdet har våtmarker som er viktige for vadefugl.</p> <p>Området rundt Beaskades har hekke- og funksjonsområde for rovfugl, særlig kongeørn og jaktfalk. Også Biggeluoppa har hekke- og funksjonsområder for rovfugl. Ved Nábár er det verdifull våtmark med leveområder for vadefugl. Hekke og funksjonsområde rovfugl og andre trua/sensitive artsforekomster. Flintfjellet har flere viktige funksjonsområder for sensitive arter, i tillegg til hekkeområder for vadefugl og rovfugl.</p>
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet for de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<p>Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområder for gaupe og jerv, og har leveområder for fjellrev.</p> <p>Det er årlige registreringer av familiegrupper av gaupe i området og det vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål. For jerv er det flere ynglelokaliteter og sørlige deler av området vurderes å ha stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål.</p> <p>Analysearealet fremstår som et svært viktig funksjonsområde for fjellrev med høyest antall sikre registrerte primærhi av alle analysearealene, med bred utbredelse.</p>
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	<p>Analyseområdet består av et viddelandskap med en svakt bølgende overflate, som veksler mellom hovedformene småkupert vidde og lave åser. Området preges av store flater, avbrutt av enkelte avrunda topper og svakt nedskårne elvedaler.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 61 landskapstyper og 54 naturlandskapstyper. Analyseområdet har tre fåtallige naturlandskap, dvs færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p> <p>Kulturhistoriske landskap (KULA)</p> <p><i>Spildra/Spittá/Pitansaari, Skorap/Skárfu/Karfunsaaari og Nøklan/Lohkkalsuol/Lokkala</i> er et brytningslandskap som spenner mellom sjøsamisk og norsk, mellom samisk mytologi og kristen tro, og mellom sentrum og periferi. Landskapet dannes av de tre øyene som ligger som perler på en snor i fjorden, men framstår som ganske ulike kulturmiljøer, både i vegetasjon og synlige kulturminner. På Spildra er det bjørnegraver, urgraver og offersteiner knyttet til samisk førkristen religion som fortsatt utgjør et lesbart, sakralt landskap. På Skorpa er det tidligere jordbruks- og beiteland. Nøklan har særegne naturformasjoner og flere sagnsteder og karakteristiske offersteiner.</p> <p><i>Raisinvankka/Ráisávži/Reisadalen</i> er et kvensk landskap hvor vi finner de tidligste og best kjente kvenske bosettingsområdene i landet. Befolkningen har fremdeles en sterk, kvensk identitet. Den kvenske historien vises gjennom kvenske, lokale stedsnavn, arkeologiske spor og bygningstradisjoner. Det er få steder en finner et landskap med så tydelige og variert kulturhistoriske spor etter kvensk befolkning som i dette landskapet. Det inkluderer også spor etter fornorskingspolitikken i form av internatskolene.</p>

Friluftsliv	Finnmarksvidda er et svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Finnmarksvidda er Norges største vidde med meget gode muligheter for dem som vil oppleve den store "villmarka". Det er sparsommelig med merkede stier og åpne hytter i området. De gamle fjellstueene som ble bygd langs de gamle ferdselsveiene er attraktive og åpne, men mange som besøker Finnmarksvidda bruker telt.
Sammenhengende naturområder	Det aller meste av analyseområdet ligger innenfor et stort, sammenhengende naturområde som fortsetter over i naturområder utenfor analyseområdet. Flere større infrastrukturinngrep (blant annet kraftutbygginger) splitter imidlertid opp sammenhengene for noen temaer, både internt i analyseområdet og i vest og øst (Reisadalen og Altadalføret). Finnmarksvidda sentralt i analyseområdet er et viktig friluftsområde med urørt preg. Viktige naturmangfoldkvaliteter.

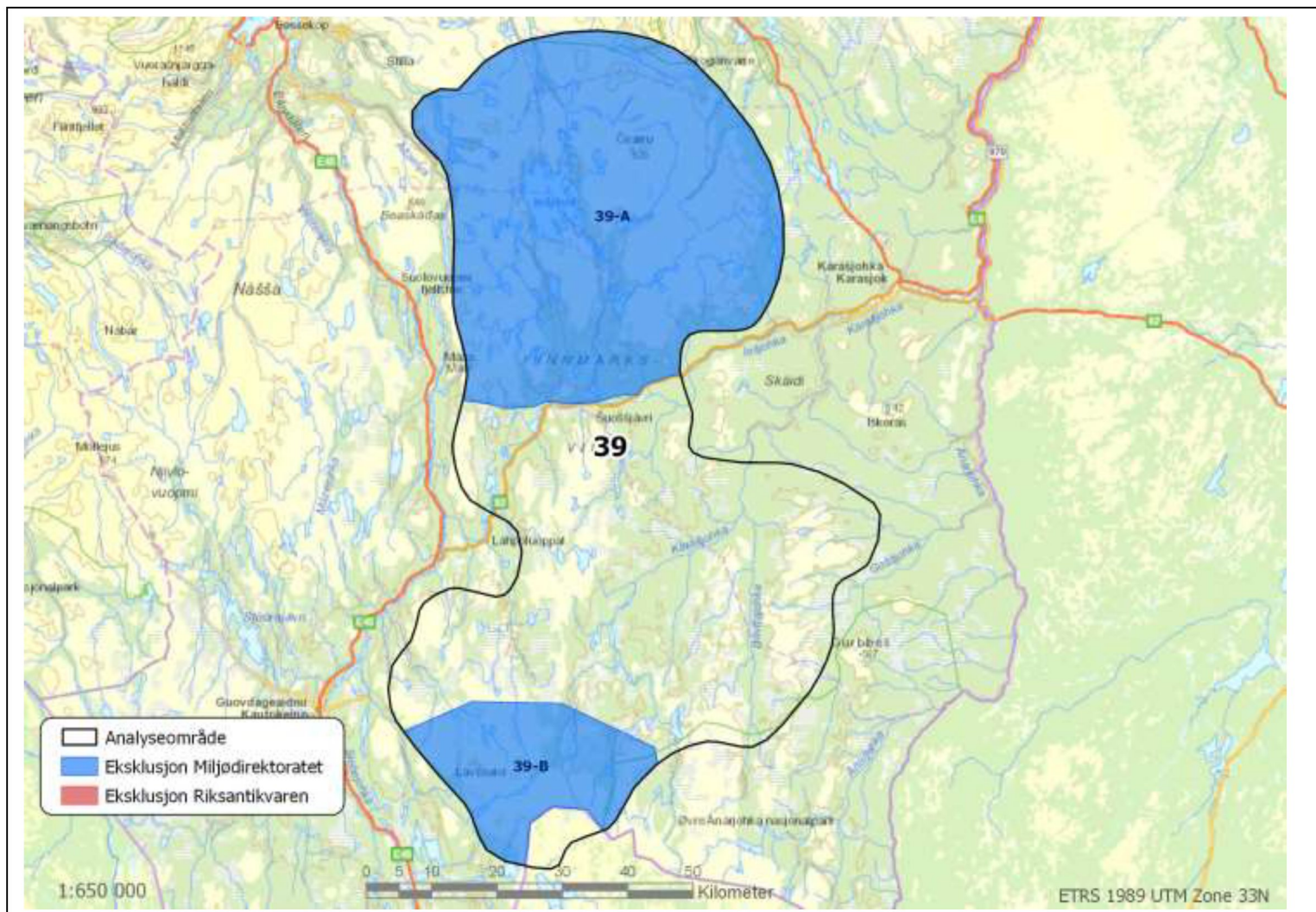
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
38-A	Rovdyr: Viktige yngleområder for oppnåelse av regionale bestandsmål for jerv, gaupe og fjellrev. For fjellrev fremstår området som et svært viktig funksjonsområde med høyest antall sikre registrerte primærhi av alle områdene, med bred utbredelse. Viktige hilokaliteter og ferdselskorridorer for fjellrev. Fugl: Verdifull våtmark med verdi for vadefugl. Hekke og funksjonsområde for trua/sensitive artsforekomster (historisk) og rovfugl. Området er et stort og sammenhengende naturområde med urørt preg.	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for bjørn, jerv og gaupe – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktig funksjonsområde for fugl – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap og naturmangfold
38-01ra	<i>Spildra/Spittá/Pitansaari, Skorap/Skárfu/Karfunsaari og Nøklan/Lohkkalsuol/Lokkala</i> Innenfor landskapsområdet omfattes både Skorpa og Nøklan av hard eksklusjon, mens Spildra i liten grad er ekskludert. Hele landskapet må ekskluderes. Det inngår også i et større område fra Uløya, med hele Arnøya og Spildra-Skorpa-Nøklan som må ekskluderes på grunn av stor tetthet av kulturminner og kulturmiljøer og sammenheng mellom disse, se innspill under temaet Kulturminner og kulturmiljø.	– Ferdigstilt KULA-område
38-02ra Se også analyseområde 37	<i>Raisinvankka/Ráisávži/Reisadalen</i> Området ligger hovedsakelig utenfor analyseområdene, men avgrensningen av det kulturhistorisk viktige området ligger delvis inne i både område 37 og 38. Landskapet må ekskluderes i sin helhet. Sårbarhet for visuell påvirkning av eventuell vindkraftutbygging i ytterkanten av landskapet må vurderes mer spesifikt på saksnivå.	– Ferdigstilt KULA-område

Område 39: Anarjokka/Iešjávri

Areal: 5809 km²

Kommuner: Kautokeino, Karasjok, Alta, Porsanger

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Stort og svært viktig våtmarksområde og hekkeområde for trua/sensitive arter og vadefugler. Viktige hekkeområder for jaktfalk og kongeørn.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet for de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	<p>Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområde for bjørn, gaupe og jerv, og har leveområde for fjellrev.</p> <p>For bjørn er det flere registreringer av binner med unger i sørøstlige deler av området og området vurderes å ha stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål. For jerv er det få ynglelokaliteter i området, og området vurderes å ha mindre verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål. For gaupe er det få registreringer av familiegrupper, men området vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål.</p> <p>Det er en betydelig mengde sikre registrerte primærhi for fjellrev i flere deler av området og som tydelig henger sammen med funksjonsområder i andre analysearealer.</p>
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	<p>Analyseområdet består av et viddelandskap med en svakt bølgende overflate, som veksler mellom hovedformene småkupert vidde og lave åser. Området preges av store flater, avbrutt av enkelte avrunda topper og svakt nedskårne elvedaler.</p> <p>Etter NIN landskap har analyseområdet en særlig høy andel representative landskapstyper, der mer enn 10% av arealet til typen i Norge finnes innenfor utredningsområdet.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	Analyseområdet berører Finnmarksvidda som er et svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning. Finnmarksvidda er Norges største vidde med meget gode muligheter for dem som vil oppleve den store "villmarka". Det er sparsommelig med merkede stier og åpne hytter i området. De gamle fjellstuene som ble bygd langs de gamle ferdselsveiene er attraktive og åpne, men mange som besøker Finnmarksvidda bruker telt.
Sammenhengende naturområder	<p>Det aller meste av analyseområdet er i seg selv et stort og sammenhengende naturområde og med til dels urørt preg, selv om veier og teknisk infrastruktur splitter opp området for noen temaer.</p> <p>Den sørlige halvdelen av analyseområdet ligger innenfor et i norsk sammenheng svært stort sammenhengende areal uten tekniske inngrep. Analyseområdet grenser her til Øvre Anárjohka nasjonalpark, og naturområdene fortsetter på finsk side av grensa. Det har en egenverdi å ta vare på sammenhengende naturområder av en slik størrelse.</p>

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

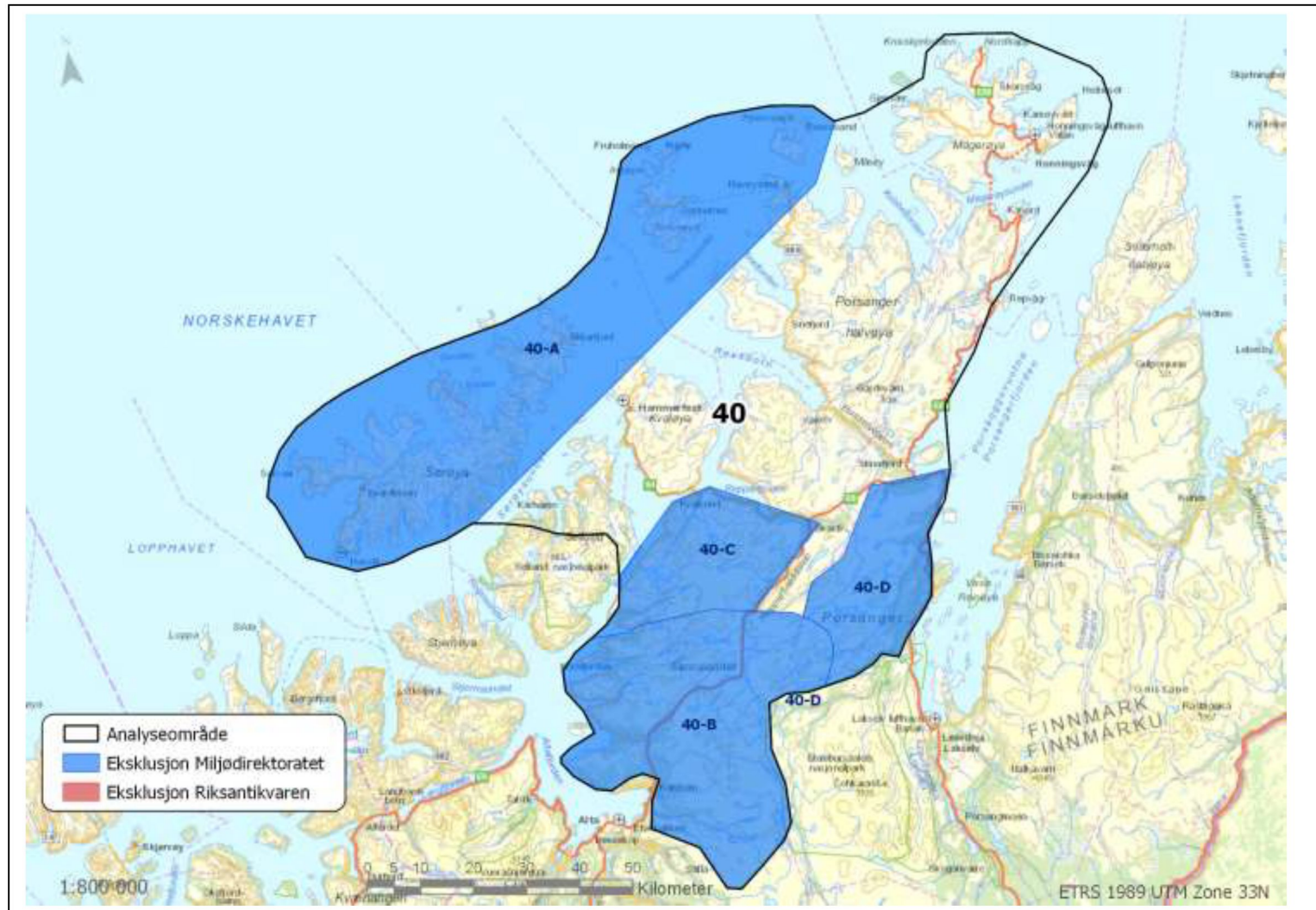
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
39-A	<p>Friluftsliv: Finnmarksvidda er et svært viktig friluftslivsområde av nasjonal betydning med forbindelser til store verneområder. Finnmarksvidda er Norges største vidde med fantastiske muligheter for dem som vil oppleve den store villmarka. Det er sparsommelig med merkede stier og åpne hytter i området. De gamle fjellstuene som ble bygd langs de gamle ferdselsveiene er åpne men mange som besøker Finnmarksvidda bruker telt for å få den store villmarksfølelsen.</p> <p>Rovdyr: De aktuelle områdene vurderes som viktige for oppnåelse av regionale bestandsmål for bjørn, jerv, gaupe og fjellrev. Området er også viktig å ivareta som del av et større sammenhengende leveområde som streker seg gjennom flere analysearealer. Viktige hilokaliteter og ferdselskorridorer for fjellrev. Stedfestede, viktige funksjonsområder for rovdyr innenfor forvaltningsområder.</p> <p>Fugl: Stort og svært viktig våtmarksområde og hekkeområde for trua/sensitive artsforekomster og vadefugler. Viktig hekkeområde for jaktfalk og kongeørn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Store sammenhengende naturområder med urørt preg som har store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold – Viktige yngleområder for jerv, bjørn og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktig funksjonsområde for fugl
39-B	<p>Rovdyr: Delområdet ligger innenfor fastsatte forvaltningsområder for bjørn, jerv, gaupe og er viktige yngleområder for disse artene. De vurderes derfor som viktige for oppnåelse av regionale bestandsmål for. Delområdet har også viktige hilokaliteter for fjellrev.</p> <p>Området er også viktig å ivareta som del av et større sammenhengende leveområde som streker seg gjennom flere analysearealer.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktige yngleområder for jerv, bjørn og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for naturmangfold

Område 40: Sennalandet/Hammerfest/Porsanger

Areal: 11 324 km²

Kommuner: Hasvik, Hammerfest, Måsøy, Kvalsund, Alta, Porsanger, Nordkapp

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det fuglefjell, og funksjonsområde for trekkende arter langs og over ytre skjærgård. Lenger inn i landet er det store våtmarksområder med viktige arealer for vadefugl og hekkeområder for havørn, kongeørn og jaktfalk. Sørøya er viktig for rype. Billefjord er viktig raste- og døgntrekkområde for dverggås og området rundt Kvalsund er funksjonsområde for sensitive arter på trekk.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområde for gaupe, med årlige registreringer av familiegrupper av gaupe. Sørlige deler av analyseområdet vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål Området overlapper også med leveområde for fjellrev, med flere sikre registrerte primærhi i mindre del av området og som henger tydelig sammen med funksjonsområder i tilgrensende analysearealer.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	Landskapet varierer mye og øyene har ofte ulik karakter på inner- og yttersiden. Kystlinja er oftest bratt og flere steder utilgjengelig. De kan være taggete og spisse alpine, eller mer storkupert med hei, vidde- og paleiske fjellformer. De fleste øyene har bratt næringskyst på yttersida. Særlig på de alpine øyene gir dette et ruvende inntrykk med fjellsider som her faller fra 500 til 900 meter rett ned i sjøen. Etter NIN landskap har analyseområdet et stort mangfold av landskapstyper med alle hovedtyper representert, og stor variasjon av landskapstyper i fjord og kystsletter med få eller ingen inngrep/lav arealbruksintensitet. Det er stor landformvariasjon fra tindelandskap til fjellvidder og kystsletter. Ni landskapstyper er særlig representative (dekker mer enn 10% av typens areal i Norge. Det er særlig stor variasjon i nordvestre deler av området. Vurdert opp mot områdestørrelsen er mangfoldet av naturlandskap ikke spesielt høyt. Sjeldne og representative landskap er jevnt fordelt i hele utredningsområdet. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Sennalandet er et svært viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. God tilgjengelighet fra E6 og fjellovergangen. Mye brukt til jakt og fiske samt ski og fotturer. Sørøya er et svært viktig friluftslivsområde for mange typer friluftsliv. Området har kvaliteter som er av regional/nasjonal betydning. Det satses på en turløype langs hele øya som har fått stor oppslutning. Rolvsoya og Ingøya er viktige friluftslivsområder av nasjonal/regional betydning. På Rolvsøya er det en mengde fiskevann, rike bærmyrer og øya er kjent for småviltjakta. På Ingøya er det ingen fiskevann, men øya er kjent for sine gode muligheter for småvilt.

	Magerøya med Nordkapp-plataet er et viktig friluftslivsområde. Området brukes til ulike aktiviteter, fiske, skiturer, jakt og turer både i og utenom oppmerkede løyper. Det går merket turrute fra Alta i sør til Magerøya/Nordkapp. Dette gir muligheter for tur i tilrettelagt terreng mange mil gjennom vidstrakt natur.
Sammenhengende naturområder	Store, sammenhengende naturområder i de indre og høyereliggende områdene av alle større øyer og halvøyer innenfor analyseområdet. I et kystlandskap som dette er det relativt stor oppsplitting mellom de enkelte områdene. Naturområdet øst for Skaidi opp mot Stabbursdalen nasjonalpark (lengst sør i analyseområdet) har likevel naturlig forbindelse til andre, større naturområder sørover.

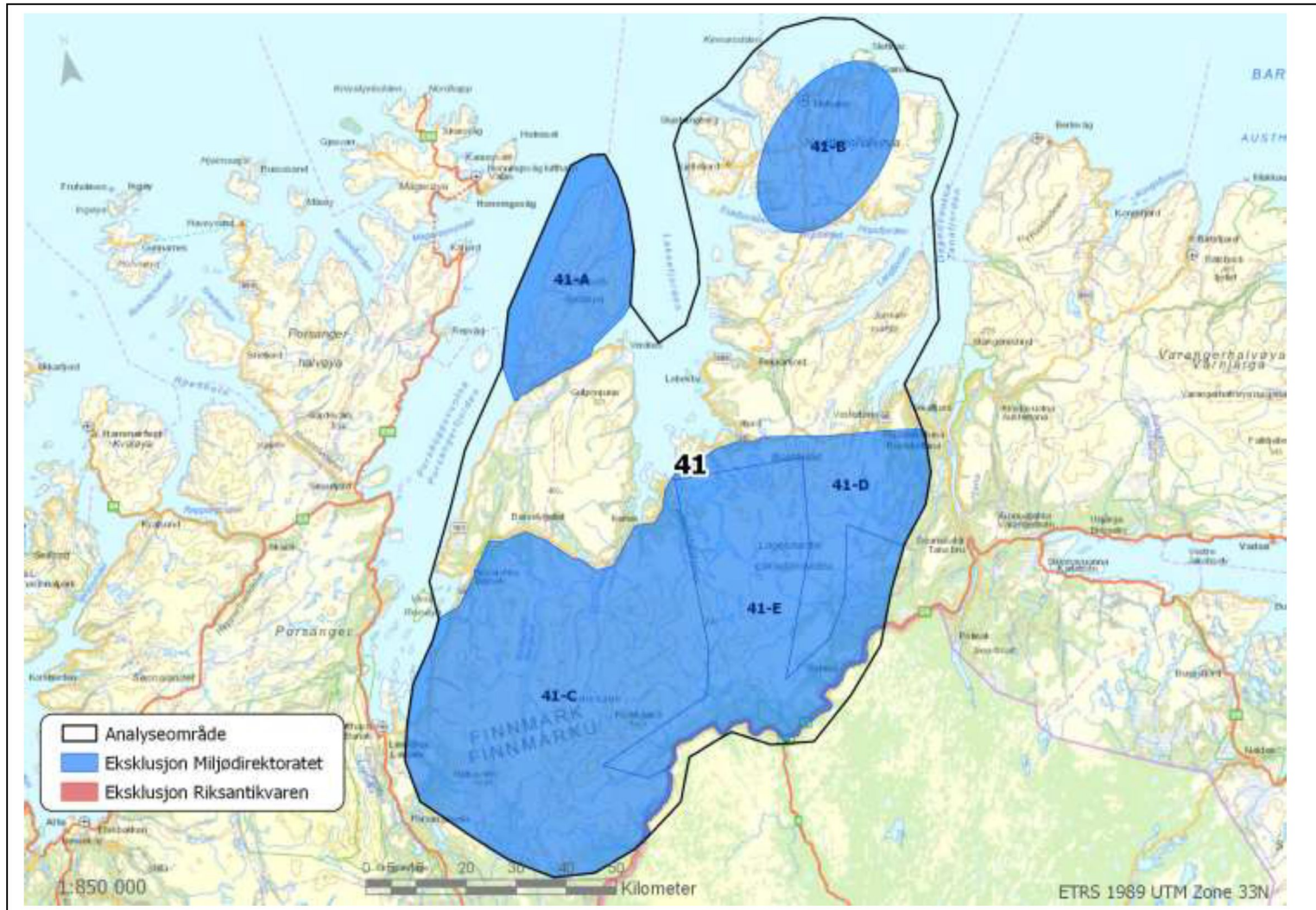
Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
40-A	<p>Friluftsliv Sørøya: Sørøya er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Turer på Sørøya gir følelsen av å nå langt utenfor allfarvei i vilt kystlandskap. Den nordlige delen av øya er mindre tilrettelagt en den sørlige delen av øya.</p> <p>Friluftsliv Ingøy + Rolvsøya: Rolvsøya og Ingøya er viktige friluftslivsområder av nasjonal betydning. På Rolvsøya er det en mengde fiskevann, rike bærmýrer og øya er kjent for småviltjakt. På Ingøya er det ingen fiskevann, men øya er kjent for sine gode muligheter for småvilt.</p> <p>Fugl: En rekke fuglefjell, trekkende arter langs og over ytre skjærgård, store våtmarksområder med viktige arealer for vadefugl og hekkeområder havørn og kongeørn. Sørøya viktig for rype. Området har særlig høy individtetthet innenfor flere artsgrupper.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Større sammenhengende naturområder i de høyereliggende områdene. Store naturverdier knyttet til friluftsliv, fugl og landskap</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområder med nasjonal/ regional betydning – Viktige funksjonsområder for fugl – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold
40-B	<p>Friluftsliv: Sennalandet er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning forbindelser til store verneområder. Tilgjengelighet er god fra E6 og fjellovergangen. Mye brukt til jakt og fiske samt ski- og fotturer. Få merkede stier og overnattingshytter.</p> <p>Rovdyr: Sørlige deler av analyseområdet vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål for gaupe. I tillegg flere sikre registrerte primærhi for fjellrev.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Større sammenhengende naturområder i de høyereliggende områdene. Store naturverdier knyttet til friluftsliv, fugl og landskap</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområder med nasjonal/ regional betydning – Viktig yngleområde for gaupe innenfor fastsatt forvaltningsområde – Viktige hilokaliteter for fjellrev – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold
40-C	Fugl: Funksjonsområde for stasjonære og trekkende, sensitive arter	– Viktig funksjonsområde for fugl
40-D	Fugl: Viktig raste- og døgntrekkområde for sensitive arter	– Viktig funksjonsområde for fugl

Område 41: Rastigaissa/Nordkinn

Areal: 11 964 km²

Kommuner: Porsanger, Lebesby, Tana, Gamvik

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Nordlige del av analyseområdet har leveområder for sensitive arter. Lenger sør mot Bekkarfjord er det funksjonsområder for vadere. I områdene Levajok–Ifjord og Sirbma er det også kjente leveområder for rovfugl, vadere og flere sensitive arter.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analyseområdet ligger innenfor forvaltningsområde for gaupe og jerv. For jerv er det flere ynglelokaliteter i midtre og sørlige deler av området og grensenære områder i sør vurderes å ha stor verdi for oppnåelse av regionalt bestandsmål. For gaupe er det registreringer av familiegrupper i området og særlig sørlige deler vurderes som viktig for oppnåelse av regionalt bestandsmål Analysearealet overlapper med leveområde for fjellrev med utstrakt utbredelse av betydelig mengde sikre registrerte primærhi.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	Sentralt i regionen er en nærmest sammenhengende kjede av ”pyramideformede” fjell. De ulike toppene er isolerte høydedrag som sammen danner en svakt bølgende ”tinderekke”. Denne formasjonen strekker seg fra områdene øst for Altafjorden til Tanadalen i øst, og står som en beskyttende mur mellom fjordene og vidda i sør. Hit hører også Gaissene sør-sørvest for Tanafjordens indre fjordarmer. Ellers er småkupert vidde med til dels lavt relieff, og hvor høydedragene hever seg over grunne senkninger og vide, grunne daler. Når det gjelder landskapsvurdering etter NIN-metoden har utredningsområdet et særlig høyt mangfold av ulike typer naturlandskap med alle hovedtyper landskap representert, og med et høyt antall landskapstyper (64 ulike naturlandskapstyper, 70 landskapstyper totalt). Området har særlig stor variasjon innenfor ulike landskapstyper knyttet til viddelandskap (innlandssletter). Utredningsområdet har sju fåtallige naturlandskap (dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge). Tre av landskapstypene finnes det færre enn 10 av i Norge. Området har videre en høy andel representative landskap. For de mer vanlig forekommende landskapstypene i dette utredningsområdet, finnes mer enn 10 % av den totale andelen i Norge innenfor dette utredningsområdet. Dette gjelder særlig ulike former for viddelandskap. Vurdert opp mot områdestørrelsen er imidlertid mangfoldet av naturlandskap ikke spesielt høyt. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	I analyseområdet ligger Laksefjordvidda–Rastigaissa som er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske, flere lakseførende vassdrag og er et nasjonalt viktig område for hundekjøring. De fleste som besøker Laksefjordvidda bruker telt. Området er meget godt egnet for lenge turer.
Sammenhengende naturområder	Arealet innenfor analyseområdet stykkes noe opp av blant annet større veier og kraftlinjetraseer. Store deler av analyseområdet er imidlertid uten bebyggelse eller tyngre infrastruktur.

	<p>Laksefjordvidda sør i analyseområdet er et svært stort sammenhengende naturareal. Området har stor verdi for friluftsliv (jfr. over). Laksefjordvidda henger sammen med naturområder i Finland og utgjør deler av det som trolig er de aller største naturområdene med urørt preg i hele Skandinavia. Slike svært store områder vurderes å ha en egenverdi ved siden av de mer påvisbare miljøkvalitetene.</p> <p>Innenfor analyseområdet finner man flere halvøy og kystavsnitt med urørt preg. Sværholthavøya er i norsk sammenheng unik, med tanke på at man fortsatt finner ei halvøy av en slik størrelse, med gjenværende sammenhengende naturområde med urørt preg, beliggende på den ytre kysten. Kinnarodden, Nordkinnhalvøya og halvøya øst for Digermulen er andre eksempler på større halvøy med natur med urørt preg innenfor analyseområdet. I andre deler av Norge finner man bare kortere kystavsnitt som er uten bebyggelse eller tekniske inngrep, og det har stor egenverdi å beholde noen slike områder.</p> <p>Andre områder med sammenhengende natur innenfor analyseområdet er blant annet Børselvfjellet og Ifjordfjellet.</p>
--	---

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

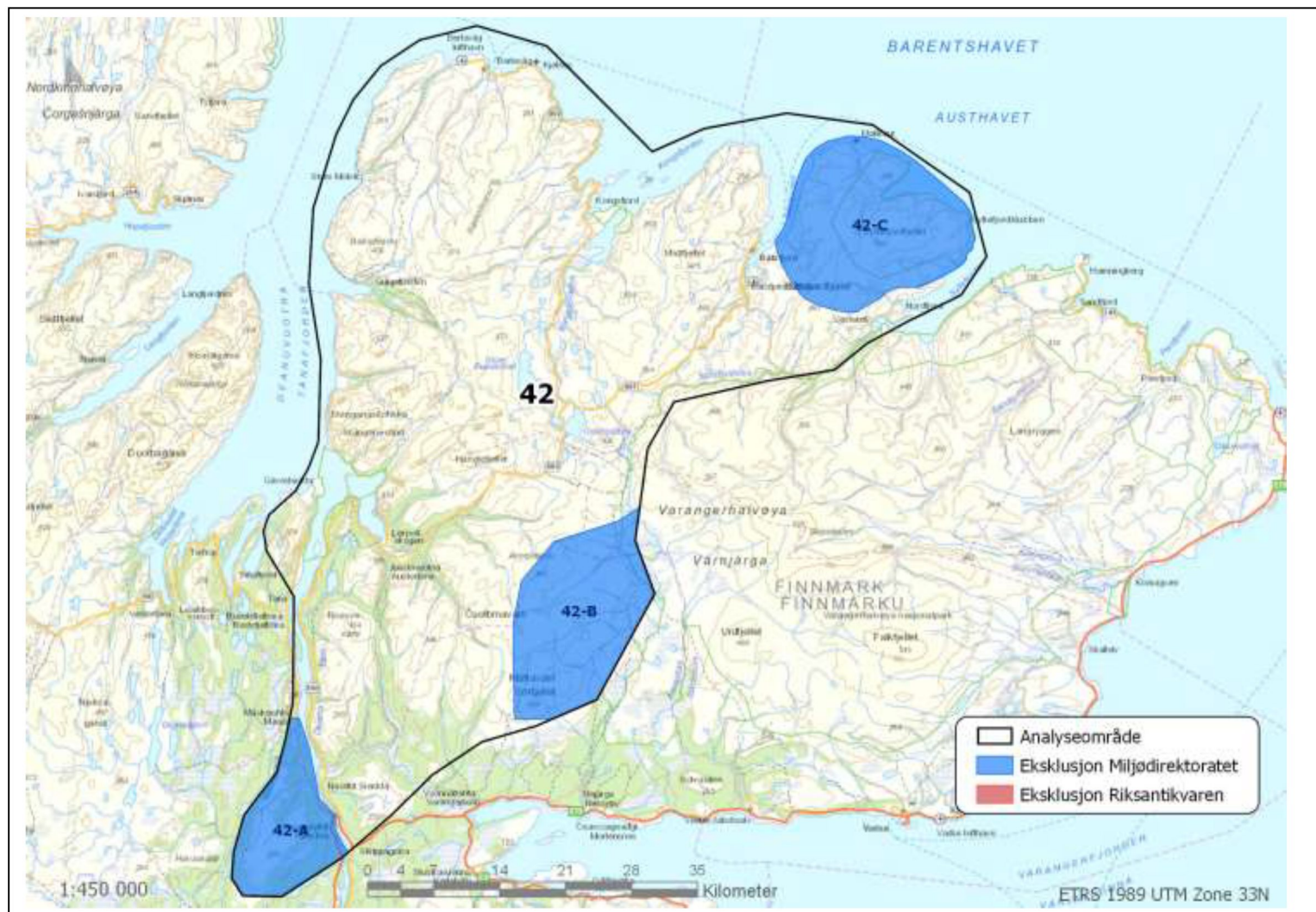
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
41-A	<p>Større, sammenhengende, kystnært naturområde med urørt preg.</p> <p>Sværholthavøya inneholder de største gjenværende, kystnære sammenhengende naturområdene med urørt preg i Norge. Langs kysten i resten av landet er det kortere kystavsnitt som er uten bebyggelse eller tekniske inngrep.</p> <p>Sværholthavøya er en av de største gjenværende halvøyene der naturen fortsatt har et urørt preg, og området har stor verdi og unik karakter.</p>	<p>– Stort sammenhengende naturområde med urørt preg og svært stor verdi på grunn av størrelse og beliggenhet</p>
41-B	<p>Fugl: Viktige forekomster av trua/sensitive artsforekomster i nordlige del av området (særlig høy tetthet)</p>	<p>– Viktig funksjonsområde for fugl</p>
41-C	<p>Friluftsliv: Laksefjordvidda er et viktig friluftsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske og de fleste som besøker Laksefjordvidda bruker telt for å få den store villmarksopplevelsen.</p> <p>Rovdyr: Den aktuelle delen av analyseområdet fremstår som viktig for oppnåelse av regionale bestandsmål for jerv og gaupe. I tillegg betydelig antall registrerte primærhi for fjellrev innenfor området.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Området har også store sammenhengende naturområde med urørt preg. Svært store naturverdier knyttet til trua og sensitive arter, friluftsliv og landskap</p>	<p>– Friluftslivsområde med nasjonal betydning</p> <p>– Viktige yngleområder for jerv og gaupe innenfor fastsatte forvaltningsområder</p> <p>– Viktige hilokaliteter for fjellrev</p> <p>– Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold</p>
41-D	<p>Friluftsliv: Laksefjordvidda er et viktig friluftsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske og de fleste som besøker Laksefjordvidda bruker telt for å få den store villmarksopplevelsen.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Området har også store sammenhengende naturområde med urørt preg. Svært store naturverdier knyttet til trua og sensitive arter, friluftsliv og landskap.</p>	<p>– Friluftslivsområde med nasjonal betydning</p> <p>– Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold.</p>

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
41-E	<p>Fugl: Leveområder for forvaltningsprioriterte rovfugl og vadere. Stedfestet informasjon om særlig høy individtetthet av trua, sensitive arter.</p> <p>Friluftsliv: Laksefjordvidda er et viktig friluftsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske og de fleste som besøker Laksefjordvidda bruker telt for å få den store villmarksopplevelsen.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Området har også store sammenhengende naturområde med urørt preg. Svært store naturverdier knyttet til trua og sensitive arter, friluftsliv og landskap.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Viktig funksjonsområde for fugl – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap, friluftsliv og naturmangfold

Område 42: Nord-Varanger

Areal: 3577 km²

Kommuner: Tana, Berlevåg, Båtsfjord, Nesseby, Vadsø

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det flere viktige funksjonsområder for jaktfalk, kongeørn og trua/sensitive artsforekomster. Selve Kongsfjord har også mange større holmer/øyer som har store hekkekolonier av måkefugl og til dels skarv. Kongsfjordfjellet er kjent for rike forekomster av vadere, ender, lommer, og hyppige observasjoner av fjellerke, boltit, lappspurv og andre arktiske arter. Austertana har rike forekomster av klippehekkende rovfugl, både havørn, kongeørn, jaktfalk, vandrefalk og fjellvåk. Området rundt har Máttavárri (Nesseby) har funksjonsområder for flere sensitive arter.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Det er leveområde for fjellrev innenfor analysearealet, med mindre antall sikre og usikre registrerte primærhi for fjellrev i ytre deler av området.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området, er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	<p>Varangerhalvøya er i sør et lavt bølgende viddelandskap, mens mot nordvest stiger terrenget, og har mer markerte høydedrag oppbrutt av enkelte dype dalganger. Hele viddelandskapet er gjennomskåret av markerte elvedaler og særlig på den nordre delen av Varangervidda har disse dalene en karakteristisk V-form. Dette er store og små elvedaler hvor dalsidene til dels er steile, og der rasvinkelen bestemmer skråningen ned mot bunnen.</p> <p>Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 50 landskapstyper og 38 naturlandskapstyper. Analyseområdet har et fåtallig naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge.</p> <p><i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i></p>
Friluftsliv	Området berører østre del av Laksefjordvidda som er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske, flere lakseførende vassdrag og er et nasjonalt viktig område for hundekjøring. De fleste som besøker Laksefjordvidda bruker telt og området er meget godt egnet for lange turer.
Sammenhengende naturområder	Analyseområdet inneholder de største gjenværende, kystnære sammenhengende naturområdene med urørt preg i Norge. Langs kysten i resten av landet er det, i denne sammenheng, bare kortere kystavsnitt som er uten bebyggelse eller tekniske inngrep. Makkaur/Syltefjord er en av de største gjenværende halvøyene der naturen fortsatt har et urørt preg, og området har stor verdi og unik karakter.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

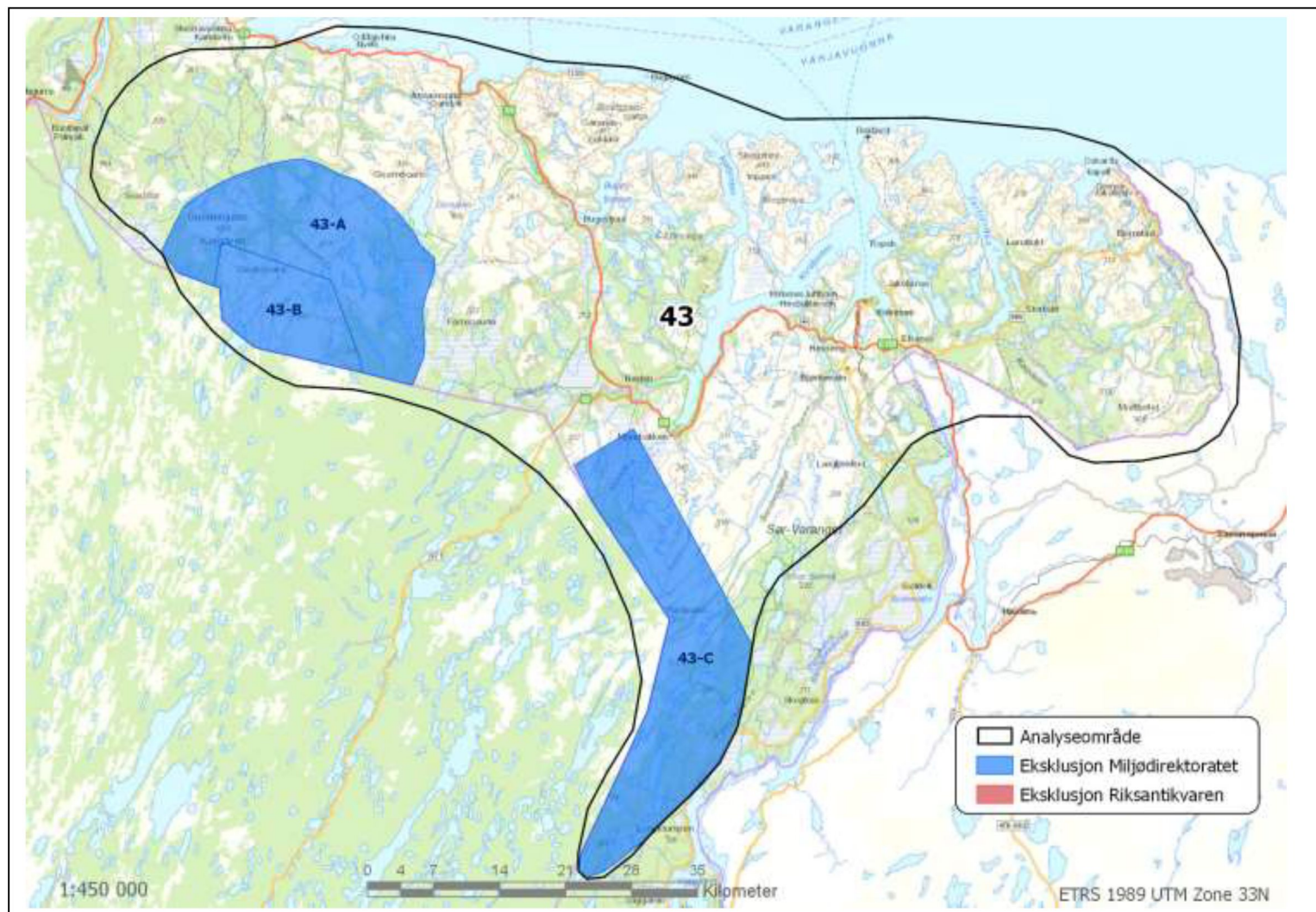
Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
42-A	Friluftsliv: Området berører østre del av Laksefjordvidda som er et viktig friluftslivsområde med nasjonal betydning. Det er få merkede stier og åpne hytter i området. Området har rike muligheter for jakt og fiske, flere lakseførende vassdrag og er et nasjonalt viktig område for hundekjøring.	– Friluftslivsområde med nasjonal betydning
42-B	Rovdyr: Leveområde for fjellrev, med mindre antall sikre og usikre registrerte primærhi. Fugl: Viktige forekomster trua og sensitive arter.	– Viktige hilokaliteter for fjellrev – Viktig funksjonsområde for fugl
42-C	Makkaur/Syltefjord er en av de største gjenværende halvøyene der naturen fortsatt har et urørt preg, og området har stor verdi og unik karakter. Makkaur er et tidligere fiskevær i Båtsfjord kommune. Stedet ble ikke brent under tvangsevakueringen av Finnmark i 1944, men fiskeværet ble fraflyttet rett etter krigen. Makkaur fyr er et kjent landemerke som ligger på Molvikpynten.	– Stort sammenhengende naturområde med store verdier for landskap og kulturhistorie.

Område 43: Sør-Varanger

Areal: 4842 km²

Kommuner: Sør-Varanger, Nesseby, Tana

Tematisk vurdering av hele området

Fugl	Innenfor analysearealet er det flere funksjonsområder for rovfugl, et leveområde for trua/sensitive artsforekomster i nordvestre del og i områdene vest for Pasvik samt sædgås i samme område. Området er lite kartlagt og usikkerheten er for stor til at det er grunnlag for å konkludere rundt konfliktnivå.
Flaggermus	<i>Utenfor utbredelsesområdet til de forvaltningsprioriterte flaggermusartene</i>
Villrein	<i>Utenfor leveområder for villrein</i>
Annet dyreliv	Analysearealet ligger innenfor forvaltningsområde for bjørn, gaupe og jerv og har dermed stor verdi for oppnåelse av regionale bestandsmål. Et stort antall registrerte binner med unger lever i grensenære områder som dette området. For jerv er det flere ynglelokaliteter i vestre deler av området. Det er videre flere registrerte familiegupper av gaupe innenfor vestlige deler av området.
Naturtyper	Viktige naturtypelokaliteter finnes spredt i området. Ettersom naturtypelokalitetene ligger spredt i området er det ingen områder som utpeker seg som særlig verdifulle med hensyn til naturtyper.
Landskap	Analyseområdet består av et viddelandskap med en svakt bølgende overflate, som veksler mellom hovedformene småkupert vidde og lave åser. Området preges av store flater, avbrutt av enkelte avrunda topper og svakt nedskårne elvedaler.
	Etter NIN landskap er landskapsvariasjonen stor i forhold til utredningsområdets areal med 50 landskapstyper og 41 naturlandskapstyper. Analyseområdet har seks fåtallige naturlandskap, dvs. færre enn 30 områder av landskapstypen i Norge. Hvorav et av landskapstypene finnes det færre enn 10 av i Norge. <i>Det er foreløpig ikke valgt ut noen kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) innenfor analyseområdet.</i>
Friluftsliv	Gallok og Pasvikdalen er to viktige friluftslivsområder med regional/nasjonal betydning. Rike fiskemuligheter i Neiden og Bøkfjorden samt i Pasvikelva og i vannene rundt. Gallok er i liten grad tilrettelagt og godt egnet for lengre turer.
Sammenhengende naturområder	Man finner store, sammenhengende naturområder med urørt preg i alle de indre delene av analyseområdet. Flere av disse fortsetter over i større naturområder i Finland, og utgjør deler av det som trolig er de aller største naturområdene med urørt preg i hele Skandinavia. Slike svært store områder vurderes å ha en egenverdi ved siden av de mer påvisbare miljøkvalitetene. Landskapet og det urørte preget er viktige opplevelseskvaliteter for friluftsliv i flere av områdene. Mye av landskapet i analyseområdet er vidstrakt og har en gold karakter, og vindkraftverk kan derfor påvirke opplevelseskvalitetene særlig sterkt. Naturmangfold er ikke alltid godt kartlagt, men det er identifisert noen delområder med stor verdi innenfor de større, sammenhengende naturområdene. Et kystavsnitt midt i analyseområdet (mellom Bugøyfjorden og Kobbholmfjorden) har stor verdi som en lengre kyststrekning med urørt preg, knyttet til landskapskvaliteter, urørt preg og sjeldenhet.

Forslag til areal som skal ekskluderes fra analyseområdet (eksklusjonsrunde 3)

Delområde	Beskrivelse & begrunnelse	Stikkord for eksklusjon
43-A	<p>Friluftsliv: Gallok og Pasvikdalen er viktige friluftslivsområder med nasjonal betydning. Rike fiskemuligheter i Neiden og Bøkfjorden samt i Pasvikelva og i vannene rundt. Gallok er i liten grad tilrettelagt og godt egnet for flerdagers turer.</p> <p>Sammenhengende naturområder: Svært stort naturområde med urørt preg med viktige friluftsinnteresser i de indre delene av analyseområdet. Når en ser arealet i sammenheng med naturområdene på finsk side av grensa, er dette trolig ett av de største sammenhengende områdene med urørt preg i hele Skandinavia, og det kan sies å ha en egenverdi at det tas vare på enkelte slike områder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for landskap og friluftsliv
43-B	<p>Friluftsliv: Gallok og Pasvikdalen er viktige friluftslivsområder med nasjonal betydning. Rike fiskemuligheter i Neiden og Bøkfjorden samt i Pasvikelva og i vannene rundt. Gallok er i liten grad tilrettelagt og godt egnet for flerdagers turer.</p> <p>Sammenhengende natur områder: Svært stort naturområde med urørt preg med viktige friluftsinnteresser i de indre delene av analyseområdet. Når en ser arealet i sammenheng med naturområdene på finsk side av grensa, er dette trolig ett av de største sammenhengende områdene med urørt preg i hele Skandinavia, og det kan sies å ha en egenverdi at det tas vare på enkelte slike områder.</p> <p>Fugl: Jaktfalk, kongeørn, andre trua/sensitive artsforekomster</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivsområde med nasjonal betydning – Stort sammenhengende naturområde med urørt preg med store verdier for friluftsliv og naturmangfold – Viktige funksjonsområder for fugl
43-C	Fugl: Leveområder for rovfugl samt trua og sensitive arter	– Viktige funksjonsområder for fugl